DR. PR. VENCKUS

Fundamentalinės Teologijos paskaitos

2 dalis

Kristaus apreikštoji religija

KAUNAS 1933

NIHIL OBSTAT

Dr. St. Ūsoris,
Censor ex officio.

IMPRIMATUR.

Kaunas, die 2 novembris 1933.

Nr. 2936.

C. Šaulys,
Vic. Generalis,
Praelatus S. S.

(L. S.)

„Šešupės“ spaustuvė, Marijampolėje

TURINYS.

LITERATŪRA.

Allard P., Dix leçons sur le martyre, Paris 1906.

Allard P., Histoire des persecutions du 1 au 4 siécle[4], Paris 1905 — 1911.

Allo A., L'évangile en face du syncrétisme païen[2], Paris 1920.

Allo B., Le scandale de Jesus, Paris 1927.

Aufhauser J., Antike Jesus — Zeugnisse[2], Bonn 1925.

Ballerini G., Gesù Cristo e i suoi moderni critici, Pavia 1921.

Bartmann B., Dogma und Religionsgeschichte, Paderborn 1922.

Bartmann B., Jesus Christus unser Heiland und König, Paderborn 1926.

Batiffol P., L'Eglise naissante et le Catholicisme[2], 1922.

Billot L., La Parousie, Paris 1920.

Būčys Pr., Jėzus Kristus, Pasaulio Išgelbėtojas, Chicago 1930.

Buysse P., Jésus devant la critique, Bruges 1925.

Cathrein V., Die Katholische Weltanschauung mit besonderer Berücksichtigung der Moral., Freiburg i. Br. 1921.

Cohausz O., Die Frömmigkeit Jesu Christi, Kirnachvillingen 1929.

Chable, Die Wunder Jesu, Freiburg i. Br. 1897.

Chénon E., Le rôle social de l'Eglise, Paris 1920.

Dausch P., Die Wunder Jesu, Munster i. W. 1912.

Dausch P. Über die Besessenheit im neuen Testament, 1911—1912.

Dentler E,Die Auferstehung Jesu nach den Berichten des N. T.[4], Münster 1920.

Dieringer, Die Göttlichen Thaten des Christentums.

Doelger F., Ichthus. Der heilige Fisch in den antiken Religionen und im Christentum, Münster W. 1922.

Doeller J., Die Messiaserwartung im alten Testament, Münster W. 1921.

Döllinger J., Heidentum und Judentum, Regensburg 1857.

Dovydaitis Pr., Kristaus problema, Kaunas 1914.

Duchesne M., Le origines du culte chrétien[5], Paris 1920.

Ehrhard A., Das Christentum im römischen Reich bis Konstantin, Strassburg 1911.

Esser G., Jesus Christus, der göttliche Lehrer der Menschheit, knygoj: Esser—Mausbach, Religion, Christentum, Kirche. München 1920, II[3].

Fabozzi F., La Risurrezione di Gesù Christo rivendicota dalla critica di Harnack e Loisy, Napoli 1908.

Felder H., Die Heiligkeit Jesu, Paderborn 1921.

Felder H., Jesus Christus. Apologie seiner Messianität und Gottheit gegenüber der neuesten Jesus — Forschung[2], 2 vol., Paderborn 1920—1921.

Feldmann, Die Weissagungen über den Gottesknecht im Buche Izaias, 1908.

Felten J., Zeitgeschichte oder Judentum und Heidentum zur Zeit Christi und der Apostel, Regensburg 1913.

Fillion L., L'existence historique de Jésus et rationalisme contemporain, Paris 1911.
Fillion L., Les miracles de N. S. Jésus-Christ[3], Paris 1910 — 1911.
Filion L., Vie de N. S. Jésus-Christ[2], 3 vol., Paris 1925.
Fonck L., Die Wunder des Herrn im Evangelium, Innsbruck 1907, I[2].
Friedländer L., Sittengeschichte Roms[9], Leipzig 1920.
Frövig D., Der Kyriosglaube des N. T. und das Messiasbewusstsein Jesu, Gütersloh 1928.
Graber O., Der Kampf um Christus, Graz 1927.
De Grandmaison L., Jésus-Christ, 2 vol., Paris 1929.
De Grandmaison L., Jésus dans l'histoire et dans le mystère, Paris 1925.
Gspann J., Schönheit der Katholischen Weltanschauung, 1914.
Harnack A., Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten[4], Leipzig 1924.
Hennemann H., Die Heiligkeit Jesu als Beweis seiner Gottheit, Würzburg 1898.
Herkenrath J., Die Ethik Jesu, Düsseldorf 1926.
Hoppeler H., Bibelwunder und Wissenschaft (Betrachtungen eines Arztes)[6], Stuttgart 1927.
Ihmels L., Die Auferstehung Jesu[5], 1921.
Jacquier E., La résurrection de Jésus-Christ, Paris 1911.
Jovino P., Disquisitio criticobiblica de tempore sepulturae Christi.
Jung E., Die geschichtliche Persönlichkeit Jesu, 1924.
Keulers, De Pseudo Christus[2], 1927.
Kirchner A., Marduk von Babylon und Jesus Christus, M. Gladbach 1922.
Kneib Ph., Moderne Leben Jesu — Forschung unter dem Einflusse der Psychiatrie, Mainz 1908.
Krebs E., Der Logos als Heiland, Freiburg i. Br. 1910.
Krebs E., Dogma und Leben, 2 vol., Paderborn 1921 — 1925.
Krebs E., Das religionsgeschichtliche Problem des Urchristentums, Münster W. 1913.
Ladeuze, La résurrection de Jésus, 1910.
Lagrange M., L'évangile de Jésus-Christ, Paris 1932.
Lagrange M., Mélanges d'histoire religieuse, Paris 1915.
Lagrange M., Le Judaïsme avant Jésus Christ, Paris 1931.
Lahousse G., La divinité de Jésus prouvée par ses miracles, Bruxelles 1909.
Lémann A., Histoire complète de l'idée messianique chez le peuple d'Israël, Paris 1909.
Lebreton J., La vie et l'enseignement de Jésus-Christ[2], 2 vol., 1932.
Lepin M., Le Christ Jésus, Paris 1929.
Lingens E., Die innere Schönheit des Christentums[4], Freiburg i. Br. 1914.
Lohmann H., Die Auferstehung Jesu nach dem N. T. u. ihre alten u. neuen Gegner, 1916.
Lugan A., L'enseignement social de Jésus, 7 vol., Paris 1909 — 1929.
Mangenot E., La résurrection de Jésus, Paris 1910.
Marsiglia D., Il martirio cristiano, Roma 1913.
Meffert F., Die geschichtliche Existenz Christi[13], M. Gladbach 1221.

Meffert Fr., Das Urchristentum, M. Gladbach 1921.
Meinertz M., Jesus und die Heidenmissionen[2], Münster W. 1925.
Menge G., Die Herrlichkeit der Katholischen Kirche in ihrer Lehre, 1919.
Meschler M., Zum Charakterbild Jesu[5], Freiburg i. Br. 1919.
Meyenberg A., Leben Jesu — Werk, 3 vol., Luzen 1922 — 1930.
Muser J., Die Auferstehung Jesu und ihre neuesten Kritiker[2], Paderborn 1914.
Müllendorff J., Der Glaube an den Auferstandenen gemeinfässlich begründet, Regensburg 1900.
Oldra A., Gesù Christo (Studio criticoapologetico), 2 vol., 1923.
Pinard de le Boullaye H., Jésus et l'histoire, Paris 1929.
Pinard de la Boullaye, Jésus — Messie, Paris 1930.
Prat F., La théologie de s. Paul[7], Paris 1923.
Pohle J., Soldatentod und Martyrertod, 1918.
Reatz A., Jesus Christus[3], Freiburg 1925.
Rohr A., Griechentum und Christentum.
Romeis K., Die göttl. Offenbarung u. ihr Mittler, 1930.
Rost H.. Kulturkraft des Katholizismus, Paderborn 1916.
Sanders N., Jesus Christus, 1928.
Sawicki F., Die Katholische Frömmigkeit, 1921.
G. Schönaich, Der Kampf zw. Römertum u. Christentum, 1927.
Seitz A., Das Evangelium vom Gottessohn, Freiburg i. Br. 1926.
Seng H., Die Wunder Jesu in medizinischer Beleuchtung, Schwerin 1926.
Sickenberger J., Leben Jesu, 1917 — 1931.
Smit J., De daemoniacis in historia evangelica, Roma 1913.
Steinbeck J., Das göttliche Selbstbewusstsein Jesu nach dem Zeugnis der Synoptiker, Leipzig 1908.
Steinmann A., Sklavenlos und alte Kirche, M. Gladbach 1912.
Steinmann A., Die Sklavenfrage in der alten Kirche, 1910.
Steinmetzer F., Die Geschichte der Geburt und Kindheit Christi und ihr Verhaltnis zur Bab. Mythe, Münster W. 1910.
Sulzer G., Die leibliche Auferstehung Jesu, 1920.
Schulte A., Die messianischen Weissagungen des alten Testament, Paderborn 1908.
Schumacher H., Die Selbstoffenbarung Jesu Freiburg 1912.
Tillmann Fr., Die Frömmigkeit des Herrn und seines Apostels Paulus, Düsseldorf 1920.
Tillmann Fr., Das Selbstbewusstsein des Gottessohnes, Münster W. 1911.
Tillmann Fr., Jesus der Menschensohn, Münster W., 1908.
Tondelli L., Il mandeismo e le origini christiane, Roma 1927.
Tondelli L., Gesù nella storia al centro della critica biblica, Milano 1925.
Vérut E., Jésus devant la science, Paris 1928.
Watterott J., Lehre und Wunder des Gottmenschen, 1922
Wecker O., Christus und Buddha, Münster W. 1921.
Bendresnio pobūdžio literatūros žiūr. Pr. Venckus, Fundamentalinės Teologijos Paskaitos, I d., Kaunas 1931.

Kristaus apreikštoji religija.

Bendrieji dalykai.

1. *Svarstomoji medžiaga.* Pirmoje fundamentalinės teologijos paskaitų dalyje svarstėme, kas yra religija, apreiškimas; svarstėme apreiškimo reikalingumą, galimumą, pažinimą; svarstėme stebuklus ir kitus apreiškimo kriterijus. Visa tai sudarė tarytum didelį fundamentalinės teologijos įvadą; be to, kalbant apie apreiškimą, ten tik teoretinė šio dalyko pusė — apreiškimas apskritai.

Minėjome taip pat, kad kiekvienas žmogus privalo praktikuoti religiją, ir tai tikrąją religiją. Bet, tai pasakius, kyla klausimas: kuri religija yra tikroji? Juk šiandien religijų yra daug. Ir neviena jų net giriasi savo dievišku kilimu. Tad šioje antroje paskaitų dalyje svarstysime, ar Kristaus paskelbtoji religija yra apreikštoji, ar ne, kitaip betariant, ar krikščionių religija yra tikroji ir teisėtoji religija, ar ne. Ši fundamentalinės teologijos dalis turi konstatuoti patį apreiškimo faktą, kitaip betariant, svarstyti apreiškimą nebe teoretiškai, bet konkrečiai, vadinasi, ji turi kalbėti nebe apie apreiškimo galimumą, pažinimą, bet jau apie to apreiškimo faktą.

Ši dalis pavadinta *Kristaus apreiškimu* arba *Kristaus apreikštąja religija.* Kodėl? Todėl, kad krikščionybės antgamtiškas kilimas yra glaudžiai susijęs su Kristaus misija. Tad svarstomasis dalykas ir suvedamas į Kristaus asmenį, Jo pasiuntinybę ir darbus. Iš čia ir kitas šios fundamentalinės teologijos dalies pavadinimas: *Kristus — Dievo Siųstasis.* Čia tenka spręsti klausimas: ar Kristus, skelbęs naują religiją, tikrai buvo Dievo siųstas skelbti ją Dievo vardu?

Įrodinėjant krikščioniškosios religijos tikrumą (veritatem) ir teisėtumą (legitimitatem), galima eiti dviem keliais: 1) Imti atskiras religijas ir jas išnagrinėti, žiūrint, kuri jų turi paskyrimo žymes būti ne tik tikrąja, bet ir teisėtąja religija. Tačiau šis kelias ilgas. 2) Yra antras — trumpesnis kelias. Čia pradedama nuo krikščionybės ir žiūrima, kiek joje yra tikrumo ir teisėtumo žymių. Šiame savo darbe šiuo antruoju keliu ir eisime. Pradedame sta-

čiai *Kristaus* religija, nes ji yra stipriausiai ir visokeriopai gyvenime *pasireiškusi*.

1) Istorija žino daug žymių asmenybių, pav., Aleksandrą Did., Napoleoną Bonapartę ir k. Jie tik praeityje tebuvo reikšmingi ir įtakingi; šiandien tų žmonių vardai tėra atminimas. Tuo tarpu Kristus, krikščioniškosios religijos kūrėjas, ir po 19 amžių tebedaro žmonėms įtakos. Per 19 amžių kovota dėl Kristaus, tebekovojama dėl Jo ir šiandien. Kaip pats Kristus yra statęs savo mokiniams klausimą, kuo Jį laiką žmonės, taip ir šiandie daugelis stato tą patį klausimą. Kristus turi didelius savo išpažintojų būrius: kankinių, pasiaukojančių dvasininkų, vienuolių ir šiaip milijonus žmonių, tikinčių Jo mokslą. Bet iš antros pusės, be tų Jo išpažintojų, matome ir eiles Jo priešų. Jam neapykanta reikšta ne tik per tuos trejus viešojo Jo veikimo metus, bet ir per visus amžius, net ligi mūsų dienų. Buvo nekenčiamų žmonių, pav., Neronas, tačiau toji neapykanta su laiku vis mažėja. Tuo tarpu neapykanta Kristui nesibaigia. Tai parodo, kad Kristus nėra vien istorijos faktas, kad Jo religija veikia pasaulyje, kad ji daro įtakos įvairioms gyvenimo sritims. Todėl ne be reikalo sakoma: Christus vivit, Christus regnat, Christus imperat.

2) Pats Kristus daug ką sau priskiria. Šv. Paulius ir šv. Barnabas sako pamokslus, ir minia nori juos pagarbinti kaip dievus. Tačiau jie perplėšia savo rūbus ir griežčiausiai nuo tos pagarbos atsisako. Mozė prašo paslėpti savo karstą, kad žmonės neimtų jo garbinti. Ar ir Kristus taip elgiasi? Ne, Jis elgiasi kitaip. Kai žmonės jam reiškia dievišką pagarbą, Jis jų nedraudžia, net giria už tai, pav., pagiria šv. Petrą už tikėjimą Jo dieviškumu. Kristus reikalauja sau didelės meilės. O tai yra didelis dalykas. Išminčiai sau meilės susilaukia iš savo mokinių, geri valdovai — iš savo valdinių. O Kristus reikalauja visuotinės meilės, visų meilės. Ir už tą meilę Jis žada amžiną gyvenimą. Tai negirdėtas dalykas. Minėtų faktų akivaizdoje ir pradedame nuo krikščionybės, o ne nuo kitos religijos.

Kalbant apie krikščioniškąją religiją, kuri, kaip matysime, tėra vienintelė tikra ir teisėta, reikia skirti *trys* jos, tarytum, *laipsniai*:

1) Pirmykštė religija (stadium legis naturae). Ją sudaro naturalinė religija ir apreiškimas, duotas pirmiesiems tėvams ir patrijarchams. Ligi Kristaus laikų ji saistė visus žmones, nepriklausiusius žydų tautai.

2) Mozės religija (stadium legis mosaicae). Ji skirta žydų tautai. Svarbiausias jos tikslas rengti Kristui kelią. Tos dvi stadijos yra pereinamosios stadijos, pradinės krikščionybės formos.

3) Tikroji krikščioniškoji religija (stadium legis evangelicae). Ją paskelbė žadėtasis Mesijas, Kristus, ir Jo apaštalai. Toji religija paskelbta visiems.

Kalbant apie krikščionybės tikrumą ir teisėtumą, suprantama, reiktų įrodyti šių trijų apreiškimų dievišką kilimą ir paskyrimą.

Bet šis kelias būtų netrumpas. Tad renkamės trumpesnį kelią: pradedame tuo trečiuoju laipsniu — krikščionybe griežta prasme.

2. *Šioje dalyje naudojamieji šaltiniai.* Kalbant apie tikrosios religijos kūrėją Kristų, apie Jo asmens istoriškumą, Jo liudijimus apie save, tų liudijimų tikrumą, apie Kristaus paskelbtosios religijos vaidmenį žmonijoje, reikia naudotis istoriškais šaltiniais. Tad suprantama, kad čia reikia žinoti ir tų šaltinių istoriškumas ir autentiškumas. Bet apie tai ex professo kalba kita teologijos mokslų šaka. Todėl čia tuos šaltinius tik paminėsime.

Tokie šaltiniai yra, svarbiausia, Šv. Rašto N. Įstatymo knygos, ypač Evangelijos[1], paduodančios Kristaus gyvenimą ir darbus.

Sinoptiškosios Evangelijos parašytos apie 50—63 m., šv. Jono Evangelija ir jo laiškai parašyti apie 90—100 m., šv. Pauliaus laiškai — tarp 50—67 m., Apaštalų Darbai šv. Luko parašyti apie 63 m., šv. Petro, šv. Jokūbo ir šv. Judo laiškai parašyti tarp 60 — 70 m.

Svarbios savo pranašystėmis yra ir Šv. Rašto S. Įstatymo knygos.

Į visas Šv. Rašto knygas mes čia žiūrėsime kaip į istoriškus dokumentus. O kad tos knygos, be to, dar paties Dievo įkvėptos, mes čia, atsižvelgdami metodo, to dar nežiūrėsime.

Tolimesnis mūsų šaltinis yra apaštališkieji Tėvai ir pirmųjų amžių Bažnyčios rašytojai, pav., šv. Klemensas Romietis, šv. Polikarpas, šv. Ignacas Antijochietis ir k.

Tiek Šv. Rašto N. Įstatymo knygų autoriai, tiek ir apaštališkieji Tėvai ir pirmieji Bažnyčios rašytojai mums čia reikšmingi, nes vieni jų Kristaus amžininkai, kiti gyvenę netrukus po Kristaus mirties.

Vėlesniųjų amžių Tėvai apologetai čia praverčia tiek, kiek padeda išaiškinti kai kurias Evangelijų vietas. Be to, vėlesniųjų amžių Bažnyčios Tėvai, o taip pat Bažnyčios rašytojai ir apologetai svarbūs mums dar ir tuo, kad jie yra savarankiški apaštališkosios tradicijos liudytojai ir nešėjai. Jų raštų autentiškumo ir istoriškumo čia taip pat nesvarstome — tai daroma kitur.

Kalbant apie Kristaus asmens istoriškumą, šaltiniu gali eiti ir žydų bei pagonių liudijimai.

Pagaliau, kaip pagalbinį krikščioniškiems šaltiniams dalyką, galima dar paminėti senąjį krikščioniškąjį meną ir k.

---

[1] Dėl Evangelijų istoriškumo ir autentiškumo lietuvių kalba žiūr. Andruška B., Evangelijų kilmė ir jų tikėtinumas, Kaunas 1930. Ten pat nurodytas trumpas tuo reikalu svetimomis kalbomis literatūros sąrašas. Evangelijų, o dar labiau visų Šv. Rašto S. ir N. Įstatymo knygų autentiškumo ir istoriškumo klausimu mes čia nekalbėsime todėl, kad tas dalykas priklauso Šv. Rašto įvadui ir, be to, kad fundamentalinės teologijos antroji dalis skiriama, svarbiausia, studentams teologams, kurie kaip tik skyrium klauso tuo reikalu paskaitų.

3. *Šioje dalyje vartojamas metodas.* Kaip matėme fundamentalinės teologijos paskaitų įvade[1], apologetika, įrodinėdama apreiškimo faktą, kitaip betariant, įrodinėdama krikščioniškosios katalikiškosios religijos tikrumą, gali eiti dviem ar net trimis keliais. Pirmasis kelias (regresyvus, analitiškas, empiriškas) pradeda nuostabiu Bažnyčios gyvenimu (admirabili vita Ecclesiae). Jis Bažnyčios gyvenime stengiasi įžiūrėti Dievo ranką, ypatingą Dievo apvaizdą ir tuo būdu parodyti ją esant ypatingoje Dievo globoje. Iš to daroma išvada, kad tokia Bažnyčia nėra gamtiško pobūdžio, kad ji dieviška institucija. Tai įrodžius, jau galima priimti ir visas tiesas, kurių toji Bažnyčia, toji dieviškoji institucija, mus moko, ypač dieviškosios Kristaus pasiuntinybės ir Jo dievybės tiesas. Išvada: visa, ko tik moko Kristus, yra tiesa; konsekventiškai ir Kristaus religija yra tikra ir teisėta religija.

Einant šiuo keliu, suprantama, tenka naudotis beveik vien žmogišku protu. Čia protas nagrinėja Bažnyčią istorijos eigoje: greitą jos išsiplatinimą, patvarumą, vieningumą, padarytas žmonijoje atmainas. Protas taip pat parodo, kad tai negalima išaiškinti vien naturaliai. Iš čia jau aišku, kad Bažnyčia yra dieviška institucija, o jos skelbiamasis mokslas — tikras.

Šis kelias trumpesnis. Čia atpuola būtinas reikalas iškelti gausingos Šv. Rašto S. Įstatymo pranašystės, filologų išvedžiojimai ir k.

Antrasis kelias (progresyvus, sintetiškas), kur žiūrima, pirmiausia, ką Kristus apie save kalba, kuo Jis save laiko. Vėliau tikrinama, kuo Jis savo liudijimus remia. Ir čia prieinama išvada, kad Kristus — Dievo Siųstasis, o Jo žodis — Dievo žodis. Čia susidaro platus traktatas apie Kristų kaip Dievo Siųstąjį (de Christo uti Legato divino). Šis kelias ilgesnis; be to, fundamentalinės teologijos sistemoje jis reikalauja dar dviejų traktatų, būtent: pirmo traktato — apie Kristaus įkurtąją Bažnyčią ir antro — apie apreiškimo šaltinius.

Tačiau reikia pasakyti, kad abu minėtieji keliai geri, abu moksliški. Pirmas kelias trumpesnis, plačiajai visuomenei prieinamesnis, atitinkąs Bažnyčios mintį[2].

Mes tačiau, kalbėdami apie Kristaus apreiškimo faktą, eisime antruoju keliu. Jis daugiau iškelia istoriškų ir filosofiškų klausimų, kurie, einant pirmuoju keliu, nebūtinai liestini[3].

Einant šiuo antruoju keliu ir tesustojant tik prie apreiškimo fakto, metodas, svarbiausia, bus istoriškas; naudotis naudosimės čia minėtų šaltinių liudijimais. Bet kadangi teks kalbėti ir apie Kristaus darbų antgamtiškąjį charakterį, aišku, turėsime su-

---

[1] Fundamentalinės teologijos paskaitos. Įvadas. Kaunas 1932, 19—22.

[2] Žiūr. Dz. 1794.

[3] Plačiau žiūr. Venckus Pr., Fundamentalinės teologijos paskaitos. Įvadas. 19-22, 26-37.

sidurti ir su filosofija. Todėl, pagaliau, metodas bus istoriškai filosofiškas.

4. *Kristaus apreiškimo fakto tikrumas.* Kristaus apreiškimo fakto tikrumas, kuris prieinamas fundamentalinei teologijai, yra morališkasis tikrumas. Kitokio tikrumo fundamentalinė teologija, laikydamasi istoriškojo metodo, šiuo atveju ir negali duoti, nes pats istoriškasis tikrumas yra lygus morališkam tikrumui. Bažnyčia, besiremdama savo neklaidingumu, tiesai, kad Kristus yra Dievo siųstas paskelbti naują religiją, gali suteikti ir metafizišką tikrumą. Tačiau mes, šioje apologetikos vietoje Bažnyčios neklaidingu autoritetu remtis dar negalime, nes tą Bažnyčios neklaidingumą mes dar tik vėliau įrodinėsime. Tad lieka tirti šio klausimo istorijos šaltiniai ir, jais pasiremiant, įrodyti apreiškimo faktas.

5. *Medžiagos suskirstymas.* Šiame traktate turėsime du skyriu:

Pirmajame skyriuje liesime, ką Kristus manė apie save, kuo Jis pats save laikė, ką Jis tvirtino apie savo skelbiamąjį mokslą.

I. Skirsnis sprendžia Kristaus asmens istoriškumo klausimą.

II. Skirsnis žiūri, ką Kristus sakė apie save, apie savo pasiuntinybę.

III. Skirsnis svarsto Kristaus selbiamo mokslo universalų ir religinį charakterį.

Antrajame skyriuje traktuosime, kuo Kristus savo tvirtinimus remia. Čia sudarysime šešius skirsnius.

Juose įrodinėsime, kad Kristaus liudijimų tikrumą remia:

I. Skirsnis. Kristaus išmintis ir šventumas.

II. Skirsnis. Jo doktrinos pranašumas, kilnumas.

III. Skirsnis. Jo paties padarytieji stebuklai.

IV. Skirsnis. Jo pranašystės.

V. Skirsnis. Jo iš numirusių atsikėlimas ir

VI. Skirsnis. Nuostabus Kristaus religijos laikymasis ir nuostabūs jos padariniai žmonėse, kitaip betariant, jos gyvenimas istorijos ir filosofijos šviesoje.

I. SKYRIUS.

Kristaus, istoriško asmens, liudijimai apie save ir savo mokslą.

Pagal krikščionybės mokslą Bažnyčios įkūrėjas yra Kristus. Tad šiame skyriuje sprendžiami tokie klausimai: ar buvo toks Kristumi vadinamas asmuo? Jei buvo, tai kuo jis save laikė, ką sau priskyrė, ko jis mokė? Atsakant susidaro trys skirsniai:

Pirmajame skirsnyje svarstoma, ar Kristus tikrai buvo istoriškas asmuo? Šis klausimas yra susijęs su bandymu paneigti Kristaus istoriškumą.

Antrajame skirsnyje sprendžiama, kuo Kristus save laikė? Ko savo darbais siekė? Šis klausimas yra susijęs su protestantų liberalų ir modernistų tvirtinimu, esą, istoriškasis Kristus netvirtinęs apie save to, ką jam priskyrę jo sekėjai: istoriškasis Kristus nelaikęs savęs ypatingu Dievo siųstuoju paskelbti žmonėms dogminės religijos, o dar labiau nelaikęs savęs Dievo Sūnumi, įsikūnijusiu Žodžiu, Atpirkėju ir t. t.

Trečiajame skirsnyje traktuojamas Kristaus mokslo religinis ir universalus charakteris. Ir šis klausimas yra susijęs su modernistų ir daugelio protestantų liberalų tvirtinimu, esą, Kristus neskelbęs jokios iš Dievo atneštos religijos, o tik mokęs pergyventi Dievą kaip visų Tėvą, pergyventi taip, kaip pergyvenęs Jis pats.

1. Skirsnis. Kristaus asmens istoriškumas.

(Tezė). Kristus, krikščioniškosios religijos kūrėjas, yra istoriškas asmuo.

Paaiškinimai. Griežtai kalbant, šis klausimas šioje fundamentalinės teologijos dalyje nėra būtinas. Bet kadangi nevienas, ypač seniau, bandė neigti Kristaus asmens istoriškumą, todėl prie šio klausimo bent trumpai sustosime. Neliesime jo plačiai, nes šiandien jis mokslininkams yra aiškus. Daug kalbėti reikštų neproduktingai laiką leisti.

Tezės neigėjai. Racijos, kodėl 18 amž. pradžioje imta neigti Kristaus asmens istoriškumas, yra daugiau filosofiško, negu

istoriško pobūdžio. Čia stipriai pasireiškė racijonalizmo įtaka.

Darant trumpą šio klausimo istorinę apžvalgą, galima paminėti bent vieną kitą asmenį, sukėlusį dėl Kristaus asmens istoriškumo kovą. Iš senesniųjų, pradėjusių neigti Kristaus istoriškumą, galima paminėti du prancūzus: Charles Dupuis[1] ir Const. Volney[2]. Ir vienas ir antras, kalbėdami apie Kristų, įrodinėjo Jį esant mitą: Volney Jį laiko kažin kokiuo astraliniu mitu, Dupuis—solariniu. Kristaus įsikūnijimas esąs tik saulės ar kito dangaus kūno įsikūnijimas. Svarbiausią tam tvirtinimui pagrindą jie ima tariamąjį didelį panašumą tarp krikščionybės ir pagoniškų religijų.

Toliau jų darbą 19 amž. pirmojoje pusėje varė Bruno Bauer[3]. Kalbėdamas apie Kristų, jis Jį aiškino simboliškai. Kristus, pasak jo, esąs ne kas kita, kaip tam tikrų religinių idėjų, kilusių svarbiausia iš graikų, romėnų ir žydų, personifikacija. Jis buvęs reikalingas toms idėjoms sujungti. Kristaus, kaip asmens, nebuvę. B. Bauer neigė ir N. Įstatymo knygų istoriškumą.

Iš vėlesniųjų tos minties propagatorių paminėtinas toks Kalthoff[4]. Jis pasekė daugiau Bruno Bauer'iu. Tačiau kai Bauer skelbė, kad Kristus simbolizuojąs religines idėjas (filosofiškai religines idėjas, praplitusias platesniuose Romos valstybės žmonių sluogsniuose, ypač vergijos prislėgtųjų tarpe), Kalthoff mokė, kad Kristus personifikuojąs tų laikų socijalines idėjas bei aspiracijas. Reikią atsiminti, sako jis, kad Trajano laikais liaudžiai, ypač žydams, gyvenimas buvęs nelengvas. Žmonės, trokšdami toje vargingoje būklėje gelbėtojo, o be to, turėdami galvoje mesijaninę apokaliptinę mintį, ir sukūrę sau Kristų. Taigi Kristus esąs suvargusios minios entuzijazmo padaras. Evangelijose aprašytoji Kristaus istorija esanti pirmosios krikščionybės istorija. Gal būt, ir buvęs koks nors Jėzaus vardu žydas nukryžiuotas, bet jis nebuvęs krikščioniškosios religijos kūrėjas, Išganytojas.

Dar galima paminėti ir P. Jensen'ą[5], kuris pasakojimus apie Kristų laikė perdirbtomis babiloniečių Gilgamešo mitologijomis. N. Įstatymo pasakojimai tęsą tik babiloniškojo epo varijantas. Kristus esąs tik izraelitiškas Gilgamešas. Taip, esą, leidžią manyti ryškūs tų pasakojimų panašumai.

---

[1] L'origine de tous les cultes ou religion universelle, Paris 1794—1796.

[2] Les ruines ou méditations sur les revolutions des empires, Paris 1791.

[3] Christus und die Cäsaren. Der Ursprung des Christentums aus dem römischen Griechentum[2], Berlin 1877.

[4] Das Christusproblem. Grundlinien zu einer Sozialtheologie, Leipzig 1902 *ir* Die Enstehung des Christentums. Neue Beiträge zum Christusproblem, Leipzig 1904.

[5] Das Gilgamesch Epos in der Weltliteratur, I: Die Ursprünge der alttestamentlichen Patriarchen, Propheten und Befreier —Sage und der neutestamentlichen Jesus Sage, Strassburg 1906.

Iš vėlesniųjų minėtinas W. B. Smith[1]. Jis tvirtino, kad Jėzaus kultas jau buvęs prieš Kristui gimstant. Jau anksčiau buvusi žydų sekta (naaseniečiai), kuri prieš Kristaus laikus garbinusi kažin kokį asmenį, vadinamą taip pat Jėzumi. Toji sekta dėl to sugalvojusi tą Jėzų, kad geriau pavaizduotų savo religinius idealus.

Vienas iš žymesniųjų 20 amž. pradžioje Kristaus asmens istoriškumo neigėjų buvo Arthur Drews (gimęs 1865 m.). 1910 metais jis išleido veikalą „Die Christusmythe[2]". Jame, tiesą pasakius, — nieko nauja. Laikydamasis mitologiško Kristaus aiškinimo, jis surinko tik tai, ką pirmieji buvo kalbėję. Tačiau Drews savo idėjoms skleisti parinko kitą, sėkmingesnį, būdą: jis ėmė važinėti su paskaitomis, kurios tada Vokietijoje nebuvo toks jau įprastas dalykas. Be to, Drews mokėjo griežtai kalbėti ir savo mintims duoti tariamą moksliškumą. Savo galvojimuose Drews rėmėsi idealistiniu monizmu; sekė Hegel'iu ir k. Skelbdamas savo pažiūras, jis laikėsi dvejopo metodo: negatyvaus (kėlė abejojimų dėl Kristaus istoriškumo) ir pozityvaus (įvairiais tariamais panašumais tarp pagonių religijų ir krikščionybės stengėsi parodyti krikščionybę pareinant nuo pagonijos). Turint tai galvoje, paaiškėja, kodėl Drews pradžioje turėjo pasisekimo. Tačiau kai jis tai bandė daryti jau 10 metų vėliau, po didžiojo karo, rezultatai pasirodė kitoki. O tai todėl, kad jau po pirmojo Drews'o pasirodymo prieš jį stojo į kovą daugelis rimtų mokslininkų ne tik iš katalikų, bet ir iš protestantų ir net iš žydų. Antrasis, vėlyvesnis, jo pasirodymas dar kartą davė progos kai kuriems mokslininkams tarti tuo klausimu savo žodį.

Toliau iš Kristaus istoriškumo priešų reikia paminėti P. L. Couchoud[3]. Šis Kristų aiškina daugiau simboliškai. Istoriško Kristaus nebuvę. Jis buvęs, esąs ir būsiąs tik tikinčiųjų širdyse, kur jis gimęs ir gyvenąs. Savo nuomonę jis mėgina remti maždaug šitaip: a) negalima, kad kurios nors vienos giminės žmogus būtų iškeltas ligi dievybės, b) nėsą Kristaus buvimo liudijimų: žydų liudijimai esą arba netikri (pav., Juoz. Flavijaus), arba nekalbą apie Kristaus asmenį; jie tekalbą tik apie krikščionišką religiją (pav., Talmudas); pagonių liudijimai težiną tik kažin kokį žydą Chrestum (Suetonius); arba tik krikščionišką religiją (Plinius, Tacitus); o pačių krikščionių liudijimai tekalbą tik apie idėją, bet ne apie asmenį[4]. Taigi Couchoud pripažįsta tik dvasinę Kristaus realybę.

---

[1] Der vorchristliche Jesus nebst weiteren Vorstudien zur Entwicklungsgeschichte des Urchristentums, Jena 1906 *ir* Ecce Deus. Die urchristliche Lehre des reingöttlichen Jesu, Jena 1911.

[2] Die Christusmythe, Jena 1910 *ir* Das Markusevangelium als Zeugnis gegen die Geschichtlichkeit Jezu, Jena 1923.

[3] Le mystère de Jèsus, Paris 1924.

[4] Plg. Dieckmann H., De revelatione christiana, Friburgi Br. 1930, 365 — 370.

Kaip minėta, pradėjus neigti Kristaus istoriškumą, tuojau atsirado katalikų, ir net nekatalikų, kurie tą Jo istoriškumą stojo ginti. Iš katalikų čia paminėtini F. Meffert[1], H. Felder[2], F. Kiefl[3], L. Fillion[4], L. Kugler[5]. Iš protestantų liberalų ir koservatorių verti paminėti A. Jülicher[6], H. Soden[7], J. Weiss[8], K. Beth[9], E. Klostermann[10], K. Reimer[11] ir k., o iš žydų G. Klein[12].

Po staigios reakcijos ginčas kiek aprimo, įkarštis gerokai atvėso. Apie 1920 m., kaip minėta, tas pats Drews ir k. vėl bandė tą klausimą judinti. Tuo laiku iš katalikų stojo prieš juos O. Graber[13], L. de Grandmaison[14] ir k.; iš nekatalikų — J. Leipoldt[15]. K. Holl[16] (jis laiko juokingu dalyku kelti šiandien klausimą, ar Kristus gyveno), R. Bultmann[17] (jis sako, kad į klausimą, ar Kristus gyveno, šiandien tėra vienas atsakymas: taip) ir k.

Taigi šiandien rimtas mokslininkas to klausimo nebedrįsta kelti: tai visiems aiškus dalykas. Todėl ir mes ilgiau prie jo nesustosime.

Argumentai. Iš kur imami argumentai Kristaus istoriškumui įrodyti? 1) Svarbiausias ir gausingiausias to šaltinis keturios Evangelijos, 2) Žydų liudijimai, 3) Pagonių liudijimai ir 4) Krikščionių liudijimai.

1. *Evangelijų liudijimai.* Evangelijos yra visai pakankamas šaltinis įrodyti, kad Kristus tikrai gyveno[18].

Pradžioje *trumpas jų turinys.*

Ciesorių Augusto ir Tiberijaus laikais buvo Judejoje žmogus, vardu Jėzus. Jis skelbė naują mokslą, sakėsi esąs Dievo siųstas, reikalavo, kad jo mokslą visi priimtų ir pagal jį gyventų. Kas juo seksiąs, tam atlyginsiąs dangaus Tėvas. Savo žodžiams

---

1 Die geschichtliche Existenz Christi[13], M. Gladbach 1921.
2 Jesus Christus[2], Paderborn 1920, I 80 — 143.
3 Der geschichtliche Jesus und die moderne Philosophie, Mainz 1911.
4 L'existence hist. de Jésus et le rationalisme contemporain, 1909.
5 Im Bannkreise Babels, Münster i. W. 1910.
6 Hat Jesus gelebt? 1910.
7 Hat Jesus gelebt? 1910.
8 Jesus von Nazareth, Mythus oder Geschichte? 1910.
9 Hat Jesus gelebt? 1910.
10 Die neusten Angriffe auf die Geschichtlichkeit Jesu, 1912.
11 Hat Jesus gelebt? 1919.
12 Ist Jesus eine historische Persönlichkeik? 1910.
13 Im Kampfe um Christus, Graz 1927.
14 Jésus dans l'histoire et dans le mystère, Paris 1925.
15 Hat Jesus gelebt? Leipzig 1920.
16 Urchristentum und Religionsgeschichte, Gütersloh 1926.
17 Jesus, Berlin 1926.
18 Apie šį šaltinį žiūr. Fr. Tilmann, Die Quellen des Lebens Jesu, knygoj Esser — Mausbach, Religion, Christentum, Kirche[3], Kempten und München 1920, II 1—122.

paliudyti jis darė stebuklus. Savo priešininkų buvo sugautas ir, prikaltas prie kryžiaus, mirė. Paskum atsikėlė iš numirusių, per 40 dienų gyveno su savo mokiniais ir pagaliau, jiems matant, įžengė į dangų. Toks, keliais žodžiais nusakytas, atrodo Kristaus gyvenimas Evangelijose.

Kokios vertės tos Evangelijų žinios? Kiekvienas istoriško įvykio atpasakojimas juo geresnis, tikresnis, juo jo autorius stovi arčiau prie tų atpasakojamų įvykių. O jei atpasakotojas jau pats yra matęs įvykį, be to, yra tiesakalbis ir, pagaliau, toks, kuris atpasakodamas galėjo nesuklysti, tuomet jo liudijimas yra vertingiausias.

Kalbant apie Evangelijų istorinę vertę, įprastai įrodoma trys dalykai: pirma, kad Evangelijos parašytos tų žmonių, kurie dabar laikomi jų autoriais (knygų autentiškumas — authenticitas); antra, kad jos atpasakoja tai, kas tikrai buvo, vadinasi, istoriškus faktus (knygų istoriškumas — historicitas) ir, trečia, kad dabartinės knygos yra tokios pat (bent iš esmės), kaip ir jų originalai (knygų integralumas — integritas).

Mes čia neįrodinėsime nei pirmo, nei antro, nei trečio dalyko. Tai padaroma kitur. Šioje vietoje pasitenkinsime tik viena kita pastaba apie Evangelijas ir jų autorius.

1) Kuomet ir keno parašytos Evangelijos? Evangelijos parašytos pirmajame amžiuje, vadinasi, netrukus po Kristaus mirties. Jos parašytos tų asmenų, kuriems priskiriamos.

Tai įrodytas dalykas.

2) Evangelistais galima pasitikėti.

a. Jie gerai žinojo aprašomuosius dalykus. Du jų, šv. Matas ir šv. Jonas, buvo paties Kristaus mokiniai. Antri du, šv. Morkus ir šv. Lukas, buvo betarpiški apaštalų šv. Petro ir šv. Pauliaus mokiniai.

b. Evangelistai nenorėjo apgauti. Tai rodo:

a) Jų atvirumas. Jie aprašo net sau nemalonius įvykius[1].

b) Jų pasakojimai iš esmės sutinka. Tiesa, kad ir skirtumų pasitaiko, bet tik smulkmenose. Tie skirtumai kai kuriems net įspūdį padarė, kad evangelistai vienas kitam prieštaraują. Bet iš šių skirtumų kaip tik aiškiau matyti, kad tarp evangelistų nebuvo konspiracijos apgauti.

c) Paprastas jų rašymo būdas rodo jų tiesakalbingumą. Kalbėdami apie Kristų, kurį jie labai mylėjo, jie kalba taip, lyg Kristui jie būtų visai svetimi. Jie rašo, atrodo, ką girdi, mato, sužino; vienodai rašo apie Kristaus stebuklus ir apie Jo kančią bei mirtį[2].

---

[1] Plg. Mat. 8, 17; Luk. 22, 24 ir k.

[2] Plg. Mat. 3, 3—17; 4, 1—11; 26, 36—46; 27, 62; 28, 11; Mork. 1, 9 sq.; 13, 32; 14, 32—42; Luk. 3, 21 sq.; 4, 1—13; 18, 18 sq.

d) Nėra motyvų, dėl kurių evangelistai būtų apgaudinėję. Jie negalėjo tikėtis sau iš tuometinių žmonių garbės, kuriuos, ypač žydus, jie gerai pažino ir žinojo jų nusistatymus: iš jų evangelistai tegalėjo laukti tik persekiojimų, daugiau nieko. Taip pat negalėjo jų vilioti ir ateities garbė, nes, būdami paprasti, nemokyti žvejai ir nebūdami pranašai, jie negalėjo permatyti šiandieninės jiems teikiamos garbės. Dar mažiau juos galėjo skatinti amžinoji garbė, nes psichologiškai būtų nesuprantama, kaip tie, kurie mokė apie dangaus karalystę ir jai pasiekti reikiamą šventumą, patys būtų tikėjęsi tos laimės apgaudinėdami žmones.

e) Pats evangelistų doras gyvenimas verčia jais pasitikėti. Jie iš tikrųjų buvo dori. Apie tai mes turime žinių ne tik iš krikščionių, bet ir iš nekrikščionių.

c. Evangelistai ir norėdami nebūtų galėję apgauti:

a) Jie nebūtų įstengę to padaryti, nes tiek teoretinė, tiek ir praktinė jų aprašomoji doktrina yra tokia kilni, kad jie, tie žvejai, jokiu būdu nebūtų galėję jos sugalvoti. Sugalvoti Kristui ir Jo doktrinai reiktų pačiam būti tuo Kristumi.

b) Minimi Evangelijų aprašymuose įvykiai yra vieši. Čia pažymimi įvykio asmens, laikas, vieta ir k. Evangelistai nurodo, kad tie faktai ne jiems vieniems žinomi, bet ir daugeliui kitų[1], aišku, ir Kristaus priešams. Be to, jų raštai paskelbti tada, kada daugelis paminėtųjų (Kristaus prietelių ir priešų) dar tebegyveno. Prisiminkime čia ir tą faktą, kad evangelistas šv. Matas savo Evangeliją parašė aramajų kalba. Jis ją paskyrė krikščionims iš žydų. Jei tad aprašomieji joje dalykai būtų buvę pramanyti, tuomet fariziejams būtų buvę lengva apsidirbti su šv. Mato Evangelija.

Taigi savaime suprantama, kad Evangelijos buvo ir priešų kontroliuojamos. Bet mes neturime jokių žinių, kad ta kontrolė būtų pakėlusi balsą prieš evangelistų raštus.

d. Evangelistai nė patys nebuvo apgauti:

a) Kaip matėme, aprašomuosius įvykius jie gerai žinojo. Vieni jų buvo betarpiški liudytojai[2], antri viską sužinojo iš pirmųjų lūpų[3].

b) Jie turėjo teisingai pastebėti Evangelijose minimus pojučiais patiriamus faktus, kuriems patirti tereikia tik sveiko žmogaus. Be to, daugiau atydos ir atsargos čia sukėlė ir pačių faktų nepaprasta prigimtis.

c) Pagaliau dar vienas faktorius čia reikalavo atsargumo: — naujasis mokslas vertė atsižadėti savo tėvų tikėjimo ir priimti naują. Ši aplinkybė vertė priimamas tikėjimo tiesas labiau pažinti. Tiesa, čia buvo ir paslapčių. Bet Kristus šias paslaptis

---

[1] Plg. Apd. 2, 22; 4, 18; 26, 24 sq.
[2] Plg. 1 Jon. 1, 1 sq.
[3] Plg. Luk. 1, 1 sq.

dėstė labai prieinamai, ir klausytojai galėjo jas kiek suvokti (percipere), nors ne visas iš esmės suprasti (perspicere).

d) Evangelistai nebuvo lengvatikiai. Priešingai, jie netuojau įtikėdavo. Kristus nekartą ir bara juos dėl jų kietumo ir netikėjimo. Jie, pav., pradžioje nenorėjo tikėti Kristaus atsikėlimą.

Bent tiek pačių Evangelijų argumento.

Baigiant jį, dar galima paminėti, be kitų, viena jam keliama *sunkybė, esą,* Evangelijų aprašymuose pasitaiką skirtumų ir net prieštaravimų. Dėl to čia teatsakome tik trumpai (plačiau tie klausimai nagrinėjami Šv. Rašto N. Įstatymo Įvade). Pasitaiką evangelistų aprašymuose skirtumai neliečia asmeninių dalykų, bet tik smulkmenas.

Dėl tų skirtumų galima pasakyti štai kas:

a. Jie nekenkia dalyko esmei. Jei istorikai sutinka dėl esminių fakto punktų, o tesiskiria dėl mažmožių, tai nėvienas išmintingas dėl to neneigs paties fakto. Priešingai, tas smulkmenų skirtumas gali patį dalyką (fakto istoriškumą) net sustiprinti: jei kiekvienas evangelistas būtų rašęs pramanytus dalykus ir rašęs nesusitaręs su kitais, tuomet visai nebeaišku, iš kur tas esminių dalykų sutikimas; o jei evangelistai tai darė susitarę — iš kur tuomet tie mažmožių skirtumai.

b. Esami evangelistų aprašymuose skirtumai atsirado dėl įvairių sąlygų:

a) Vienas evangelistas aprašė to paties fakto vienas smulkmenas, kitas — kitas; arba dar: vienas tą pačią mintį pasakė vienais žodžiais, kitas — kitais.

b) Taip pat pasitaiko, kad atskirų evangelistų aprašomi nors kiti, bet panašūs įvykiai.

c) Skirtumai ir tariamieji prieštaravimai dažnai gali būti išaiškinami ir nevienodu tikslu, kurį turėjo tas ar kitas evangelistas. Ir iš tikrųjų, šv. Matas savo Evangeliją rašė žydams ir turėjo tikslą jiems parodyti, kad Kristus tikrai yra laukiamasis Mesijas. Todėl jam buvo nelabai svarbu viską chronologiškai nupasakoti. Šv. Morkus rašė pagonims; jis, kas tiko tik žydams, visai išleido. O šv. Jonas savo Evangeliją nukreipė prieš gnostikus. Todėl svarbiausia jos mintis — Kristaus dievybė[1].

2. *Žydų liudijimai.* Pačioje pradžioje galima pastebėti, kad nei iš žydų, nei iš pagonių daug liudijimų apie Kristų neturime. Krikščionybės priešai dėl to prikiša, esą, liudijimai apie Kristų paimti tik iš krikščioniškų šaltinių (Evangelijų, krikščionių tradicijos) ir todėl maža teturį vertės. Bet tas priekaištas nelogiškas. Taip galvojant, tektų atmesti visas tautiečių istorijas apie savo kraštą, didvyrius... Tačiau to niekas nedaro. Taigi ir Evangelijų liudijimai yra pakankamas šaltinis. Bet yra dar ir kitų šaltinių,— ir jų neatmetame. Tad juos čia ir peržvelgsime.

---

[1] Plg. J. Müller, De vera religione², Oeniponte 1914, 319—334.

Žydų ir pagonių liudijimų iš viso pirmojo amžiaus ir iš antrojo pirmosios pusės turime nedaug. Be to, nevienas jų yra ir nesavarankiškas, nes priklauso krikščioniškų šaltinių. Šios paskutinės rūšies nekrikščionių liudijimai mums yra tik tuo svarbūs, kad parodo tuometinį pačių krikščionių įsitikinimą Kristaus asmens istoriškumu. Po šios pastabos pradedame trumpą žydų liudijimų apžvalgą.

1) Pirmoje vietoje reikia paminėti žydą Juozapą Flavijų. Jis kilimo iš kunigų giminės, gimė Jeruzalėje 37-38 m. po Kr. Paaugęs mokosi fariziejų, sadukiejų ir esenų mokyklose; vėliau dalyvauja žydų karuose su romėnais; 67 m. paimamas į nelaisvę; 69 m. ciesorius Vespasijonas suteikia jam visišką laisvę; po to Juozapas prie savo tikrojo vardo prikergia dar Vespasijono giminės vardą Flavijus; keliauja į Romą; miršta apie 105 m.

Juozapas Flavijus parašė keletą veikalų, iš kurių svarbiausias, rašytas graikų kalba, yra *Žydų archeologija;* jis dar vadinamas ir kitu, dažniau vartojamu, vardu — *Žydų Senove* (lotyniškai *Antiquitates Judaicae).* Veikalas baigtas rašyti 93-94 m. Jame surašyta žydų tautos istorija nuo pat jos pradžios ligi 66 m. po Kr., t. y. ligi žydų karo su romėnais. Veikalas skiriamas pirmiausia graikiškai romėniškiems skaitytojams. Šio veikalo dviejose vietose (18, 3, 3 ir 20, 9, 1) randame paminėtą Jėzų Kristų.

Žydų Senovės 18, 3, 3 tekstas yra šis:

„Tuo metu (Pontijaus Piloto prokuratūros metu) gyveno Jėzus, išmintingas žmogus, jei tik jį galima žmogumi pavadinti, nes jis darė nuostabius darbus, buvo mokytojas žmonių, kurie su džiaugsmu priima tiesą; daug jis patraukė į save žydų ir graikų. Jis buvo Kristus. Mūsų tautos pirmiesiems jį apskundus, Pilotas nuteisė jį mirti ant kryžiaus. Tačiau pirmiau juo sekusieji jo mylėti nenustojo, nes jis jiems trečioje dienoje vėl pasirodė gyvas, kaip apie tai buvo kalbėję dieviški pranašai, pasakiusieji apie jį daug ir kitų nuostabių dalykų. Ir šiandien dar yra krikščionių giminė, turinti nuo jo savo vardą".

Kalbant apie šį tekstą, kaip ir apie į jį panašius, reikia atsižvelgti dviejų dalykų: pirma, keno šie žodžiai — Flavijaus ar keno kito, vėliau juos įrašiusio į Flavijaus knygas (čia teksto autentiškumas), antra, jei šie žodžiai Flavijaus, tai iš kur jis tas žinias ėmė? Šiuos du dalykus reikia skirti ir prisiminti tolimesniam reikalui. Kai kas mano, kad minėtasis tekstas autentiškas, bet taip pat kartu tvirtina, kad tuos žodžius Flavijus paėmęs iš kriščionių. Tuo būdu pagal šiuos Flavijaus liudijimas tęsąs tarpiškas.

Ginčas dėl teksto autentiškumo, seniai prasidėjęs, ir šiandien dar nėra baigtas. Vieni stoja už teksto autentiškumą, kiti prieš.

Teksto gynėjai duoda šiuos argumentus:

a. Išoriniai argumentai. a) Tą vietą turi visi ranka rašyti ar spausdinti to veikalo kodeksai, kuriuose tik yra 18-toji knyga. Jei ta vieta būtų vėliau įrašyta, jos jokiu būdu negalėtu-

me rasti visuose kodeksuose. b) Be to, tekstas naudojamas kitų rašytojų. Pav., Euzebijus[1] tą tekstą taip pat pripažino Juozapui Flavijui.

Taigi jokiu būdu negalima prileisti, kad visur (visuose kodeksuose ir pas kitus autorius) tą tekstą būtų įrašę patys krikščionys.

b. Vidiniai argumentai. Juozapas Flavijus Žydų Senovėje ir negalėjo nekalbėti apie Kristų, nes a) jis čia kalba apie įvairias tu laikų žydų sektas (fariziejus, sadukiejus ir k.) Tad jis turėjo paminėti ir Kristų ir Jo sekėjus. b) Be to, jis kalba apie šv. Joną Krikštytoją, apie šv. Jokūbą Jaunesnįjį. Jei jis mini juos, juo labiau negalėjo apleisti Kristaus. c) Toliau Juozapas Flavijus plačiai kalba[2] apie tuos, kurie sakėsi esą mesijai; todėl jis negalėjo praeiti nepaminėjęs Kristaus, kurį daugelis žydų laikė Mesiju ir kurį buvo įtikėję.

Teksto autentiškumo priešai čia iškelia, kad esąs negalimas dalykas, kad žydas taip gražiai kalbėtų apie Kristų. Į tai teksto autentiškumo gynėjai jiems atsako: α. vienas dalykas yra gražiai apie ką nors kalbėti, kitas—tuo pačiu kalbamuoju dalyku gražiai ir pasekti. Daugelis, pav., gražiai atsiliepia apie Katalikų Bažnyčią, jos darbus, bet patys jai nepriklauso.

β. Flavijus gražiai kalba taip pat ir apie šv. Joną Krikštytoją, ir apie šv. Jokūbą Jaunesnįjį.

γ. Puikiai atsiliepdamas apie Kristų, jis galėjo Jame matyti vien pranašesnį žmogų, visai negalvodamas apie Jo dievybę. Kitoje vietoje J. Flavijus panašiai kalba ir apie Mozę[3]. O kalbėdamas dėl įvykusių Kristuje pranašysčių, Flavijus čia galėjo pasakyti kitų manymą.

ε. J. Flavijaus pasakojimas, kalba, apie Kristaus stebuklus suprastinas arba kaip kitų nuomonė, arba kad Kristų jis laikė nepaprastu žmogumi, pranašu, kuris jo paties ir kitų nuomone gali padaryti stebuklų.

δ. Pagaliau nereikia pamiršti, kad J. Flavijus buvo liberalas. Taigi jis tokios Kristui pagiežos, kaip žydai ortodoksai, galėjo ir neturėti.

Teksto autentiškumo priešai vėl klausia: o kodėl pirmieji Bažnyčios rašytojai[4], be Euzebijaus ir dar vieno kito, nesinaudoja tuo Flavijaus tekstu? Juk jiems, polemizuojant su žydais, jis būtų pravertęs.

Į tai teksto autentiškumo šalininkai atsako: α. Bažnyčios Tėvai, įrodinėdami Kristaus mesijaniškumą, svarbiansia rėmėsi Šv. Raštu. β. Jie nesinaudojo Flavijumi, nes šis, kaip liberalas, žydams buvo ne kažin koks autoritetas.

---

[1] Hist. eccl., l. 3, c. 11 (M G XX, 117).
[2] Žydų Senovė, 20, 8, 6.
[3] Žydų Senovė, 3, 15, 3.
[4] Pav., šv. Justinas, Klemensas Aleks., Origenas.

Teksto autentiškumo priešai dar iškelia, kad tekstas, esą, nelabai derinasi su kontekstu. Į tai gynėjai jiems atsako taip: Flavijus šioje *Žydų Senovės* vietoje kalba apie neramumus Piloto metu. Todėl jis čia ir galėjo įterpti Kristaus padarytą tautai įtaką[1].

Čia buvo teksto autentiškumo šalininkų ir jo priešų argumentacija. Bet ginčas dar nėra baigtas. Šiame ginče atsirado ir tokių, kurie nori vidurio laikytis. Šie tvirtina, kad teksto skeletas esąs paties J. Flavijaus, tik jis užpildytas svetimomis mintimis. Ši nuomonė šiandien turi nemaža šalininkų. Taip, pav., manė ir neseniai (1928 m.) miręs žymus apologetas jėzuitas H. Dieckmann[2]. O tokių, kurie gintų ištiso teksto autentiškumą, šiandien nėra daug[3].

Baigdami šį *Žydų Senovės* 18, 3, 3 vietos autentiškumo klausimą, čia paminėsime vieną *priekaištą*. Jei, sako, minėtasis tekstas neautentiškas, tai nė vienas žydų rašytojas nepaminėjęs Kristaus buvimo ir veikimo fakto. Juk ir Filonas Aleksandrietis (žydas, filosofas), gyvenęs Kristaus laikais, savo raštuose jo nemini. Vadinas, prieš Kristaus asmens istoriškumą susidarąs argumentas ex silentio (iš tylėjimo). Į tai atsakoma štai kas: jei tie du žydų rašytojai (Filonas ir Juozapas Flavijus) ir nieko, arba visai maža tebūtų apie Kristų pasakę, tai vis dėlto iš to dar nebūtų galima padaryti išvados, kad Kristus negyvenęs. Norint sudaryti argumentą ex silentio, reiktų įrodyti, kad Filonas ir J. Flavijus būtinai turėjo tą faktą paminėti. To neįrodžius, tokių išvadų negalima daryti.

Iš Filono apie Kristų nieko rimto neturime, tai tiesa. Bet Filonas gyveno Aleksandrijoje. Susisiekimas su Jeruzale tada nebuvo toks lengvas, kaip šiandien. Nors Aleksandrijos žydų vadai ir žinojo, kas dedasi Jeruzalėje, bet Filonas, — visą amžių atsidavęs mokslui ir tik senatvėje įtrauktas į politiką, — galėjo to ir nežinoti.

Pagaliau sakysime, kad Filonas žinojo. Bet ar tuomet jis būtinai turėjo ir parašyti? Ne. Kad ir pasidavęs helenizmo įtakai, Filonas vis dėlto liko žydas. Tad kartu su visa žydų tauta laukė nacijonališkojo ir politiškojo Mesijo. Tačiau Kristus toks nesidėjo. Todėl Filonas apie tokį svajotoją, koks jam atrodė Kristus, galėjo ir neparašyti[4].

---

[1] Plg. J. Müller, De vera religione, 334—341.

[2] De revelatione christiana, Friburgi Br. 1927,377: „Hoc tamen concedi posse verba Josephi interpolatione quadam chistiana temporis posterioris aucta vel etiam mutata esse... Probabilior videtur esse eorum sententia, quae admittit Josephum hoc loco de Jesu quidem locutum esse, verba autem eius postea certa quadam mensura alterata esse et aucta".

[3] Apie slavišką Juozapo *Žydų Karai* redakciją žiūr. Dovydaitis Pr., Kristaus problema, 111.

[4] Plg. Fr. Meffert, Die geschichtliche Existenz Christi, M. Gladbach 1921, 110—111.

Dėl Juozapo Flavijaus. Jei prileisti, kad Juozapas ir nieko nerašė apie Kristų, tada tą jo tylėjimą galima išaiškinti jo nenoru (o tas visai galimas dalykas) kalbėti apie Kristų ir krikščionybę. Nenoro pagrindas — toji atmosfera, kurioje teko Juozapui rašyti. J. Flavijus rašė, svarbiausia, romėnams, kurie į žydus žiūrėjo išdidžiai, kurie nekentė žydų dėl keliamų prieš romėnų valdžią maištų. Tad primenant romėnams Kristų, būtų reikėję priminti ir žydų tautos lūkesčius, būtent, laukiamąjį Mesiją, išgelbėsiantį žydų tautą iš vergijos. Toks priminimas būtų buvęs pavojingas pačiai žydų tautai[1].

Tiek dėl žydų teikiamų betarpiškų, tiesioginių, liudijimų Kristaus asmens istoriškumui paremti

2) Be šių, galima paminėti ir kitus, bet jau tolimesnius (indirecta) liudijimus. Tai tie žydų raštai, kurie tiesiog tekalba tik apie Kristaus darbus, bet tuo pačiu netiesiog, tarpiškai, paliečia ir Jo asmenį.

a. Kaip liudija Origenas[2], Celsus savo (dabar žuvusiame) veikale Ἀληθής-λόγος paduoda ir žydą, kuris dėsto savo pažiūras į Kristaus stebuklus. Pagal šį Kristaus stebuklai, esą, reikia priskirti magijai, kurios Kristus išmokęs, būdamas Aigipte, ir kurios dėka Jis vėliau taip iškilęs savo tėvynėje. Apie Kristaus stebuklus taip manęs ne tik tas paduotasis veikale žydas, bet ir daugelis kitų to meto žydų. Vadinasi, tuometiniai žydai Kristaus buvimo neneigia, o tik savotiškai aiškina Jo stebuklus. Tai mums paliudija ir šv. Justinas[3].

b. Baigiant žydų liudijimus, dar galima paminėti ir žydų Talmudą, kur nupasakotas Kristaus gyvenimas. Bet tas Kristaus gyvenimo aprašymas Talmude iškraipytas[4]. Be to, jis

---

[1] Dovydaitis Pr., Kristaus problema, 114:

„Kaip Juozapas vengia kalbėti apie mesijanizmą, konkretiškiau liudija jo pasielgimas, kalbant apie Danieliaus knygą. Paduodamas visą knygos turinį, jis aplenkia 7 skyrių — pasaulio karalysčių ir žmogaus sūnaus regėjimą, į kurio rankas turi pereit pasaulio valdymas. Taip pat ir aiškindamas karalysčių paveikslų sapną, Juozapas nenori savo skaitytojams parodyti to paveikslo, kaip ketvirtą pasaulinę karalystę sutriuškino „akmenėlis" — maža stebuklingai auganti ateities valstybė.

Ir kalbėdamas apie Joną Krikštytoją, Juozapas atsargiai apėjo mesijanizmą. Visas pasakojimas apie Jono darbus atrodo lyg netyčiomis; Juozapas nemini Jono, aprašinėdamas laiką, kuriame jo gyventa, o tik paskui prie jo sugrįžta, rodos, lyg pats to nenorėdamas".

O kad Justus Tiberietis, parašiusis *Žydų Karų istoriją,* irgi neminįs Kristaus, žiūr. Dovydaitis Pr., Kristaus problema, 106.

[2] Contra Celsum I, 28.

[3] Dialogus cum Tryphone, n. n. 17 ir 108.

[4] Tuo klausimu plačiau žiūr.: G. Dalmann, Was sagt der Talmud über Jesus? Berlin 1891; H. Laible, Jesus Christus im Talmud [2], Leipzig 1900; G. Krauss, Das Leben Jesu nach jüdischen Quellen, Berlin 1902; H. Strack, Jesus, die Haeretiker und die Christen nach den ältesten jüdischen Angaben, Leipzig 1910 ir k.

čia remiasi daugiausia krikščionių tradicija. Todėl nesavarankiškas. Talmudas Kristaus buvimo neneigia. Jis tik stengiasi paneigti Kristaus dieviškąją misiją[1].

c. Kita žydų knyga, apokrifas, yra *ketvirtoji Ezdro knyga*, parašyta po Jeruzalės išgriovimo žydams paguosti.

Čia šeštajame skyriuje aprašomas paskutinysis teismas. Sakoma, kad vienas Dievas pasaulį sukūręs, vienas Jis ir teisiąs. Visur pabrėžiamas žodis vienas. Tai, reikia spręsti, nukreipta prieš krikščionių religiją, kuri kalba, kad Kristus pasaulio pabaigoje ateis teisti gyvų ir mirusių. Bet čia negalima griežtai pasakyti, ar iš to susidaro kad ir tolimesnis argumentas Kristaus istoriškumui įrodyti, ar ne. Be to, jei ir būtų galima jis sudaryti, tai vėl neaišku, iš kur autorius žino Kristų ir Jo atėjimą? Greičiausia, iš krikščionių[2]. Todėl liudijimas pasidaro tarpiškas: tepaliudija krikščionių įsitikinimą Kristaus istoriškumu.

d. Dar yra žydų pamfletas apie Jėzaus kilimą — *Sepher Toledoth Jeschu*. Juo pasinaudojo ir Haeckel savo veikale *Die Welträtsel*[3]. Ten sakoma, kad Kristus gimęs iš Marijos ir kareivio Pandera. Tą pasaką jau kartojo ir Celsus. Ji yra kilusi iš pačių žydų pirmaisiais amžiais, tik žinoma, vėliau už Evangelijų pranešimus[4]. Iš čia matyti, kad žydai neneigė Kristaus asmens

---

[1] Dovydaitis Pr., Kristaus problema, 119 — 120:
„Šiuose rabinų pranešimuose maža sąryšio, dar mažiau chronologinės nuovokos: vieni Jėzaus gyvenimo laikmetį nukelia šimtą metų anksčiau mūsų eros, kiti tiek pat paskiau. Bet visame, ką jie sako, šį kart ypač svarbu tai, kad jie niekur nė puse lūpų neprataria abejonės apie istorinį Kristaus egzistavimą. Visoje ankstyboje žydų polemikoje prieš krikščionis ir šalia talmudo kaip Justino dijaloge su žydų Tryfonu ir pas Celsų jokiam žydui neatėjo galvon mintis, kad Jėzus, kurio jie nekentė, būtų visai neegzistavęs. Visi jie vienbalsiai pripažįsta, kad Jėzus Nazarietis, „bedieviškos sektos" pradėjėjas, išsidavęs save Mesijum, buvo Tiberijaus viešpatavimo metu nubaustas mirtimi ant kryžiaus prieš Velykas. Šiuomi tai žydų tauta ir yra mums pirmos rūšies liudytoja, ir visiškai teisinga, kad pats vienas buvimas to, kas yra apie Jėzų rabinų ir šiaip vėlesnėje žydų literatūroje, yra garsiai kalbąs liudijimas apie Jėzaus įtaką judaizmui ir tuomi apie Jėzaus egzistavimą (Heitmüller W., Die Religion in Geschichte und Gegenwart, III 345)".

[2] Plg. H. Dieckmann, De revelatione christiana, 374—375.

[3] Bonn 1899, 378.

[4] Dovydaitis Pr., Kristaus problema, 118: „Iš Evangelijų pasakojimų matyti, kad tolaikiniai rabinai, polemizuodami su Jėzumi, dar visai nežinojo pasakos apie Jo nelegalį gimimą. Jėzus susitikdamas su rabinais, visur dažnai labai aštriai prikaišioja jiems jų piktadarybes, dvasioje jungtuvių laužymą, kreipiasi į juos su reikalavimu parodyti jame kaltę. Fariziejai, neturėdami ko sakyti, degdami vidujine piktybe, vadina tik Jėzų maištininku, Dievo niekintoju, turinčiu piktąją dvasią, bet niekur neprikiša Jam Jo nelegalio gimimo, o visur pripažįsta Jame Juozapo ir Marijos sūnų: „Ar ne šis Jėzus, Juozapo sūnus, kurio mes žinome tėvą ir motiną?" (Jon. 6, 42).

Jei evangelistai nenutylėjo visų daug didesnių Jėzaus niekinimų, tai be abejonės nebūtų nutylėję ir jam prikišamos daug menkesnės dėmės, jo nelegalio gimimo, jei tik fariziejai kada nors būtų apie tai prasitarę; iš čia seka, kad

istoriškumo, bet tik norėjo pakirsti jo autoritetą. Be to, minimas pamfletas nėra iš pirmųjų amžių, todėl jis mums ir nereikšmingas[1]. Tuo baigiame žydų liudijimus Kristaus asmens istoriškumo reikalu.

3. *Pagonių liudijimai.* Juos čia minime ne dėl to, kad, kalbant apie Kristaus asmens istoriškumą, be jų nebūtų galima apsieiti, bet kad parodytume, kad apie Kristų yra ir kitų liudijimų. Be to, reikia pastebėti, kad jų nėra ir daug. Iš pirmojo amž. jų beveik visai neturime; likę tik iš II amž. pradžios.

Kadangi jų nedaug ir, palyginti, vėlyvi, tai kai kas, kaip ir dėl žydų liudijimų, bando tuo argumentuoti prieš Kristaus istoriškumą. Tačiau toks argumentavimas nepagrįstas. Kad romėnai maža rašė apie žydiškus dalykus, yra visai naturalu. Kodėl? Pirmiausia, jiems nedaug terūpėjo žydų gyvenimas. Į žydus jie visuomet žiūrėjo su panieka. Todėl maža kreipė dėmesio ir į jų gyvenimo įvykius. Išgirdę kokių nuostabių dalykų, romėnų rašytojai juos ar pro pirštus praleisdavo ar priskirdavo magijai; jie iškeldavo tik tai, kas jiems, kaip romėnams, buvo svarbu. Pav., jie pamini krikščionis, aiškindami Romos gaisro Nerono metu priežastis. Antra priežastis, dėl ko romėnų rašytojai maža teparašė apie Kristų ir krikščionis, yra ta, kad krikščionių vardas pradžioje nebuvo plačiai žinomas. Savo pradžioje krikščionybė nedaug turėjo išpažintojų. Kaip iš Apaštalų darbų matyti[2], pasitaikydavę net žydų, kurie apie Kristų nieko nežinodavę. Be to, Kristaus nukryžiavimas nebuvo nei pirmas, nei paskutinis tos rūšies faktas; Romos provincijose tokių faktų būdavo nemaža. Todėl Kristaus nukryžiavimas, jei rašytojai jį ir nugirdo, įspūdžio jiems nepadarė. O kai krikščionių skaičius jau gerokai padidėjo, kai prasidėjo jų persekiojimai, tuomet pagonių rašytojai gavo progos paminėti ir krikščionis. Trečia, kartais romėnų rašytojai ir didelių savo imperijos įvykių nepaminėdavo. Pavyzdžiu gali būti ciesoriaus Augusto gyvenimas. Augustas — žymi asmenybė, o žinių apie jį turime labai maža. Maža taip pat žinių paliko romėnų rašytojai ir apie visas Romos provincijas, apie jų istoriją. Tad jei taip yra buvę su Romos imperija, net su imperatoriais, tai ką besakyti apie provincijų įvykius bei asmenis[3].

Nors iš pagonių rašytojų ir negalima tokiose sąlygose reikalauti ypatingų apie Kristų ir krikščionis žinių, o vis dėlto vienas kitas ir senesnių romėnų rašytojų yra užsiminę apie Kristų bei krikščionis. Čia paminėtini Plinijus, Tacitas ir Svetonijus.

---

senesnieji fariziejai Jėzaus gimime nieko jį žeminančio nežinojo. Taip kad ši nešvari talmudo pasaka tik vėlesnis už Evangelijų pranešimus prasimanymas".

[1] Plg. Meffert Fr., Die geschichtliche Existenz Christi, 114—117.
[2] Apd. 2, 5 sq; 13, 16 sq; 28, 21 sq.
[3] Plg. H. Dieckmann, De revelatione christiana, 378.

1) Yra žinomas Plinijaus Jaunesniojo, Bitinijos prokonsulo, laiškas ciesoriui Trajanui, kuriame Plinijus atsiklausia, kaip elgtis su krikščionimis[1]. Laiškas rašytas tarp 111—113 m. Griežtai imant, šis laiškas negali būti betarpiškas, tiesioginis argumentas Kristaus asmens istoriškumui įrodyti: Plinijus rašė, ką sužinojo apie Kristų ir krikščionis iš pačių krikščionių ar iš kitų. Tačiau tas laiškas svarbus dviem atvejais: a. jis rodo krikščionių įsitikinimą Kristaus asmens istoriškumu ir Jo dievybe; b. jis liudija, kaip greit plėtėsi krikščionybė įvairiuose kraštuose dar tik antrojo amžiaus pradžioje.

2) Antras romėnų rašytojas, paminėjęs krikščionis, yra žymus ir objektyvus imperatorių laikų istorikas Publijus Kornelijus Tacitas. Tarp 115 — 117 m. jis parašė veikalą *Metraščiai (Annales)*. Šio veikalo 15-tos knygos 38 ir sekančiuose skyriuose jis aprašo Romos miesto gaisrą Nerono laikais, 64 m. Papasakojęs apie gaisrą, Tacitas 44 skyriuje sako, kad padegimo kaltė buvusi suversta krikščionims. Kartu jis mini ir Kristų, *„kurį Tiberijaus viešpatavimo metu prokuratorius Pontijus Pilotas nubaudė mirtimi"*[2]. Tas pasakymas yra aiškus Kristaus istoriškumo liudijimas. Tiesa, galima čia kelti porą klausimų. Pirmas klausimas — teksto autentiškumas. Čia reikia pasakyti, kad rimtų argumentų prieš tų žodžių autentiškumą dar niekas nenurodė. Be to, krikščionis falsifikatorius vargu būtų taip, palyginti, piktai kalbėjęs, kaip kad randam pas Tacitą. Antras klausimas: iš kokių šaltinių ėmė Tacitas tas žinias? Gal jis betarpiškai naudojosi krikščioniškais šaltiniais; o gal jis bus rašęs, ką yra girdėjęs iš kitų; gal naudojosi įvairiais šaltiniais. Kaip ten bebūtų, bet tekstas vis dėlto kalba už Kristaus asmens istoriškumą: negalima manyti, kad Tacitas, būdamas rimtas ir objektyvus istorikas, minėdamas krikščionis ir Kristų, būtų tai įrašęs visai nepagalvojęs, nepatikrinęs paties fakto. Taigi šis Tacito argumentas yra reikšmingas[3].

---

[1] Epp. l. x, 96. To laiško mums interesingas vietas žiūr. kad ir Dovydaitis Pr., Kristaus problema, 125-126.

[2] Annales, l. XV, 44: „Sed non ope humana, non largitionibus principis aut deorum placamentis decedebant infamia, quin jussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos et quaesitissimis poenis adfecit, quos per flagitia invisos vulgus christianos appellabat. Auctor nominis ejus Christus Tiberio imperitante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio adfectus erat. Repressaque in praesens exitiabilis superstitio rursum erumpebat, non modo per Judeam, originem ejus mali, sed per urbem etiam quo cuncta undique atrocia aut pudenda confluunt celebranturque. Igitur primum corepti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens haud proinde in crimine incendii quam odio humani generis convicti".

[3] Dovydaitis Pr., Kristaus Problema. 136:
„Kokie bebūtų Tacito šaltiniai apie mūsų nagrinėjamąją vietą, visuomet palieka be pagrindo mitografų nuomonės, esą, Tacitas šį savo pranešimą ėmęs

3. Toliau, iš rašiusiųjų apie krikščionis ir Kristų reikia paminėti Svetonijus. Jis savo veikale *De vita Caesarum*, turintį 8 knygas ir parašytą apie 120 m., aprašo imperatorių (Klaudijaus Nerono ir kitų) gyvenimus.

Klaudijaus biografijos 25 sk. jis pastebi, kad „*žydus, nuolat nerimaujančius dėl Krestaus, išvijo iš Romos*" (52 m.). Tas Krestus, greičiausia, bus ne kas kitas, kaip Kristus. O iš kur Svetonijus žino apie Kristų? Matyt, jis Kristaus asmeniu nesiinteresavo, tad rašė, ką nugirdo. Ši, kaip ir kita, netrukus minima, vieta gali paliudyti daugiausia tik pačių krikščionių įsitikinimą Kristaus istoriškumu. Tokiu būdu šis jo liudijimas neturi tokios jau didelės vertės.

Aprašydamas Nerono gyvenimą, 16 sk. Svetonijus mini krikščionis, kurie persekiojami dėl tariamųjų jų prietarų[1].

Turint galvoje tų visų trijų minėtų rašytojų liudijimus, galima pasakyti, kad 1) minėti rašytojai, tiesa, maža, bet vis dėlto kalba apie Kristų; o trumpai jie kalba dėl tam tikrų pateisinamų racijų; 2) kad nuo pat krikščionybės pradžios Kristus laikomas krikščioniškosios religijos kūrėju ir 3) kad, pagal šiuos rašytojus, visų krikščionių buvo įsitikinta Jį esant istorinį asmenį.

4. *Krikščionių liudijimai.* 1) Imkime šv. Paulių, jo laiškus. Žinome, kad jis pradžioje buvo karštas fariziejus, uoliai gynęs savo tėvų tikėjimą, persekiojęs krikščionis. Tačiau vėliau tas pats Paulius jau sako, kad gyvenąs (gyvas) jau nebe jis, bet Kristus jame[2]. Ir apie tą Kristų ir apie Jo mokslą šv. Paulius

---

iš ligi tam laikui jau susiformavusio krikščioniško mito apie Kristų kaip istorinę asmenybę. Nes, viena, kad Tacitas čia ima ne iš krikščioniško šaltinio, liudija jo paties žodžiai, kad tarp Kristaus mirties ir 64 m. po Kr. krikščionybė buvusi kartą visiškai išnaikinta, — o tokios žinios krikščioniškuose raštuose visai nėsama; antra, Tacitas atvirai prisipažįsta, kad užiminėti skaitytojus pasakingomis ir išgalvotomis istorijomis, tai žeminąs istoriką darbas, ir trečia, jeigu Tacitas šias žinias būtų ėmęs iš kokio neaiškaus šaltinio, be abejonės būtų tai pažymėjęs mažiausia žodžiais kaip dicunt, ferunt, kaip kad jis, imdamas žinias iš kitų autorių, pažymi tai žodžiais invenio, reperio apud auctores, arba, naudodamasis keletu šaltinių, nurodo į tai, sakydamas quidam, alii, plerique.

In summa jeigu su matematišku tikrumu ir negalima nustatyt, iš kokių šaltinių Tacitas ėmė žinias, tai nė kiek nepamažina istorinės vertės jo pranešimo, iš kurio sužinome ne kokius apskritus, tik visiškai konkrečius, chronologiškai aiškiai nustatydinamus sekančius faktus:

Nerono viešpatavimo metu Romoje egzistuoja tikybinė draugija, turinti daugybę pasekėjų ir minios vadinama krikščionimis; ji turi savo pradžią nuo Kristaus, gyvenusio Tiberijaus viešpatavimo metu Judejoje, kurį tuolaikinis prokuratorius Pontijus Pilotas tarp 25 ir 36-37 m. po Kr. — kuriame laikotarpyje Pilotas buvo Judejos prokuratoriumi — nubaudė gėdinančia mirtimi (kokia ir buvo kryžiaus mirtis). Šis pranešimas, savo teisingumu imponuojąs net skeptikams, visiškai patvirtina Evangelijų pranešimus".

[1] „Afflicti supliciis christiani, genus hominum superstitionis novae et maleficae".

[2] Gal. 2, 20.

kalbėjo visą savo tolimesnį gyvenimą ligi pat mirties. Iš jo laiškų matyti, kaip stipriai jis išpažino Kristų kaip tikrą istorijos asmenį[1].

a. Psichologiškai būtų visai nesuprantama, kaip įtūžęs krikščionybės persekiotojas Saulius staiga persikeičia ir, jau kaip Paulius, su didžiausiu įkarščiu ima skelbti to savo persekioto Kristaus mokslą ir už tą mokslą paaukoja net savo gyvybę.

b. Jei tokio asmens, Kristaus, krikščionybės kūrėjo, nebūtų buvę, tai fariziejams, kuriems šv. Pauliaus atsivertimas buvo didelis smūgis, būtų buvę visai lengva kovoti su šv. Pauliumi, paneigiant Kristaus buvimą. Fariziejai kovojo prieš krikščionybę; tačiau neturime jokių žinių, kad jie būtų kibę į Kristaus asmens istoriškumą. Jie tik stengėsi Kristų sudiskredituoti, skleisdami apie Jį bjauriausių šmeižtų.

c. Šv. Paulius buvo žydas. Nacijonališkumas ir nacijonali religija jam buvo labai artimas dalykas. Tuo tarpu jis tampa naujos universalios religijos, krikščionybės, skelbėjas. Psichologiškai toks jo pažiūrų ir dvasios perversmas būtų visai nesuprantamas, jei jis nebūtų buvęs įsitikinęs skelbiama tiesa.

2) Kiti krikščionių liudijimai. Krikščionių literatūroje daug liudijimų apie Kristų. Bet labai daugelis jų arba betarpiškai priklauso N. Įstatymo liudijimų, arba imti iš tos pat tradicijos, iš kurios gimė ir N. Įstatymas. Todėl jie Kristaus asmens istoriškumo tikrumą, kokį duoda Evangelijos ir Apaštalų, ypač šv. Pauliaus, laiškai, vargu bepadidina.

Kiti, vėlyvesni liudijimai, jau tuo pačiu mažiau reiškia, kad jie toliau nuo krikščionybės pradžios.

Kalbant apie kitų krikščionių liudijimus, tektų sustoti ties pirmaisiais Bažnyčios Tėvais. Tokių liudytojų daug. Jie dvejopi: vieni stovi arčiau, ar prie pat, fakto, antri — toliau. Čia galima paminėti Klemensą Romietį ir jo laiškus Korintiečiams[2], Ignacą Antijochietį ir jo laiškus Efeziečiams, Smirniečiams[3] ir Polikarpui; Quadratą ir jo apologiją, Justiną ir jo apologiją[4], dijalogą ir kitus.

---

[1] Plg., pav., 1 Kor. 15, 3 sq.; 1 Tes. 1, 9 sq.; Gal. 4, 4; Rom. 1, 3; 4, 25; 5, 10; 8, 11.

[2] Epist. ad Corinthios I, 42, 1: „Apaštalai mums yra Viešpaties Jėzaus Kristaus pastatyti Evangelijos skelbėjai; Jėzus Kristus Dievo siųstas".

[3] Epist. ad Smirneos, 1, 1—2: „Garbinu Jėzų Kristų.., kūnu kilusį iš Dovydo giminės..., tikrai gimusį iš mergaitės, Jono krikštytą..., tikrai dėl mūsų prikaltą prie Kryžiaus Pontijaus Piloto ir Erodo tetrarchos laikais".

[4] Apologia I, 13, 41: „Mes garbiname savo mokytoją... Jėzų Kristų, nukryžiuotą prie Pontijaus Piloto, Judėjos vietininko, ciesoriaus Tiberijaus laikais".

3) Kita krikščioniškų liudijimų rūšis—tai pats krikščionių įsitikinimas Kristaus buvimu ir su tuo susijęs pats krikščionių gyvenimas.

a. Jau pačioje krikščionybės pradžioje matome krikščionių įsitikinimą, kad jų religijos autorius — Kristus, turįs savo geneologiją, savo artimuosius. Iš kur tas jų įsitikinimas? Aišku, jo pagrindu turėjo būti ištorinis faktas, nes tas įsitikinimas matomas pačioje krikščionybės pradžioje.

b. Pasiremdami raštiniais liudijimais, matome krikščionių religijoje tiesas, tarp jų ir paslaptis, susijusias su Kristaus asmeniu. Pavyzdžiu čia gali eiti žmonijos atpirkimas, kūnų iš numirusių atsikėlimas ir k.

c. Krikščionybės pradžioje matome ir tam tikras apeigas (ritus), susijusias taip pat su Kristaus asmeniu, pav., duonos laužymą.

d. Pagaliau visas dorinis krikščionių gyvenimas, jų heroizmas sakyte sako, kad kas nors turėjo būti, kas juos taip labai paveikia, kas juos įkvepia. Kristaus pasakytasis *Sekite mane* beveik per 2000 m. veikia žmones. Toji iš dangaus siųsta ugnis šviečia, degina ir šiandien.

4) Senovės krikščioniškasis menas taip pat liudija krikščionių įsitikinimą Kristaus istoriškumu.

Baigiame apie Kristaus asmens istoriškumą. Matome, kiek daug turime liudijimų tam faktui paremti; nė vienas kitas senovės asmenų tiek jų neturi. Kad buvo Sokratas, žinome tik iš dviejų jo mokinių; apie Aleksandrą Didįjį liudija tik Sixtus Empiricus. Bet tų asmenų buvimo, nors ir tiek maža tepaliudyto, žmonės neneigia. Konsekventiškai, negalima neigti ir Kristaus asmens buvimo, kuris nepalyginti daugiau turi liudytojų.

Paneigus Kristaus buvimo faktą, lieka nebesuprantama nebeišaiškinama 19 amžių istorija: nauja doktrina, permainos doros gyvenime, permainos pačiame socijaliniame gyvenime (šeimoje, valstybėje, žmonijoje). Jei kas sakytų, kad Aristotelis, Njutonas, Edisonas visai negyvenę, mes jo paklaustume: kas tuomet bus padaręs tuos didelius darbus, kurie šiandien priskiriami ką tik minėtiems asmenims. Taigi, kaip šie, taip dar labiau anie, reiškiniai reikalauja pakankamos priežasties; kitaip griaunamas priežastingumo principas, nustumiama Dievo apvaizda, rengiamas skepticizmui kelias[1].

---

[1] Iš to, kas pasakyta šiame skirsnyje, aišku, kad nebėra ko ir kalbėti apie Kristų kaip mitą. Kai kurie tariamieji panašumai tarp Kristaus ir kai kurių mitologinių didvyrių čia nieko nebereiškia. Jei žiūrėtų tik tariamų panašumų, tai norėdamas galėtų kas sakyti Napoleono I istorija esanti tik saulės dievo, vad. Apolonu, pasaka. Pagal šią pasaką Apolonas gimęs iš motinos vardu Leto vienoje Viduržemio jūros saloje. Jo priklausą keturi metų laikotarpiai ir t. t.

II. Skirsnis. Kristaus liudijimai arba pasisakymai apie savo dieviškąją pasiuntinybę.

(Tezė). Kristus per visą savo viešąjį gyvenimą aiškiai pasisako esąs Dievo siųstasis, S. Įstatyme pranašautasis ir lauktasis Mesijas. Todėl Jo mokslas turi dievišką autoritetą.

Paaiškinimai. Skaitydami Evangelijas, matome, kad Kristus sau skyrė dvejopą, ar net trejopą titulą: Jis sakėsi esąs Dievo Siųstasis, Mesijas ir Tikrasis Dievo Sūnus.

Šioje tezėje nagrinėsime dieviškąją Kristaus pasiuntinybę ir Jo mesijaniškumą. Kristaus *dievybė* mums apologetikoje nebūtinai priklauso, todėl ją paliekame dogmatikai.

Tezėje minimą *Kristų* suprantame tuo istoriniu asmeniu, apie kurį kalbėjome buvusiame skirsnyje.

— *Per visą viešąjį gyvenimą* suprantame tą Kristaus gyvenimo laikotarpį, kai Jis, palikęs Nazaretą, pradeda mokyti žmones. Minint *visą* viešąjį gyvenimą, galvoje turimi racijonalistai, kurie, nepripažindami Kristaus dievybės, suprantama, visai nekalba ir apie Jo mesijaninę sąmonę kūdikystės ir jaunystės metu; o kalbėdami apie viešąjį Kristaus gyvenimą, jie sako Kristų čia pradžioje negalvojus apie savo mesijaninę pasiuntinybę; ta mintis Jame kilusi tik vėliau; tas mesijaninis jautimasis (mesijaninė sąmonė), esą, Kristuje evoliucijonavęsis. Mes tačiau žinome, kad Kristus nuo pat pirmos savo gyvenimo dienos žinojosi esąs Mesijas. Tezėje tekalbame apie *viešąjį* Kristaus gyvenimą, vadinasi, ir apie viešojo Jo gyvenimo *pradžią,* o ne vien apie pabaigą (kaip to norėtų evoliucijonistinės mesijaninės sąvokos šalininkai). Bet čia tuoj reikia skirti objektyviąją Kristaus mesijaninės sąmonės evoliuciją, kurios nepriimame, ir tą būdą, kaip toji sąmonė buvo pareiškiama kitiems. Iš Evangelijų žinome Kristų visą laiką turėjus mesijaninę sąmonę, bet ne iš karto ją visą viešai *pareiškus* žydams. Nepareiškė Jis jos iš karto, nes kitaip, dėl klaidingo tuometinio žydų Mesijo supratimo (Mesijas — tai politinis karalius), Jis būtų buvęs nesuprastas. Todėl reikėjo žydus iš palengvo parengti tikrajai S. Įstatymo mesijaninei sąvokai.

Napoleono vardas panašus į Apolono vardą. Napoleonas gimė Korsikos saloje Viduržemio jūroje; jo motina Leticija. Savo keturius brolius Napoleonas padaro karaliais, savo armiją, spėjama, paskirstęs valdyti dvylikai maršalų...

Ką tokiam pasakytumėme?

Nurodytume faktus: Paryžiuje esančius Napoleono palaikus, kabančias Napoleono kariuomenės vėliavas, Napoleono kodeksą, to amžiaus raštus apie Napoleoną. Tai ir bus geriausias atsakymas. (plačiau žiūr. Dovydaitis Pr., Kristaus problema, 25—29).

— Žodžiais *aiškiai pasisakė* pažymime, kad Kristus duoda aiškių liudijimų.

— Sakydami *Dievo Siųstasis,* suprantame pasiuntinybę griežta prasme, būtent, kalbėjimą ir veikimą Dievo vardu. Imant šį pasakymą platesne prasme, kartais galima Dievo Siųstuoju suprasti ir kai kuriuos kitus, Dievo Apvaizdos siųstus, asmenis, pav., šv. Tomą Akvinietį, šv. Pranciškų Asižietį.

— Žodis *Mesijas* iš hebr. Mešijach, o graikiškai. Κρίστος — Pateptasis, reiškia Dievo įgaliotąjį atlikti Jo vardu žmonijoje tam tikrą misiją. Bet tas Dievo siųstasis čia ypatingas, nepaprastas, prieš daugelį šimtų metų skelbtas, visos žydų tautos lauktas. Jis turi išvaduoti žmoniją iš nuodėmės, įkurti žemėje Dievo karalystę. S. Įstatymas apie tokį Mesiją buvo daug kalbėjęs, pranašavęs.

Tezę neigia: 1. Griežtasis (senesnysis) racijonalizmas. Jis neigia bet kurį Kristaus įsitikinimą savo mesijaniškumu. Tai esąs tik jo mokinių tikėjimo padaras; tą jų tikėjimą evangelistai įtraukę į Evangelijas ir tuo sugadinę savo raštų istorinę vertę.

2. Sušvelnytasis racijonalizmas. Jis moko, kad negalima abejoti faktu, kad Kristus save laikė Mesiju[1]. Tačiau tas faktas išaiškinamas evoliucijos keliu. Mesijaniškumas Kristuje evoliucijonavęs pamažu. Jame palengva stiprėjusi mintis, kad jis esąs Dievo sūnus, Kristus, Mesijas. Taigi mesijaniškumo įdėja jame esanti grynai žmogiškos, psichologinės evoliucijos padaras. Aukščiausio laipsnio ji pasiekusi paskutinėse Kristaus gyvenimo dienose.

Tiek mesijaninės sąmonės kilimas, tiek ir jos prasmė ir *turinys* Kristuje tebuvęs naturalus dalykas. O koks tas mesijaninės sąmonės turinys? Į tai šie racionalistai nevienodai atsako.

a. Vieni, pav., A. Harnack[2], tą mesijaniškumo idėją ima etine prasme: Kristus manęs esąs Apvaizdos pašauktas paaiškinti žmonėms, kad Dievas yra labai geras Tėvas, įkurti tautiečiuose Dievo karalystę ir tokiu būdu sukilninti jų religiją. Jis nenorėjęs to tikslo siekti įstatymais, kokiu nauju dogminiu mokslu, bet, svarbiausia, savo gyvenimo pavyzdžiu. Taigi krikščionybė pačioje pradžioje pagal Harnack'ą esanti adogminė. Religijos pagrindu Kristus padėjęs tą tiesą, kad Dievas — geras Tėvas. Jo religijos tikslas — mylėti Dievą kaip savo Tėvą. Kitokio, juo labiau antgamtinio, apreiškimo Dievas nedavęs.

b. Kiti tą mesijaniškumo idėją ima eschatologine prasme. Pradžioje trumpa dėl žodžio eschatologija pastaba.

---

[1] Taip, pav., A. Harnack, Wesen des Christentums, Leipzig 1927, 82 sq.
[2] Das Wesen des Christentums, 81. 91 sq.

a) Eschatologija — tai paskutinieji žmogaus ar pasaulio dalykai. Eschatologija bus tada, kada pasibaigs įprastos dabartinio gyvenimo sąlygos ir prasidės naujas gyvenimas. Atskiram žmogui tai įvyksta mirties valandą. Visuotinis pasikeitimas bus paskutiniojo teismo dieną. Mes katalikai pripažįstame paskutiniuosius dalykus, įvykius, ir vartojame eschatologijos žodį, kai kalbame apie mirtį, Dievo teismą, dangų ir pragarą (De Novissimis). Pripažįstame taip pat, kad Kristaus įkurtos karalystės pabaigimas bus eschatologinė karalystė, t. y. dangaus karalystė po paskutiniojo teismo.

b) Kai kas tikėjo, kad prieš pasaulio galą dar bus laikinis pasaulio pasikeitimas. Tokių nuomonių jau buvo Kristaus laikais. Tai apokaliptinis eschatologizmas. Jis Mesijo karalystę įsivaizduoja kaip pasaulinį triumfalinį žydų viešpatavimą. Tą medžiaginių gėrybių ir malonumų karalystę įkursiąs ne šio pasaulio įstatymų gerbėjas Dovydo sūnus, bet po didžios žemės katastrofos atėjęs preegzistuojąs žmogaus sūnus, kuris priversiąs visas tautas nusilenkti išrinktąjai žydų tautai. Tai būsianti naujoji Mesijo karalystė.

Tos mintys chilijazmo vardu iš dalies perėjo ir į kai kuriuos krikščionis. Kai kurie jų manė, kad Kristaus karalystė čia žemėje truksianti tūkstantį metų.

c) Klaidingasis eschatologizmas kalba apie būsimas pasaulio permainas, kitaip betariant, dabartinio pasaulio galą ir kartu sako, kad tas pasaulio galas, pagal Kristų, netrukus ateisiąs.

Šis klaidingasis eschatologizmas dar skirstomas į kraštutinį ir moderuotąjį.

Kraštutinis eschatologizmas sako, kad Kristus Dievo karalystę ir savo mesijaniškumą supratęs ne dabartinėse gyvenimo sąlygose, bet po didelių permainų, pasauliui pasibaigus, o toji pabaiga būsianti netrukus (parousia). Pagal jį, pats Kristus buvęs įsitikinęs, kad netrukus busiąs šio pasaulio galas, ir tada jis iškilmingai pasirodysiąs jau kaip mesijas (parousia). Bet, taip manydamas, Kristus suklydęs. Ir ta jo klaida suvaidinusi didelį vaidmenį. Tikėdamasis greito pasaulio galo, Kristus nekūręs jokios religijos, Bažnyčios, o tereikalavęs atsižadėti turtų, kurie netrukus būsią nebereikalingi; draudęs rūpintis kūniškais dalykais ir k. Taigi klaidingasis eschatologizmas ir Kristaus mesijaniškumą ir Kristaus kuriamą Dievo karalystę ėmė eschatologine prasme (šiam pasauliui pasibaigus—eschatologija; ir tai netrukus pasibaigus—parousia).

Paliudyti, kad Kristus tikrai manęs apie greitą (parousia) šio pasaulio galą (eschatologija), kraštutinysis eschatologizmas nori remtis kai kuriomis Šv. Rašto vietomis: Mat. 24, kur kalbama apie pasaulio galą, teismą, kur, be kitko, pasakyta: „Šita giminė nepraeis, iki visa tai įvyks“. Iš to kraštutinysis eschatologizmas daro išvadą, kad Kristus Jeruzalės išgriovimą jungęs su netrukus ateisiančiu pasaulio galu ir su savo antruoju atėjimu.

Mat. 16, 28, kur Kristus, kalbėdamas apie savo antrąjį atėjimą, priduria, kad yra kai kurie čia stovintieji, kurie „neragaus mirties, kolei neišvys žmogaus Sūnaus ateinančio savo karalystėje“.

O kitoje vietoje Kristus vėl kalba: „Jūs nebūsite pabaigę Izraelio miestų, kolei žmogaus Sūnus ateis“[1].

Kad ir apaštalai buvę Kristaus suklaidinti, esą, matyti iš šių vietų: 1 Tes. 4, 14 ir 5. 1 sq., kur šv. Paulius sako, esą, nereikalinga minėti Kristaus atėjimo laiko, nes laiško adresatai patys žiną „Viešpaties dieną“; iš 1 Jon. 2, 18, kur apaštalas pasirodąs jau jaučiąs tą žadėtąjį laiką; taip pat iš Apr. 1, 1; 2 Petr. 3, 10 sq.; Jok. 5, 8 sq. ir iš kitų vietų.

O ką skelbia m o d e r u o t a s i s eschatologizmas? Jis sako, kad Kristus ir apaštalai manę, kad Dievo karalystė p r a s i d e d a n t i žemėje; bet vis dėlto jie manę, kad pagal Kristų pasaulio galas a r t i.

Šioje tezėje turime galvoje k r a š t u t i n į eschatologizmą.

Jei tos teorijos būtų teisingos, suprantama, jos iš pamatų griautų katalikyвės mokslą: jei Kristus suklydo, jis nėra Dievas, ir šiandieninė Katalikų Bažnyčia nebeturėtų pagrindo. Iš to tada sektų visų visokiausios išvados.

c. Trečioji šiuo atveju racijonalistų grupė Kristaus mesijaninės sąmonės turinį aiškina šiaip: pradžioje ji buvusi e t i n ė, o paskui pasidariusi grynai e s c h a t o l o g i n ė.

d. O ketvirtoji racijonalistų grupė mano, kad toji Kristaus mesianinė sąvoka pradžioje buvusi p o l i t i n ė, o tik vėliau — r e l i g i n i a i u n i v e r s a l i.

e. Modernistai čia kalba apie religinį Kristaus pergyvenimą. O savo pažiūromis į Kristaus mesijaniškumą jie artimi eschatologistams.

Taigi iš sakyto matome, kad visi tezės priešai neigia Kristaus misijos d i e v i š k ą j į charakterį; be to, jie dėsto, kad Kristaus mokslas nebuvęs jokia nauja, d o g m i n ė religija. Bet kuo tad aiškinti toji dogminė krikščionybė su Bažnyčia, su visa Joj hierarchine santvarka? Krikščionybę jie laiko evoliucijos ir sinkretizmo padaru. Jos mokslas esąs kitų religijų kompiliacija. O kurių? Į tai jie nevienodai atsako. Vieni tvirtina, kad čia esanti babiloniečių įtaka, antri — kad helenizmo, treti — kad budizmo ir kitaip. Pagal šiuos visus krikščionybės skelbiamos dogmos, idėjos jau buvusios prieš Kristų. Čia buvo tezės neigėjai.

T e z ė s Į r o d y m a s. Įrodysime skyrium keturis dalykus: 1. Kristus save laiko Dievo siųstuoju. 2 Jis save laiko M e s i j u. 3. Jis save laiko Mesiju S. Įstatymo p r a n a š ų p r a s m e ir 4. Jis savo mokslui priskiria dievišką autoritetą. Iš čia keturios tezės dalys.

---

[1] Mat. 10, 23.

1 dalis. *Kristus save laiko Dievo siųstuoju.*

a. Krisus sakosi p r a n e š ą s visus S. Įstatymo vyrus: Jis didesnis už Abraomą[1], už Mozę[2], už Saliamoną[3], už Dovydą[4]. Kad Kristus save laiko didesnį už visus prieš Jį buvusius S. Įstatymo vyrus, matyti iš Jo palyginimo apie vynininkus[5]. Vynuogyno savininkas siunčia pas nedorus vynuogyno nuomininkus vienus po kitų savo tarnus, kuriuos jie išžudo. Pagaliau jis siunčia pas juos savo s ū n ų, manydamas, kad su juo jie nedrįs piktadariškai pasielgti. Tačiau šie ir jo sūnų nužudo.

Pas žydus subatos diena buvo skirta Dievui. Bet Kristus sakosi esąs ir subatos V i e š p a t s (Dominus sabbati)[6].

Apie Dievo dalykus Jis kalba autoritetingai: S. Įstatymo pranašai sakydavo: „Viešpats sako...“, tuo tarpu Kristus: „o *aš* jums sakau[7]...“

b. Kristus sakosi esąs D i e v o s i ų s t a s i s. Jis į šį pasaulį atėjęs nuo Dievo[8]. Tėvas, kuris Jį siuntęs, Jam nurodęs, ką Jis turįs skelbti[9]. Jis gimęs ir atėjęs į pasaulį, kad liudytų apie tiesą[10]. Atsikėlęs iš numirusių, Jis kalbėjo: „Man duota visa valdžia danguje ir žemėje[11]“. Ir todėl Jis siunčia savo mokinius skelbti Evangelijos visam pasauliui[12].

c. Kristus sakosi iš Tėvo g a v ę s v i s a. Tik Jis vienas geriausiai pažįstąs Tėvą[13].

d. Kristus d a r o tai, ką ir Jo T ė v a s: „Iš tikrųjų, iš tikrųjų sakau jums, Sūnus nieko negali padaryti iš savęs, kaip tik tai, ką mato darant Tėvą, nes ką tas daro, tai taip pat daro ir Sūnus[14]“.

2 dalis. *Kristus save laiko Mesiju.*

Pradžioje keli žodžiai dėl *Mesijo sąvokos.* Kristaus laikais mesijaniškumo idėja keleriopai suprantama.

1. S. Į s t a t y m o mesijaniškumo sąvoka (pranašų turėtoji Mesijo sąvoka). Čia į S. Įstat. Šv. Rašto žiūrime kaip į istorinį dokumentą, nieko nesakydami, kad jis yra kartu ir Dievo žodis. Kalbame apie S. Įstatymo mesijaniškumo sąvoką dėl to, kad, kaip vėliau pamatysime, Kristus tos sąvokos prasme ir vadino save Mesiju.

---

1 Jon. 8, 52 sq.
2 Mat. 5, 21 sq.
3 Mat. 12, 41 sq.
4 Mat. 22, 43 sq.
5 Mat. 21, 33 sq.
6 Mat. 12, 8.
7 Mat. 5; 7, 29 sq.; Mork. 3, 28; Luk. 6, 20 sq.
8 Jon. 8, 42.
9 Jon. 12, 49 sq.
10 Jon. 18, 37.
11 Mat. 28, 18.
12 Mork. 16, 15.
13 Mat. 11, 27.
14 Jon. 5, 19.
15 Atk. 18, 18; Iz. 11, 2.
16 2 Sam. 7, 11 sq.; Ezek. 34, 23 sq.; Jer. 23, 5 sq.; 30, 9; Am. 9, 11.

Mesijas S. Įstat. pranašų supratimu yra nepaprastas Dievo siųstasis[15], kuris kilsiąs iš Dovydo giminės[16], savo mirtimi atpirksiąs žmoniją[1], įkursiąs universalią, visuotinę (ne nacijonalinę)[2] religinę, regimą ir dvasinę[3] draugiją su nauju įstatymu[4], kultu[5], su nauja kunigyste[6]. Toji karalystė žemėje truksianti iki pasaulio galo, o paskui danguje[7] — per amžius. Tokia tad yra tikroji Mesijo sąvoka, S. Įstatymo pranašų skelbta. Ši tikroji sąvoka buvo žinoma ir Kristaus laikais. Ir tuomet kai kurie žydai laukė šitokio Dievo pasiuntinio, pranašo, Mesijo. Tai rodo N. Įstatymo tekstai. Erodui klausiant, kur gims Kristus, atsakoma, kad Betliejuje[8]. Senelis Simeonas laukia Mesijo ir jam pažadama, kad prieš mirtį jis pamatysiąs Viešpaties Siųstąjį[9]. Šv. Jonas Krikštytojas siunčia savo mokinius pas Kristų su klausimu: „Ar tu esi, kurs turi ateiti, ar kito laukiame“[10]. Būsimasis apaštalas Andriejus, pažinęs Kristų, pasako: „Radome Mesiją“[11]. Ypač tai aiškiai rodo Kristaus pasikalbėjimas su samariete prie šulinio: „Žinau, kad ateis Mesijas“[12]. Kada Kristus padaugina duonos, žmonės kalba: „Tas tikrai... pranašas, kuris turi ateit į pasaulį“[13]. Žydai spiria Kristų: „Jei tu Kristus, pasisakyk mums atvirai“[14].

Galima čia dar paminėti Zakarijo giesmę Benedictus[15], Betliejaus piemenis[16], Simeoną[17], Oną[18], šv. Joną Krikštytoją[19], Nikodemą[20], šv. Juozapą[21].

2. Fariziejinė Mesijo sąvoka arba politinio Mesijo sąvoka[22]. Pagal ją Dievo karalystė jau atėjusi. Tai įvykę tuomet,

---

1 Zak. 12, 10; Iz. 53, 4 sq.
2 Mich. 4, 2; Iz. 66, 19 sq.; Ps. 21, 28.
3 Zak. 13, 1; Iz. 1, 18; 4, 4 sq.; 25, 4 sq.; 44, 22.
4 Jer. 33, 31 sq.
5 Mal. 1, 11.
6 Iz. 66, 21.
7 Dan. 2, 34 sq.; 17, 14.
8 Mat. 2, 4.
9 Luk. 2, 25 sq.
10 Mat. 11, 3.
11 Jon. 1, 41.
12 Jon. 4, 25. 42.
13 Jon. 6, 14.
14 Jon. 10, 24.
15 Luk. 1, 68 sq.
16 Luk. 2, 8.
17 Luk. 2, 26 sq.
18 Luk. 2, 38.
19 Mat. 3, 2 sq.; Jon. 1, 29.
20 Jon. 3, 1.
21 Mat. 1, 20.

22 Šio rabiniškojo mesijanizmo šalininkai ypač brangino Thorą — Pentateuchą; prie Thoros jie pridėjo Mišną —Tėvų tradicijas su įvairiais įsakymais; o Mišnai rabinai pridėjo jos egzegezę — Gemarą.

Pranaitis J. B., Krikščionys žydų Talmude arba slaptingas rabinų mokslas apie krikščionystę, Seinai 1912, 8:

„Tuodu veikalai, Mišna ir Gemara, visame Talmude yra taip sugretinti, jog pirmiausia dedama Mišnos dalis, kaip įstatymų tekstas, o paskui jau eina Gemaros dalis, kaip moksliškas iš visų pusių Mišnos aiškinimas...

Kiekviena Palestinos ar Babilonijos akademija, aiškindama Mišną, ėjo savo keliu. Dėl to nesutikdamos tarp savęs, jos davė pradžią dvejopai Gemarai: jeruzolimiškajai ir babiloniškajai. Jeruzolimiškosios Gemaros autorius yra *R. Iochanan's*, kurs aštuoniasdešimt metų buvo vyriausiuoju Palestinos Sinagogos valdytoju. Jisai parašė paaiškinimą 39-ių Mišnos knygų, pabaigtų 200 metais Kristui gimus.

kai Sinajaus kalne buvęs duotas Įstatymas — Lex. Šia sandara žydų tauta jau ir esanti atpirkta, o kitos tautos esančios pavestos jai. Tačiau ši Dievo karalystė dėl veršio garbinimo žlugusi ir sugrįšianti, kai būsią tobulai laikomasi Įstatymo. Ji jau buvo besugrįžtanti Dovydo laikais. Bet Dovydo ir Saliamono nuodėmės ją sulaikiusios. Taigi, kai žydai tobulai laikysis Įstatymo, tai tą pačią dieną pasirodysiąs ir Mesijas, atnaujinsiąs Dovydo sostą, sutrempsiąs romėnų ir kitų tautų valdžias ir priversiąs kitus mokėti žydų tautai mokesčius. Fariziejų supratimu, Mesijo karalystė būsianti žemiška, nacijonalinė, politinė[1].

3. Apokaliptinė arba eschatologinė[2] Mesijo sąvoka. Ši sąvoka nuo ką tik minėtosios skiriasi tuo, kad Kristaus karalystę jungia su dideliu pasaulio perversmu. Kai kurie žydai, nusiminę dėl romėnų įsigalėjimo ir remdamiesi Danieliaus pranašyste, (7, 17 sq.) ėmė galvoti, kad netrukus būsiąs šio pasaulio galas ir naujo pasaulio pradžia; iš dangaus nusileisiąs Mesijas, įkursiąs savo karalystę, kuri tačiau būsianti labiau materijalinė, politinė, negu dvasinė.

4. O kaip su žydų liaudimi? Didžioji liaudies dalis laukė karaliaus, kuris sugrąžins žydams laisvę, atstatys Dovydo sostą. O kad Kristus paskelbs universalią religiją, jie dažniausiai apie tai nė nepagalvodavo[3].

Šiose įvairiose Mesijo sąvokose vienas dalykas yra bendras, būtent, visi Mesiją laikė nepaprastu Dievo Siųstuoju.

Kristus save laiko Mesiju.

Argumentai:

1. Bendro pobūdžio argumentas. Kristus nuo pat savo viešojo gyvenimo pradžios nurodo atėjus Mesijo laiką:

a. Atėjęs laikas įvykti S. Įstatymo pranašystėms[4].

b. Jis skelbia Dievo karalystę[5].

O babiloniškoji Gemara buvo darbas ne vieno žmogaus ir ne vienos gadynės. Pradėjo ją *R. Aši's* 327 metais Kristui gimus ir darbavosi su ja 60 metų. Jo darbą toliau varė *R. Maremar'as* apie 427 m.; pabaigė jį *R. Abinah* apie 500 m. Babiloniškoji Gemara turi 36-ių Mišnos knygu aiškinimą.

Iš tos dvejopos Gemaros, sujungtos su Mišna, pasidarė taip pat dvejopas Talmudas: jeruzolimiškasis *(Ierušalėmi)*, maža teskaitomas dėl savo trumpumo ir tamsumo, ir didysis babiloniškasis *(Babhli)*, kurį žydai per visus amžius laikė didžiausioje pagarboje ir dar šiandien tebelaiko".

[1] Plg. H. Felder, Theologia fundamentalis, I 124—126.

[2] Apokaliptinė, nes turi pradžią iš kai kurių apokaliptinių knygų, atsiradusių maždaug apie Kristaus laikus (Liber Henoch, Assumptio Moysis, liber IV Ezdrae ir k.); eschatologinė, nes Mesijas ir jo karalystė būsią kartu su šio pasaulio pabaiga. 31 Dan 7, 17 sq.

[3] Plg. Mat. 16, 21; 17, 23; 20, 20 sq.; Mork. 8,33; 11, 10; Luk. 19, 38; Jon. 6, 15 ir k.

[4] Mat. 12, 39.

[5] Mat. 4, 17.

c. Atėjęs laikas pasirodyti tobulesniam įstatymui[1].

d. Pasirodęs Jo pirmatakas[2].

e. Sudaroma nauja sandara[3].

2. Specialus argumentas. Kristus pareiškia esąs Mesijas:

1) Mesijaninis titulas: *a. Dovydo sūnus.* Mesijas, turįs gimti Betliejuje iš Dovydo giminės, vadinamas Dovydo sūnumi. Tas vardas ir S. Įstatymo ir žmonių supratimu buvo mesijaninis.

Pagal S. Įstatymą pasakojimus, Mesijas gimsiąs iš Dovydo giminės ir paveldėsiąs Dovydo sostą. Nors Dovydo namai ir neteksią pasaulinės galybės, vis dėlto Dovydo namams pažadamas karalius, kurio karalystė truksianti amžius[4].

Taip ir žmonės suprato Dovydo sūnų[5].

Pats Kristus savęs tuo vardu nevadina, bet kitiems leidžia tai daryti. Pats juo nesivadina dėl to, kad tas vardas žydams priminė žemišką, nacijonalinį Mesiją. Kad kiti Jį taip vadino, o Jis leido taip vadinti, matyti iš Evangelijų.

a) Aklam, šaukiančiam: „Dovydo sūnau, pasigailėk manęs", Jis grąžina regėjimą[6].

b) Kananietei, kuri kaip tas aklasis į Jį kreipiasi, Jis išgydo dukterį[7].

c) Kristus gina prieš fariziejus minios elgesį, kuri šaukė: „Hosana Dovydo Sūnui[8]".

b. Mesijas. Kad šis vardas remiasi S. Įstatymu, tuo niekas neabejoja. Jėzus šį žodį taip pat atsargiai vartoja, nes jis tų laikų žydams turėjo irgi politinį pobūdį. Bet kai kur Jėzus ir pats aiškiai juo pasivadina arba leidžia, kad kiti Jį tuo vardu vadintų.

a) Kalbėdamasis su samariete ir paminėjus jai Mesiją, Kristus sako: „Aš esu..."[9]

b) Į šv. Jono Krikštytojo mokinių klausimą apie savo mesijaniškumą Jis duoda teigiamą atsakymą[10].

c) Už atvirą savo mesijaniškumo išpažinimą Jis šv. Petrui pažada didelių pažadėjimų[11].

---

[1] Mat. 5—7.
[2] Mat. 11, 9 sq.
[3] Mat. 26, 28.
[4] 2 Sam. 7, 11 sq.; Ezek. 34, 23 sq.; Jer. 23, 5 sq.; Oz. 3,5; Am. 9, 11.
[5] Mat. 2, 5; 12, 23; 22, 41.
[6] Mat. 5, 27.
[7] Mat. 15, 22 sq.
[8] Mat. 21, 8 sq.; žiūr. dar Mat. 22, 42 sq.; 9, 27; 20, 30; Mork. 10, 47 sq.; Luk. 18, 38 sq.
[9] Jon. 4, 25 sq.
[10] Mat. 11, 3 sq.
[11] Mat. 16, 16.

d) Žydai reikalauja Kristų prisipažinti, ar Jis esąs Mesijas, ir Kristus aiškiai atsako: „Sakiau jums“ (εἶπον ὑμῖν)[1].

e) Morta išpažįsta Jėzų kaip Mesiją Lozoriaus prikėlimo metu: „Aš tikiu, kad tu Kristus, gyvojo Dievo Sūnus...[2]“

f) Kristus savo mesijaniškumą aiškiai išpažįsta ir prieš sinedrijoną[3].

g) Atsikėlęs iš numirusių, mokiniams, keliaujantiems į Emaus miestelį, Jis primena, taikydamas sau, S. Įst. pranašystes: „Argi nereikėjo, kad Kristus kentėtų...[4]“

c. *Žmogaus Sūnus.* Tai taip pat mesijaninis vardas. Kristus save tuo vardu vadina, ir tai labai dažnai. Tai mėgiamiausias Jo titulas[5]. Per visus keturis evangelistus tas vardas Kristaus lūpomis suminėtas apie 82 kartus. Jis jį vartoja trečiajame asmenyje, bet supranta juo save[6].

Pasakymą *Žmogaus Sūnus* Kristus suprato mesijanine prasme:

a) Šį vardą Jis identifikuoja su kitais mesijaniniais vardais, kaip, pav., Dievo Sūnus, Izraelio Karalius. Natanaeliui, išpažinusiams Jį Dievo Sūnumi ir Izraelio Karaliumi, Jis pridurìa, kad Natanaelis matysiąs didesnių dalykų, net „angelus užžengečius ir nužengiančius ant žmogaus Sūnaus“[7].

b) Tą pavadinimą Kristus ima iš Danieliaus pranašystės[8]. Tai galima išvesti iš tų Kristaus žodžių Evangelijose, kur kalba apie paskutinį teismą ir paskutinį savo atėjimą[9]. O Dan. 7, 13 vieta pačių žydų buvo laikoma mesijanine.

c) Žmogaus Sūnui Kristus priskyrė veiksmus ir garbę, kurie priklauso tik laukiamam Mesijui. Žmogaus Sūnus esąs atėjęs iš dangaus[10]. Jis subatos viešpats[11], turįs galios atleisti nuodėmėms[12], kenčiąs tarnas[13], gelbstįs pražuvusius[14], visų teisėjas[15], kuris ateisiąs dangaus debesyse[16], Jame įvyksią visa, kas pranašų pranašauta apie Žmogaus Sūnų[17], ypač apie Jo kančią[18].

d) Niekas neklausė Kristaus, ką tas titulas reiškia. Tas faktas parodo, kad visi suprato Kristų tą pasakymą ėmus mesijanine prasme. Kalbėdamas apie savo mirtį, Kristus pasakė, kad turįs būti pakeltas aukštyn. Minia, nesuprasdama šio pasakymo prasmės, tiktai stebėjosi, kaip tad gali būti, nes Žmogaus Su-

---

1 Jon. 10, 24 sq.
2 Jon. 11, 27 sq.
3 Mat. 26, 63 sq.
4 Luk. 24, 25—27.
5 Žiūr. kad ir šias vietas: Mat. 17, 9; 18, 11; 20, 28; 24, 30; 25, 31; 26, 64.
6 Plg. Mat. 16, 13 sq. su Luk. 9, 18; Mat. 16, 21—23 su Mat. 17, 22 sq.
7 Jon. 1, 49 sq.
8 Dan. 7, 13 sq.
9 Mat. 24, 30; 25, 31; 26, 24.
10 Jon. 3, 13; 6, 62.
11 Mork. 2, 28.
12 Luk. 7, 47.
13 Mat. 17, 21 sq.; 20, 17.
14 Mat. 18, 11.
15 Mat. 16, 27; 19, 28.
16 Mat. 26, 64.
17 Luk. 18, 31 sq.
18 Mat. 17, 12. 22; 20, 17. 28; Luk. 18, 32.

nus turįs pasilikti per amžius[1]. Ir šv. Steponas, mušamas akmenimis, sakėsi matąs atvirą dangų ir Tėvo dešinėje sėdintį Žmogaus Sūnų[2].

Kyla *klausimas:* dėl ko Kristus sau pasirinko šį, o ne kitą vardą? Priežastys, galima manyti, buvo šios:

a) Kristus, iš vienos pusės, norėjo pasirodyti esąs Mesijas, o iš antros,—nenorėjo pagirti klaidingos žydų Mesijo sąvokos. Todėl Jis pasirenka vardą, kuris, tiesa, ne toks papuliarus, bet mesijaninis ir tolimesnis materijalinei ir politinei Mesijo sąvokai.

b) Tas vardas pabrėžia žmogišką elementą Kristuje, įsikūnijusiame Dievo Žodyje.

c) Šiuo vardu Kristus pabrėžia savo mesijaniškumą. Juo daroma aliuziją į Dan. 7[3].

Žydų liaudis, kaip matyti iš Evangelijų, žinojo mesijaninę šio vardo reikšmę. Evangelijoje skaitome: „Minia jam atsakė: „Mes girdėjome iš įstatymo, kad Kristus pasilieka per amžius; kaip gi tu sakai: Reikia, kad žmogaus Sūnus būtų pakeltas aukštyn? Kas tas žmogaus Sūnus[4]?"

2) Kristus Mesijo sąmonę pareiškia tuo, kad sau priskyrė Mesijo garbę, privilegijas, kad dirbo Mesijo darbą.

a. Priskyrė sau Mesijo garbę, ypatingas privilegijas.

a) Jis—Dievo pateptasis paskelbti vargšams linksmą naujieną, teikti prispaustiems laisvę, akliems regėjimą[5].

b) Visus išgano[6].

c) Dieviška autoritetu moko[7].

d) Savo autoritetu papildo Senąjį, Dievo duotąjį, Įstatymą[8].

e) Atleidžia nuodėmes[9].

f) Pasaulio pabaigoje ateis teisti visų žmonių[10].

b. Kristus savo mesijaninę pasiuntinybę įrodo mesijaniškais darbais.

a) Pranašas Izaijas sakė, kad Mesijas darys stebuklų[11]. Žydai tai žinojo[12]. Kristus, kalbėdamas apie savo misijaninę pasiuntinybę, ir nurodo į savo daromus stebuklus[13].

---

1 Jon. 12, 32 sq.
2 Apd. 7, 55 sq.
3 Žiūr. Mat. 13, 41; 16, 27; 24, 27; 25, 31; 26, 64.
4 Jon. 12, 34.
5 Luk. 4, 18 sq.
6 Mat. 9, 13; 15, 24; Mork. 2, 17; Luk. 5, 32.
7 Mat. 5, 22. 28. 32. 39. 44; 7, 29; Mork. 1, 22; Luk. 4, 32.
8 Mat. 5; 12, 8; Mork. 2, 28; Luk. 6, 5. 20 sq.
9 Mat. 9, 2; Luk. 7, 48.
10 Mat. 13, 37. 41; 25, 31. 34. 40.
11 Iz. 29, 18 sq.; 32, 2 sq.; 35, 5; 61, 1.
12 Jon. 7, 31.
13 Mat. 11, 2 sq.; Jon. 5, 36; 10, 25-38: 11, 42; Mork. 8, 14 sq.; Luk. 11, 20; Jon. 6, 28 sq.; 9, 3 sq.; 14, 10 sq.; 15, 24 sq.

b) Kristus kuria amžiną Dievo karalystę[1]. Jis moko žmones naujų, religinių tiesų[2]; apaštalus moko skyrium[3], ir tai tuo tikslu, kad jie vėliau kitus galėtų mokyti[4]. Kristus moko Dievo vardu[5]. Šią savo teisę įrodo stebuklais[6]. Tam tikslui nurodo savo stebuklus, kurie paliudija Jo žodžių teisingumą. Jis save vadina pranašu, nes kalba Dievo vardu[7].

3) Savo mesijaniškumą Kristus išpažino per *visą* viešąjį gyvenimą.

Tai matyti iš Evangelijų. Jokia tos mesijaninės sąmonės, to mesijaninio jautimosi, evoliucija Kristuje negalėjo būti. Tiesa, reikia pripažinti, kad ji pareiškiama palaipsniui. Todėl, iš vienos pusės, negalima reikalauti, kad Kristus pačioje pradžioje būtų tą savo mesijaninę sąmonę pareiškęs aiškiai ir absoliučiai. To Jam neleido pedagoginė išmintis, nes Jis tada būtų buvęs klaidingai suprastas. Bet, iš antros pusės, yra ir aiškių liudijimų, kad Kristus ir viešojo savo gyvenimo *pradžioje* turėjo tą mesijaninę sąmonę.

a. Šv. Jonas Krikštytojas skelbia prisiartinus Mesijo ir Jo karalystės metą. Jis pats esąs nevertas būti Jo pirmataku[8]. O paklaustas, ar jis esąs tas Mesijas, Jonas aiškiai pasisako, kad ne; Mesijas esąs kitas, ir tai čia pat, jų tarpe[9]. Pamatęs Kristų, jis sako: „Štai Dievo avinėlis“[10]. Iš savo pusės Kristus nepaneigia šv. Jono skelbiamosios minties[11].

b. Kristaus krikšto metu iš dangaus girdimas balsas: „Štai mano mylimasis sūnus...“[12] Kristus tą įvykį laiko savo patepimu ir pasiuntinybės savo mesijaniniam darbui pareiškimu[13].

c. Kuomet kiti Kristų kaip Mesiją išpažįsta, Kristus jų išpažinimo nepaneigia:

a) Pilypas sutinka Natanaelį ir jam pasako: „Mes radome tą, apie kurį rašė Mozė įstatyme ir pranašai, Juozapo sūnų Jėzų iš Nazareto“. Tada Natanaelis jam taria: „Ar gali būti kas gero iš Nazareto?“ Pilypas jam atsako: „Eik ir pasižiūrėk“. O Jėzus, pamatęs ateinantį pas save Natanaelį, girdimai ištaria apie jį: „Štai tikras izraelitas, kuriame nėra klastos“. Nustebęs Natanaelis

---

1 Mat. 5; 16, 16 sq.
2 Mat. 5—7; 13; 23.
3 Mat. 10; 18; Jon. 13—16.
4 Mat. 28, 18; Mork. 16, 15 sq.; Jon. 17, 18.
5 Mat. 11, 9 sq.; 11, 27; 28, 18; Jon. 14, 24.
6 Mat. 8, 4; Jon. 5, 31 sq; 10, 28; 11, 42.
7 Mat. 12, 40 sq.; 13, 57.
8 Mat. 3, 1—12; Mork. 1, 1—8; Luk. 3, 2 sq.
9 Jon. 1, 19 sq.
10 Jon 1, 29—36; Mat. 3, 13 sq.
11 Mat. 3, 15.
12 Mat. 3, 15 sq.
13 Luk. 4, 18 su Iz. 61, 1 sq.; Mat. 12, 18 sq. su Iz. 42, 1—4.

paklausia Jėzų: „Iš kur mane pažįsti?“ Atsakydamas Jėzus jam sako: „Pirma, nekaip Pilypas pavadino tave, kai buvai po fygų medžiu, aš mačiau tave“. Tada Natanaelis nebesusilaiko ir sušunka: „Rabi, tu Dievo Sūnus, tu Izraelio Karalius“. O atsiliepdamas Jėzus jam taria:... „išvysi dar didesnių už tuos dalykus“[1]. Čia dar tenka prisiminti:

b) Kristaus pasikalbėjimas su Nikodemu[2],

c) Kristaus pasikalbėjimas su samariete[3],

d) Kad Kristus patvirtina liudijimą, kurį šv. Jonas Krikštytojas teikė apie Jį kitiems[4].

d. Įvairiomis kitomis progomis Kristus jau net viešojo savo gyvenimo pradžioje išpažįsta savo mesijaniškumą:

a) Nazareto sinagogoje, perskaitęs Izaijo (61, 1—2) žodžius apie būsimą Mesiją[5],

b) Jeruzalėje subatos dieną, išgydęs paralitiką[6],

c) Kalno pamokslo metu[7],

d) Atsakydamas šv. Jono Krikštytojo pasiųstiems mokiniams[8],

e) Siųsdamas mokinius skelbti prisiartinusią Dievo karalystę[9],

f) Kristus pareiškia savo mesijaniškumą vadindamas save *Žmogaus Sūnumi.* Tuo vardu Jis save vadino nuo pat viešojo savo gyvenimo pradžios[10].

Klausimas, kodėl Kristus pačioje viešojo gyvenimo pradžioje ne tokiais aiškiais žodžiais pabrėžia savo mesijaninę pasiuntinybę?

Žydai, kaip jau anksčiau kalbėta, turėjo iškraipytą Mesijo sąvoką. Daugelis jų tuo metu manė, kad Mesijas turįs būti nacijonališkas, politiškas. Ir jei dabar Kristus būtų aiškiai pasisakęs esąs Mesijas, žydų tauta būtų galėjusi sukilti prieš romėnus. O jei Jis būtų aiškiai pabrėžęs tesąs tik toks Mesijas, kurio karalystė ne iš šio pasaulio, tuomet iš pat karto būtų susilaukęs priešingo žydų nusistatymo, užsispyrimo. Todėl Kristus pasirinktu *Žmogaus Sūnaus* vardu, o ypač darbais ir pamokslais[11], iš palengvo vertė žydus įsitikrinti, kad S. Įstatyme skelbtasis Mesijas yra kitoks, negu jie mano, ir kad tuo Mesiju esąs Jis pats[12]. Todėl ir suprantama, kodėl Kristus kai kada neleisdavo skelbti savo mesijaniškumo arba savo daromų stebuklų[13].

---

[1] Jon. 1, 40 sq.
[2] Jon. 3, 1 sq.
[3] Jon. 4, 25 sq.
[4] Jon. 5, 33 sq.
[5] Luk. 4, 17 sq.; plg. Mork. 6, 1—4.
[6] Jon. 5.
[7] Mat. 5—7.
[8] Mat. 11, 4; plg. Iz. 35, 5.
[9] Mat. 10, 1. 7. 20 40.
[10] Jon. 1, 51.
[11] Mat. 5; 10, 5; 15, 24; 76, 24 sq.; Mork. 1, 15; Luk. 15, 1 sq.; 20, 16 Jon. 3, 5; 10, 16.
[12] Plg. L. Lercher, Institutiones theologiae dogmaticae, Oeniponte 1927, I 164—165.
[13] Mat. 8, 4; 8, 29; 9, 30; 16, 20; 17, 9; Mork. 1, 25 (Luk. 4, 34); 3, 12 (Mat. 12, 16); 5, 43; 7, 36; 8, 26.

Tokio Kristaus elgesio negalima taip aiškinti, esą, čia pasireiškianti Kristaus mesijaninio įsitikinimo (sąmonės, jautimosi) evoliucija. Kristus čia nepaneigia, kad Jis Mesijas, bet tik parodo nenorįs paleisti plačių kalbų neparengtose masėse. Taigi čia pasireiškia pedagoginė Kristaus išmintis.

3 dalis. *Kristus save laikė Mesiju S. Įst. pranašų prasme,* kitaip betariant, *Kristus savo mesijaniškumą suprato religinį, antgamtinį, universalų, ne grynai eschatologinį.*

Kristaus mesijaninė sąmonė sutinka su S. Įstatymo pranašysčių mesijaninėmis sąvokomis. Vadinasi, Kristus savo mesijaniškumo nesuprato ir neėmė nei fariziejine, nei etine ir nei grynai eschatologine mesijanizmo prasme, bet S. Įstatymo mesijanizmo prasme, būtent, religinį, universalų, ne grynai eschatologinį... mesijanizmą.

1) Kristus ir savo mesijaniškumą ir savo kuriamąją Dievo karalystę suprato *religinę*. Pagal S. Įstatymo pranašystes Mesijo pašaukimas yra skelbti ir kurti religinę Dievo karalystę. Kristus savo mesijaninį darbą ir pradeda tos Dievo karalystės skelbimu[1]. O Jo skelbiamasis mokslas eina iš betarpiškai pažįstamos Dievo esmės[2]. Tai Dievo apreiškimas[3]. Todėl jis turi būti priimtas tikėjimu. Tikėjimas yra būtina sąlyga įeiti į Dievo karalystę[4]. Atsisakyti tikėti reiškia laukti teismo[5].

a. Kristus pareiškia esąs Tėvo siųstas pamokyti žmones dieviškųjų tiesų.

a) Pamokyti žmonių: „Aš tam gimiau ir tam atėjau į pasaulį, kad liudyčiau tiesą"[6].

„Nė vienas nepažįsta Sūnaus, kaip tik Tėvas; taip pat ir Tėvo niekas nepažįsta, kaip tik Sūnus, ir kam Sūnus panorės apreikšti"[7].

b) Pamokyti dieviškųjų, religinių tiesų: „Mano mokslas ne mano, bet to, kuris yra mane siuntęs"[8].

„Kas tiki mane, ne mane tiki, bet tą, kuris yra mane siuntęs"[9].

„Žodžiai gi, kuriuos girdėjote, ne mano, bet to, kuris yra mane siuntęs, Tėvo"[10].

Kristus skelbė, kad Dievas yra vienas[11], Dievo Apvaizda yra realus dalykas[12], Jėzus yra tikrasis Dievo Sūnus[13], Šventoji

---

1 Mat. 4, 23.
2 Mat. 11, 27.
3 Mat. 5, 21—48; Jon. 5, 38; 7, 16.
4 Mork. 1, 15; 16, 16; Jon. 3, 15 sq.
5 Luk. 9, 26; Jon. 3, 18.
6 Jon. 18, 37.
7 Mat. 11, 27. Be to, žiūr. dar Mat. 5, 27; 22, 8.
8 Jon. 7, 16.
9 Jon. 12, 44.
10 Jon. 14, 24.
11 Mork. 12, 29. 32; Mat. 6, 4. 6. 18; 19, 17.
12 Mat. 6, 26. 30. 32; 20, 1—15.
13 Mat, 11, 27; Jon. 3, 16; 10, 30.

Dvasia yra Šv. Trejybės tretysis asmuo[1], kad žmoniją išvaduoja Jis pats (Jėzus)[2], kad yra septyni Sakramentai[3], kad tiek angelai[4], tiek paskutinysis teismas[5], tiek ir amžinasis gyvenimas[6] taip pat yra realūs dalykai ir k.

Šias tiesas Kristus liepia priimti tikėjimu.

„Kiekvienas, kuris jį tiki, nėra teisiamas"[7].

„Kas tikės ir bus pakrikštytas, tas bus išganytas; kas gi netikės, bus pasmerktas"[8].

Kristus nori, kad tas mokslas būtų ir vėliau skelbiamas.

Tuomet jis jiems tarė: „Eidami į visą pasaulį, skelbkite Evangeliją visam sutvėrimui"[9].

Ir dar priduria: „Kas jūsų klauso, manęs klauso"[10].

b. Kristus kuria naują, dvasišką, religinę, universalią, šiame pasaulyje egzistuojančią Dievo karalystę.

Dangaus karalystė yra vidinė, religinė. Dievas viešpatauja žmogaus sieloje ir valioje; iš čia žmogus vienybėje su Dievu[11]. Tai karalystei priklausyti nereikia gimti iš tam tikros giminės, nereikia apipjaustymo, bet dorinio atgimimo, tikėjimo, krikšto. Į šią karalystę negali įeiti tik piktosios dvasios karalystės sūnūs[12].

Taigi didelė protestantų teologų liberalų[13] klaida manyti, kad Kristus neskelbęs jokių determinuotų ir nekintamų dogmų, nekūręs jokios regimos Dievo karalystės, o tik mokęs (pamokslais ir savo pavyzdžiu) mylėti Dievą kaip gerą Tėvą... Vadinasi, Kristus teskelbęs tik etinę adogminę religiją.

2) Kristus tiek savo mesijaniškumo, tiek ir savo steigiamosios Dievo karalystės (Bažnyčios) neima bei nesupranta grynai eschatologine prasme. Vadinasi, į savo mesijaniškumą ir į savo steigiamąją Bažnyčią Kristus žiūri kaip Dievo karalystę (Bažnyčią), kuri prasideda jau čia *žemėje* kartu su Kristumi.

a. Kristus jau dabar, čia žemėje, steigia Dievo karalystę (Bažnyčią):

---

1 Luk. 12, 12.
2 Mat. 18, 11—14; 20, 17 sq.; 26, 28; Jon. 12, 24—33.
3 Luk. 22, 19; Jon. 3, 3—5; 6, 50—55; 20, 22 sq.
4 Mat. 18, 10; Mork. 12, 25.
5 Mat. 12, 36 sq.
6 Mat. 5, 8. 12; 25, 46; Luk. 20, 36; Jon. 6, 55 sq.
7 Jon. 3, 16 sq.
8 Mork. 16, 15 sq.
9 Mork. 16, 15 sq.; Mat. 28, 18 sq.
10 Luk. 10, 16.
11 Mork. 1, 14 sq.; Mat. 5—7; Luk. 17, 20 sq.; Jon. 3, 3. 5. 36; 10, 10.
12 Jon. 3; 4, 21; 4, 42; 10, 16; Mat. 13, 31 sq.; 21, 33 sq.; 27, 51; Luk. 11, 29 sq.
13 Pav., A. Harnack, Das Wesen des Christentums, 44.

a) Kristus skelbia, kad ši karalystė jau prisiartino[1], kad ji jau yra žmonėse[2]. Jis ragina tik ieškoti jos[3]; renka jai apaštalų[4], o Petrui suteikia aukščiausią valdžą (primatą)[5]; išrinktiesiems mokiniams įsako dabar skelbti naujos karalystės tiesas[6]; Kristus taip pat skelbia, kad ši karalystė jau dabar bus atimta iš žydų ir atiduota kitiems[7]; kad dabar Jis sėjąs Dangaus karalystės sėklą, o pasaulio gale pjausiąs (tai paskutinis teismas)[8].

b) Šioje karalystėje Dievas jau dabar duoda jėgų, kad žmogus joje gerėtų[9]; šių dovanų čia, žemėje, žmogus turi ir melsti[10]; dėl tos karalystės jau dabar reikia aukotis[11]; bet šią karalystę galima ir prarasti per negerumus[12].

c) Kristus šią savo karalystę lygina su grūdu, kuris gerose širdyse tarps iki pjūties[13]. Šioje karalystėje už darbą, lyg tame vyndaržyje, atlyginama[14]; joje naudojimui duoti talentai tol, kol sugrįš Viešpats[15].

b. Pats Kristus, tos karalystės kūrėjas, sakosi jau dabar esąs Mesijas:

a) „Aš esu karalius. Aš tam gimiau ir atėjau į pasaulį, kad liudyčiau tiesą"[16].

b) Į Kaifo klausimą, ar jis esąs Mesijas, Kristus atsako: „Aš esu"[17].

c) Pilotui, klaususiam, ar jis esąs žydų karalius, Kristus taip pat kategoriškai atsako: „Tu tai sakai"[18].

d) Samarietei prie šulinio užsiminus apie Mesiją, Jis taria: „Aš esu" (suprask, tas Mesijas)[19].

e) O išklausęs Petro išpažinimo, Jis suteikia jam jurisdikcijos primatą[20].

f) Savo misiją ir karalystę Kristus stato kaip priešpriešą piktosios dvasios karalystei, kuri jau dabar yra[21].

Iš to viso, kas suminėta, galima daryti išvada, kad eschatologistų manymas, esą, Kristus tegalvojęs tik apie eschatologinį savo mesijanizmą ir tokią pat karalystę, yra be reikiamo pagrindo.

Tiesa, ši karalystė visiško tobulumo susilauks tik kitame pasaulyje, amžinajame gyvenime[22]. Taigi per šios žemės Dievo karalystę visi turi rengtis anai atbaigtajai karalystei, kuri atskiram

---

1 Mork. 1, 14.
2 Luk. 17, 21.
3 Mat. 5, 29.
4 Luk. 6, 12.
5 Mat 16, 16 sq.
6 Mork. 16, 15; Mat. 28, 18 sq.
7 Mat. 8, 12; 21, 43.
8 Mat. 13, 37 sq.
9 Mat, 13, 33.
10 Mat. 6, 10.
11 Mat. 5. 28 sq.; 6, 33; 13, 44 sq.; 16, 24 sq.
12 Mat. 21, 43.
13 Mat. 13, 23 sq.
14 Mat 20, 1—16.
15 Luk 19, 11 sq.
16 Jon. 18, 37.
17 Mat. 26, 63 sq.
18 Mat. 27, 11.
19 Jon. 4, 25 sq.
20 Mat. 16, 13—20.
21 Mat. 12, 21—30; 16, 18.
22 Mat. 25, 46.

žmogui ateina su mirtimi[1], o visiems — su paskutiniuoju teismu[2]. Ano pasaulio karalystė stiprina žmones šioje žemėje, šios žemės karalystėje[3].

Tuo būdu Kristaus skelbiamoji karalystė yra dvasinė, religinė, apimanti šį gyvenimą ir atbaigiama aname gyvenime.

4 dalis. *Savo mokslui Kristus priskiria dievišką autoritetą.*

a. „Mano mokslas ne mano, bet to, kurs yra mane siuntęs“[4].

b. „Kas tiki, ne mane tiki, bet tą, kurs mane yra siuntęs“[5].

c. „Kas gi mane priima, tas priima tą, kurs mane yra siuntęs“[6].

d. „Žodžiai gi, kuriuos jūs girdėjote, yra ne mano, bet to, kuris yra mane siuntęs“[7].

e. „Eidami tad į visą pasaulį, skelbkite Evangeliją visam sutvėrimui. Kas tikės ir bus apkrikštytas, tas bus išganytas; kas gi netikės, bus pasmerktas“[8].

III. Skirsnis. Kristaus liudijimai arba pasisakymai apie savo pasiuntinybės universalų charakterį.

(*Tezė*). *Kristus savo pasiuntinybę laiko universalią.*

Paaiškinimas. Pabrėžiame, 1) kad Kristus sakosi esąs siųstas skelbti Dievo karalystės visiems ir kurti ją iš visų, 2) nors, iš antros pusės, savo mokinius su tos karalystės universalumu Jis supažindina iš palengvo ir 3) savo veikimui pasirenka tik žydų tautą. Tokiu būdu universalumas čia tam tikru laipsniu susiduria ir su partikuliarizmu.

Tad čia reikia skirti Kristaus mintis, intencija *ir* būdas, kuriuo Jis tą mintį vykdo. Kristaus mintis ir intencija buvo sukurti universalią karalystę, universalią ne tik ta prasme, kad skelbiamasis mokslas tiktų visiems žmonėms, bet ir ta, kad šiai karalystei priklausytų visos tautos. Tokia jau Jo intencija, noras ir įsakymas. Tačiau pats Kristus, kurdamas šią karalystę, apsiriboja žydais. O apaštalams ir mokiniams Jis įsakė skelbti ją visam pasauliui.

Tezę neigia: 1. Kraštutinysis universalizmas, tvirtindamas, kad Kristus visai neatsižvelgęs į žydų tautą. 2. Kraštutinysis partikuliarizmas, tvirtinąs, kad istoriškasis Kristus nesiekęs toliau už Palestinos ribų ir jokių misijų pagonyse

---

1 Mat. 24, 42 sq.; 25, 13.
2 Mat. 25, 31—46.
3 Mat. 5, 10 sq.
4 Jon. 7, 16.
5 Jon. 12, 44 sq.
6 Jon. 13, 20.
7 Jon. 14, 24.
8 Mork. 16, 15 sq.

nenorėjęs. Tačiau jo mokslo dvasia su savo religiniu charakteriu savaime turėjusi pereiti Izraėlio tautos ribas. Tokiu būdu Kristus, net nejausdamas, sudaręs intensyvų universalizmą. 3) Evoliucijos iš partikuliarizmo į universalizmą teorija. Pradžioje Kristus tenorėjęs apsiriboti tik žydų tauta. Bet vėliau, ar savo mokslo charakterio, ar savo tautiečių nedėkingumo verčiamas, Kristus nukrypęs į universalizmą[1]. 4) Modernistai, remią partikuliarizmą. Kristus neskelbęs naujos, juo labiau iš dangaus atneštos, religinės sistemos. Jis tik stipriau pergyvenęs Dievą kaip gerą Tėvą ir tuo pačiu labiau atitikęs žmogaus religines aspiracijas. Tad tik šia prasme, pasak jų, Kristaus pergyvenimas tegalįs būti vadinamas universaliu, nes toks jis galįs būti visais laikais taikomas visiems žmonėms[2].

Įrodymas. 1. Kristus pats jautė savo pasiuntinybę esant universalią:

1) Kristaus mokslas universalus. Tai pripažįsta ir tezės priešai. Jis universalus, nes nesusijęs su viena kuria nors tauta, bet skirtas visai žmonijai. Dievo karalystė, tas svarbiausias Kristaus pamokslų taškas[3], iš savo esmės yra vidinė[4], religinė. Tai parodo ir reikalaujamos sąlygos į ten įeiti: atsinaujinti[5], tikėti...[6] Šios karalystės svarbiausias įstatymas — Dievo ir artimo meilė[7]. Dievo karalystė lyginama su sėjamais grūdais[8].

2) Kristus nekartą kalba, ar bent duoda suprasti, kad į šią karalystę turinčios įeiti visos tautos, kad ši karalystė būsianti skelbiama visam pasauliui, kad ji būsianti didelė:

a. Susitikęs su nuolankiu Kaparnaumo šimtininku, Kristus pranašauja didelę Dievo karalystę[9].

b. Tai Jis pareiškia ir kalbėdamas apie Mariją Magdaleną, kuri būsianti žinoma visame pasaulyje[10].

c. Apie didelę Dievo karalystę Kristus kalba ir pranašaudamas Jeruzalės išgriovimą. „Evangelija turi būti pirma apskelbta visoms tautoms“[11].

d. Kitoje vietoje Jis sako, kad apaštalai liudysią Jį visoms tautoms[12].

e. O savo palyginime apie vyndaržį Kristus pasako, kad vyndaržis būsiąs atiduotas kitiems[13].

f. Daug ką apie Jo mokslo universalumą pasako ir gailestingojo samariečio[14], o taip pat ir sūnaus vėjavaikio palyginimas[15].

---

1 Plg. B. Goebel, Katholische Apologetik, 151.
2 Žiūr. Dz. 2059, 2077, 2088, 2094.
3 Mat. 4, 17 sq.
4 Luk. 17, 21.
5 Mat. 4, 17; 18, 3.
6 Mork. 1, 15; 16, 15 sq.
7 Mat. 5—7.
8 Mat. 13, 1—52.
9 Mat. 8, 5 sq.
10 Mat. 26, 13.
11 Mork. 13, 10.
12 Mat. 10, 18.
13 Mat. 21, 33 sq.
14 Luk. 10, 25.
15 Luk. 15, 11 sq.

3) Kristui rūpėjo misijos pagonių kraštuose:

a. Tam Jis išrenka dvylika apaštalų[1]. Kalno pamoksle Jis pavadina juos žemės druska, pasaulio šviesa, kuri turinti žmonėms šviesti[2]. O karaliaus puotos palyginime nurodoma plati apaštalų pasiuntinybė[3].

b. Atsikėlęs Kristus baigia atpirkimo darbą[4]. Bet Jis dar pakartodamas nurodo apaštalams tikrąją savo karalystės sąvoką[5], iškilmingai įsako apaštalauti visose tautose: „Man duota visa valdžia danguje ir žemėje. Eikite tat ir mokykite visas tautas, krikštydami juos vardan Tėvo ir Sūnaus ir Šv. Dvasios, ir mokydami juos laikyti visa, ką tik esu jums įsakęs. Ir štai aš su jumis per visas dienas iki pasaulio pabaigai"[6]. Kitoje vietoje: „Eidami į visą pasaulį, skelbkite Evangeliją visam sutvėrimui"[7]. Arba vėl: „Reikia skelbti Jo (Kristaus) vardu atgaila ir nuodėmių atleidimas tarp visų tautų"[8].

4) Kristus nori ir įsako, kad Jo skelbiamą mokslą priimtų visi.

a. Jis grąso tiems, kurie atstums Jo karalystės skelbėjus[9].

b. Kas Jį tiki, tas laimės išganymą[10].

c. Jis teis visus iš to, ko buvo įsakęs laikytis[11].

Pastabos. 1) Kristaus religija nėra privatus dalykas. Tai aiškiai matyti, kad ir iš šių Kristaus pasakytų apaštalams žodžių, mūsų jau minėtų: „Eidami į visą pasaulį, skelbkite Evangeliją visam sutvėrimui"[12]. Arba: „Jūs žemės druska... Jūs pasaulio šviesa"[13]. Argi šviesa, kuri turi šviesti visam pasauliui, gali būti privatus dalykas? O dar prisiminkime Kristaus pasakymą, kad Bažnyčia turi būti kaip miestas ant kalno: „Negali būti paslėptas miestas, pastatytas ant kalno"[14]. Arba dar: „Ką aš jums sakau tamsoje, sakykite šviesoje, ir ką girdite į ausį, skelbkite ant stogų"[15].

Apaštalai suprato Kristaus mintį ir todėl ėjo į viešumą, net į pačią Romą.

Be abejojimo, kiekvienas Kristaus sekėjas pirma pats privalo savo širdyje garbinti Dievą dvasioje ir tiesoje, pats save atnaujinti Kristuje, o paskiau pridėti savo ranką, kad Dievo karalystę ir visuomenėje statytų. Taigi religija negali būti vien išorinis dalykas. Nevalia jos laikyti iškaba bei reklama geresniam pasau-

---

[1] Luk. 6, 12 sq.
[2] Mat. 5, 13 sq.
[3] Mat. 22, 1 sq.
[4] Jon. 12, 32.
[5] Luk. 24, 44 sq.
[6] Mat. 28, 18 sq.
[7] Mork. 16, 15.
[8] Luk. 24, 46.
[9] Mat. 10, 14.
[10] Jon. 3, 15—18; Mork. 16, 16.
[11] Mat. 25, 35 sq.
[12] Mk. 16, 15.
[13] Mt. 5, 13 sq.
[14] Mt. 5, 14 sq.
[15] Mt. 10, 27.

linių reikalų pasisekimui. Šiandien religiją daugelis traktuoja išimtinai kaip centralinį politikos ir socijalinės tvarkos šulą. Bet religijos autoritetas turi žlugti ten, kur per maža kalbama apie dvasinę religijos pusę. Taigi kas nori, kad žmonės vidiniai taptų religingesni, tas būtinai turi kovoti su (klerikalizmu, t. y.) su religijos išnaudojimu pasauliniams tikslams, turi kovoti su noru ją supasaulinti, nureliginti. Tad šia prasme Kristus ir yra pasakęs, smerkdamas fariziejus: „Tu gi, kada meldies, įeik į savo kambarį ir, užsidaręs savo duris, melsk savo Tėvą slapčia“[1].

2) Kristaus karalystės universalumui nekliudo ir tas faktas, kad pats Kristus dirbo tik žydu tautoje ir kad savo apaštalams liepė iš pradžių taip pat dirbti tik žydų tautoje.

a. Tuo Dievas parodo, kad žydų tauta buvo išrinktoji tauta. Be to, žydai savo monoteistine religija ir savo kultu buvo artimesnė Jo skelbiamoms tiesoms. Pagaliau, pas juos buvo S. Įstatymas, kuris rengė kelią Mesijui.

b. Pats Kristus buvo iš žydų tautos. Todėl ir visai žmogiškai žiūrint, suprantama, kodėl Kristus pradeda nuo savo tautiečių.

c. Kaip matyti iš Evangelijų, Kristus nebuvo griežtai apsiribojęs tik žydais.

Skaitome, kad pas Jį nešta ligoniai ir apsėstieji net iš Sirijos[2]. Jis išgydo pagonies šimtininko tarną[3], kananietės dukterį[4]. Jis pasilieka pas samariečius[5].

d. Kristui dirbant, apaštalai išeina Jo mokyklą. Tai buvo jiems lyg misijų praktika. Kristus pasiunčia į darbą apaštalus ir 72 mokinius, aiškiai nurodydamas jiems žydų tautą kaip darbo vietą[6]. Apaštalai tą mokyklą eina savo krašte. Veliau, kaip matėme, apaštalai gauna aiškų įsakymą skelbti Evangeliją jau visoms tautoms[7].

Remiantis tuo, kas pasakyta, galima išaiškinti ir Kristaus pasakymą kananietei, kad nederą mesti vaikų duoną šunims[8]. Panašiai suprantama ir Kristaus pažadas apaštalams, kad jie sėdėsią dvylikoje sostų ir teisią dvylika žydų giminių[9].

Tiek universalumo klausimu.

Čia *prikišama,* kad, esą, Kristus manęs, netrukus būsiant pasaulio galą. Todėl Jis negalėjęs galvoti ir apie misijas visame pasaulyje ir, konsekventiškai, nemanęs taip pat ir apie universalią Dievo karalystę čia žemėje.

Atsakome:

---

[1] Mat. 6, 6.
[2] Mat. 4, 24.
[3] Mat. 8, 5.
[4] Mat. 15, 28.
[5] Jon. 4, 40 sq.
[6] Luk. 10, 1—12.
[7] Mork. 13, 19 sq; 16, 15; Mat. 28, 18.
[8] Mat. 15, 23 sq.; Mork. 7, 27.
[9] Mat. 19, 28.

1) Jei čia turim galvoje, kad Kristus Mesijo pašaukimą suprantąs apokaliptine eschotalogine prasme, tuomet reiktų pakartoti, kas buvo sakyta ankstybesnės tezės 3-čioje dalyje.

2) Jei priekaištas operuoja kai kuriais Kristaus pasakymais apie pasaulio galą ir antrąjį savo atėjimą, tuomet atsakytina:

a. Kristus aiškiai pabrėžia antrąjį savo atėjimą kaip tikrai būsimą faktą[1]. Bet Kristus aiškiai nepasako, kada tai įvyks[2].

b. Nevienoje vietoje Kristus duoda suprasti, kad pasaulio galas esąs dar toli:

a) Liepdamas skelbti Evangeliją visam pasauliui[3].

b) Įvairiuose Dievo karalystės palyginimuose, pav., palygínime apie gerą sėklą ir piktžoles, kurios bus paliktos iki pjūties[4]; apie garstyčio grūdą, kuris iš palengvo užauga toks, kad net dangaus paukščiai gali ilsėtis jo šakose[5]; apie raugą, kuris palengva apima visą tešlą[6]; apie vynuogyno darbininkus, kurie kviečiami 3, 6, 9 ir 11 val.[7]; apie tarną, ilgai laukiantį begrįžtant savo pono[8]; apie merginas, laukiančias savo sužadėtinio[9]; apie poną, išdalinusį tarnams talentus ir negreit sugrįžusį[10].

Tiesa, Kristus ragina visad budėti[11]. Paskutinį Kristaus atėjimą žmonės anticipuoja savo mirtimi ir partikuliariniu teismu[12]. Taigi raginimais budėti Kristus nori įkvėpti mokiniams tvirtą savo atėjimo viltį, kuri yra stiprus akstinas dorai, religingai gyventi.

2. Apaštalų darbuotė taip pat liudija Kristaus karalystę esant universalią.

Apaštalų Darbų knyga toliau pasakoja Evangelijos įvykių eigą. Tai pirmoji misijų istorija.

a. Apd. patvirtina apaštalams duotą įsakyma: „Būsite mano liudytojai visiems ligi žemės pakraščių“[13].

b. Šį Kristaus įsakymą apaštalai pažymi savo kalbose, pav., šv. Petras savo pamoksle Sekminių dieną[14]; arba dar tas pats šv. Petras kalbėdamas Jeruzalės bažnyčioje[15]. Kiek plačiai apaštalų veikimas sieks, suprantama, ir patys apaštalai to aiškiai nežinojo; to jiems nepasakė nė pats gautasis įsakymas skelbti Evangeliją, to jie nesužinojo nė iš padarytojo Sekminėse stebuklo.

c. Šv. Stepono užmušimas ir iš viso krikščionių persekiojimas Judejoje verčia apaštalus eiti į kitas tautas, pirmiausia, į

---

1 Mat. 24, 30 sq.; 25, 31—46.
2 Mat. 24, 36; Apd. 1, 7 sq.
3 Mork. 16, 15 sq ; Mat. 28, 18 sq.
4 Mat. 13, 24 sq.
5 Mat. 13, 31 sq.
6 Mat. 13, 33.
7 Mat. 20, 1—16.
8 Mat. 24, 48 sq.
9 Mat. 25, 5.
10 Mat. 25, 19; Luk. 19, 11.
11 Mat. 24, 37 sq.
12 Jon. 14, 3.
13 Apd. 1, 8.
14 Apd. 2, 18. 39.
15 Apd. 3, 25 sq.

pusiau žydiškus samariečius[1]. Pakrikštijamas ir vienas etijopietis[2]. Dievo apvaizda duoda šv. Paulių, kuris labai daug dirba ir iš tikrųjų daug padaro pagonims atversti[3].

Šv. Petras antgamtišku būdu pamokomas, kad ir neapipjaustytieji gali būti betarpiškai priimti į Bažnyčią[4]. Šis faktas plačiai atidaro kelią misijoms ir į pagonis[5]. Bet tarp krikščionių kyla nepasitenkinimas dėl neapipjaustymo[6]. Tad šis klausimas svarstomas apaštalų taryboje; sustiprinamos misijos[7].

d. Apaštalų laiškuose, kaip ir Ap. Darbuose, taip pat ryški apaštalavimo dvasia. Patys laiškai yra misijų laiškai.

Taigi ir apaštalų misijos parodo Kristaus turėtą intenciją apaštalauti visose tautose. Tas Jo noras ir įsakymas apaštalams buvo aiškus net pačioje darbo pradžioje; evoliucija čia tėra tiktai apaštalavimo būde ir priemonėse[8].

Tuo kaip ir baigiame pirmąjį skyrių — ką Kristus kalbėjo apie save.

Tezei iškelia vieną kitą *sunkybę.*

1. Sako, jei krikščionybė dieviško kilimo ir jei ji visiems skiriama, dėl ko tad krikščioniškas apreiškimas duotas taip vėlai?

Ats. *a.* Čia prisiminkime sūnaus palaidūno istoriją. Šis tuomet įvertino tėvo namus ir turtus, kuomet pamatė vargą. Jis perėjo gyvenimo mokyklą; čia daug išmoko. Panašiai elgėsi ir žmonija; ji per vargus patyrė, kaip jai reikalingas apreiškimas. Žmonija laukė Išganytojo.

b. Ir čia Dievas prisilaiko esamų gamtoje dėsnių — naudotis ir naturalėmis priežastimis.

c. O svarbiausia — geros valios žmogus, t. y. elgęsis pagal savo sąžinę, neliko Dievo atmestas, nors jis bus gyvenęs ir prieš Kristų. Visų buvo pasigailima atsižvelgiant į Kristaus būsimus nuopelnus (propter praevisa Christi merita). Taigi Dievas teikė reikalingas išganymui malones visiems ir prieš Kristaus laikus gyvenusiems žmonėms, kaip kad teikia jas ir šiandien tiems, kurie nieko negirdi apie Kristaus apreiškimą. Tokiems tenka pasinaudoti teikiamomis malonėmis ir parodyti gerą valią, besielgiant pagal savo sąžinę[9].

---

[1] Apd. 8, 4 sq.
[2] Apd 8, 26 sq.
[3] Apd. 9, 1—30.
[4] Apd. 10—11, 18.
[5] Apd. 11, 19 sq.
[6] Apd. 15, 1—5.
[7] Apd. 15, 4 sq.
[8] Plg. B. Goebel, Katholische Apologetik, 151—158.
[9] Kodėl Dievas negelbėjo nupuolusių angelų, o tik nupuolusią žmoniją, „Der Fels“, 6 nr. (1931—1932) 237 rašo šitaip: „Gott konnte die gefallenen Engel nicht reten, weil sie als reine Geister sich mit der Totalität ihres Intellekts und ihres Willens dem Bösen, und zwar dem letzten Bösen zuwandten. Ihre Erlösung hätte somit einen Eingriff in ihr Wesen bedingt, was einer Wesens-

2. Sako, jei krikščionybė dieviško kilimo ir jei ji visiems skiriama kaip išganymo kelias, kodėl tad Kristus ar už jo stovįs dangus geriau nepasirūpino, kad ta krikščionybė būtų greičiau prasiplatinusi, mažiau kliūčių sutikusi ir šiandien jau visus kraštus apėmusi.

Ats. *a.* Kristus tikrai nori, kad visi žmonės per Jo įsteigtą Bažnyčią siektų dangaus. Bet Jis nenori, kad čia būtų panaikinama laisva žmonių valia arba nuolat aplenkiami gamtos dėsniai, pakeičiama jos esama tvarka.

Dievas davė žmogui laisvą valią kaip vieną didžiausių vertybių. Taigi nors Dievas savo malone veikia visus, net Bažnyčios priešus, bet laisvos valios Jis neatima.

Ir dabar kai kas pyksta, kad apreiškimas darąs žmones mechaniškus.

b. Dievas teikia reikalingas išganymui malones visiems, net pagonims. Jei kas tomis malonėmis nepasinaudoja, tai čia kaltas tik jis pats. O kas naudojasi jomis ir elgiasi pagal savo sąžinę, tas gali būti išganytas, nes toks jei aktualiai ir nepriklauso Bažnyčios kūnui, vis dėlto aktualiai jis priklauso Bažnyčios sielai.

Geros valios žmonėms Dievo gailestingumas ir gerumas yra labai didelis. Taigi nors Kristus ir įsako priklausyti Bažnyčios kūnui ne tik in voto, bet ir aktualiai, vis dėlto, žiūrėdamas ir to, kad Jo įsteigtoji Bažnyčia yra šioje žemėje, šiuose žmonėse, Jis padarė ir nuolaidą, kad visi geros valios žmonės, nors be savo kaltės aktualiai ir nepriklausą Bažnyčios kūnui, būtų laikomi aktualiai priklausą Bažnyčios sielai (o in voto ir Jos kūnui) ir tuo pačiu rastų sau išganymą. Bažnyčiai tačiau įsakyta skelbti Kristaus karalystė ir kovoti už ją čia žemėje, kad tuo būdu vis daugiau ir daugiau būtų aktualiai priklausančių Bažnyčios kūnui narių. Iš kia ir kovojančios Bažnyčios pavadinimas[1].

änderung gleichgekommen wäre. Die Erlösten wären keine Engel, sondern Wesen irgendeiner andern Gattung geworden. Die innere Unmöglichkeit lag beim Menschen nicht vor, weil der Mensch infolge seiner körperlichen Hemmungen nie die Totalität seiner geistigen Fähigkeiten (Intellekt und Wille) auf das letzte böse oder auch auf das letzte gute Ziel einstellen kann. Er ist deshalb rettbar, solange er körperlich lebt".

[1] Tuo klausimu plačiau žiūr. „Soter" 2 nr. (1932) 33—42: Venckus Pr., Be Bažnyčios nėra išganymo.

II. SKYRIUS.

Kristaus liudijimų apie save ir savo mokslą tikrumas.

Kristus sakėsi esąs Dievo Siųstasis, S. Įst. pranašautasis Mesijas, naujos religijos kūrėjas... Ta pasiuntinybė betarpiškai aiški tėra tik ją gavusiam; kitiems ji betarpiškai neaiški. Taigi reikalingi kurie nors *ženklai,* kriterijai, kurie parodytų tos pasiuntinybės tikrumą. Kristus kalba apie pasiuntinybę gautą iš Dievo. Todėl jai įrodyti turi būti ir *dieviškų* ženklų, kitaip tariant, stebuklų. Tokie stebuklai gali būti *ar* Jo paties asmens nuostabus šventumas ir nuostabi išmintis, *ar* pačios Jo doktrinos stebuklingas kilnumas, *ar* Jo padaryti stebuklai fizinėje gamtoje, *ar* Jo proto stebuklai ir pranašystės, *ar,* pagaliau, Jo paskelbtojo mokslo ir Jo padarytųjų darbų stebuklingas plėtimasis ir vaisiai. Kalbėdami apie Kristaus liudijimo tikrumą, teisingumą, paminėsime šešius argumentus, kuriuose, daugiau ar mažiau, reiškiasi ratio miraculi. Kiekvienas jų sudarys atskirą skirsnį. Vieni tų argumentų (1. Kristaus žmogiškoji išmintis ir šventumas, 2. Kristaus padarytieji stebuklai, 3. Kristaus pranašystės, 4. Kristaus iš mirties atsikėlimas) betarpiškai įrodo Kristaus dievišką pasiuntinybę, o tarpiškai — pačios krikščionybės ir Bažnyčios dievišką kilimą, kiti (1. Kristaus doktrinos pranašumas, kilnumas, 2. nuostabus Bažnyčios pasireiškimas gyvenime, krikščionybės gyvenimas istorijos šviesoje — mirabilis vita Ecclesiae, divinitas operis Christi) betarpiškai teįrodo krikščionybės dievišką kilimą, o tarpiškai — Kristaus dievišką pasiuntinybę.

I. Skirsnis. Kristaus išmintis ir šventumas.

(Tezė) Kristaus liudijimai apie save patikimi ir dėl Jo asmens žmogiškojo autoriteto: išminties ir šventumo.

Paaiškinimai. Šioje tezėje norima įrodyti, kad Kristaus mesijaninio apie save liudijimo negalima priskirti nei Jo paties apsirikimui, klaidai, nei Jo norui tyčia kitus suklaidinti. Tai negatyvioji šios tezės pusė. Priešingai, Kristaus šventumas ir išmintis, kurie tokie dideli, kad jie atrodo ne tik nuostabūs, bet ir stebuklingi, verčia tikėti Kristų galėjus ir norėjus tiesą pasakyti. Tai pozityvioji šios tezės pusė. Jos abi tezėje imamos kartu.

Kalbant negatyviai, žinoma, neįrodoma tezės pozityviai. Tačiau tai daroma čia tiktai tuo tikslu, kad būtų atviras kelias tolimesniam argumentavimui. Tuo būdu sugriaunamas kai kurių tvirtinimas, kad, esą, Kristus savo pašaukimo klausimu ar nesąmoningai pats klydęs, ar sąmoningai kitus klaidinęs. Yra tokių, kurie sako, kad Kristus, dėdamasis Mesiju, tyčia klaidinęs žmones. Taip manančių, tiesa, nėra daug, bet vis dėlto vienas kitas pasitaiko. Kiti pripažįsta, kad Kristus buvęs nuoširdžiai įsitikinęs savo iš Dievo gautąja pasiuntinybe. Bet tą Kristaus įsitikinimą jie bando aiškinti naturaliai, pav., kad Jis buvęs psichiniai nenormalus, mistikas.

Pozityviojoje tezės pusėje parodysime, kad Kristaus išmintis ir šventumas verčia manyti, kad čia yra stebuklas (intelektualinis — proto *ir* moralinis — valios, nuostabaus šventumo). Tiesa, nelengva moksliškai įrodyti, kad Kristaus išmintis ir šventumas turi stebuklingą charakterį (čia dar nieko nesakome apie Kristaus dievybę). Bet vis dėlto šis argumentas reikšmingas (valde probabile). Šį argumentą labiausiai mėgsta tie, kurie, bijodami stebuklų ir pranašysčių, nenori jų pripažinti ir apreiškimo kriterijais. Šis argumentas veikia ne tik protą, bet ir širdį, ypač kada ilgiau ties juo sustojama, skaitant ir medituojant Evangelijos tiesas apie Kristų. Čia mes, žinoma, kalbėsime tik trumpai. Todėl pats argumentas visos savo šilumos čia parodyti negalės.

Tezėje yra dvi dalys:

1. Kristus, skelbdamasis esąs Mesijas, nenori klaidinti kitų; priešingai, Jis nori pasakyti tiesą: to reikalauja Jo šventumas.

2. Kristus, skelbdamasis esąs Mesijas, nesuklysta; Jis gali ir turi pasakyti tiesą: to reikalauja Jo išmintis.

Kaip matyti, abiejose dalyse kartu imamos negatyvioji ir pozityvioji pusė.

Įrodinėdami pabrėžiame ne tiek, kad Kristaus išmintis ir šventumas reikalingi ypatingos Dievo intervencijos, kiek, kad Kristus, būdamas toks išmintingas ir šventas, gali, nori ir turi pasakyti tiesą. Tas galėjimas ir noras, aišku, eina iš proto (išmintis) ir iš valios (šventumas).

Tezę neigia: 1. Tie, kurie sako, kad Kristus tyčia klaidinęs žmones.

2. Tie liberalai, kurie, neneigdami Kristaus nuoširdumo, tvirtina, Jį klydus savo mesijaninio pašaukimo atžvilgiu, bet klydus nesąmoningai

a. Vieni šių sako, kad šią jo klaidą reikią aiškinti patologiškai, vadinasi, patį Kristaus asmenį, jo žodžius ir darbus reikią aiškinti pasinaudojant psichijatrija ar patologija.

b. Kiti siūlo tai aiškinti psichopatiškai. Esą, Kristuje buvę per daug egzaltacijos, religinio fanatizmo, haliucinacijos (affectiones animi abnormes).

c. Dar kiti aiškina tai, skirdami čia du Kristus: istorišką ir suidealizuotąjį. Evangelijų Kristus — suidealizuotasis asmuo, tai jo mokinių padaras. O istoriškasis Kristus buvęs paprastas žmogus, turėjęs Mesijo sąvoką etine prasme ir kaip mesijas pasireiškęs tik paskutinėmis savo gyvenimo dienomis.

1 dalis. *Kristus nori pasakyti tiesą — to reikalauja Jo šventumas.*

Dėtis Dievo Siųstuoju, sakyti esąs visiems kelias, tiesa ir gyvenimas, reikalauti iš kitų visiško sau tikėjimo, atsidavimo, paliekant net savo artimuosius, — yra didelis dalykas. Viso to sąmoningai reikalauti, o neturėti tam jokio pagrindo, reiškia įžeisti Dievą, apgauti žmones, reiškia būti labai piktam žmogui. O esant šventam ir kartu reikalaujant sekti savimi kaip tikru Dievo siųstuoju, reiškia turėti savo elgesio pagrindą ir tuo pačiu pasakyti tiesą.

Kristus tikrai nori pasakyti tiesą; Jis nenori suklaidinti kitų, nes Jis — tikrai šventas.

1) Kristus yra be nuodėmės. Tai liudija:

a. Nepalankūs Kristui asmens:

a) Kristus reikalauja savo priešų nurodyti Jam Jo nuodėmes. Anie tyli[1].

b) Vyriausieji kunigai neranda kaltės Kristui nuteisti. Fariziejai Jam teranda tik tiek prikišti, kad Jis subatoje gydąs, nuodėmes atleidžiąs, piktąsias dvasias išvarąs, kad neplautomis rankomis valgąs[2].

c) Judas taip pat skundžiasi „išdavęs nekaltą kraują“[3].

d) Pilotas pripažįsta Kristų nekaltą[4].

e) O piktadarys ant kryžiaus irgi tą patį kartoja[5].

b. Kristaus sekėjai. Jų liudijimai tuo svarbesni, kad jie, gyvendami kartu su Kristumi, geriau Jį pažino.

a) Petras pamoksle atvirai pasako žydams: „Jūs išsigynėte šventojo ir teisiojo“[6]. O kitoje vietoje jis sako, kad Kristus, būdamas pats nekaltas, kitų kaltes prisiėmė[7].

b) Šv. Jokūbas žydams prikiša: „Jūs pasmerkėte ir užmušėte teisųjį“[8].

c) Šv. Jonas pabrėžia, kad Kristuje nėra nuodėmės[9].

d) Šv. Paulius rašo, kad Kristus nežino nuodėmės[10], kad buvo šventas, nekaltas, nesuteptas, išskirtas iš nusidėjėlių ir aukštesnis už dangų[11].

c. Pats Kristus apie savo nenuodėmingumą:

---

[1] Jon. 8, 46.
[2] Mat. 26, 59 sq.
[3] Mat. 27, 4.
[4] Luk. 23, 4. 14. 22.
[5] Luk. 23, 41.
[6] Apd. 3, 14.
[7] 1 Petr. 18 sq.; 2, 22.
[8] Jok. 5, 6.
[9] 1 Jon. 3, 5; 2, 29.
[10] 2 Kor. 5, 21.
[11] Žyd. 7, 26.

a) Jis klausia fariziejus, kuris jų galėtų prikišti Jam nuodėmę[1].

b) Jis niekuomet neišpažįsta ir nesigaili savo nuodėmių, nors kitus stipriai ragina į atgailą.

c) Jis neparodo nuodėmės baimės[2].

d) Jis iškiria save iš nusidėjėlių[3].

e) Jis sakosi esąs atpirkėjas, vaduotojas iš nuodėmių[4], esąs nusidėjėlių teisėjas[5].

2) Įvairios Kristaus dorybės.

a. Santykiai su dangiškuoju Tėvu: a) Meilė Dievui. Dievą Kristus vadina savo Tėvu. Šv. Jono Evangelijoje tas vardas Kristaus lūpomis ištartas 114 kartų, šv. Mato Evangelijoje — 44 kartus; taip pat kartojamas ir kitose Evangelijose. Visa Tėvui: visi turi būti į jį panašūs[6], visi geri darbai turi būti Jam paaukoti[7], visų širdys Tėvui turi būti atiduotos. Kristus pats myli savo Tėvą[8].

b) Klusnumas Tėvui. Kristus nuo pradžios iki galo pasiduoda Tėvo valiai; Jo valgis — vykdyti Tėvo valią[9]; ir skausmo valandoje Jis ieško Tėvo valios: „Ne mano, bet tavo valia tebūnie[10].

c) Malda į Tėvą. Kristus dažnai meldžiasi į Tėvą. Kiekvieną didesnį darbą Jis pradeda malda. Jis meldžiasi krikšto metu[11], meldžiasi per 40 dienų tyruose[12], ištisą naktį meldžiasi ir prieš išrinkdamas apaštalus[13], prieš prižadėdamas Petrui primatą[14], prieš stebuklingai padaugindamas duoną[15], prieš prikeldamas iš numirusių lozorių[16], prieš įsteigdamas Šv. Sakramentą[17]; pagaliau, Kristus meldžiasi kentėdamas ir net mirdamas[18]. Jo maldą lydi kūdikiškas atsidavimas Tėvui, Juo pasitikėjimas ir paprastumas[19].

b. Kristaus santykiai su žmonėmis.

a) Meilė žmonėms: ligoniams, nelaimių slėgiamiems, vargšams[20], net nusidėjėliams[21]. Jo meilė pasiaukojanti[22]. Ji apima visus žmones: draugus ir priešus, tautiečius ir kitataučius[23]. Ir Jo

---

1 Jon. 8, 46.
2 Mat. 4, 1—11.
3 Mat. 3, 13 sq.; 6, 9. 12. 14; 7, 11; 26, 45.
4 Mat. 20, 28; 26, 28.
5 Mat. 7, 23; 16, 27.
6 Mat. 5, 48.
7 Mat. 6, 4 sq.
8 Mat. 6, 26; 7, 11; Jon. 3, 16; 16, 17; 17, 1 11. 13.
9 Mat. 26, 39; Jon. 4, 34; 6, 38; 8, 29; 9, 4.
10 Luk. 22, 42.
11 Luk. 3, 21.
12 Mat. 4, 1 sq.
13 Luk. 6, 12.
14 Luk. 9, 18.
15 Mat. 14, 19; 15. 36.
16 Jon. 11, 41 sq.
17 Mat. 26, 27.
18 Lu . 22, 34. 46.
19 Mat. 6, 4—13; 11, 25 sq.
20 Mat. 5, 3; 8, 16 sq.; 9, 35 sq.; 11, 5. 28; 14, 14; 15, 32; 20, 34; 25, 34 sq.; Luk. 7, 13 sq.; 10, 30 sq ; Jon. 11, 33 sq.
21 Mat. 9, 9 sq.; 12, 20; Luk. 7, 36 sq.; 19, 1 sq. 23, 43.
22 Mat. 20, 28; Luk. 22, 27; Jon. 15, 13.
23 Mat. 5, 43 sq.; 15, 1 sq.; Luk. 6, 27 sq.; 10, 30 sq.

mokslo svarbiausias dėsnis: mylėsi Dievą iš visos širdies, o artimą — kaip pats save. „Mylėkit vienas kitą, kaip aš jus mylėjau“[1].

b) Iš meilės plaukia kantrumas, švelnumas žmonėms. Kristus kantrus ir švelnus su apaštalais ir taisydamas jų klaidas[2], skiepydamas jiems naujas tiesas[3], ugdydamas jų ištvermę[4]. Ypač pasirodo Jo kantrumas santykiuose su Judu[5], su nedėkingais tautiečiais, su Šv. Rašto mokytojais ir teisėjais[6].

c) Kristus ir gailisi žmonių[7]. Jo stebuklai yra ne tik apreiškimo kriterijai, bet ir gailestingumo darbai.

c. Kitos Kristaus dorybės. a) Tiesos ir teisybės meilė. Kristus brangina tiesą ir teisybę[8]; to Jis reikalauja ir iš kitų[9], dėl to kovoja[10].

b) Nusižeminimas. Kristus smerkia puikybę, pats nusižemindamas. Pradedant neturtingu Jo gymimu ir baigiant kryžiaus mirtimi, visas Jo gyvenimas yra vienas nusižeminimo pavyzdys[11]. Todėl Jis teisingai galėjo pasakyti: „Mokykitės iš manęs, nes aš nuolankus ir nužemintos širdies[12].

c) Skaistybė. Kristus brangina šeimą: joje gimė ir augo[13]. Jis dalyvauja vestuvėse ir ten padaro stebuklą[14]. Jis iškelia moterystės vienumą, nesuardomybę, skaistumą[15]. Jis laimina vaikus[16]. Tačiau Kristus pats duoda nepaprastos skaistybės pavyzdį. Jis visur kuklus, atsargus: susitikdamas su Magdalena[17], su samariete[18], su svetimotere[19], prikeldamas Jairo dukterį[20]. Kristus draudžia neskaisčiai mąstyti[21], geidulingai pažvelgti, žiūrėti[22]. Skaistybei išlaikyti Jis reikalauja aukų[23]. Mergystę Jis laiko kilnesnę už moterystę[24].

d) Vyriškumas. Kristus nugali pasitaikančias kliūtis[25]. Tačiau Kristaus vyriškumas nėra šaltas stojicizmas, bet nuoširdus atsidavimas Dievo valiai[26].

3) Nuostabi Kristaus dorybių harmonija.

a. Kristaus dorybėse nematyti žmonėms įprasto vienašališkumo. Jame dorybių pilnatis.

---

1 Jon. 15, 12; plg. 1 Jon. 3, 23.
2 Mat. 16, 27; 17, 4; 20, 20 sq. Luk. 9, 54 sq.
3 Mat. 15, 15 sq.; 16, 5 sq.
4 Mat. 26, 56.; Jon. 6, 60 sq.
5 Mat. 26, 49 sq.; Jon. 13, 21 sq.
6 Mat. 27, 20 sq.; Luk. 17, 17 sq.
7 Mat. 5, 7; 11, 28.
8 Jon. 8, 31 sq.; 14, 6; 18, 37.
9 Mat. 5, 21—37; 6, 1—18.
10 Mat. 7, 3; 15, 1 sq.; 16, 6.
11 Mat 8, 20; 9, 10; 10, 29; 19, 13. sq.; 20, 26 sq.; 23, 11; Luk. 7, 36 sq.; 22, 27.
12 Mat. 11, 29.
13 Mat. 1, 16.
14 Jon. 2, 1—11.
15 Mat. 5, 27 sq.; 19, 1—9.
16 Mat. 19, 13 sq.
17 Luk. 7, 36—50.
18 Jon. 4, 1—27.
19 Jon. 8, 1—11.
20 Mork. 5, 40 sq.
21 Mat. 15, 19 sq.
22 Mat. 5, 28.
23 Mat. 5, 29 sq.
24 Mat. 19, 11 sq.
25 Luk. 18, 31—33; Jon. 9, 4.
26 Mat. 26, 38; 27, 46; Mork. 10, 38; Luk. 12, 50; 22, 39—46; 23, 46.

b. Jame nėra mėtymosi, svyravimo. Jis visuomet ramus.

c. Jo nevaržo laikas, vieta. Jis nėra atsidavęs vienai kuriai žmonių klasei.

d. Jis neatbaido net silpno žmogaus; priešingai, Jis jam malonus, simpatingas; Jis priduoda jam jėgų[1].

Tokiu būdu mums prieš akis atsistoja Kristaus asmenybės vaizdas kaip visų dorybių idealas. Turint tai galvoje, darosi suprantama ir nuostabi Kristaus įtaka visiems amžiams, įvairiems žmonėms; suprantama taip pat, kodėl daugelis tame nepaprastame Kristaus šventume mato moralinį stebuklą. Be stebuklo, sako, toks harmoningas šventumas žmogui neįmanomas.

Kristaus šventumui kai kas prikiša:

1. Kristus krikštijosi. Vadinasi, Jis norėjęs gauti nuodėmių atleidimo.

Į tai tenka atsakyti: *a.* Jis ne šiuo tikslu krikštijosi — Jis pats kitiems atleidžia nuodėmes. Todėl šv. Jonas ir sakė: „Štai Dievo avinėlis, štai, kurs naikina pasaulio nuodėmes[2].

b. Krikštu Kristus pradeda savo misiją, žmonijos atpirkimą[3].

2. Kristus buvo ir gundomas. Taip. Tačiau tas gundymas nebuvo vidinė kova su nuodėme, bet išorinis pasipriešinimas piktajai dvasiai[4].

2 dalis. *Kristus gali* ir turi *pasakyti tiesą apie savo pasiuntinybę — to reikalauja Jo išmintis* ir *būdo savumai.*

Jei Jis norėjo pasakyti tiesą, o nepasakė, tad Jis be piktos valios būt *klydęs,* ir klydęs ar todėl, kad prie to Jį privedė kurie nors Jo būdo savumai (apakinanti puikybė, neribotas garbės troškimas), ar nevykęs proto veikimas.

1) Būdo savumai negalėjo nesąmoningai įstumti Kristaus į klaidą, pasisavinant sau Dievo Siųstojo titulą.

a. Kristus netroško garbės. Jam terūpėjo vykdyti Tėvo valia. Savo mokslą Jis skelbė visiems, dažniausiai neturtingiems[5]. Kristus nenorėjo nacijonalinio karaliaus sosto[6].

b. Kristaus nepastūmėjo į klaidą nė akla puikybė. Jis mokė nusižeminimo ir darbais ir žodžias[7].

c. Kristus turėjo įvairių dorybių; jos sudarė nepaprastą proporciją ir harmoniją. Toks šventumas nesuderinamas su stambiomis valios ydomis, galinčiomis privesti iki to, kad kas ne-

[1] Plg. B. Goebel, Katholische Apologetik, 163—168.
[2] Jon. 1, 29.
[3] Mat. 3, 11—15.
[4] Mat. 4, 1—11.
[5] Luk. 4, 18; 7, 22.
[6] Jon. 6, 15; Luk. 19, 41 sq.
[7] Mat. 11, 29; 20, 28; Luk. 22, 25 sq.; Jon. 13, 4 sq.

sąmoningai imtų vadintis Dievo siųstuoju, toks iš tikrųjų nebūdamas.

d. Čia ypač pabrėžtinas vienodas Kristaus valios patvarumas, pastovumas, pasireiškiąs vienodu šventumu, pastoviu savęs atsižadėjimu, patvariu savęs valdymu. Liguistoje, egzaltuotoje sieloje tokio nuolatinio, ramaus vienodumo nesti.

2) Kristus galėjo ir turėjo pasakyti tiesą ir dėl savo išminties. Tą Kristaus išmintį, nuostabią išmintį, matome Jo moksle, dėstymo būde, Jo elgsenoje įvairiausiomis progomis. Pamačius Kristaus išmintį, atkrinta kalbos ir apie tariamas nesveikas Kristaus sielos būsenas, nenormalumus.

a. Kristaus didelę išmintį parodo Jo mokslo turinys.

a) Kristaus doktrinos mes čia nedėstysime. Sistemingai su ja supažindina dogmatinė teologija. Čia teprisiminkime „Tėve mūsų", aštuonis palaiminimus, tikėjimo paslaptis.

„Tėve mūsų" maldoje turime Kristaus Evangelijos santrauką (žinoma, ne Harnack'o supratimu). „Tėve mūsų" — Dievas mūsų Tėvas, o mes Jo vaikai. Pirmieji trys tos maldos prašymai— svarbiausi Dievo vaikų uždaviniai. Kiti keturi prašymai — antraeiliai[1].

Aštuoni palaiminimai[2] — Kristaus kuriamosios karalystės konstitucija ir tobuliausia gyvenimo programa.

Kristus apreiškia paslaptis, kurių iki tol nežinojo nei kitos religijos, nei bet kuri buvusių ar esamų filosofijos mokyklų.

Visas Kristaus mokslas religinio dorinio charakterio. Jo mokslo tikslas suteikti žmogui, kas yra būtiniausia[3], būtent, atpirkti žmogaus sielą, ją išganyti[4].

Tuo Kristus padeda pagrindus ne tik naujai, tikrai religijai, bet kartu ir tikrai kultūrai.

b) Visas Kristaus mokslas pasižymi grynumu, gilumu, pilnumu, harmonija. Plačiau apie tai— vėliau.

c) Tas Kristaus mokslas juo labiau parodo didelę Jo išmintį, kada prisimename, kad Jis pats niekur nieko nesimokė. Tai parodo Jo gyvenimas. Kad Kristus nesimokė, pripažįsta ir kiti Jo amžininkai, kurie stebėjosi Jo žinojimu[5]. Evangelistai nieko nekalba apie Kristaus vizijas, kurių turėdavo S. Ist. pranašai.

Kristus visas žinias turi pats iš savęs. Jis sako: „Aš esu tiesa[6], pasaulio šviesa"[7].

b. Didelė Kristaus išmintis pasireiškia ir pačiu Jo mokymo būdu.

---

[1] Plačiau žiūr. J. P. von Kasteren — J. Spendel, Was Jesus predigte? Eine Erklärung des Vaterunser, Freiburg 1920.

[2] Mat. 5, 1 sq.

[3] Luk. 10, 42; Mork. 8, 36 sq.

[4] Luk. 19, 10; Jon. 10, 10.

[5] Luk. 2, 47; 22; Mork. 6, 2 sq.

[6] Jon. 14, 6.

[7] Jon. 9, 5.

a) Kai kiti veikia kardu, jėga, apgavimu, Kristus sako tiesą ir tą tiesą paliudija stebuklais. Taip Jis liepia ir apaštalams elgtis[1]. Jis nenori žmonių veikti ugnimi[2], gintis kardu[3]. Jis veikia su malonumu, meile, nusižeminimu[4].

b) Savo mokslą su giliausiomis tiesomis Jis dėsto paprastai, aiškiais sakiniais, pasinaudodamas palyginimais, kuriuos supranta ir menko išsilavinimo žmonės.

Jo palyginimais, parabolėmis, trumpais, bet aiškiais gilių bei gražių minčių pareiškimais[5] gėrisi visų amžių žmonės, nors kartu su laiku ir kitėja jų įpročiai, išsilavinimas, skonis.

Kiekvienas, kad ir genijus, yra susijęs su savo laiko dvasia. Homeras yra tikras pelasgas, Izaijas — didis žydas, Dantė — didis italas, Mohamedas — tikras arabas; o Kristus nei vien žydas, nei graikas, nei senoviškas, nei dabartinis niekam — nei laikams, nei tautoms Jis nėra svetimas.

c) Mes nematome Kristaus studijuojant, tyrinėjant, painiuose klausimuose abejojant, kaip tai išminčiai kad daro.

Kristus kalba ramiai, drąsiai, lengvai suprantamai, savarankiškai, griežtai, sistemingai. Kartą pasakyto Jis nebetaiso[6]. Kristus lengvai sprendžia ir sunkiausias problemas, atsakinėja ir į sunkiausius klausimus[7]. Jis supranta ir aiškina S. Įstatymą, nurodinėja žydų klaidas[8].

Kristus vienodas ir patvarus. Nei priešų puolimai, nei mokinių dvejojimai, nei tautos entuzijazmas nepakreipia Jo kitur[9].

d) Savo mokslą Kristus skelbia tokiu autoritetu, kuriam lenkiasi net priešai[10]. Veikdamas Jis atsižvelgia ir aplinkybių, dirba pedagogiškai, atsidėjęs[11].

c. Kristus įvairiais klausimais parodo lakų ir gilų protą.

a) Atmeta fariziejų sofizmus, atsako sąmojingai, gudriai, pamoko paprastai[12]. „Niekas nėra taip kalbėjęs, kaip šis žmogus“[13].

b) Kristaus proto gilumą parodo ir Jo, dar kaip dvylikmečio, pasikalbėjimas su rabinais[14], o taip pat ir pirmą kartą Nazareto sina-

---

1 Mat. 10, 7 sq.; Luk. 9, 2 sq.
2 Luk. 9, 52 sq.
3 Mat. 26, 52.
4 Mat. 12, 29.
5 Mat. 6, 3. 21. 24. 34; 7, 3. 6. 9. 15. 20; 8, 22; 10, 16; 12, 34; 13, 12; 25, 29; 26, 41; Luk. 9, 55; 10, 42; 15, 18. 21.
6 Mat. 5, 20 sq.
7 Mat. 5—7; 9, 14 sq.; 12, 1—14; 15, 1—20; 17, 24—27; 21, 23 sq.; 22, 15—33.
8 Mat. 22, 29; 23; Luk. 24, 27 sq.; 11. Mat. 23.
9 Mork. 12, 1—14; Luk. 13, 10—17; 14, 1—6; Jon. 5, 1—16; 9, 1—41.
10 Mat. 7, 28 sq.; Mork. 1, 22 sq.; Jon. 7, 46.
11 Luk. 4, 22.
12 Mat. 22, 23 sq.; 22, 34—46; Luk. 20, 26;
13 Jon. 7, 46.
14 Luk. 2, 46 sq.

gogoje Izaijo pranašystės aiškinimas. „Ar jis ne Juozapo sūnus?“[1] klausė nustebę žydai. Visi stebėjosi Jo išmintimi[2].

Išvada. Ką pasako didelė Kristaus išmintis ir šventumas?

1. Jo nuostabi išmintis ir šventumas parodo didelį Jo žmogišką *autoritetą* ir, konsekventiškai, Jo apie save pasisakymų tikrumą. Jei čia Kristus būtų klydęs, tuomet Jam trūktų ne tik žinių, bet ir dvasios pusiausvyros, Jis ne tik neapkęstų tiesos, bet ir demoniškai piktas būtų. Negalima Kristaus laikyti idealiu asmeniu, nepripažįstant Jo žodžių tikrumo[3]. Taigi Kristus prieš mus atsistoja kaip šventumo, dorybių idealas. Jeigu galima netikėti Kristaus, to švento ir išmintingo asmens, liudijimu, tuomet nebėra jokio pagrindo tikėti bet kurio žmogaus liudijimu. O griaunant pasitikėjimą, griūva ir visuomenės bendro darbo ir gyvenimo pagrindai[4].

2. Be didelės baimės suklysti galima manyti, kad Kristaus šventumas ir išmintis be ypatingos Dievo intervencijos — neišaiškinamas dalykas. Taigi čia yra *moralinis stebuklas.* O stebuklas — tai Dievo ženklas.

Baigiant šią tezę, reikia suminėti viena kita čia keliama *sunkybė,* prikišamas *priekaištas.* Ir krikščionybės priešai, su mažomis išimtimis, pripažįsta, kad Kristus moraliniu atžvilgiu — nepaprasta asmenybė. Retas kuris jų drįsta manyti, kad Kristus tyčia apgaudinėjęs žmones, dėdamasis Dievo siųstuoju. Tačiau daugelis Kristaus priešų mato Jame *dvasios ligos* apraiškas. Šie dvasios nenormalumai ir privedę Kristų prie ekscesyviškumo. Savo nuomonei paremti jie nurodo ir daugiau asmenų, pav., kad ir šv. Paulių, Mohamedą, Napoleoną, kurie taip pat nebuvę visai normalūs. Aiškinant taramąsias Kristaus dvasios ligas susidarė kelios kryptys ar mokyklos.

Psichijatrinė mokykla[5] (schola psichiatrica). Šios mokyklos atstovai sako, kad Kristus buvęs paranojikas, epileptikas. Jie savo tvirtinimus remia tuo, esą, Kristuje pasireiškę kažin kokia egzaltacija, idée fixe, nepastovumas, nepaprasta baimė ir t. t. Šitokia būklė, pasak jų, Kristui galėjusi būti ir paveldėta.

Psichopatinė mokykla[6] (schola psichopatica). Šios mokyklos šalininkai tariamai nenormalią Kristaus dvasios būklę aiškina nervų pakrikimu, iškrypusia vaizduote, haliucinacijomis.

---

[1] Luk. 4, 22; Mork. 6, 1 sq.; Mat. 7, 29.
[2] Jon. 7, 15.
[3] B. Goebel, Katholiche Apologetik, 170.
[4] Brunsmann J., Lehrbuch der Apologetik, I[2] 315.
[5] Šiai mokyklai artimas De Loosten, Jesus vom Standpunkte des Psichiaters, Bamberg 1905.
[6] O šiai krypčiai artimi O. Holtzmann, War Jesus Extatiker? Tübingen u. Leipzig 1903; E. Rasmussen, Jesus. Eine vergleichende psichopatologische Studie (Deutsch von A. Rothenburg), Leipzig 1905; J. Baumann, Die Gemütsart Jesu, Leipzig 1908.

Visa tai Kristui buvę paveldėta, nes ir jo motina buvusi nesveikos dvasios. Tas pats, esą, pasakytina ir apie šv. Juozapą. Visi šie tariamojo Kristaus dvasios liguistumo aiškintojai savo tvirtinimams ieško ir argumentų.

1. Kristaus amžininkai fariziejai ir net Jo giminės laikę Kristų nenormaliu. Tam nurodoma Evangelijos tekstas Mork. 3, 20 sq.

Į tai reikia atsakyti:

a. Iš šio teksto neaišku, ar šie žodžiai yra Kristaus giminių ar Jo priešų; čia teparašyta: „jie sakė". Kas tie „jie", neaišku. Bet tegul tai bus ir giminių pasakyta, tai ir tuomet negalima iš to daryti tokių išvadų. Nenuostabu, jei Kristaus giminėms staigus Jo gyvenimo pakeitimas būtų atrodęs ir keistas ir nuostabus. Vėliau, kaip žinome, daugelis Jo artimųjų liko Jo mokiniai.

b. Nepalankūs fariziejų apie Kristų pasakymai yra visai suprantamas dalykas. Fariziejai laukė Mesijo galingo, politinio. O Kristus pabrėžia nusižeminimą, kalba apie dvasišką karalystę... Išvada aiški.

2. Kristus buvęs liguistai jautrus, karštuolis, pav., įsikarščiavęs ir išvaikęs iš bažnyčios pirklius[1], prakeikęs figos medį[2], smarkiai bardavęs fariziejus...[3]

Atsakoma: *a.* Kalbant apie šiuos įvykius, reikia prisiminti Kristaus laikai. Žydai, ypač fariziejai, buvo tuomet įpratę religiją traktuoti labai paviršutiniškai. O Kristaus religija ne vien išorinis, bet, svarbiausia, vidinis su Dievu jungimasis, garbinimas Dievo „dvasia ir tiesa". Tad suprantama, kodėl Kristus taip stipriai reaguodavo į tokį fariziejų religijos supratimą. Paprasti žydai po šitokių Kristaus reagavimų turėdavo progos rimčiau pagalvoti dėl savo religijos ir dėl jos praktikavimo būdo.

b. Kristus, išvarydamas iš bažnyčios prekiaujančius, nepasielgė nei neišmintingai, nei karštakošiškai. Tuo Jis parodė tik ypatingą uolumą Dievo garbei.

Tas pats tenka pasakyti ir dėl fakto, kad Kristus nekartą aštriai pabara fariziejus.

c. Figos medį Kristus nudžiovino, norėdamas parodyti, pavaizduoti, kaip bus su žmonėmis, nedarančiais gerų darbų. Vadinasi, Jis čia simboliškai pasielgė. Žmogaus gyvenimą Kristus nekartą lygina su medžiu ir jo vaisiais. O simbolio juk negalima tiesioginiai aiškintis, bet reikia žiūrėti jo reikšmės (pav., degančios žvakės dieną pamaldų metu bažnyčioje). Pagaliau, vien žo-

---

[1] Mork. 11, 12 sq.
[2] Mat. 21, 19.
[3] Mat. 12, 34; 23, 13 sq.; Mork. 7, 6 sq.

džiu, panorėjimu nudžiovinti žalią medį šį tą reiškia — tai nėra paprastas dalykas!

3. O kad Kristus šalinęsis moterystės, visuomeninių ir politinių darbų, reikia pasakyti, kad Kristaus uždavinys buvo kitoks. Didinti žmonių skaičių, valdininkauti — ne Jo pašaukimas. Be to, moterystę Kristus gerbė (kaip jau esame nurodę).

4. Esą, Kristus neturėjęs reikiamo jausmo savo artimiesiems. Taip, be vyresniųjų žinios, turėdamas 12 metų, pasilieka Jeruzalėje tarp žydų mokytojų — daktarų[1]; kietai atsakąs savo motinai per vestuves Galiliejos Kanoje[2]; nekreipiąs dėmesio, kad Jo laukia motina ir giminiečiai[3]; apaštalą Petrą pavadinęs šėtonu[4] ir k. Į tai štai kas atsakytina:

a. Apskritai: Kristaus vyriausias uždavinys laimėti dangui sielas, kurti Dievo karalystę. To Jis siekė, neleisdamas sau trukdyti pašaliniams veiksniams. Čia jau ir vykdomas Jo skelbiamasis principas *pirma ieškoti Dievo karalystės*[5]. Kartais stiprus šito principo pareiškimas padėdavo dvasiškumui pergalėti materijališkumą žmonėse. Tai turėjo parodyti, kad sielos reikalai reikia laikyti pirmoje vietoje[6]. Taigi šitokiu savo elgesiu Kristus kaip tik daugiau parodė žmogui meilės.

b. O kaip su tuo posakiu motinai Kanoje? Iš viso sakinio, tiesa, mes lyg jaučiame kietumą. Bet motinos pavadinimas „moteriške" aramajų kalba neatrodo nenuoširdus ir šiurkštus. Tai matyti ir iš Jon. 19, 26, kur tuo pačiu žodžiu Kristus kreipiasi nuo kryžiaus į mylimą savo motiną. Be to, šitoks Kristaus atsakymas Jo motinos buvo suprastas gerai, nes po to ji liepia tarnams parengti, kas bus įsakyta. O Kristus išklauso motinos — padaro stebuklą. Pagaliau, kur prasideda mesijaninis darbas, ten žemiškoji motina nebeturi vadovauti. Kristus klausia, ar Jo valanda dar neatėjusi.

c. Dėl nepaisymo laukiančios motinos ir giminių, Kristus pats atsako: „Kas myli tėvą ar motiną labiau ne kaip mane, tas nėra manęs vertas"[7].

d. O Petrą Kristus subarė visai teisingai, nes šis norėjo Jį atitraukti nuo atpirkimo kančios[8].

5. Kai kas mano Kristų sirgus haliucinacijomis. Tai rodą faktai: krikšto metu jis regėjęs karvelį[9], Taboro kalne turėjęs viziją[10], Alyvų daržely matęs angelą...[11]

Tačiau čia nėra jokių haliucinacijų.

[1] Luk. 2, 41 sq.
[2] Jon. 2, 4.
[3] Mat. 12, 48 sq.
[4] Mork. 8, 33.
[5] Mat. 6, 33.
[6] Mat. 10, 37.
[7] Mat. 10, 37.
[8] Žiūr. Knabenbauer, Com. in Evang. sec. Matth.
[9] Mat. 3, 16 sq.
[10] Luk. 9, 28 sq.
[11] Luk 22, 43 sq.

a. Tiesa, suminėti regėjimai gali kilti ir iš haliucinacijos. Bet tai dar nereiškia, kad tokie reiškiniai v i s a d ir v i s i reiktų priskirti haliucinacijoms. Čia tenka neužmiršti antgamtiško veikimo galimumo. Taigi visa pareina nuo to, kokie iš tikrųjų buvo tie reiškiniai. Čia reikia remtis l i u d y t o j a i s.

Priekaište minimi faktai — Evangelijų aprašymai. Jų rašytojai pasitikėjo Kristaus liudijimu, o iš dalies ir šv. Jonu Krikšt., šv. Petru, šv. Jokūbu ir šv. Jonu. O kuo remiantis galima sakyti, kad taip nebuvo ir visa suvesti į haliucinacijas? Tam nėra jokio pagrindo, nebent kad kas nepripažįsta antgamtiškojo pasaulio ir neigia dieviškąją Kristaus pasiuntinybę.

Dar sako, kad Kristus buvęs labai egzaltuotas, tiesiog ekstazingas. Bet kuo ir čia remiamasi? Ar tuo, kad Kristus save vadina Mesiju, Dievo Sūnumi, o ne paprastu žmogumi? Jei kas šitokiais titulais save vadintų, o neįrodytų toks esąs, turėtume teisės tokį palaikyti nesveiką. Bet argi negali būti Dievo Siųstojo? Gali. O jei toks gali būti, tai jis ir tikru, tinkamu vardu gali pasivadinti; čia nebūtų jokios kontradikcijos. Tad pasivadinimas Dievo siųstuoju dar nebūtinai reiškia beprotybę. Jei kuris vyras sakytųsi esąs Lietuvos prezidentas, nebūtinai reikia manyti, kad jis egzaltuotos vaizduotės. Čia pirma reikia pažiūrėti, kas kalba ir kaip savo tvirtinimą įrodo.

b. Jei Kristus sirgo haliucinacijomis, tai jis ta liga sirgo v i s u o m e t, nuolat, nes Jis v i s u o m e t sakėsi esąs Mesijas. Bet n u o l a t i n ė s haliucinacijos neprileidžia ankščiau minėtas Kristaus šventumas ir išmintis.

c. Kaip galima įžiūrėti haliucinacijas tokiame žmoguje, kuriame v i s ą l a i k ą matyti puiki v a l i o s (laisvumas nuo nuodėmės, nuolatinis marinimasis ir savivalda) ir p r o t o (ramus ir vienodas proto veikimas bei sprendimas, pasireiškiąs tiek kasdieniniuose darbuose, tiek ir mokslo harmonijoj) p u s i a u s v y r a.

d. Kaip Kristus, pats būdamas ligonis, būtų galėjęs teikti ramybės kitiems, gydyti ligonius, mokyti tokių gilių tiesų?

II. Skirsnis. Kristaus mokslo pranašumas, kilnumas.

(Tezė). Kristaus mokslo gilumas, harmoningumas, šventumas, atitikimas žmonijos troškimų stipriai verčia manyti (suadet), kad tas jo mokslas yra iš Dievo.

P a a i š k i n i m a i. 1. Pirmoje fundamentalinės teologijos paskaitų dalyje svarstėme apreiškimo kriterijus (subjektyvius, objektyvius, vidinius, išorinius, pirmos eilės, antros eilės ir k.).

Tezėje minimas mokslo pranašumas priklauso objgktyviems vidiniams kriterijams. O šio mokslo atitikimas žmonijos troškimų jau priklauso subjektyviai objektyviems kriterijams. Ten pat minėjome, kas manyti apie šios rūšies kriterijus apreiškimo faktui paliudyti.

Taigi ši tezė labiau dispozityvi, negu probatyvi. Joje traktuojamasis kriterijus labiau patiks kantizmo apimtam žmogui ir tuo padarys jį lankstesnį kitiems (pirmos eilės) kriterijams. Praktikinės apologetikos šis kriterijus nekartą laiko (ne vertės) atžvilgiu statomas pirmoje vietoje. Jis geras tuo, kad veikia ne vien protą, bet dar ir valią, širdį.

2. Mes čia pabrėžiame ne tiktai Kristaus mokslo pranašumą, bet dar daugiau — jo nuostabų pranašumą. Paprastas pranašumas gali tik parodyti Kristų mokius tobulos naturalinės religijos, bet gali nieko nepasakyti apie antgamtinį tos religijos kilimą. Pabrėžiant nuostabų pranašumą, daugiau ar mažiau nurodoma, kad čia gali būti stebuklas. Stebuklo racija čia būtų toje disproporcijoje, kuri yra tarp priežasties (žmogaus proto) ir padarinio (nuostabios doktrinos). Tik, žinoma, čia glūdi keblumas moraliniame sprendime, kada nustatoma, koks tas tobulumo laipsnis turi būti šioje doktrinoje, kad būtų galima aiškiai įžiūrėti specijalią Dievo intervenciją, stebuklą.

Tezę neigia: 1. Tie, kurie nepripažįsta N. Įstatymo knygų istoriškumo. Bet tezė ne jiems ir taikoma.

2. Tie, kurie krikščionybei nepripažįsta jokio pranašumo.

3. Tie, kurie krikščionybei pripažįsta ne absoliutų pranašumą (kad krikšč. mokslas tobulas savyje), bet reliatyvų, vadinasi, krikščionybę tepripažįsta tik tobulesnę už kitas religijas.

Įrodymas. Kalbėdami apie Kristaus mokslo pranašumą, trumpai parodysime skyrius:

1) kad Kristaus tikėjmo tiesos nuostabiai pranašios,

2) kad Kristaus doros mokslas nuostabiai pranašus,

3) kad Kristaus mokslas nuostabiai atitinka žmogaus troškimus,

4) ir, pagaliau, kad Kristaus mokslas nuostabiai atitinka visuomeninius reikalus.

Visuose šiuose skirsneliuose beveik nėkiek neliesime tariamų Kristaus moksle prieštaravimų, nes čia, kaip ir patys tezės priešai pripažįsta, esminiais klausimais prieštaravimų nėra. Taigi dalyką imame iš pozityviosios pusės. Kalbėsime trumpai, nes čia sueina dogmatinės, moralinės, asketinės ir kitų teologijos šakų medžiaga. Geras visos teologijos pažinimas tuo pačiu yra ir labai platus šios tezės išrutuliojimas.

Kalbėdami apie Kristaus mokslo nuostabų pranašumą, kaip matyti, prieš akis turime vien tik mokslą (absolute, doctrinam in se spectatam). Pilnumo dėliai reiktų svarstyti ir jo reliatyvų

pranašumą, t. y. lyginti jį su kitomis religinėmis doktrinomis. Bet čia suponuojama, kad kitos religijos bei filosofiškos sistemos yra žinomos. Be to, toks lyginimas būtų ilgas, reikalaująs daug laiko. Todėl čia mes ji ir praleidžiame, nors, antra vertus, tą lyginimą ir labai vertiname.

1) Kristaus *tikėjimo tiesos* nuostabiai gilios, plačios, harmoningos.

a. Vienas Dievas, be galo šventas, nesimainąs, visa žinąs, visa matąs (Dogmatinis traktatas *De Deo Uno*).

b. Vienas Dievas, bet trijuose asmenyse, vadinasi, unus Deus, bet ne Deus unus solitarius (Traktatas *De Deo Trino*).

c. Dievas iš meilės sukuria pasaulį, kurio galutinis objektyvus tikslas — pats Dievas, Jo garbė. Kūrinių tarpe angelai ir žmonės turi pirmas vietas. Jie sukurti panašūs į Dievą, su protu, nemirštama siela, laisva valia. Būdami laisvi, jie turi garbinti Dievą ne tik materijaliai, vadinasi, kaip kūrinys, kaip Dievo paveikslas, bet taip pat ir formaliai, kitaip betariant, laisva valia pripažinti Dievą ir Jam nusilenkti. Garbindamas Dievą, žmogus pasiekia ir savo subjektyvų tikslą — amžiną laimę danguje (Traktatas *De Deo Creante*).

d. Iš didelės meilės tuos išmintinguosius kūrinius Dievas skiria dieviškos prigimties dalininkais: laimingai baigus žemės gyvenimą, Dievas žmogui leidžia amžinai save regėti. Naująsias dovanas Dievas sutekia pirmiesiems tėvams. Tačiau Jis šias dovanas (pašvenčiamąją malone, laisvumą nuo pagundų, mirties ir k.) suteikia ne tik pirmųjų tėvų asmenims, bet kartu ir žmogaus prigimčiai, vadinasi, visiems žmonėms. Tuo būdu šiomis malonėmis jau pačioje pradžioje buvo papuošta pati žmogaus prigimtis, apdovanotas pats šaltinis, iš kurio visos palikuonių kartos kartu su gyvybe turėjo gauti ir tas antgamtiškąsias dovanas (Traktatas *De Deo Elevante).*

e. Nusideda pirmieji tėvai. Užnuodijamas žmogaus prigimties šaltinis ir žmogus lyg iš gražių rūbų išvelkamas. Po to visa žmonija, lyg tas Evangelijoje minimas pakeleivis (Luk. 10, 30 sq.), lieka antgamtiškam gyvenimui sužeista. Žmonija nebeturi teisės reikalauti, kad tas rūbas, ta dovana, būtų jai grąžinta. Ji lieka kalta. Pati viena ji negali pagal visą teisingumą atsiteisti Dievui. Čia per maža žmogaus (Traktatas *De hominis lapsu*).

f. Įsikūnija antrasis Dievo asmuo. Atsiranda tarp Dievo ir žmonių tarpininkas. Kristus, lyg tas Evangelijoje minimas gerasis samarietis (Luk. 10, 33 sq.), per savo kančią pakelia sužeistą žmogų, įpilia į žaizdas vaisto, nuneša jį į namus (savo paties įsteigtą Bažnyčią) ir liepia namų užvaizdai, kad prižiūrėtų ligonį. Tuo būdu per atpirkimą atlyginama teisingumui, grąžinama ramybė; — justitia et pax esculatae sunt. Žmonija atgauna pašvenčiamąją malonę *(Traktatas De Verbo Incarnato).*

g. Bet ir po atpirkimo žmogui dar lieka pagundos, kova su piktu. Kristus įsteigia sakramentus, ypač Švč. Sakramentą. Švč. Sakramentas yra kaip auka ir kaip sakramentas. Šiame Švč. Sakramente Kristus pasilieka tarp žmonių (Traktatas *De Gratia et Sacramentis)*.

h. Savo mokslui žmonėse išlaikyti, malonėms teikti Dievas įkuria Bažnyčią su trejopa valdžia. Čia Kristus pasilieka vyriausia Bažnyčios galva. Jo regimas vietininkas yra popiežius (Traktatas *De Ecclesia)*.

i. Kiekvieną žmogų jo gyvenimo pabaigoje laukia Dievo teismas ir pomirtinis gyvenimas. Pasaulio pabaigoje bus antras, visiems kartu, teismas ir amžinasis gyvenimas (Traktatas *De novissimis)*.

Taigi Kristaus mokslas viską su Dievu pradeda, su Dievu per pasaulį eina ir su Dievu baigia.

2) Kristaus *doros* mokslas nuostabiai pranašus. Doros mokslas glaudžiai susijęs su tikėjimo tiesų mokslu. Tikėjimo tiesos yra dorovės pagrindas.

a. Malonės įstatymas. Viso antgamtinio gyvenimo tikslas — regėti Dievą[1]. Malonė — mūsų antgamtinio gyvenimo pradas, šaltinis. Ji gaunama per Kristų ir vienybėje su Kristumi[2].

b. Meilės įstatymas — svarbiausias kelias į Dievą, svarbiausias veikimo motyvas. Dievas mylėjo ir tebemyli žmones, todėl ir žmonės turi Dievą mylėti[3]. Žmogus privalo viską Dievo garbei daryti. Kilnesnio motyvo nėra ir negali būti. Tai didžiausia dorybė. Be to, Dievo akyse visi žmonės lygūs. Dievas visų Tėvas[4]. Žmonės savo tarpe broliai[5]. Todėl jie privalo vieni kitus mylėti[6]. Iš čia aišku, kad išganymo atžvilgiu, dangaus atžvilgiu, Kristus neskyrė nei žydo, nei graiko, nei suaugusio žmogaus, nei vaiko; tuo būdu liko pakeltas belaisvis vergas, nuplyšęs vargdienis, liguistas senelis ar vaikas. Tai yra kilnus žmonijos pakėlimas.

c. Kiti įsakymai ir evangeliški patarimai[7]. Jie liečia, svarbiausia, vidinę veiksmų pusę.

d. Priemonės šventumui siekti: sakramentai, malda, geri darbai.

e. Šventumo motyvai ir sankcija: Dievo gerumas, Kristaus darbai, Kristaus, Marijos ir kitų pavyzdžiai, svarbiausia — Dievo garbė ir paties žmogaus išganymas; šie du motyvai eina kartu: jie arba abu pasiekiami, arba abu kartu aplenkiami.

---

[1] Jon. 17, 3.
[2] Jon. 15, 4—8.
[3] Mat. 22, 36 sq.
[4] 1 Jon. 3, 1 sq.; Mat. 6, 9.
[5] Mat. 5, 44 sq.; Jon. 13, 34 sq.; Mat. 22, 36 sq.
[6] Jon. 13, 34 sq.; Mat. 5, 44.
[7] Mat. 19, 21; Luk. 9, 23.

Reikšminga čia krikščionybės katalikybės atpasakojamoji Kristaus kančia už sielos laisvę nuo nuodėmės ir sielos gerovę; ši Kristaus kančia stipriai verčia žmogų pagalvoti apie save, savo vidų.

Kristaus kryžius ir padarytas atpirkimas pamokė sustiprint tikėjimą, viltį ir meilę, pagerbti žmogų, vengti nuodėmių, bijoti Dievo teisingumo, pamylėti savo kryželius, pasiduoti Dievo valiai, atgailauti už padarytas nuodėmes. Tad krikščionybės katalikybės iškeltasis kryžius daug pamoko ir daug padaro. Todėl ne be reikalo krikščionys kryžių padarė savo tikėjimo ženklu, taip dažnai vartojamu.

Kristaus pavyzdys. Savo kasdieniniu gyvenimu Kristus paliko žmonijai nuostabų, patraukiantį pavyzdį. Niekas, tiesa, nesusilygino ir nesusilygins su Kristaus pavyzdžiu, bet daugelis vis dėlto nenustojo to siekę. Tos pastangos pasaulį kaip tik pakėlė, išaukštino.

3) Kristaus mokslas nuostabiai atitinka *žmogaus troškimus.*

Čia pabrėžiame ne tik patį vieną žmogaus naturalių troškimų atitikimą, bet ir kad tas atitikimas yra nepaprastas, nuostabus. Paprastas atitikimas, kurį mato modernistai, parodytų tik tai, kad Kristus mokė tobulos naturalinės religijos tiesų.

a. Kiekvienas suaugęs ir sveikai galvojąs žmogus iškelia gyvenimo tikslo klausimus, įvairias problemas (pikto, vargo, mirties ir k.). Kristaus mokslas tuos klausimus išsprendžia taip, kad žmogaus siela po to gali nurimti. Kaip tas Kristaus mokslo sprendimas atrodo, mes jau matėme šios tezės pradžioje, kalbėdami apie Kristaus religijos tiesų gilumą, harmoniją.

b. Žmogus turi įvairių troškimų: mylėti, būti arčiau Dievo, tobulėti, išsivaduoti iš pikto, būti amžinai laimingam ir k. Kristaus mokslas parodo Dievą, kaip gerą Tėvą, Kuris myli žmones ir Kurį žmonės taip pat turi mylėti; tarp žmonių ir Dievo yra tokie santykiai, kokie yra tarp vaikų ir tėvų.

Krikščionybėje yra įvairių šventumui siekti priemonių (sakramentai ir k.), kurios padeda žmogui kovoti su piktu, padeda tobulėti ir po mirties amžinai pasilikti su Dievu.

c. Žmogus, darydamas ką nors iš širdies, į savo darbą įdeda ne tik sielą, bet ir visą save (jausmus, kūną). Krikščionybėje kultas, kuris ypač gražiai išreiškiamas šv. Mišių aukoje. Iš viso, išoriniu kultu pasireiškia ir žmogaus materijalinė pusė; jis ir veikia ją.

d. Krikščioniškas gyvenimas teikia sielai ramybės. Apie tą ramybę gražiai kalba šv. Paulius[1]. Ją pažadėjo pats Kristus: „Ramybę palieku jums“[2].

---

[1] Gal. 5, 22; Pil. 4, 4 sq.; Rom. 8, 16.
[2] Jon. 14, 27.

Tą ramybę pajaučia tie, kurie šventai gyvena. Iš dalies ją pajaučia ir nuoširdūs Evangelijų skaitytojai, nors dar ir netikį. Čia atsiliepia žmonijos balsas, kurį gražiai išreiškia šv. Augustinas: „Tu (Dieve) budini, kad būtų malonu Tave garbinti, kadangi padarei mus, lemdamas linkti Tavip, ir nerami yra mūsų širdis, kol atsilsės Tavyje“[1].

e. Kristaus mokslas atitinka visus laikus ir visokio išsilavinimo žmonių troškimus.

Jis yra paprastas, todėl visiems, net nemokytiems, yra artimas, suprantamas. Ir mokyti teologai ir paprastos kaimo moterėlės vienodu maldingumu artinasi į Kristų, į Dievo stalą. Tačiau tas mokslas yra ir gilus. Todėl mokytiesiems visais amžiais duoda jis pakankamai medžiagos mąstyti, galvoti.

Tas mokslas universalus. Todėl tinka visų tautų ir valstybių žmonėms. Jis neiškelia vienos kurios nors tautos ar vienos kurios nors valdymo formos; jam čia svarbu, kad nebūtų paminamas teisingumas ir meilė.

Nuostabų to mokslo žmonių troškimų atitikimą gražiai nusako ir himnas Jesu, dulcis memoria: „Quam bonus te quaerentibus! sed quid invenientibus“?

Pastabos. *a.* Šį argumentą (kad Kristaus mokslas atitinka žmogaus troškimus) reikia nušviesti taip, kad jis apimtų visus žmogaus troškimus, troškimų kompleksą.

b. Pats argumentas gali būti papildomas tuo, kad parodoma, kas pasidaro su žmogumi, kuris atsitraukia nuo turėto krikščioniškojo tikėjimo ir jo doros gyvenimo.

c. Argumentas naudingai papildomas ir parodant, kad žmogaus protas nepatenkina žmogaus troškimų grynai filosofiškomis sistemomis, kad pilnai jų nepatenkina nė kitos religijos.

4) Kristaus mokslas nuostabiai atitinka *visuomeninius* žmonių reikalus.

a. Nuodėmė kenkia ne tik pačiam nusidedančiam, bet ir visuomenei. Kiek tautos sveikatos žūva dėl nedorybių, piktų įpročių? Kiek kenčia tauta dėl piktų visuomenės ligų, neteisingumo, nepareigingumo, nesąžiningumo? Drąsiai galima sakyti: kas kovoja su nuodėme, tas kovoja už tautos gerovę, kas kelia piliečių dorovę, tas stiprina ir pačią tautą, valstybę. Tuo tarpu Kristaus mokslas kovoja su nuodėme. Jo skelbiamoji dora per žmones krikščionis it kraujas venomis įeina į visą visuomenės organizmą. Krikščionybė — katalikybė nenori, kad jos išpažintojai tik bijotų pasaulio ir jam prakeikimus siųstų; ji nori, kad pasaulis per tuos pačius krikščionis būtų į gerą patrauktas.

[1] Confessiones, l. I, c I.

b. Valstybės gyvenime reikšmingas dalykas yra šeima. Kas ją griauna, griauna pačią valstybę. Krikščionybė katalikybė iškėlė moterystę, pabrėždama jos nesuardomybę, šventumą.

Ji iškelia vaiko vertybę. Jos mokslu: pakrikštytas vaikas yra Dievo vaikas, dangaus paveldėtojas; todėl reikia jis auginti, auklėti, apsaugoti nuo netikusios aplinkumos (netikusių kinų, nedorų knygų ir k.), kuri daug daugiau išžudo vaikų negu Erodas.

O šeimoms Šv. Mergelė su Kūdikėliu, šventoji šeima—gražiausias pavyzdys. Ir šitokios šeimos idealo meilė ir jos pavyzdys — stipriausias vaistas nuo šių dienų nuodėmių, pasitaikančių šeimų gyvenime. Toji Šv. Mergelei su Kūdikėliu meilė katalikiškajame pasaulyje šeimų gyvenime yra padariusi labai daug gera.

c. Viešasis gyvenimas. Jo pagrindas — autoritetas, tvarka, ramybė, pagarba kitiems. Kristus moko gerbti teisėtus viršininkus, moko paklusti, nusižeminti, mylėti... Ir šitokio elgesio motyvas — pats Dievas.

d. Socijalinių problemų sprendimas. Socijalinis klausimas įmanomas išspręsti tik meile ir teisingumu. O tikrasis meilės ir teisingumo pagrindas—religija, krikščionybė ,Kristus, Dievas. Krikščionybė katalikybė seniai žino 7 gailestingus darbus sielai, 7 — kūnui. Ji nepamiršo jų visais laikais. Ji mokė ir tebemoko jų kiekvieną vaiką kataliką, besirengiantį pirmos šv. Komunijos.

e. Tarptautiniai santykiai. Krikščionybė ugdo tarp tautų taiką, vienybę. Niekas negali būti pats sau teisėjas. O vienintelis savarankiškas teisėjas tėra Bažnyčia.

f. Kristaus mokslas nekenkia laikinajai žmonių gerovei; priešingai, jis nori ir reikalauja, kad laikinosios gerovės objektas tektų visiems teisingu proporcingumu, kad kiekvienas turėtų žmonišką pragyvenimą. Juk laikinoji gerovė padeda ir dvasios reikalams. Kristaus mokslas tereikalauja, kad laikinomis gėrybėmis būtų naudojamasi tvarkingai, neįžeidžiant dvasios reikalų.

Tiesa, krikščionybė directeir ex professo nesirūpina materijaline kultūra. Tai ne jos tikslas. Bet indirecte ji remia ir ekonominę žmonijos pažangą. Remia tuo, kad liepia kiekvienam tinkamai eiti savo pareigas, laikytis teisingumo, taupumo, lygybės, meilės, kad draudžia gobšumą, skriaudas... Krikščionybei rūpi ne žmonijos dalies, bet visos žmonijos laimė, ir tai pirmoje vietoje dvasinė. Valstybei svarbu turėti materijalinių gėrybių, bet ypač jai svarbu turėti gerus piliečius.

Tiesa, krikščionybė giria neturtą, bet ne *visuomenės,* o atskiro *individo,* laisva valia dėl visuomeninės gerovės *ir* iš Dievo ir artimo meilės pasirinktą, neturtą. Taip esti vienuolynuose[1].

---

[1] Tačiau nereikia manyti, kad čia pripažįstama dvejopa šventumo norma: vienuoliams ir šiaipjau kitiems. Krikščioniškas tobulumas yra Dievo ir artimo meilė. Ši meilė visiems privaloma. Vienuoliškieji įžadai yra tam tik *priemonė.*

g. Būtų galima plačiai kalbėti skyrium apie socijalinę krikščionybės katalikybės sakramentų reikšmę. Mes čia tik trumpai. Krikščionybė katalikybė įsako naudotis atgailos sakramentu. Niekas tikrai nežino, kiek pasitarnauja visuomenei katalikų bažnyčiose esančios pasieniais kuklios medinės klausyklos, nes niekas čia neveda statistinių žinių. Bet viena čia žinoma, kad čia (klausyklose) gydomos ligos, kurių dažnai nesužino gydytojas, sprendžiamos bylos, kurių savo kameroje negirdi teismo atstovas. Juk patys žmonės viešai sako: klausykla ne vieną sulaikė nuo savižudybės, ne vienai šeimai grąžino jos vyrą, ne vienam jaunuoliui apsaugojo jo skaistybę, ne vienam grąžino jo žuvusius daiktus ir t. t.

Kol nebuvo Kalvarijos kalno kryžiaus, Švč. Sakramento, gailestingumo darbai, labdarybė gyveno ištrėmimą. Kur atsiranda meilė kryžiui, Švč. Sakramentui, ten atsiranda ir didieji gailestingumo darbai; kas priima Švč. Sakramentą, tas turi ryžtis pasiaukoti žmonėms, kaip kad Kristus aukojosi už žmones Kalvarijos kalne ir pasiliko su žmonėmis Švč. Sakramente.

Mokslas ir menas, patys vieni, nedaug labdarybę teiškėlė; jie vieni neįstengia nustumt egoizmą nuo pedestalo.

Panašiai galima kalbėti ir apie kitų sakramentų (moterystės, kunigystės ir k.) socijalinę reikšmę. Taigi nors krikščionybei katalikybei duotieji sakramentai ir turi svarbiu tikslu atskirų narių šventumą, tačiau klystų tas, kas tvirtintų, kad šie sakramentai neturi taip pat ir didelės socijalinės reikšmės.

P a s t a b a. Baigiant tezę rutulioti, dar būtų naudinga palyginti krikščionybę su kitomis religinėmis doktrinomis. Tuomet turėtume Kristaus mokslo reliatyvų pranašumą. Bet mes čia to, kaip aukščiau pastebėjome, nedarysime.

Išvada. Kristaus mokslas, pasižymįs tokiu gilumu, harmoningumu, visos žmonijos troškimų ir visuomenės reikalų atitikimu, stipriai verčia manyti (suadet) Kristaus mokslą esant dieviško kilimo.

Ši priemonė yra labai tinkama siekti tobulumui. Bet klystų, kas manytų, kad ji yra k i e k v i e n a m tinkamiausia.

Kad Bažnyčia giria pasaulio ir jo gėrybių atsižadėjimą (vienuolynuose), iš to dar neseka, kad Bažnyčia niekintų civilizacijos laimėjimus. Pr. K u r a i t i s, „Vadovo" 1—2 nr. (1914): str. „Bažnyčia ir pasaulinė kultūra" rašo: „Pasaulio išsižadėjėlių pašaukimo aukštesnis vertinimas krikščionystei nepaeina iš to, kad Bažnyčia niekintų arba mažai vertintų pasaulinę kultūrą; tuo išaukštinimu tik parodoma, kad ši kultūra nėra krikščionims aukščiausiu daiktu, kad pasauliečio darbavimasis turi daugiau pavojų dorinei ir religinei pažangai. Šiame vertinime vyriausią rolę lošia ne negatyvūs, bet pozityvūs motyvai (ne žemesniųjų niekinimas, bet tik aukštesniųjų didesnis pagerbimas). Atsižadėjimas pasaulio duoda progos tam pasauliui daugiau patarnauti".

Jeigu kuris nors atskiras žmogus panorės atsižadėti šio pasaulio gėrybių, negalima jam to užginti. Nebijokim, kad tokių žmonių per daug atsirastų. Tuo būdu nepaniekinama kultūros pažanga, tik dvasios gyvenimas pastatomas aukščiau už materiją. Pagaliau kiekvienam žmogui reikalingas tam tikras pasaulio atsižadėjimas. Kitaip neįvykdoma Dievo ir artimo meilė.

Taigi konsekvencija reikalauja, kiek tai žmogui galima, tyrinėti dar ir kitus, ypač išorinius, argumentus, kurie dar labiau įrodo krikščionybės dieviškumą.

Tezei iškeliamos *sunkybės*.

1. Kristaus mokslas esąs naturali judaizmo evoliucija.

Kalbant šiuo reikalu, reikia skirti S. Įstatymo mokslą *ir* tą, kurį skelbė žydai Kristaus laikais.

1) Kristaus mokslas nėra naturali S. Įstatymo mokslo evoliucija.

Tiesa, Kristaus mokslas, kitaip betariant, N. Įstatymas, yra S. Įstatymo atbaigimas (Novum in Vetere latet, Vetus in Novo patet). Bet iš to neseka, kad Naujasis Įstatymas yra naturali S. Įstatymo evoliucija, ir štai kodėl.

a. Kristaus moksle yra tokių dalykų, kurių visai nėra S. Įstatymo knygose. (Evangeliški patarimai, visų meilė, moterystės nesuardomybė ir sakramentalumas, mokslo universalizmas, sakramentai ir k.).

b. Kristaus moksle yra aiškiai nusakytų dalykų, kurie S. Įstatyme tik labai neaiškiai paminėti (Švč. Trejybės tiesa, Dievo Žodžio įsikūnijimas, Bažnyčios įsteigimas, eschatologija, adominė nuodėmė ir k.).

c. Nevienas S. Įstatymo dalykas Kristaus mokslo panaikinamas ir jų vietoje įvedami nauji dalykai (įsakymai, liečią apeigas, bausmes — praecepta et instituta caeremonialia et judicialia).

2) Juo labiau Kristaus mokslas nėra naturali evoliucija to judaizmo, kuris buvo Kristaus laikais, kurį skelbė to meto žydų mokytojai.

a. Kristaus laikais daugelis žydų laukė politinio, nacijonalinio mesijo, kuris išvaduosiąs žydų tautą iš svetimos valdžios, o kitas tautas atiduosiąs į žydų valdžią.

Kristus gi kalbėjo apie save kaip Mesiją, kuris čia žemėje steigia religinę, universalią Dievo karalystę[1]. Tos karalystės pagrindai, tarytum kokia konstitucija, yra 8 palaiminimai[2].

b. Didžiosios krikščionybės dogmos, k. a. švč. Trejybės, Įsikūnijimo, atpirkimo Mesijaus mirtimi ir k., Kristaus laikų žydams buvo visai svetimas dalykas.

c. S. Įstatymo mokslą žydų mokytojai apipynė įvairiomis pačių žmonių tradicijomis, klaidomis (ritualinius dalykus

---

[1] Plg. Mat. 21, 5; Jon. 18, 36.
[2] Mat. 5, 3 sq.
[3] Plg. Mat. 12, 9 sq; Mork. 3, 1sq.
[4] Plg. Mat. 15, 1 sq.; Mork. 7, 1 sq.

jie akcentuoja su skriauda artimo meilei[3], išviršinius — su skriauda vidiniams[4], smulkius dalykus stambesniųjų sąskaiton).

Kristus tuo tarpu savo mokslu kovoja su fariziejais sakydamas, kad nepalyginti svarbiau yra laikytis Dievo įsakymų, negu laikytis žmonių tradicijų[1], kad daug svarbiau rūpintis vidiniu žmogaus stiprumu, negu išoriniais veiksmais[2].

d. Kristaus laikais žydai ypač laikėsi religinio ekskliuzivizmo, tuo tarpu kai Kristus stipriai iškėlė universalizmą.

e. Iš viso, žinome, koks buvo savo mokslą skelbiančiojo Kristaus su žydų mokytojais, ypač fariziejais, sugyvenimas.

3) Dar labiau Kristaus mokslas nėra naturali esenizmo evoliucija. Tarp esenizmo ir Kristaus mokslo yra didelis skirtumas.

Didelis skirtumas yra pačioje doktrinoje. Esenai, tiesa, išpažindami vieną Dievą, taip pat garbino ir saulę, kaip Dievo simbolį; jie pripažino dvi sielas žmoguje, tikėjo sapnais, neigė laisvą žmogaus valią; peikdami žmogaus kūną, nepripažino kūnų prisikėlimo, nelaukė jokio Mesijo, o jei kuris ir laukė, tai visai skirtingą nuo to, kokį skelbė krikščionybė; perdaug kėlė subatos šventimą, drausdami aptarnauti net būtinus žmogui naturalius reikalus; skirstė žmones laipsniais; jei, pav., žemesnis žmogus palietė aukštesnio laipsnio žmogų, tai šis buvo laikomas suteptas; esenai vengė santykių su pasauliu; moterystę leido tik tam tikrai žmonių rūšiai; jie skelbė dar ir kitokių dalykų. Tuo tarpu Kristaus moksle šie visi dalykai nušviečiami visai kitaip.

Esenai savo gyvenimu panašūs vienuoliams (išsižadėdavo moterystės ir k.) Visuomenei įtakos nedarė.

2. Sako: krikščionybė kilusi iš senovės Romos socijalinių faktorių. Tuo metu Romos imperijoje buvo daug varguomenės. Ši troško išlaisvinama; todėl ji ir sukūrusi atpirkėjo ir, iš viso, krikščionybės idėją. Iš dangaus atėjęs Išganytojas turįs išgelbėti varguomenę. Žmonės savomis jėgomis nepasitikėjo ir laukė stebuklo.

Ats. Šis nupasakojimas neturi nieko bendro su tikrąja istorija. Kaip Prokrusto mite žmonėms, pilnai neatitikusiems jo lovos, Prokrustas per ilgas kojas nupiaudavęs, o per mažus žmones tempdavęs, taip ir šio priekaišto autoriai kapoja ir tampo istoriją savo pažiūrų prokrustinėje lovoje. Tiek apskritai. Specijaliai:

a. Pats krikščionybės pradžios nukėlimas į Romą neatitinka tikrenybės. Tiesa, tuomet Romoje buvo proletarų ir didelių didžponių, bet krikščionybės kūrėjas Kristus gyveno Palestinoje. Apaštalai buvo žydai. Kristus ir apaštalai krikščionybę pradėjo

---

[1] Plg. Mat. 15, 3.
[2] Plg. Mat. 6, 1 sq.; 19, 3 sq.

skelbti taip pat Palestinoje. Tai yra faktai. O perkelti krikščionybės pradžią į Romą, reikštų perkelti Romą į Jeruzalę.

b. Proletarijatas turėjęs būti krikščionybės šaltiniu. Tačiau čia atsimintina, kad Poncijaus Piloto laikais tikrojo, kaip šiandien miestuose, proletarijato Palestinoje nė nebuvo. Apaštalų daugumas buvo žvejai ar kitoki amatininkai. Vadinasi, čia nebuvo labai prislėgtų ir pesimizmui pasidavusių žmonių.

c. Nebuvo Palestinoje ir nuo per didelių turtų ir gėrybių pavargusių žmonių, ieškančių naujo atgajaus. Be to, šios rūšies žmonės, kaip rodo patyrimas Romoje, nebuvo linkę tuojau priimti krikščionybę. Ši neatitiko jų pasaulėžiūros ir gyvenimo būdo.

d. Romoje skelbiamasis Kristus nebuvo skelbiamas kaip toks, kuris dar tik turi ateiti, bet jau kaip dabar atėjęs ir net jau nukryžiuotas. Vadinasi, ir priėmusieji krikščionybę tikėjo tokį, o ne kitokį Kristų.

3. Nemažas racijonalistų skaičius sako krikščionybę kilus iš religinio sinkretizmo. Kristaus laikais mažų valstybėlių sąskaiton buvo susikūrę viena kita didelių valstybių. Nugalėtos tautos galingoms valstybėms ne tik moka mokesčius, bet atneša ir naujų religijų. Pradžioje romėnų ir graikų valdžios priešinosi naujoms idėjoms, religijoms, bet vėliau, matydamos, kad šių religijų jos neįveiks, pastatė jas greta savo senosios religijos. Iš čia sinkretizmo rūšis vadinama politiniu sinkretizmu.

Tuo tarpu pačiuose Romos valstybės žmonėse iš rytų ir vakarų religinių idėjų mišinio kilo įvairių naujų religijų (syncretismus popularis).

Pasinaudodami šiuo religiniu fenomenu, pasireiškusiu Kristaus laikais, šių dienų daugelis racijonalistų ir tvirtina krikščionybę kilus iš religinio pirmųjų amžių sinkretizmo ir, svarbiausia, iš sinkretizmo vadinamo syncretismus popularis. Vadinasi, pasak jų, krikščionybė kilusi iš įvairių religijų, kurios ciesoriaus Augusto laikais buvusios žinomos Romos imperijoje. Kaip didelės upės vanduo susibėga iš mažų upelių, taip taip krikščionybės pažiūros, esą, susidarusios iš įvairių kitų religijų ar filosofiškų sistemų. Tą darbą, pasinaudodami filosofija, galėję atlikti, pav., šv. Paulius ir šv. Jonas. Tuo būdu ir pati krikščionybė esanti sinkretistinė religija.

Bet Nemune tikrai nemuniško vandens maža, todėl gali kilti klausimas, iš kurios, būtent, upės Nemune vandens daugiausia. Panašiai, esą, gali kilti klausimas, kurios pagoniškos pasaulėžiūros objektų yra daugiausia perėję į krikščionybę. Čia nevienodai atsakoma: vieni sako, kad daugiausia graikiško romėniško pagonizmo, kiti — indų religijos, treti — persų, ketvirti — egiptiečių religijos, penkti — budizmo ir k.

Kalbėdami dėl šios hipotezės mes čia negalime plačiai nagrinėti ir atskirai svarstyti egiptiečių, persų budizmo, religijų ir žiūrėti ar ir kiek jos galėjusios turėti įtakos krikščionybei. Mes čia tik pasakysime, kad iš viso religinis sinkretizmas jokiu būdu neišaiškina krikščionybės kilimo. Gale atskirai panagrinėsime, nors ir trumpai, tai, kad krikščionybė nėra graikų romėnų filosofinių ar religinių idėjų evoliucija. Tad pradžioj dėl tvirtinimo, esą, krikščionybė kilusi iš Kristaus laikais buvusio religinio sinkretizmo.

1) Šis manymas ar teorija nesiremia istoriniais faktais. Jis plaukia iš racijonalizmo, kuris, iš anksto eliminuodamas Dievo antgamtinį veikimą žemėje, taip pat iš anksto nori ir krikščionybės kilimą aiškinti tik naturaliai. Tuo tikslu jis krikščionybėje ieško bet kurios kitų religijų bei filosofinių sistemų įtakos. Tą įtaką jis nori išvesti ypač iš tariamųjų panašumų tarp krikščionybės ir kitų tuometinių religijų (apie tariamuosius panašumus kalbėsime vėliau).

2) Skolinantis ką nors iš kitų religijų, reikia jas žinoti, pažinti. Tuo tarpu apaštalai ir Kristus (imant Jį kaip žmogų), gyvenę Palestinoje, nežinojo ar bent maža tepažino svetimų ir tolimų religijų, taip pat ir graikų filosofijos. Nepasiskolino tų tiesų ir vėlyvesnieji krikščionys, nes kaip matyti iš N. Įstatymo knygų, o taip pat ir iš seniausių dokumentų, svarbiausios krikščionybės tiesos jau pirmojo amžiaus gale buvo krikščionims žinomos.

3) Sinkretizmas jokiu būdu neišaiškina, iš kur krikščionybės tiesose vieningumas, sistemingumas, jei prileisti, kad krikščionybės tiesos skolintos iš įvairių tuometinių religijų bei filosofinių sistemų.

4) Sinkretizmas taip pat neaiškina, kodėl toji krikščionybė besiplatindama susilaukė tiek prieštaravimų, sunkybių, jei prileisti, kad ji buvo prisitaikiusi įvairioms tautoms, pasiskolindama iš jų religijų tiesų.

5) Priimant sinkretizmą, kyla dar ir kitas klausimas: kuo krikščionybė nugalėjo kitas religijas? Atsakant reikia prieiti išvados, kad krikščionybėje buvo kas nors nauja, nepaprasta, netradicinio, kas krikščionybei padėjo laimėti[1].

---

[1] Vienas racijonalistas B. K. Holl, Urchristentum und Religionsgeschichte², Gütersloh 1927, 15 sq. sako: „Indes — gerade, wenn man so das Christentum (als synkretistische Religion) in seine Bestandteile auflöst, springt eine Frage, wie ich meine unbeweisbar heraus: wodurch hat denn dann eigentlich das Christentum über die andern Religionen gesiegt?.. Gesiegt kann das Christentum nur haben durch etwas, was diese Religion schlechthin unterschied und zwar als Religton untersdied, durch etwas ganz Besonderes was auch dem Übernommenen seinen eigentümlichen Stempel aufdrückte".

Panašiai galvoja ir E. Norden savo Die Geburt des Kindes, Leipzig u. Berlin 1924, 111: „Die jetzt viel gehörte Formel, das Christentum sei eine syn-

6) Taip pat neišaiškinama, kodėl visos kitos sinkretistinės religijos dėl savo sinkretistiškumo ilgainiui išnyko, o krikščionybė išliko. Similes causae debent habere similes effectus.

7) Neišaiškinama, kodėl toks didelis skirtumas tarp pagoniškos ir krikščioniškos askezės[1].

8) Neišaiškinama, kokiu būdu Kristus ir Jo Apaštalai, būdami žydai ir turėdami religiją kilnesnę už pagonių, būtų iš pagonių religijų pasirinkę sau įdėjų ir iš jų būtų sudarę naują, vieningą, ekskliuzyvią, gilią religiją.

9) Neišaiškinama, kodėl kiek vėliau šv. Paulius taip griežtai draudžia krikščionims dalyvauti pagonių pamaldose[2], puola to meto pagonišką filosofiją[3], kodėl Bažnyčios Tėvai taip puola pagonių misterijas.

10) Neišaiškinama, kodėl jau pirmame amžiuje net apaštalai[4] kovojo prieš gnostikus; juk pirmųjų amžių gnosticizmas yra krikščionybės ir pagonių religijų sinkretizmas.

11) Klausiant, ar galima esamas stabmeldžių religijoje vadinamas misterijas[5] ir krikščionybės tiesas (svarbiausia paslaptis) priskirti vienai religijų rūšiai (genus), ir atsakant į šį klausimą, reikia lyginti ne paskirus stabmeldžių ir krikščionybės punktus, tik vieną kitą dalyką, lyginti ne dalines apeigas, šventes (kur gali būti ir yra bent tolimų panašumų,) bet čia reikia visą pa-

---

kretistische Religion, ist gefährlich, da sie Sekundäres zum Range eines Wesenflichen erhebt und den eigentlich entscheidenden Faktor, dass die neue Religion den Ring aller die Oikumene damals beherrschenden ältern wiemehr sprengte, ausser Betracht lässt. Sie ward Siegerin gerade dadurch, dass das Antitraditionelle in ihr das Traditionelle überwog".

1 Plg. Efez. 5, 6 sq.; 1 Petr. 1, 7 sq.; 4, 3.

2 Plg. 1 Kor. 10, 26 sq,; 2 Kor. 6, 14 sq.

3 Plg. Kol. 2, 8 sq.; 1 Kor. 2, 6; 1 Tim. 1, 4; 4, 7; 6, 20.

4 Plg. 1 Petr.; 2 Petr. 2; Jud. 2.

5 Tromp S., De revelatione christiana, 283 — 284 šias stabmeldžių misterijas apibrėžia šiaip:

„Ritus pagani, in quibus sub vestimento mythologico dramatico tradebantur doctrinae religiosae arcanae et per initiationes rituales constituebantur confraternitates religiosae cum gradibus variis et exercitiis communibus". Toliau tęsdamas sako: „Elementa generatim sunt:

a) Ritus initiationis per formulas, lavationes, investitiones, traditiones, symbolorum cet.

b) Dramata religiosa solis initiatis visibilia, in quibus per δρώμενα δεικνύμενα λεγόμενα tradebatur doctrina alicuius dei atque promittebatur initiatis salus atque felicitas.

c) Secretum de doctrina religiose servandum.

d) Conventicula in quibus fratres sese uniebant cum divinitate, nonnumtquam per enthusiasmum effrenatum et orgia excessiva.

e) Confraternitates: θίασοι et ὀργίονες cum variis gradibus sacerdotum et mystarum.

f) Naturalismus crudus magis minusve *mythologia* velatus vel speculaione *idealizatus*".

gonišką religiją lyginti su visa krikščionybe. Ir tada čia tarp jų pasirodys didelis esmės skirtumas. Bent kelis stambesnius esmės skirtumus mes čia pastebėsime:

a. Pagoniškose religijoje kyšote kyšo politeizmas, o krikščionybėje esminis dalykas yra monoteizmas[1].

b. Pagoniškose religijose matyti naturalizmas ir fatalizmas, o krikščionybėje iškeliamas Dievas kaip geras Têvas, kuris pagal savo paveikslą sukūrė žmogų, papuošė jį dvasinėmis malonėmis ir padarė savo prigimties dalyviu; Kristaus mokslu žmogus gerais darbais ir atsidavimu Dievui jau čia žemėje šventumu jungiasi su Dievu (stabmeldžių šis jungimasis su dievais yra suprantamas arba kaip unio carnalis arba possessio orgiastica arba kitaip).

c. Pati išganymo (salutis) sąvoka stabmeldžių religijose yra stipriai nudažyta žemiškumo, materijalumo spalvomis (sielos išganymas minimas paskutinėje vietoje). Tuo tarpu krikščionybėje labai stipriai pabrėžiama dangaus karalystė kaip visų kitų dalykų pagrindas ir tikslas[2].

d. Stabmeldžių religijose minimi kenčią ir gelbstį dievai (dii salvatores) nėra istoriški amenys, — jie mitai. Krikščionybės Kristus, pasaulio išgelbėtojas, yra istorijos asmuo, gimęs Betliejuje imperatoriaus Augusto laikais, gyvenęs Nazarete, savo mokslą skelbęs Galilėjoje ir Judėjoje, miręs prie Pontijaus Piloto ir t. t. (apie Kristaus asmens istoriškumą jau ankščiau kalbėjome).

e. Stabmeldžių religijose nematyti pastovios (nekintančios įvairiose aplinkybėse) ir griežtos doktrinos dorovės srityje. Reikalaujamasis skaistumas buvo ne tiek vidinis, kiek ritualinis. Krikščionybėje pastovūs ir giliai siekią dorovės dėsniai; visų jų tikslas — padaryti žmones vidiniai šventus.

f. Stabmeldžių religijose nekartą matyti prietaringų, o taip pat net ir nepadorių ceremonijų. Tuo tarpu krikščionybė draudžia net nepadorias, negražias, neskaisčias mintis.

g. Pagaliau, stabmeldžių religijose stipriai reiškiasi doktrininė tolerancija ir indiferentizmas. Tai atidaro plačius vartus religiniam sinkretizmui. Visai kas kita yra krikščionybėje[3].

12) Pasitaiką panašumai nebūtinai parodo vieną daiktą nuo kito pareinant.

a. Čia pirma dar reikia pažiūrėti, ar vadinamieji panašumai iš tikrųjų yra.

---

1 Plg. Mat. 19, 17; Jon. 10, 30; Rom. 1, 18; Efez. 4, 5; 1 Tim. 2, 5; Apd. 17, 22; 19, 26.

2 Plg. Mat. 6, 33; Mork. 8, 36.

3 Plg. Mork. 16, 15 sq.; 1 Kor. 15, 11; Gal. 1, 8.

b. Gali būti ir tariamas panašumas. Sutemus nedidelis medis gali kam nors atrodyti ir žmogumi; bet arčiau priėjus, medis pasirodo medžiu, o ne žmogumi. Panašiai gali pasitaikyti ir kalbantiems apie religiją. Imkime pavyzdį. Kai kuriose pagonių religijose pabrėžiama gyvulių apsauga; neleidžiama užmušti tam tikros rūšies gyvulys. Šv. Raštas irgi liepia gailėtis gyvulių. Atrodytų, kad čia panašumas ir, konsekventiškai, kad Šv. Raštas tai yra pasiskolinęs iš pagonių religijos. Bet taip nėra. Krikščionybė liepia užjausti gyvulį iš gailestingumo, nes gyvulys irgi jaučia; taigi pagrindu čia eina žmoniškumas. Kitur — tikėjimas metampsichoze — suprantamas ta prasme, kad tikintysis tiki, kad jo tėvo ar senelio siela esanti šiame gyvulyje. Todėl jis ir negali to gyvulio mušti, dar labiau užmušti. Taigi žiūrėdami pagrindo, dėl kurio šitaip elgiamasi, mes matome didelį skirtumą.

c. Tam tikri panašumai gali pasitaikyti, iš tikrųjų ir pasitaiko. Šie gali kilti iš to, kad žmogaus prigimtis visuose žmonėse tokia pat. Visos tautos turi bendrų fundamentalių tiesų, savaime priklausančių naturalinei religijai. Taip visose tautose matyti tikėjimas į Dievą; matyti aukos, atgaila, prašymai, tikėjimas pomirtinį gyvenimą ir kita. Vadinasi, yra tiesų, turinčių internacijonalinį charakterį. Todėl, jei aukų yra ir krikščionybėje, tai dar neseka, kad tų aukų idėja paskolinta iš pagonijos. Krikščionybė tiesų, kylančių iš žmogaus prigimties, neatmeta, bet jas įima.

Be to, su žmogaus prigimtimi yra susijusios ne tik paminėtos naturalinės religijos tiesos, bet ir išorinis kultas: vandens vartojimas kaip grynumo, apsivalymo simbolio; o dar giedojimai, žvakės, liturginiai rūbai, paveikslai... Krikščionybė ne pirmoji pažino ir ištyrė žmogaus prigimtį. Žmogaus prigimtis buvo ir seniau, todėl ir reiškėsi seniau. Iš antros vėl pusės, krikščionybė nėra tiek antgamtiška, kad būtinai jau nutrauktų visus ryšius su tuo, kas gamtiška. „In religionibus falsis non omnia falsa sunt, in religione vera seu christiana non omnia supernaturalia sunt“[1].

4. Dabar dar keli žodžiai atskirai prie pasakymo, esą, krikščionybė esanti *graikų romėnų* filosofinių ar religinių idėjų evoliucijos padaras.

1) Tas manymas kyla iš to, kad

a. Jo autoriai neigia visa, kas antgamtiška; konsekventiškai, jie neigia ir krikščionybės antgamtišką kilimą.

b. Savo manymui paremti jie per daug tampo pasitaikiusius tariamuosius tarp krikščionybės ir helenizmo panašumus.

c. Žiūrėdami apeigų, esančių romėnų graikų religijose, per maža įžiūri skirtumo tarp formalinių ir materijalinių jose elementų.

---

[1] G. van Noort, de vera religione[5], 115.

d. Jie nekarta naudojasi pagoniškais dokumentais, kuriems krikščionybė jau yra padariusi įtakos.

e. Krikščioniškus dokumentus jie dažnai pakreipia savo naudai.

f. Permaža pažįsta pačią krikščionybę.

2) Didelis skirtumas doktrinose.

a. Graikų romėnų filosofinėje ir religinėje doktrinoje nerandame tų tiesų, kurios praneša žmogaus protą ir kurios vis dėlto yra iškeliamos Kristaus moksle. Pavyzdžiu čia gali būti kad ir Šv. Trejybės paslaptis. Tiesa, kai kas ir Platono filosofijoje nori matyti Šv. Trejybės pėdsakus. Bet tas manymas be jokio pagrindo: Platono filosofijoje visai nėra trečiojo Šv. Trejybės asmens — Šv. Dvasios[1]; nėra čia nei antrojo asmens—Dievo Žodžio. Tiesa, Platonas mini *Žodis;* bet čia *Žodžiu* jis nesupranta antrojo Dievo asmens, bet idealų daiktų pagrindą (rationem idealem rerum), kuris yra Dievuje ir kurį turėdamas Dievas visa sukūrė.

b. Graikų romėnų filosofijoje ir religinėje doktrinoje per mažа akcentuojamas ir nušviečiamas būsimas pomirtinis gyvenimas, tuo tarpu kai Kristaus moksle amžinas gyvenimas danguje labai akcentuojamas. Todėl ir šios žemės gėrybės pagal Kristaus mokslą reikia subordinuoti amžinajam gyvenimui.

c. Pasaulio išgelbėtojai (dii salvatores) čia mitologiški.

d. Atpirkimo, išgelbėjimo, išganymo sąvoka imama labiau kaip išgelbėjimas nuo fatum'o ar kaip kitaip, bet ne kaip atpalaidavimas nuo nuodėmės. Kenčią dievai neatiduoda gyvybės tam, kad išgelbėtų žmones nuo nuodėmės.

e. Dievų prisikėlimas nesuprantamas tokia prasme, kokią turi krikščionys.

3) Apeigos.

a. Panašumas krikšte. Apsiplovimai vartojami daugelyje religijų: visai naturalu pavartoti vandenį kaip apsivalymo, grynumo simbolį. Bet krikštas Šv. Treybės vardu ir su tikra verte bei reikšme apvalyt žmogų nuo pirmapradės nuodėmės — nėra tas pats dalykas, kaip apsiplovimas vartojamas stabmeldžiuose.

b. Pasitaikančioji agape kitose religijose (in mysteriis Eleusiniis, Dionysiacis etc.) savo esme nepanaši į krikščionių Eucharistiją. Anuose tikrai nėra įdėtos teofagijos (theophagia) prasmės.

4) Terminai.

Graikų romėnų religinėje bei filosofinėje doktrinoje ir krikščionybėje pasitaiko bendrų terminų (mysterium, sophia, pistis, logos, charis, soteria ir k.). Bet

a. Tie bendri terminai neturi vienodos reikšmės.

---

[1] Plg. šv. Tomas, 1, qu. 32, a. 1 ad 1.

b. Tuos terminus galima užtikti ir kitokioje literatūroje.

c. Nekartą ir terminų atžvilgiu krikščonybė yra betarpiškai ar tarpiškai padariusi romėnų ar graikų religijoms, filosofijai įtakos.

5) Anksčiau minėjome Kristaus mokslo pranašumą, būtent, jo gilumą, harmoningumą, atitikimą žmonių troškimų, pritaikymą visiems žmonėms be luomo, amžiaus skirtumo. Šis Kristaus moksle pastebimas faktas, kurio čia plačiau nebeminime, kaip tik ir neleidžia matyti graikų romėnų filosofinių ar religinių idėjų lemiamos įtakos krikščionybei.

6) Sunkiai ar net ir visai negalimas dalykas, kad Kristus savo mokslą būtų kūręs, pasirėmęs graikų filosofija.

Viena, Kristus, kaip liudija Šv. Raštas[1], graikų filosofijos nesimokė.

Antra, Kristus buvo iš žydų tautos; todėl, kalbant apie Kristų dar tik kaip apie žmogų, išaugusį žydų tautoje, buvusį jos įtakoje, reikia manyti ir sakyti, kad stiprūs tos žydiškosios įtakos pėdsakai turėjo jame likti. O žydai, kaip žinome, įsitikinę Mozės religijos tikrumu, nė nematė jokio reikalo gilintis į svetimas doktrinas.

Bet jei vis dėlto matome kai kurių panašumų tarp Kristaus mokslo ir graikų romėnų filosofijos ar religinės doktrinos, tai išaiškinama arba tuo, kad šiuo atveju turima reikalo su tiesomis, kurios ir be apreiškimo prieinamos žmogaus protui, ir todėl galėjo būti ir filosofų pažintos; arba tai išaiškinama tuo, kad kai kurios graikų romėnų filosofijoje ar religinėje doktrinoje esamos tiesos pasiskolintos iš S. Įstatymo ar N. Įstatymo[2].

7) Pasiskolinimo hipotezė neprileistina dar ir todėl, kad ji viena viso dalyko jokiu būdu dar neišaiškina: neišaiškina paties Kristaus mokslo visokeriopo pranašumo (net didieji žmonijos filosofai neišvengė klaidų net stambesniosiose naturalinės religijos tiesose); neišaiškina ir to būdo, kuriuo Kristus paskelbė savo mokslą (Kristus didelį ir platų savo mokslą skelbia drąsiai, be baimės suklysti, autoritetingai, harmoningai, be ilgų galvojimų, be dvejojimų ir t. t.).

8) Ir patys graikai romėnai pradžioje nemanė ir nesakė, kad krikščionybė esanti jų filosofijos ar religijos evoliucijos padaras. Krikščionybę jie telaikė tik kažin kokiais burtais, dėl kurių reikią persekioti pačią krikščionybę ir jos išpažintojus[3].

9) Tarpusavio graikų romėnų religijų ir krikščionybės įtaka.

---

[1] Plg. Mat. 13, 54; Jon. 7, 15.
[2] Plg. pav., Origenes, c. Celsum, l. 6, n. 7.
[3] Plg. I. Müler, De vera religione, 393—399.

a. Pagoniškosios Romos religijos, bekovodamos su krikščionybe, tai savo kovai palengvinti ne vieną dalyką pasiėmė iš krikščionybės (galima čia prisiminti iš vėlesnio meto kad ir Julijono Atpuolėlio veikimo būdą, kad palaikytų pagoniją).

b. Iš antros pusės, čia galima pastebėti ir pagoniškųjų religijų įtaką krikščionybei, nors ta įtaka čia buvo daugiausia tik tarpiška; krikščionybė, kovodama su pagoniškomis religijomis, rūpinosi ne vien vidine savo puse, bet ir išorine (iškilmingomis apeigomis ir k.); pirmieji krikščionybės skelbėjai, kalbėdami į pagonis, turėjo kalbėti jų kalba, vadinasi, perteikdami krikščioniškas tiesas, turėjo pasinaudoti žodžiais, suprantamais to meto žmonėms; čia teko į to meto išsireiškimus įdėti naujos idėjos; o neviena pagoniškų apeigų taip pat galėjo pereiti į krikščionybę, tik tai pačiai apeigai duodant naują, kitokią reikšmę; panašiai galėjo būti ir buvo įvedant, tik iš viršaus panašią į pagonių, šventę, bet savo turiniu, prasme ir reikšme visai krikščionišką; pagaliau, ir pati tuometinė kultūra galėjo turėti įtakos mažesnės svarbos dalykams, pav., organizacijiniams[1].

III. Skirsnis. Kristaus stebuklai.

(*Tezė*). *Kristus savo mesijaninę pasiuntinybę ir savo mokslo dieviškumą įrodo fiziniais stebuklais*[2].

Paaiškinimai. 1. Apie stebuklų sąvoką, padalą, jų keturiopą tikrumą buvo kalbėta pirmoje fundamentalinės teologijos paskaitų dalyje.

2. Kalbėdami apie stebuklus, čia išskiriame pranašystes (proto stebuklus) ir imame tik fizinius stebuklus.

Kristaus prisikėlimas taip pat fizinis stebuklas. Tačiau dėl ypatingo jo svarbumo jį svarstysime skyrium.

3. Kristus darė stebuklus betarpiškai įrodyti savo dieviškai pasiuntinybei[3]. Tačiau tuo pačiu, nors tarpiškai, įrodoma ir Jo mokslo dieviškumas.

4. Kaip aukščiau minėjome, stebuklai yra absoliutūs kriterijai Kristaus dieviškai pasiuntinybei ir apreiškimui paliudyti. Todėl

a. Apaštalai tiki dėl Kristaus stebuklų[4].

---

[1] Tromp Seb., De revelatione christiana[2], Roma 1931, 310; „Quoad multa accidentalia rituum, organizationis, artis, scientiae ecclesiasticae, aspectus Ecclesiae omnino a statu hodierno differret, si v. g. Ecclesia in China et non in mundo hellenistico esset exorta".

[2] Plg. Dz. 1790 (1813).

[3] Luk. 4, 43.

[4] Mat. 14, 33; Jon. 2, 11; 3, 2.

b. Kristus pats sakosi darąs stebuklus savo dieviškai pasiuntinybei įrodyti[1].

c. Kristaus stebuklai kelia fariziejams neramumą[2].

d. Paties Kristaus mokiniai stebuklais įrodinėja Jo dieviškąją pasiuntinybę.

e. Kristaus stebuklais remiasi II amž. apologetai (šv. Justinas, Kvadratas, šv. Irenėjus, Tertulijonas, Origenas, Euzebijus, šv. Chrizostomas, šv. Augustinas ir k.).

f. Ir Kristaus dieviškosios pasiuntinybės priešai pripažįsta: jei Kristus darė stebuklus, jis buvo Dievo siųstasis. Bet jie neigia Kristui priskiriamųjų stebuklų tikrumą.

5. Kalbėdami apie Kristaus stebuklus, paliesime ketveriopą jų tikrumą: istorinį, filosofinį, teologinį ir reliatyvų. Čia imsime visus stebuklus kartu, ne paskirai, kaip daro Šv. Rašto mokslai. Argumentuodami maža naudosimės apsėstųjų išvadavimo stebuklais, nes iš paties konstatuojamo fakto neaišku, ar čia tikrai apsėsti, ar gal kartais nesveikos dvasios žmonės. Todėl spręsdami jų apsėdimo tikrumą ir, konsekventiškai, jų išgydymo stebuklingumą, eisime šiuo keliu: remsimės Kristaus teigimu, kad tie ligoniai apsėsti; o iš kitų stebuklų jau matysime, kad Kristus yra Dievo siųstasis, konsekventiškai, ir tiesakalbis; iš čia ir išvada: ligoniai buvo tikrai apsėsti.

Tezę neigia: 1. Senovėje, pirmaisiai amžiais, žydai, o taip pat ir pagonys. Jie neneigė istorinio stebuklų tikrumo, bet tik teologinį. Kristaus stebuklus jie aiškino piktosios dvasios ar magijos pagalba.

2. Vėlesniais laikais vad. istorinė ir filosofinė kritika, kuri nepripažino arba istorinio, arba filosofinio bei teologinio, arba vieno ir antro stebukų tikrumo. Fundamentalinė jos aksijoma — stebuklų negalimumas; iš čia viena nuosekli jos išvada — neigti stebuklus. Ir liberalinės Evangelijų kritikos istorija yra ne kas kita, kaip racijonalinė stebuklų kritika.

Tačiau neigiant, reikia dalykas kaip nors ir aiškinti. O kad Evengelijų aprašomieji įvykiai nuostabūs, tai faktas. Todėl, aiškinant tai, ir sudaryta įvairių hipotezių:

a. Apgaulės hipotezė. Kristaus atsikėlimą ir kitus jo stebuklus sugalvoję apaštalai. Be kitų, šiai hipotezei pritaria tie, kurie neigia Kristaus asmens istoriškumą. Tačiau tokių dabar nebedaug. Daugiau jų buvo anksčiau.

b. Naturalinio stebuklų aiškinimo hipotezė. Jos šalininkai sako, kad Evangelijų įvykiai turi pagrindo. Tačiau jie

---

1 Jon. 5, 36; 10, 25. 38; 14, 10 sq.; Mat. 11, 21.
2 Mat. 12, 38; Jon. 11, 47.

tiek pagražinti, išpūsti, kad atrodą tikri stebuklai. O iš tikrųjų tie nuostabieji Evangelijų faktai esą išaiškinami naturaliai.

c. Mitų hipotezė. Evangelijose esą daug pasakų apie Kristų. Vienas tų pasakų sukūrę dar žydai apie busimą Mesiją, kitas — patys krikščionys. O evangelistai tas pasakas surašę, patys beveik nejausdami, kiek netiesos jie rašą. Taigi Evangelijos nesančios istoriniai šaltiniai. Vėliau šioms Evangelijų pasakoms duota ir simbolinės reikšmės, pav., Kristaus atsikėlimas ėmęs reikšti Kristaus dieviškumą, aklo išgydymas — kad Kristus esąs pasaulio šviesa ir t. t.

d. Apologetinės tendencijos hipotezė. Pagal ją krikščionybės pradžios istorija esanti visai kitokia. Pradžioje pasireiškęs petrinizmas ir paulinizmas. Jie tarp savęs nesutikę. Tad Evengelijų tikslas buvęs juodu sutaikyti. Tuo pačiu tikslu, esą, sugalvoti ir stebuklai.

e. Kritinio eklektizmo arba legendinės evoliucijos hipotezė. Jai atstovauja vadinamieji kritikai istorikai—historico critici. Pagal šią hipotezę N. Įstat. knygos esančios tų autorių, kuriems šiandien jos ir priskiriamos. Tačiau jie sako, kad evangelistai nemanę parašyti tikslios Kristaus gyvenimo istorijos, kad jie nupiešę tą gyvenimą, pasinaudodami pačių krikščionių tikėjimu. Bet krikščionys Kristaus paprastą gyvenimą papuošę legendomis, kurios ir patekusios į Evangelijas. Jei tad norime gauti gryną Kristaus gyvenimą, turime, esą, visus stebuklus ir aiškinti taip, kad Kristaus gyvenimas liktų paprastas, naturalus.

Šios hipotezės atstovai Evangelijų stebuklus aiškina šitaip:

a) Kai kurie Evangelijų pasakojimai liečią naturalius įvykius. Bet patys apaštalai, nesuprasdami nepaprasto veiksmo prigimties, juos nupasakoję kaip stebuklus, pav., duonos padauginimą: Kristus čia turimą duoną pasidalinęs su alkanais; kiti, kurie taip pat turėję duonos, pasekę jo pavyzdžiu — irgi pasidalę duoną tarp savęs. Ir taip visi pasisotinę.

b) Iš aprašomųjų stebuklų esą ir alegorinių atitinkamų tikėjimo tiesų pavaizdavimų. Jie susidarę iš įvairių Kristaus parabolių ir kitų kalbų.

c) Dar kai kuriuos nusakytuosius stebuklus reikią priskirti mitams. Jie bus kilę iš entuzijazmo, kurį parodę krikščionys beidelizuodami Kristų.

d) Kad Kristus apsėstuosius gydęs, tai esą visai naturalu. Jie nebuvę jokie apsėstieji, o tik psichopatai, histerikai ir k. Juos Kristus gydęs sugestija[1].

Jie taip pat aiškina, kokiu būdu tie stebuklai taip greit į Kristaus gyvenimą pateko:

---

[1] Plg. L. Lercher, Institutiones theologiae dogmaticae, I 185—186.

a) Paprastai religijų autoriai esą apipinami stebuklais.

b) Kristaus laikais žmonės stebuklais lengvai tikėję. Evangelistai, juos surašydami, nebuvę kritiški.

c) Kristus netrukus buvęs imtas idealizuoti. Todėl atsiradę ir stebuklų.

Tačiau pats Kristus, pagal šios hipotezės šalininkus, daug reikšmės stebuklams neskyręs; jie čia net nurodo ir Šv. Rašto vietas[1].

Šiai hipotezei artimos, ar net jos sudaromosios dalys, yra dar trys hipotezės:

f) Astraliniai mitologinė hipotezė, kuri Kristaus gyvenimą ir Jo stebuklus aiškina mitais, skolintais iš kitur. Taip pagal šią hipotezę, pav., duonos padauginimas esąs Dijonizo mitas; vaikščiojimas jūros paviršium Poseidono mitas.

g) Naturaliniai simbolinė hipotezė. Pagal ją daugumas stebuklų esą galima išaiškinti naturaliai, pav., prikėlimas mirusio tebuvęs tik tariamai mirusio prikėlimas. Kiti stebuklai esą galima aiškinti ir simboliškai, pav., Kristaus atsikėlimas reiškiąs mūsų atsikėlimą.

h) Lyginamosios religijų istorijos hipotezė, kuri skelbia, kad Kristaus stebuklai imti iš kitų religijų.

i) Agnostinė teorija. Pagal ją šiandien mes nieko negalį tikrai spręsti apie istorinę bei metafizinę Kristaus stebuklų vertę. Gal tie stebuklai ir buvę, bet šiandien apie juos mes negalį įsigyti reikiamo tikrumo.

1 dalis. *Kristaus stebuklų istorinis tikrumas.*

Naudojamės Evangelijose surašytais stebuklais. Jose surašytus Kristaus stebuklus galima įvairiai skirstyti.

Galima skirstyti atsižvelgiant, kiek jie liečia patį Kristų ar kitus asmenis.

a. Stebuklai, padaryti ne Kristaus, bet Kristui, pav., Jo gimimas, persimainymas, atsikėlimas ir k.

b. Stebuklai, kuriuos Kristus darė kituose savo mesijaninei pasiuntinybei paliudyti. Apie šiuos stebuklus tezėje ir kalbėsime.

Bendrų posakių apie šiuos stebuklus Evangelijose pasitaiko apie 11 kartų. Smulkiau nupasakotų paskirų stebuklų — apie 35—39. Vienas stebuklas (duonos padauginimas) užrašytas visų evangelistų; 11—12 stebuklų suminėti trijų evangelistų; 17—20 vieno kurio.

Šią antrą stebuklų rūšį skirstome šitaip:

a) Apsėstųjų gydymas. Tokių stebuklų yra 7—8[2].

---

[1] Mat. 12, 38 sq.; 16, 1 sq.; Mork. 8, 11 sq.; Jon. 4, 48.

[2] Mork. 1, 23—28 (Luk. 4, 33 sq.); Mat. 8, 28 sq. (Mork. 5, 12; Luk. 8, 26 sq.); Mat. 17, 14 sq. (Mork. 9, 13 sq.; Luk. 9, 37 sq.); Mat. 9, 32 sq. (Luk.

b) Žmonėms padaryti fiziniai stebuklai. Iš mirusių prikėlimai 3[1]. Išgydymų apie 16[2].

c) Stebuklai, padaryti neišmintinguose kūriniuose, pav., vandens į vyną pavertimas, duonos padauginimas ir k. Jų yra apie 9[3].

Evangelijose minimi tos rūšies stebuklai liečia visus Kristaus viešojo veikimo metus. Jos nemini nė vieno stebuklo iš Kristaus ankstyvesnio gyvenimo.

Daugiausia stebuklų Kristus padarė Galilėjoje, nors darė ir kitur. Taigi Kristaus stebuklai įvairūs, padaryti įvairiose vietose, įvairiais viešojo gyvenimo laikais.

Įrodymas. 1. Evangelijos. Argumentas sudaromas iš Evangelijų liudijimų ir remiamas šiomis dviem premisomis: pirma — Evangelijos yra istorinės knygos, kurių bent esminiais dalykais galima patikėti. Šios premisos čia neįrodinėjame: ji įrodoma Šv. Rašto N. Įstatymo įvade.

Antra premisa — pasakojimai apie Kristaus stebuklus 1) tikrai yra Evangelijose, 2) priklauso jų esmei, vadinasi, tie pasakojimai negali būti glosės, interpoliacijos, bet pačių evangelistų įrašyti, 3) jie nėra evangelistų sugalvoti ar 4) jų atpasakojimai kaip simboliai, alegorijos, bet kaip istoriniai faktai. Įrodome šią antrą premisą. Imame ją dalimis.

1) Pasakojimai apie Kristaus stebuklus tikrai yra Evangelijose:

a. Jie randami visuose Evangelijų kodeksuose:

a) Kodeksuose, siekiančiuose 4 amžių.

b) Įvairiuose vertimuose, siekiančiuose 2 amžių

c) Dar prieš 2 amžių Bažnyčios Tėvų citatose.

d) Katakombų liekanose (bent duonos padauginimas, Lozoriaus prikėlimas).

b. Tai rodo heretikų raštai prieš Nicėjos susirinkimą.

c. Tai paliudija ir apokrifinės evangelijos.

2) Kristaus stebuklai priklauso Evangelijų esmei, vadinasi, nėra glosės, įtarpos.

a. Priklauso esmei, žiūrint dalyką tik materijaline prasme: yra glaudus literatūrinis stebuklų sąryšis su Evangelijomis. Išmetus iš Evangelijų stebuklus, jos lieka į fragmentus suskal-

---

11, 14 sq.). Mat. 12, 22 sq.; Mat 15, 21 sq. (Mork. 7, 24 sq.); Luk. 13, 11 sq.; Mork. 16, 9. (Luk. 8, 2).

[1] Luk. 7, 11; Mat. 9, 18; Jon. 11.

[2] Mat. 8. 1—15; 9, 1—30; 12, 9 sq.; 20, 29 sq.; Mork. 2, 1 sq.; 8, 22 sq.; 10, 40 sq.; Luk. 7, 2 sq.; 14, 1 sq.; 18, 35 sq.; 22, 51; Jon. 4, 16; 5, 1 sq.

[3] Jon. 2, 1 sq.; 21, 1 sq.; Luk. 5, 1 sq.; Mat. 8, 18 sq.; 14, 15 sq.; 14, 23 sq.; 15, 32 sq.; 17, 23 sq.; 21, 18 sq.

dytos, skylėtos, be sąryšio. Imkime, pav., Mat. 7, 28 sq.; 12, 22 sq.; 16, 22 sq.; Jon. 2—12. Taip pat šv. Morkaus ir šv. Luko Evangelijas. Su tuo sutinka net ir pats A. Harnack[1].

b. Stebuklai priklauso Evangelijų esmei, žiūrint dalyką formaline prasme. Kristaus stebuklai yra glaudžiai susiję su Jo gyvenimu, darbais. Viešasis Kristaus gyvenimas be stebuklų — nesuprantamas.

a) Kristaus stebuklai buvo žydų tautos sąjūdžio ir entuzijazmo priežastis. Tiesa, čia daug reiškė ir Kristaus pamokslai, bet pamokslai tokie, kuriuos lydėjo stebuklai[2].

b) Kristaus stebuklus įrodo ir Jo priešų poelgiai. Jie dėl stebuklų Kristų kartu gerbia, kartu Jo ir neapkenčia[3].

c) Tai rodo Jo mokinių tikėjimas ir ištikimybė Jam[4].

d) Stebuklai nekartą duoda progos Kristaus pamokymams, pav., stebuklingas gydymas subatos dieną duoda progos padiskutuoti su fariziejais apie šventadienio šventimą[5].

e) Kristaus stebuklai glaudžiai susiję su Jo skelbiamu mokslu, su pačiu mokymu. Taip, pav., Kristus pagydo ligonį, tuo parodydamas, galįs nuodėmes atleisti[6]. Šv. Jono mokiniams Jis padaro stebuklą, kad jie įsitikintų Jo mesijaniškumu[7]. Kristus prikelia Lozorių, kad žmonės tikėtų Jį esant Dievo siųstąjį[8]. Sinedrijono nariams Jis pabrėžia, kad Jo stebuklai esą geriausi Jo dieviškosios pasiuntinybės liudytojai[9].

Kristus nusiskundžia Galilėjos miesteliais, kurie, matydami Jo stebuklus, netiki[10].

f) Stebuklais Kristus aiškina ir pavaizduoja savo mokslą. Būsimąjį mokinių darbą ir pasisekimą Jis vaizduoja stebuklingu žuvavimu[11]. O savo pažiūras į subatą Jis išreiškia stebuklingai išgydydamas nudžiūvusią žmogaus ranką[12] ir moteriškę[13]. Tikėjimo ir maldos galią Kristus vaizduoja nusižeminusios moteriškės kananietės dukters išgydymu[14]. Savo tvirtinimą, kad esąs pasaulio šviesa, Jis vaizduoja stebuklingu aklo išgydymu[15]; o pasisakymą, kad esąs atsikėlimas ir gyvenimas, vaizduoja Lozoriaus prikėlimu[16]. Žydų tautos atmetimą Jis išreiškia stebuklingu figos medžio nudžiovinimu[17].

g) Kristaus stebuklai yra glaudžiai susiję su Jo mesijaniniu ir net dievišku asmeniu.

---

[1] Dogmengeschichte I[3] 64.
[2] Jon 2, 11; 7, 31; 12, 9 sq.; Luk. 5, 11.
[3] Jon. 11, 45 sq.
[4] Jon. 2, 11; 7, 31; 12, 19 sq.
[5] Mat. 12, 9 sq.; Luk. 13, 10 sq.
[6] Mat. 9, 2 sq.
[7] Mat. 11, 2 sq.
[8] Jon. 11, 41 sq.
[9] Jon. 5, 36; 10, 37 sq.
[10] Mat. 11, 20 sq.; Jon. 15, 24.
[11] Luk. 5, 1—11.
[12] Mat. 12, 9—14.
[13] Luk. 13, 10 sq.
[14] Mat. 15, 21 sq.
[15] Jon. 9.
[16] Jon. 11, 43 sq.
[71] Mat. 21, 18 sq.

Stebuklai rodo, kad Kristus yra ir galingas ir gailestingas[1], gydąs ligas, nugalįs mirtį, griaunąs piktosios dvasios karalystę[2]. Išmetus iš Kristaus gyvenimo stebuklus, Jo asmuo liktų nebeaiškus, ir būtų sunku atsakyti, kodėl per tiek amžių Kristus karaliauja žmonių širdyse.

Taigi, Kristaus veikime stebuklai nėra patys sau tikslas; jie įeina į visą Jo viešąjį gyvenimą, į mesijaninį Jo darbą[3].

Žodžiai ir darbai Evangelijose eina kartu[4].

Taigi kas neigia istorinį Evangelijų stebuklų tikrumą, turi neigti ir pačių Evangelijų istoriškumą (tai yra negalima).

3) Kristaus stebuklai nėra evangelistų klaida ar klaidinimas.

a. Nėra tyčia klaidinimas. Tai rodo:

a) Evangelistų šventumas, žinomas iš tradicijos.

b) Jų nuveiktas darbas—pasaulio atvertimas. Skelbdami netikrus ar neapgalvotus stebuklus, jie to nebūtų padarę.

c) Evangelistų aprašymuose yra šiokių tokių skirtumų. Jų nebūtų, jei jie būtų susitarę rašyti sugalvotus dalykus.

d) Jų laikais buvo krikščionių bendruomenių viršininkai, kurie klaidoms būtų pasipriešinę.

e) Jie aprašo stebuklus kaip viešus įvykius[5], kuriuos matė jų amžininkai, jų priešai[6]. Šie būtų į netiesą reagavę, ypač žydai. Bet jie, kaip žinome, stebuklų neneigė, tik juos savaip aiškino: esą, tai piktosios dvasios darbai. Apaštalai ir evangelistai tų amžininkų, jų liudijimų, nebijo[7].

f) Iš paties stebuklų nupasakojimo būdo, paprastumo, neatrodo, kad čia būtų turėta tikslas apgaudinėti.

b. Kristaus stebuklai nėra pačių apaštalų klaida, suklydimas.

a) Aprašomieji stebuklai yra pojučiams prieinami.

b) Jie yra nepaprasti faktai. Taigi kreipė į save dėmesį.

c) Tų faktų tarpe buvo ir tokių, kuriuos buvo galima patirti, patikrinti ir vėliau (po įvykio).

d) Jie padaryti daugeliui žmonių matant. Taigi evangelistai ir apaštalai negalėjo turėti iliuzijos, haliucinacijos.

e) Evangelistai rašydami nebuvo stebuklų pamiršę, jų nepainiojo, nes nepaprasti įvykiai geriau įsminga į atmintį. Be to, jie rašė netrukus po pačių įvykių: dalykai tebebuvo pasakojami, buvo dar gyvų liudytojų.

---

[1] Mat. 8, 1—17; 11, 4 sq.
[2] Mat. 12, 28 sq.
[3] Mat. 4, 33; 9, 35.
[4] Plg. B. Goebel, Katholische Apologetik, 174—175.
[5] Jon. 9; 11, 47 sq.; Apd. 4, 15 sq.
[6] 1 Kor. 15, 6.
[7] Apd. 2, 22 sq.

Taigi evangelistais galima pasitikėti.

4) Evangelistai stebuklus apiašo kaip istorinius faktus, ne kaip simbolius, alegorijas. Tai rodo:

a. Tikslas, kurį jie rašydami turėjo. Tie evangelistų Evangelijų parašymo tiskslai jau buvo išdėstyti.

b. Turėdami skirtingus tikslus, evangelistai esminius dalykus vis dėlto aprašo vienodai. Jų visų Evangelijose stebuklai prasideda viešuoju Kristaus gyvenimu ir baigiasi Jo žengimu į dangų. O apokrifinėse Evangelijose stebuklais išpuošta visa Kristaus vaikystė ir jaunystė. Visi evangelistai, aprašydami įvairius stebuklus, vis dėlto paduoda vienodą dalyko skeletą. Pagal evoliucijos teoriją pradžioje turėtų būti maža stebuklų, paskui daugiau. Tačiau to nėra.

c. Be kitko, evangelistai atrodo gana savarankiški. Tai irgi rodo, kad jie kalba apie istorinius faktus.

a) Stebuklų pasirinkimas. Duonos padauginimas paminėtas visų evangelistų; kiti aprašomi vieno ar kelių.

b) Dėstymo būdas. Stebuklai pagal tikslą įvairiai akcentuojami. Šv. Jonas duonos padauginimą ima kartu su Švč. Sakramentu; šv. Lukas — su gailestinga Kristaus meile žmonėms.

Visa tai rodo, kad evangelistai rašė ne pagal vieną kurį šabloną[1].

d. Nuostabiai paprastas, o kartu ir gyvas įvykių aprašymo būdas.

a) Pasakojimas paprastas, chronologinis ar statistinis. Patys evangelistai aprašydami neparodo ypatingų jausmų. Legendos taip nerašomos.

b) Aprašymas tačiau yra gyvas ir konkretus[2].

c) Be to, tas aprašymas yra smulkus, liečiąs asmenis, vietą, laiką, aplinkybes ir k.[3].

e. Patys Kristaus stebuklai, kurie beveik visi yra kartu gailestingumo ir meilės pareiškimas. Tai nėra padaryti tam, kad parodytų savo galybę, kad patenkintų kitų smalsumą.

f. Kristaus stebuklų istoriškumą paliudija ir tradicija. Jos liudijimus paliesime skyrium.

Čia buvo argumentas paimtas iš Evangelijų. Šio vieno argumento mums visai pakaktų. Tačiau pilnumo dėliai pridedame argumentų ir iš kitų liudijimų, kurie parems Evangelijų liudijimus.

2. Krikščionių ir nekrikščionių liudijimai.

1) Krikščionių liudijimai.

a. Šv. Petras paliudija Kristaus stebuklus:

---

1 Plg. B. Goebel, Katholische Apologetik, 175.
2 Plg. Jon. 2, 1—11; 5, 1—16; 9, 1—38; 11, 1—44 ir k.
3 Plg. Mat. 8, 14 sq.; Jon. 9.

a) Sekminių pamoksle Jeruzalėje[1].

b) Pats Kristaus vardu darydamas stebuklą — išgydydamas luošą[2].

b. Šv. Paulius savo laiškuose neaprašo kurio nors stebuklo. Visi jo laiškai pamokomojo charakterio. Bet tie laiškai ir parodo, kad šv. Paulius jau žinojo iš tradicijos Kristaus stebuklus:

a) Jis sako, kad Kristus daręs stebuklų[3]. Svarbiausias jam stebuklas — Kristaus atsikėlimas iš numirusių[4].

b) Šv. Pauliaus įsitikinimu Kristus suteikė apaštalams galią stebuklus daryti, kad sėkmingiau vyktų platinti jų skelbiamas tikėjimas[5]. Konsekventiškai, ir pats Kristus turėjo galią stebuklus daryti.

c) Šv. Paulius savo paties daromus stebuklus priskiria Kristui[6].

c. Papijas, šv. Jono apaštalo mokinys, rašo, kad Kristaus prikeltieji tebegyvena „usque ad Hadrianum"[7].

d. Kvadratas, rašydamas Hadrijonui, mini Kristaus padarytus išgydymus ir iš numirusių prikėlimus. Jis pastebi, kad kai kurie išgydytųjų bei prikeltųjų išlikę net iki jo laikų[8].

e. O šv. Justinas savo apologijoje, priminęs Kristaus stebuklus, nurodo Piloto aktus ir jo rašytus Tiberijui laiškus[9].

2) Nekrikščionių liudijimai.

a. Žydų. a) Kristaus laikų žydai neneigė Kristaus nuostabių darbų; tik juos aiškino piktosios dvasios intervencija[10].

Kaip sako šv. Justinas[11], žydų vyresnieji tuojau Kristui atsikėlus iš numirusių pasiuntę rinktinius žmones skelbti tautiečiams, kad Kristus buvęs paprastas galiliejietis, kad magijos pagalba daręs nuostabių dalykų. Ta nuomonė žyduose ir įsigalėjo[12].

b) Juoz. Flavijus mini, kad Kristus buvęs „mirabilium operum effector"[13]. Apie tą tekstą jau esame kalbėję.

b. Pagonių liudijimai. Šie manė panašiai kaip ir žydai: Kristus nuostabius dalykus daręs magijos pagalba. Tą mintį, atrodo, jie bus pasiskolinę iš žydų, ir tai vėliau. Todėl ir nenuostabu, jei jie maža ką apie Kristų kalba.

---

1 Apd. 2, 22 sq.
2 Apd. 3, 6 sq.
3 1 Kor. 1, 21 sq.
4 Rom. 1, 4; 4, 25; 6, 4; 8, 11; 14, 9.
5 1 Kor. 12, 6 sq.; Gal. 3, 5 sq.; Žyd. 2, 4.
6 Rom. 15, 18; 2 Kor. 12, 12;
7 Philippus Sidetes, Historia christiana.
8 Eusebius, Hist. Eccl. IV, 3. M. G. 20, 307.
9 Apologia I, 48.
10 Plg. Mat. 9, 34; 12, 24; Mork. 3, 22; Luk. 11, 15; Jon. 9, 13 sq.; 11, 47; Apd. 4, 19.
11 Dialogus cum Tryphone, n. 17. 108.
12 Plg. Tertullianus, Adversus Judaeos, c. 9; M. L. 2, 664; Eusebius, Demonstratio evangelica III, 6; M. G. 22, 223 sq.
13 Antiquitates Judaicae 18, 3, 3.

a) Celsus rašo, kad Kristus daręs stebuklus magijos pagalba, kurios išmokęs Aigipte[1].

b) Porfirijus kartoja tą patį, ką ir Celsus[2].

c) Panašiai kalba ir Julijonas Apostatas[3]. Vadinasi, visi ką tik minėtieji nuostabių Kristaus darbų neneigia — jie tik nori juos naturaliai išaiškinti[4].

Taigi kad Kristus darė nuostabius dalykus — tai faktas. Tą faktą dar paliudija ir ta aplinkybė, kad, kalbant pirmųjų amžių krikščionims ir nekrikščionims apie Kristaus stebuklus, to meto krikščionybės priešai nekėlė balso prieš.

Vėlesnių laikų priešai (pagonys ir žydai) taip pat neneigė Kristaus stebuklų kaip fakto.

Baigiame pirmąją tezės dalį, parėmę ją dviem argumentais. Dar būtų galima sudaryti ir trečią argumentą ir tai iš to fakto, kad Kristaus stebuklų priešai, norėdami paneigti Evangelijų stebuklų istoriškumą, sugalvojo įvairių prieštaraujančių hipotezių. Bet mes to argumento čia neliesime, nors tas hipotezių įvairumas ir daug ką pasako.

Šioje tezės dalyje prikišamas vienas kitas *priekaištas:*

1. Kodėl pagonių istorikai nieko nesako apie Kristaus stebuklus?

Atsakant pažymėtina štai kas:

a. Ką-ne-ką pasako.

b. Nepasako daug, nes jie iš viso maža terašė apie Kristų.

c. Jiems maža terūpėjo žydų gyvenimo įvykiai.

d. Jei jie ir girdėjo pasakojant apie Kristų, galėjo tai palaikyti paprastais žmonių prasimanymais.

2. Apaštalai bei evangelistai galėję apgauti, skelbdami nebūtus stebuklus. Į tai atsakome:

a. Apaštalai buvo žmonės dori, šventi.

b. Juos klausytojai būtų sugavę bemeluojant.

c. Jais tikėjo daug išmintingų to laiko vyrų. Tie patys stebuklai ne vieną atvedė į Bažnyčią.

d. Pats stebuklų atpasakojimo būdas to neleidžia manyti. Apie tai jau esame kalbėję.

3. Tų laikų žmonės labai mėgę stebuklus — jų ieškoję[5].

Atsakome:

a. Tiesa, tais laikais ieškota stebuklų. Ir tas faktas verčia pasakojimus apie stebuklus priimti atsargiai. Tačiau, kita vertus,

---

[1] Origenes, Contra Celsum, 1, 28. 38.
[2] Hieronymus, Quaestiones in Genesim, l. 1, 1.
[3] Cyrillus Alex., Adversus Julianum, 6.
[4] Plg. H. Felder, Apologetica, Paderborn 1920, I, 220—223.
[5] A. Harnack, Das Wesen des Christentums, 16.

tas faktas neliepia iš anksto atmesti visų pasakojimų apie stebuklus.

b. Kristaus stebuklai yra aprašyti istoriniuose šaltiniuose. O tie šaltiniai išėję iš patikimų rankų. Apie tai jau kalbėjome.

c. Kristaus stebukluose nematome savinaudiškumo, kaip kituose tariamų stebukladarių veiksmuose. Priešingai, iš Kristaus stebuklų dvelkia pasiaukojimas, meilė, gailestingumas. Jie padaryti religiniais tikslais.

4. Tų laikų žmonės stebuklais palaikę šiaipjau nuostabius faktus, nes nežinojo visų gamtos dėsnių[1]. Atsakome:

a. Jie bent galėjo teisingai pastebėti faktus ir juos mums perduoti.

b. Tuos faktus regėjo ne vienas kuris, bet daugelis, ir visi jie pripažino juos nuostabius[2].

c. Tų nuostabių faktų daug, įvairių, pasikartojančių.

d. Tokius faktus mes ir dabar stebime, o naturaliai jų neišaiškiname, nors gamtos dėsnius ir geriau pažįstame.

5. Nereikia ilgo laikotarpio apipinti keno nors gyvenimui stebuklais[3]. Atsakome:

Taip, gali būti. Bet iš to dar negalima daryti išvados, kad Evangelijų stebuklai legendiniai.

a. Neklausiame ar į Kristaus gyvenimą g a l ė j o greit įsibrauti legendos, bet klausiame, ar i š t i k r ų j ų t a i p b u v o.

b. Kristaus gyvenime turime nevieną kurį nors paskirą atsitikimą, bet daug stebuklingų įvykių, harmoningai susijusių su paties Kristaus asmeniu ir mokslu. Be to, Kristaus stebuklai turi praktikinės reikšmės: nuo jų pareina Kristaus reikalaujamas tikėjimas. Taigi legendų greitas įsibrovimas į Kristaus gyvenimą būtų ir psichologiškai nesuprantamas dalykas.

c. Pagaliau, kodėl Kristaus amžininkai būtų puošę Jo gyvenimą legendomis, jei jame nebūtų buvę nieko antgamtinio? Juk jie gerai žinojo, kad Jo gyvenimas baigėsi negarbinga kryžiaus mirtimi. Visa tai suprantama, prileidus, kad Kristus darė stebuklus[4].

2 dalis. *Kristaus stebuklų filosofinis tikrumas.*

P a a i š k i n i m a i 1. Ši dalis, kaip ir visa ši tezė, yra ne kas kita, kaip p r a k t i š k a s pritaikymas tų filosofinių tiesų, kurias svarstėme pirmoje fundamentalinės teologijos paskaitų dalyje, kalbėdami apie stebuklų pažinimą[5].

---

[1] Plg. A. H a r n a c k, Das Wesen des Christentums, 16 sq.
[2] Jon. 7, 31; 12, 37; 11, 47.
[3] A. H a r n a c k, Das Wesen des Christentums, 17.
[4] B. G o e b e l, Katholische Apologetik, 180—181.
[5] Pr. V e n c k u s, Fundamentalinės teologijos paskaitos, I dalis, Kaunas 1931, 148—169.

2. Kristaus nuostabūs darbai yra tikras faktas. Tik klausimas, ar jų priežastis randama fizinėje gamtoje ar ne, vadinasi, ar jie gamtiški ar ne?

3. Pradžioje imsime Kristaus stebuklus visus kartu (cumulative) ar grupėmis. Paskui kai kuriuos jų žiūrėsime paskirai. Nėra reikalo čia nagrinėti visų Kristaus stebuklų paskirai, nes:

a. Jei kartą įsitikriname vieną kitą Kristaus stebuklą buvus tikrą ir padarytą Jo pasiuntinybei paliudyti, tai to jau ir pakanka Jo pasiuntinybei pripažinti.

b. Kartą įrodžius vieną kitą Kristaus stebuklą buvus tikrą, aišku, kad tikri stebuklai bus ir tie, kuriuos pats Kristus stebuklais laiko. Taip, pav., piktųjų dvasių išvarymą mes laikysime stebuklu, nes pats Kristus tokį jį laiko; kitaip jų neįrodinėsime.

4. Įrodinėdami, kad Kristaus stebuklai naturaliai neišaiškinami, sugrupuosime juos šitokia tvarka: Stebuklai negyvoje gamtoje, stebuklingi gydymai, prikėlimas iš numirusių ir apsėstųjų gydymas.

Įrodymas. Pirmoji tiesa Kaip pirmoje paskaitų dalyje minėjome[1], kiekvienam padariniui reikia pakankamos priežasties (priežastingumo dėsnis). Ta priežastis turi būti proporcinga padariniui. Jei ji bus mažesnė, tai padarinio dalis liks be priežasties.

Antroji tiesa. Kai kada galime konstatuoti, kad tarp padarinio ir jo priežasties nėra proporcijos, ir tai šiais atvejais:

a. Kuomet aiškiai iš aplinkybių matyti priažasties ir padarinio neproporcingumas.

Savaime čia kartais gali ir nebūti nieko nuostabaus; tas pats dalykas kitokiose sąlygose gali būti visai paprastas reiškinys. Pav., jei paprasta, bemokslė, beraštė kaimo moterėlė išgydytų tikrai ir sunkiai sergantį, vargiai pagydomą ligonį, tai mes palaikytume stebuklu, nes šiuo atveju tarp priežasties ir padarinio nėra jokios proporcijos; jei geriausias chirurgas tik vienu žodžiu pagydytų sunkiai sužeistą ligonį, tai ir tokį faktą palaikytume stebuklu.

Tuo tarpu to paties ligonio pagydymą operacijos būdu, per ilgesnį laiką, mes laikome visai paprastu dalyku.

Vadinasi, stebuklas nebūtinai turi būti toks įvykis, kurio nė vienas žmogus nepadarė, nepadaro ir nepadarys; stebuklas yra įvykis, kurio šiandien, šiose aplinkybėse, priežastis nėra proporcinga padariniui.

b. Kai kada galima konstatuoti, kad stebuklingam padariniui pagaminti nebuvo pasinaudota slaptomis jėgomis. Čia

---

[1] Fundamentalinės teologijos paskaitos, 1 d., 154.

galima remtis arba paties stebukladario turimu šventumu, išmintimi, arba aiškiu faktu, kad šis in concreto žmogus tam reikalingų žinių bei sugebėjimo niekur neįsigijo, arba faktu, kad jis vienose ir tose pačiose sąlygose gamina įvairius, specifiškai skirtingus, padarinius.

c. Kartais galima konstatuoti, kad kai kurie padariniai savo prigimtimi yra tokie, kuriems reikia Dievo kuriamosios galios (absoliutūs stebuklai). Tokie padariniai bus iš numirusių prikėlimas, betarpiškas vienos medžiaginės substancijos pakeitimas kita ir k.

Trečioji tiesa. Galima konstatuoti, kad tarp Kristaus nuostabių padarinių (stebuklų) ir naturalių jų priežasčių nėra proporcijos.

1. Apskritai. *a*. Kaip anksčiau minėjome, Kristaus stebuklai yra įvairių rūšių. Šie yra įvairių, kartais net pagrindinių, gamtos dėsnių išimtys. Kristaus stebuklai padaryti įvairiose vietose, dažnai vienu žodžiu, vienu valios pareiškimu, dalyvaujant didesniam ar mažesniam žiūrovų būriui, kurių tarpe dažnai buvo ir Kristaus priešų.

b. Tie nuostabūs Kristaus darbai yra sujungti su viešuoju Jo gyvenimu, Jo mokslu, to mokslo skelbimu.

c. Čia dar tenka atsiminti Kristaus šventumas, išmintis, Jo turėti tikslai, to meto buvusios sąlygos.

Iš viso to susidaro pagrindas tvirtinti, kad Kristaus stebuklai yra filosofiškai tikri. Todėl Arnobijus jau senovėje galėjo pagonims sakyti: „Ar galite mums nurodyti ir pasakyti vyrą, didesnį uš visus kada nors buvusius vyrus, kurs būtų padaręs bent tūkstantąją dalį to, ką Kristus padarė“[1].

Taigi, kas sąžiningai ir be aprijorinio nusistatymo skaito Evangelijas ir ima visus jose suminėtus Kristaus stebuklus kartu, tas, neneigdamas Evangelijų istoriškumo ir gamtos dėsnių pastovumo, turi pripažinti, kad Kristaus nuostabių darbų priežastis yra už fizinės gamtos ribų. Jeigu yra padarinys, kurio fizinė gamta jokiu būdu neišsigali padaryti ir kuris ją praneša, aišku, kad jis, tas padarinys, proporcingą sau priežastį turi turėti kur kitur.

2. Specijaliai. Imame paskiras Kristaus stebuklų grupes. Kalbėdami apie kiekvieną grupę, kai kuriuos stebuklus paliesime dar skyrium.

1) Numirusiųjų prikėlimas. Evangelijos paduoda tris numirusiųjų prikėlimus: Jairo dukters[2], Jaunikaičio iš Naimo[3],

[1] Adversus Gentes 1, 43: „Potestisne aliquem nobis designare, monstrare et omnibus illis magis, qui umquam fuere per saecula, consimile aliquid Christo millesima ex parte qui fecerit“.

[2] Mat 9, 18 sq.

[3] Luk. 7, 11 sq.

ir Lozoriaus[1]. Du paskutinieji prikėlimai padaryti vien žodžiu; pirmasis dar ir rankos palietimu.

a. Prikėlimas iš numirusių p r a n e š a gamtos jėgas, juo labiau, jei jis įvykdomas vien žodžiu, noru. Tai a b s o l i u t u s stebuklas.

a) Jis suponuoja galią restauruoti gendantį ar sugedusį kūną *ir* jam grąžinti jau kartą a t s i s k y r u s i ą sielą. Čia reikia aukštesnės jėgos, specijalios Dievo intervencijos[2].

b) Ypač prikėlimas praneša gamtos dėsnius, jei prikeliama v i e n ž o d ž i u, vien tik p a n o r ė j u s, ar rankos palietimu.

c) Tą patį sako ir tūkstančių metų p a t y r i m a s: niekas nežino atsitikimo, kad numiręs kada nors pats būtų atsikėlęs.

d) Kad iš numirusių prikėlimas yra stebuklas, tai pripažįsta visi, — ir kritikai liberalai. Jie tiktai kitaip aiškina Kristaus padarytus prikėlimus. Tie prikėlimai esą arba legendos, arba tie asmens buvę tik tariamai numirę.

b. Evangelijose minimus prikėlimus reikia priimti kaip istorinius faktus. Negalima sakyti čia buvus tik t a r i a m ą mirtį, nes:

a) Tuomet sektų, kad žydai dažnai laidodavo dar n e m i r u s i u s žmones — kuriuos tik Kristus pabandė prikelti, visi pasirodė „tariamai numirę".

b) Tariamosios mirties hipotezėje stebuklas būtų pačiame fakte: mat, Kristus n e m a t ę s žmogaus, ž i n o j o, kad jis tiktai miega.

c) Noras prikeldinėti tik tariamai numirusius nesutaikomas su Kristaus š v e n t u m u ir i š m i n t i m i. Žiūrint Kristaus šventumo ir išminties, buvo galima pilnai laukti, kad Jis pastebėjęs, kaip kartais laidoja tik tariamai numirusį, būtų nurodęs neatsargaus laidojimo blogumą, būtų perspėjęs, o ne pasinaudojęs tuo savo reikalams: savo mesijaninei pasiuntinybei paliudyti.

d) Kristus prikelia vien ž o d ž i u. Ir tariamai numirusiam, sergančiam kuria nors liga ar esančiam letarge prikelti vieno žodžio nepakanka. Be to, dėl ko tie tariamieji numirėliai nebūtų girdėję kitų žmonių kalbų, verksmo, triukšmo, nešimo, o tiktai Kristaus žodį? Pagaliau, juk tie numirėliai buvo sirgę, kai kurie jų gal ilgokai, buvo nusilpę, o Kristui juos prikėlus, tuojau jie tapo sveiki.

c. Kristaus padarytų prikėlimų negalima laikyti l e g e n d o m i s.

Kaip anksčiau minėjome (pirmojoje tezės dalyje), Kristaus stebuklai yra susiję su Jo viešuoju gyvenimu, darbais, mokslu, to mokslo skelbimu. Neigiant stebuklų istoriškumą konsekventiškai reikia neigti ir kitus Kristaus darbus, Jo kalbas ir net patį

---

[1] Jon. 11, 1—45.
[2] Plačiau žiur. Pr. V e n c k u s, Fundamentalinės teologijos paskaitos, I dalis

Kristaus asmens istoriškumą. Taigi reikia arba pripažinti, kad Kristaus iš numirusių prikėlimai buvo tikrai stebuklingi, arba paneigti patį Kristaus egzistavimą[1].

2) Stebuklai negyvoje gamtoje. Šios rūšies stebuklų Evangelijose paminėta apie devynis. Juos Kristus padarė žodžiu ar palaiminimu[2]. Jų čia nebepaminime. Šių visų faktų ne- negalima išaiškinti vien fizinėmis gamtos jėgomis, dėsniais ar priežastimis.

a. Jie praneša vienos fizinės gamtos priežastis, nes tarp pavartotų determinuotose aplinkybėse konkrečių priemonių ir tarp padarinių nėra proporcijos.

a) Staigus, betarpiškas, vien žodžiu vandens pavertimas vynu[3]. Vien valios aktu pagaminti cheminį procesą fizinėmis gamtos jėgomis yra negalimas dalykas. Vienos medžiagos substancijai be jokių pagalbinių priemonių (betarpiškai), staiga pakeisti kita substancija reikia pirmosios priežasties, kuriančios galios.

b) Vien valios aktu nutildyti[4] jūros bangas taip pat yra faktas, pranešąs fizinę gamtą. Jėgos, veikiančios su tam tikru būtinumu, tik jau neklauso betarpiško valios įsakymo. Pabandykime įsakyti lietui nelyti, akmeniui nekristi! Tiesa, jūrininkai moka tam tikromis priemonėmis apraminti jūros bangas. Tačiau to stebuklu nelaikome, nes čia yra tarp priemonių ir padarinio proporcija.

c) Panašiai yra su duonos padauginimu[5], vaikščiojimu Genezareto ežero paviršium[6] ir su kitais šios rūšies faktais.

Kad vanduo virstų vynu, dėl vien ištarto žodžio staiga nurimtų įsisiūbavusi jūra, staiga padaugėtų duonos... aišku, tam nepakanka vieno žodžio ar valios akto. O jei tokie padariniai yra, tai juos tegalėjo pagaminti tik didesnė priežastis, ne gamtinė.

b. Negyvoje gamtoje Kristaus padarytų stebuklų negalima išaiškinti naturaliai, kaip tai bando racijonalistai.

O kaip iš tikrųjų racijonalistai aiškina paskirus šios rūšies Kristaus stebuklus?

Vanduo paverstas vynu[7], pasak jų, šitaip: arba Kristus buvęs slapta atsigabenęs vyno į vestuves, arba į tarnų supiltą vandenį įmaišęs kažin kurios substancijos, arba sugestijonavęs geriančiuosius, įkalbėdamas jiems, kad geriamasis vanduo esąs vynas.

---

[1] Plg. Brunsmann J., Lehrbuch des Apologetik, I 326.

[2] Mat 8, 23 sq.; 15, 29 sq.; 17, 23 sq.; 21, 18 sq.; Mork. 6, 47 sq.; Luk. 15, 1, sq.; Jon. 2, 1 sq.; 6, 1 sq.; 21, 1 sq.

[3] Jon. 2, 1 11; 4, 46.

[4] Mat. 8, 23 sq.; Mork. 4, 36 sq.

[5] Mat. 14, 15 sq.; 15, 32 sq.; Mork. 6, 33 sq.; 8, 1 sq.

[6] Mat. 14, 26 sq.; Mork. 6, 49 sq.

[7] Jon. 2, 1—11.

Kristaus vaikščiojimą vandens paviršium[1] jie taip pat aškina įvairiai. Tai Kristus padaręs savo vikrumu, arba jis stovėjęs ant plūduriuojančio medžio. Kiti vėl tą Evangelijų tekstą skaito kitaip: vietoje *super* mare, jie skaito *ad* ar *circa* mare.

Duonos padauginimas[2] irgi įvairiai aiškinamas. Sako, kad minią paveikęs Kristaus pavyzdys. Čia daugelis turėję atsinešę duonos, ją pasidalinę su kitais ir tuo būdu visi pasisotinę. Kiti sako, kad žmonės maža tos duonos tegavę, arba apaštalai turėję paslėptos duonos atsargai. Yra net tokių, kurie čia supranta dvasinį pasotinimą.

O audros nutildymas[3], racijonalistų manymu, buvęs visai naturalus dalykas. Audra, esą, nutilusi iš palengvo, o gal atsitiktinai staiga. Kiti audros nutildymą supranta metaforiškai — apaštalų širdyse.

Tokie ir panašūs Kristaus stebuklų aiškinimai griežtai atmestini. Ir štai dėl ko:

a) Patys racijonalistai Kristų laiko idealiu žmogumi. Tačiau, susidūrę su Jo stebuklais ir juos aiškindami, iš Jo padaro kažin kokį komedijantą, apgaviką: juk kaip suderinti su Kristaus išmintimi ir šventumu slaptą duonos atgabenimą stebuklui įscenizuoti, arba lentelių pagalba vaikščiojimą jūros paviršium, kad sustiprintų apaštalų tikėjimą savo dieviška pasiuntinybe. Argi tas, kuris šitokius dalykus sąmoningai ar nesąmoningai daro, gali būti idealus žmogus?

b) Racijonalistai savo aiškinimus remia galimumu, vadinasi, kad taip galėję būti. Gerai. Bet mes čia nekalbame ar taip galėjo, ar negalėjo būti; neabejojame, kad gyvenime gali būti komedijų ir apgavimų. Bet mes tik klausiame, kas šiuo konkrečiu atveju buvo. Norint atsakyti į tai, reikia remtis kitų, mačiusiųjų ar šiaip žinančiųjų, liudijimais. Faktams patirti vienos filosofijos nepakanka, juo labiau vien galimumo. Kristaus stebuklus liudija Evangelijos. Jos reikia suprasti taip, kaip jos nori būti suprastos. Aiškinti jas savaip, visiškai nežiūrint to, ką jos pačios sako, reiškia ne ką kitą, kaip paneigti jų istoriškumą (o tai yra negalima).

c) Negalima to viso priskirti slaptoms gamtos jėgoms. Tarp padarinio ir priežasties bei priemonių turi būti proporcija. Jei esti įvairūs padariniai turi būti ir įvairios priežastys. Kristaus stebuklingieji darbai yra įvairūs, aplinkybės taip pat įvairios, o priemonės dažniausiai tos pačios — valios aktas, žodis. Kristui nereikia jokio stalo be vinių, nereikia jam ir būrio žmonių rankų sukabinimo, tamsos, pasirengimo ir k. Savo

---

[1] Mat. 14, 22—34.
[2] Mat. 14, 15—21; 15, 32—38.
[3] Mat. 8, 23 sq.

stebuklų metu Jis neparodo jokio kūno ar dvasios jėgų įtempimo, dvejojimo, kad gali nepasisekti.

Be to, tokių jėgų, kurios išaiškintų Kristaus stebuklus, gamtoje ir būti negali. Prileidus čia kažin kokias slaptas gamtos jėgas, veikiančias tam tikrais, bet mums dar nežinomais, dėsniais, sektų, kad vieni gamtos dėsniai prieštarauja kitiems. Dėsniui, kad sunkesnis už vandenį daiktas paprastame vandenyje skęsta, prieštarautų kitas „dėsnis“, kad tas pats sunkesnis daiktas tokiame pat vandenyje ir tokiose pat sąlygose neskęsta.

Pagaliau, prileidus, kad Kristus čia pasinaudojo tiek tuomet, tiek dar ir šiandien nežinomomis gamtos jėgomis, reiktų pripažinti: arba Kristus jau žinojo tas slaptas jėgas, — tuomet jau pats tas Jo žinojimas yra stebuklingas (nuostabi išmintis), arba Jis jas panaudojo jų nežinodamas, — tuomet jau pats jų panaudojimas pasidaro stebuklingas dalykas.

3) Stebuklingi pagydymai. Evangelijoje minimi pagydymai neišaiškinami vien fizinėmis gamtos jėgomis.

a. Jie pranešą vienos fizinės gamtos priežastis, nes tarp pavartotų konkrečių priemonių ir padarinių nėra proporcijos.

Iš vienos pusės čia yra padariniai: Kristus pagydo sergančius įvairiomis ligomis. Prisiminkime čia keletą tokių išgydymų. Vienu Kristaus noru pagydomas toli esąs stabo ištiktas tarnas[1], raupsuotas, ištarus: „Būk nesuteptas“[2]; dešimts raupsuotų[3], moteris, dvylika metų sirgusi kraujo plūdimu[4]; žmogus, kuriam buvo atrofijuota ranka[5]; žmogus, sergąs vandenlige[6]; keturių vyrų atneštas su guoliu stabo ištiktas[7]; akli[8]; trisdešimt aštuonerius metus sirgęs, ištarus Kristui: „Imk savo guolį ir eik“[9].

Iš antros pusės čia yra priemonės. Kristus nesinaudoja kokiomis ypatingomis priemonėmis: Jis nevartoja medicininių preparatų, nesilaiko universalių metodų. Daugiausia Kristus gydo žodžiu ir valios aktu[10], o retkarčiais veiksmais, uždėdamas rankas, ar prisiliesdamas[11], ar patepdamas seilėmis[12].

Be to, Kristus gydo greitai. Kai kurias tų ligų šiandien medicina taip pat pagydo, bet tam jai reikia laiko ir kitų sąlygų.

Aišku, kad tarp padarinių (pagydymų) ir šiose sąlygose konkrečiai pavartotų priemonių (žodis, valios aktas, prisilietimas, patepimas seilėmis) nėra proporcijos. Tai konstatuodami,

---

[1] Mat. 8, 5 sq.; Luk. 7, 2 sq.;
[2] Mat. 8, 1 sq.; Mork. 1, 40 sq.
[3] Luk. 17, 12 sq.
[4] Mat. 9, 20 sq.; Mork 5, 25 sq.
[5] Mat 12, 10 sq.; Mork. 3, 1 sq.
[6] Luk. 14, 2 sq.
[7] Mat. 9, 2 sq.
[8] Jon. 9, 1—41; Mat. 9, 27; 20, 29.
[9] Jon. 5, 2—15.
[10] Mat. 8, 5 sq; 9, 20 sq.; Mork. 2, 1 sq.; 3, 1 sq.; Luk. 17, 12 sq.; Jon. 4, 46 sq.; 5, 2 sq.
[11] Mat. 1, 29 sq.; 8, 3; 9, 27 sq.; 20, 29 sq.; Mork. 7, 33; 8, 22 sq; Luk. 14, 1 sq.; 22, 49 sq.
[12] Mork. 7, 33 sq.; Jon. 9, 5 sq.

turime galvoje ne vien ligos pagydymo faktą, bet ypač tas aplinkybes, kuriose pagydyta. Tos aplinkybės kaip tik sustiprina tą tarp priežasties ir padarinio disproporciją, kuri ir parodo fakto stebuklingumą. Juk kai kurie dalykai šiandien ir naturaliai yra galimi, pav., kai kurie ligonys išgydomi operacijos pagalba. Čia nebus jokio stebuklo. Bet jei kuris gydytojas ar chirurgas imtų gydyti tokius pat operacijos reikalingus ligonis vien žodžiu, prisilietimu, valios aktu, to jau nebeskirtume gamtinėms jėgoms, bet tai palaikytume stebuklu; juo labiau, jei tokius darbus imtų daryti paprastas, bemokslis žmogus.

Racijonalistai stengiasi kitaip aiškinti Kristaus pagydymus. Tam sugalvota įvairių teorijų. Vieni sako, kad Kristus gydęs mediciniškai; kiti — psichoterapiškai; dar kiti — religine sugestija ir k.

b. Kristaus stebuklingų gydymų negalima išaiškinti naturaliai, mediciniškai, nes:

a) Iš kur tos mediciniškos Kristaus žinios?

b) Sakykime, kad Kristus buvo geriausias medikas. Bet ar medicina gali betarpiškai, vadinasi, be jokių priemonių, greitai, staiga, vien valios aktu, žodžiu išgydyti tikrą ligonį? Jei Kristus gydė medicinos pagalba, Jis darė tai, ko niekas kitas negalėjo padaryti ir ko net po 20 amž. niekas nesugeba padaryti medicinos pagalba.

c. Kristaus stebuklingų gydymų negalima išaiškinti psichoterapiškai, vadinasi, hipnozo, sugestijos pagalba.

Daugelis protestantų liberalų teologų Kristaus gydymus laiko istoriniais faktais. Tačiau aiškina juos naturaliai, daugiausia sugestija[1]. Remiasi jie tuo, kad Kristus gydydamas reikalaudavęs tikėjimo[2], ir nepadarydavęs stebuklų ten, kur netikėta[3]; kad gydydamas prisiliesdavęs ligonio, tuo jį hipnotizuodamas.

Ši hipotezė Kristaus nuostabių gydymų neišaiškina.

Apskritai. a) Sugestija negalima išgydyti fiziologinių organinių ligų. Čia sugestija tegali tik sumažinti skausmą, užmigdyti.

b) Psichoterapija gydo ligas, susijusias su nervų sistema bei vaizduote. Šios rūšies ligos gali kilti iš nesveikai įsikaltos minties, per didelio jautrumo, autosugestijos. Čia įtakos turi neurastenija, isterija. Neurastenikai ir isterikai lengvai pasiduoda sugestijai ir autosugestijai.

Be to, šios rūšies ligos gydomos tam tikrose sąlygose; tam tikro laipsnio sugestija turi būti taikoma metodiškai. Tam reikalingas prityręs gydytojas.

Sugestijos grąžinta sveikata retai tėra visiška ir patvari. Kad šios rūšies liga nesikartotų, svarbu pašalinti priežastis, kurios žmogų veda į šią ligą.

---

1 Pav. A. Harnack, Das Wesen des Christentums, 19.

2 Mat. 8, 5 sq.; 9, 22 sq.; 13, 58; Mork. 2, 1 sq.; 9, 23; Luk. 18, 42.

3 Mat. 13, 58.

Dar rečiau sugestija tepagydo greitai. Kažin kas yra pasakęs, kad lengviau sveiką žmogų hipnotizuojant padaryti isteriką, negu isteriką sveiką.

Sugestija jokiu būdu nepagydys tų, kurie yra toli nuo sugestijuojančio.

Sugestija priklauso kiekvieno subjekto dispozicijų tvirtumo.

Pažvelkime dabar į Kristaus gydymus.

a) Jis gydo įvairius ligonius. Vieni jų patys atvyksta pas Kristų, kiti atvedami bei atnešami. Negalima sakyti, kad tie įvairūs ligoniai visi sirgę nervų ligomis[1].

b) Visus ligonius Kristus gydo paprastu būdu — dažniausiai valios aktu[2]. Be to, jis gydo staiga[3], visiškai ir patvariai. Kristus gydo ir toli esančius, vadinasi, tokius, kurių sugestija nesiekia[4]. Kristaus nuostabų gydymą patvirtina ir ta aplinkybė, kad po tokių išgydymų stiprėja Jo mokinių tikėjimas, didėja minių entuzijazmas[5], priešų neapykanta[6].

d. Kristaus stebuklų negalima aiškinti religine ligonių autosugestija, būtent, jų įsitikinimu, kad tikėjimas Kristumi žmogų padarąs sveiką.

Tiesa, Kristus, prieš darydamas stebuklą, kartais reikalaudavo tikėjimo[7], kartais Jo paties padarytą stebuklą priskirdavo žmogaus tikėjimui[8]; sakė, kad dėl netikėjimo negalėjęs padaryti stebuklo[9]. Tačiau iš antros pusės yra didelis skirtumas tarp Kristaus stebuklų ir tų nuostabių dalykų, kuriuos kartais padaro tikėjimas. Kalbant apie Kristaus stebuklingus pagydymus, reikia pasakyti:

a) Kristus nevisuomet reikalaudavo tikėjimo[10], vadinasi, tikėjimas nėra stebuklų priežastis (kai kada jis tėra tik sąlyga).

b) Reikalaujamas tikėjimas nėra paprastas pasitikėjimas, bet tikėjimas Jo mesijanine pasiuntinybe[11]. Kristus nedarė stebuklų dėl stebuklų, bet dėl aukštesnio tikslo. Kur stebuklas savo tikslo nesiekė, ten jo reikalas ir atpuolė. Kristaus reikalaujamas tikėjimas turi religinį dorinį tikslą.

c) Tas tikėjimas kartais būdavo reikalaujamas tiktai išgydžius[12].

---

1 Žiūr. Mat. 12, 10; Luk. 13, 11; 14, 2; 17, 12; 22, 51; Jon. 9.
2 Mat. 8, 13; 9, 6; 12, 13; 15, 28.
3 Mork. 8, 22 sq.; Luk. 17, 11 sq.
4 Mat. 8, 5 sq.; Jon. 4, 46.
5 Jon. 6, 2; 7, 31.
6 Jon. 11, 47; Apd. 2, 22.
7 Mat. 9, 28.
8 Mat. 9, 22; Mork. 5, 34; 10, 52; Luk. 8, 48; 18, 42.
9 Mat. 13, 58; 17, 20; Mork. 6, 5.
10 Mat. 8, 5 sq.; Mork. 1, 29 sq.; 3, 1 sq.; Jon. 5, 2 sq.
11 Mat. 15, 24 sq.; Mork. 10, 48 sq.; Luk. 18, 38 sq.; Jon. 11, 24 sq.
12 Jon. 9, 35.

d) Dažnai tikėjimo reikalauta ne iš gydomųjų, kurie kartais ir toli nuo Kristaus būdavo, bet iš jų artimųjų, kurie prašo pagydyti ligonį[1].

e) Kartais Kristus reikalaudavo tikėjimo ten, kur tikėjimas nieko negalėjo padėti, pav., Jairo dukters ir Lozoriaus prikėlimas[2], arba šv. Petro vaikščiojimas vandens paviršiumi[3].

f) O kartais Jis pagydo žmogų, kuris neturi jokio tikėjimo[4].

Čia iškeliama *sunkenybė:* kodėl Kristus nazaretiečiams nepadaręs stebuklų?[5] Atsakant į tai, a) reikia pabrėžti, kas jau buvo sakyta, kad Kristus nedarė stebuklų dėl stebuklų. Stebuklų tikslas buvo, kad žmonės tikėtų Jo mesijanine pasiuntinybe ir priimtų Jo skelbiamą mokslą. O nazaretiečiai ir daug stebuklų matydami[6], netikėjo. Taigi daugiau jų daryti nebebuvo nė prasmės, vadinasi, negalėjo padaryti stebuklų tik todėl, kad jie būtų buvę už Kristaus mesijaninio pašaukimo ribų.

b) Piktosios dvasios gundomas, Kristus taip pat nedarė stebuklų[7].

Tiek apie Kristaus stebuklingus pagydymus[8].

3 dalis. *Teologinis Kristaus stebuklų tikrumas.*

Teologinis tikrumas pasako, kad šio ar ano nuostabaus dalyko fizinė ar moralinė priežastis yra Dievas. Sprendžiant tai, dažnai reikia žiūrėti ne vien dalyko prigimties (kas įprastai daroma, kalbant apie absoliučius stebuklus), bet dažnai dar ir dalyko aplinkybių (kai turimas reikalas su reliatyviais stebuklais; dėl absoliučių stebuklų teologinio tikrumo abejojimų negali būti: jų fizine priežastimi yra pats Dievas). Tos aplinkybės nusakomos šiais žodžiais: kas, ką, kur, kuo, kodėl, kuriuo būdu, kada. Jei šios aplinkybės teigiamos, tai nuostabaus įvykio priežastis bus jei jau ne pats Dievas, tai bent gera dvasia. To mums,

---

1 Mat. 8. 5 sq.; 15, 28; Mork. 9, 23; Jon. 4, 49; 11, 24.

2 Mork. 5, 36; Jon. 11, 25 sq.

3 Mat. 14, 31.

4 Luk. 22, 51.

5 Mork. 6, 15; Mat. 13, 58.

6 Mat. 13, 54; Mork. 6, 2.

7 Šia proga galima pažiūrėti amerikonų sektą *Christian Science,* kitur žinomą edijizmo vardu. Ją sukūrė Mary Baker G. Eddy (1820—1906). Ji parašė (sakosi Dievo įkvėpta) knygą: „Science and Health with Key to the Scripture". Ji skelbė savos rūšies panpsichizmą spiritualistinį monizmą): realus daiktas tėra Dievas—Dvasia; visa kita irgi dvasia ar idėjos; žmogus — amžinas ir nemirštamas Dievo atspindys. Gimimas, mirtis liga, nuodėmė ir t. t. — tik sapnas, svajojimo, sugestijos padarinys. Gydant ligonį reikią jam įkalbėti jo ligą esant svajonę, duoti jam žinoti, kad jis sveikas, reikią įsamoninti dvasiškumą (Christian Science). Kristus kaip tik šitaip ir gydęs. — Suprantama, kad čia kalbama apie religinę sugestiją.

8 O apie Kristaus stebuklingus gydymus verta pažiūrėti B. Goebel, Katholische Apologetik, 187; jis čia pastebi: „Allerdings sind auch gerade die Heilwunder Jesu nicht isoliert zu betrachten, sondern in Rahmen seiner gesamten Wundertätigkeit und auf dem Hintergrund seiner wunderbaren Persönlichkeit".

kalbant apie stebuklų apologetinę vertę, ir pakanka. Neigiamos aplinkybės nuostabų įvykį, neturintį fizinėje gamtoje priežasties, verčia priskirti negerai dvasiai. Jos veikimas gamtoje nevadinamas stebuklu.

Kalbant apie Kristaus stebuklų teologinį tikrumą, reikia pasakyti:

a. Kristaus stebukluose matyti absoliučių stebuklų, vadinasi, tokių, kurių fizinė priežastis tegali būti tik Dievas. Prie tokių stebuklų pirmiausia reikia priskirti numirusiųjų prikėlimai, paskui staigus, be jokių priemonių, vandens pavertimas vynu. Šitos rūšies stebukluose tuo pačiu aiškus teologiškas jų tikrumas. Jų prigimtis tokia, kuriai atsirasti reikia paties Dievo, Jo veikimo (fizinio), Dievo kuriamosios ar į ją panašios galios.

Be to, čia kuriamoji Dievo galia matyti ne vien iš stebuklų prigimties, bet ir iš jų darymo būdo. Jei viena ir ta pati galia subjekto nevaržoma gamina įvairius padarinius, net ir tokiuose subjektuose, kurie iš savęs neturi tam palinkimo, veikia ir daro greitai, be jokių priemonių, — tai tokia galia praneša kiekvieną sukurtą galią, kuri, kaip žinoma, esti ribota, varžoma subjekto, subjekto padarinių, priemonių, laiko ir k.

Tokią neribotą galią parodė Kristus savo darbais, kuriuos mes galime vadinti tikrais stebuklais. Įrodžius jų istorinį tikrumą, konsekventiškai tenka pripažinti ir jų teologinį tikrumą.

b. Kitų Kristaus stebuklų prigimtis tokia, kuri šiandien nežinia, ar priklauso absoliučiam stebuklui, ar ne. Taigi lieka prileisti, kad tai gali būti ir reliatyvūs stebuklai. Konsekventiškai, čia kyla reikalas paisyti ir nuostabaus įvykio aplinkybių. Iš jų pasirodys, ar tie nuostabūs faktai yra piktosios dvasios darbas, ar ne.

Tačiau Kristaus nuostabūs darbai piktosios dvasios pagalba, neišaiškinami.

a) Tai būtų nesutaikoma su Kristaus šventumu; juk Jo kasdieninė duona — vykdyti Tėvo valią; tai būtų nesutaikoma taip pat ir su Jo išmintimi.

b) Kitos stebuklų aplinkybės. Kristaus stebuklai daugiausia gailestingumo ir meilės darbai. Jo stebukluose nematyti tuštumo, pasididžiavimo: Kristus nedaro stebuklo gundytojui[1], priešams[2], Erodui[3]. Kristaus stebuklų tikslas — paremti savo doktriną[4], kuri piktosios dvasios karalystei, aišku, netarnauja. Stebuklų padariniai — Dievo karalystės plitimas, kuri piktajai dvasiai nėra maloni[5]. Kristus stebuklus daro Tėvo vardu[6].

---

1 Mat. 4, 3 sq.
2 Mat. 12, 38 sq.
3 Luk. 23, 8 sq.
4 Jon. 10, 25 sq.; 15, 21 sq.
5 Mat. 12, 25 sq.; Luk. 11, 15 sq.; Jon. 12, 91; 1 Jon. 3, 8.
6 Jon. 5, 17 sq.; 5, 36; 10, 32. 37.

c) Pats Kristus savo darbus priskiria Dievui[1]. Remiantis vien žmogišku Kristaus autoritetu, tas priskyrimas yra reikšmingas.

d) Piktosios dvasios veikimas Kristaus nuostabiuose darbuose būtų nesutaikomas su Dievo teisumu (cum veracitate) ir išmintimi. Kristus skelbia naują religiją. Tam turimą savo teisę Jis motyvuoja savo dieviška pasiuntinybe[2], o šios tikrumą remia stebuklais[3]. Jei Dievas būtų leidęs piktajai dvasiai daryti tariamus stebuklus taip, kad jie ir gerai žiūrinčiam atrodytų einą iš Dievo, tai žmonių suklydimo kaltininkas iš dalies būtų ir pats Dievas.

Antroje ir trečioje šios tezės dalyje prikišamas *priekaištas:* Kristaus amžininkai maža išmanę gamtos dėsnių ir jėgų. Todėl nuostabius dalykus galėję palaikyti ir stebuklingais. Į tai reikia pasakyti:

a. Nesigilinant, kiek Kristaus amžininkai išmanė gamtos dėsnių ir jėgų, mums aišku, kad ir šiandien, kada gamtos mokslai yra toli pažengę, Kristaus nuostabių darbų negalima išaiškinti naturaliai. Įrodinėdami Kristaus stebuklų filosofinį ir teologinį tikrumą, mes nesirėmėme Kristaus amžininkų išmanymu gamtos dėsnių ir jėgų, bet rėmėmės šių dienų mokslo daviniais. Minėjome, kad gal ir galima paabejoti vienu kitu Kristaus nuostabiu darbu, ar jis prašoksta fizinės gamtos jėgas; tačiau, turint galvoje tų nuostabių darbų sumą, klausimas pasidaro visai aiškus[4].

b. Į Kristaus stebuklus mes pažvelgėme 20 amžiaus akimis ir juose įžiūrėjome stebuklus. O įžiūrėti mums leido ta aplinkybė, kad Kristaus amžininkai, — šiuo atveju apaštalai, evangelistai,— nors ir mažiau už mus išmanė gamtos dėsnių ir jėgų, tačiau vis dėlto teisingai atpasakojo matytus ir girdėtus faktus. Turėdami tai, mes šiandien galime analizuoti tų faktų prigimtį. Tie evangelistų atpasakojimai yra suprantami ir aiškūs.

a) Vieni jų yra tokie smulkmeningi, kad mes lengvai galime šiandien analizuoti tų faktų prigimtį[5].

b) Kiti, kad ir ne su tokiom smulkmenom atpasakoti, vis dėlto yra tiek aiškūs, kad esminiai dalykai yra visai gerai prieinami.

c) Kai kurie įvykiai jau tada praleisti su tardymais, tyrimais, apklausinėjimais[6].

Taigi, turint Evangelijose aprašomų faktų istorinį tikrumą, ir po 20 amžių galima tyrinėti jų filosofinis tikrumas.

---

[1] Jon. 5, 35 sq.; 9, 3; 10, 17 sq.; 11, 41 sq.; 14, 10; Luk. 10, 19; 17, 18.
[2] Mat. 12, 28; Jon. 5, 36; 10, 25. 37.
[3] Mat. 11, 3 sq.; Jon. 15, 21 sq.
[4] Plg. Lercher L., Institutiones theologiae dogmaticae, I 192.
[5] Plg. Jon. 9, 1—41; 11, 1—46.
[6] Jon. 9, 13—41.

4 dalis. *Reliatyvusis Kristaus stebuklų tikrumas.*

Kaip matėme bendrojoje fundamentalinės teologijos dalyje, šiuo atveju galima svarstyti du dalykai:

1. Ar stebuklas iš viso gali eiti ženklu apreiškimui paliudyti (vis demonstrativa miraculi). Šito klausimo čia nebeliečiame, nes jis jau anksčiau svarstytas[1].

2. Kai kada galima pažinti, kad šio ar šių in concreto stebuklų tikslas yra apreiškimui paliudyti. Čia apie tai ir kalbėsime, būtent, kad Kristus darė stebuklus savo pasiuntinybei, o tuo pačiu ir savo apreiškimo dieviškumui įrodyti.

a. Kristus nurodo į savo stebuklus kaip į savo dieviškos pasiuntinybės liudytojus. Jis tai daro, kartais apskritai išsitardamas apie savo stebuklus, kartais kalbėdamas apie paskirus stebuklus.

a) Kai kada Kristus apskritai nurodo savo stebuklus kaip savo mesijaninės pasiuntinybės liudytojus. Šv. Jono Krikštytojo mokiniams Jis liepia pranešti, ką jie matę, būtent kad akli regi, raiši vaikščioja, kurti girdi[2]. O kitoje vietoje Kristus šitaip sako: „Darbai, kuriuos aš darau, liudija, kad Tėvas mane siuntė“[3]. Netikėlius žydus Jis perspėja tikėti bent dėl nuostabių savo darbų[4]. Grasydamas jiems, Jis sako, kad jie nebūsią pateisinti tik dėl to, kad netikėjo matydami tokius stebuklus, kurių niekas nepadaro[5].

b) Kai kada Kristus nurodo į paskirus savo stekuklus kaip savo pasiuntinybės liudytojus. Įrodydamas savo teisę ir galią atleisti nuodėmes, Jis išgydo paralitiką[6]. Lozorių Jis prikelia iš numirusių, kad Jį apstojusi minia tikėtų, kad jis Tėvo siųstas[7].

b. Taip pat Kristaus stekuklus suprato ir apaštalai. Jie laiko stebuklu, kad Kristaus klauso ir vėjai ir jūra[8]. Jie tiki Kristų dėl padarytų stebuklų[9], kurių Kristus daug padaro jų akivaizdoje, bet kurių nevisi Evangelijose surašyti[10]. Šv. Petras pirmajame savo pamoksle primena Kristų, kurį Dievas paliudijęs stebuklais ir ženklais[11].

c. Panašiai stebuklus supranta ir žydų liaudis bei kiti. Žmonės įtikėjo Kristų dėl to, kad matė Jo stebuklus[12]. Žydų vyresnysis Nikodemas atvirai Kristui prisipažįsta, kad Jo dieviškąją pasiuntinybę pripažįstąs dėl daromųjų Jo stebuklų: „Nes niekas negalėtų daryti tų stebuklų, kuriuos tu darai, jei Dievas nebūtų su juo“[13]. Ir karaliaus valdininkas įtiki, kada tikrai įsitiki-

---

[1] Žiūr. Pr. Venckus, Fundamentalinės teologijos paskaitos, I 161—162.

[2] Mat. 11, 3 sq.

[3] Jon. 5, 36; 10, 25 sq.

[4] Jon. 14, 11 sq.

[5] Jon. 15, 21 sq.

[6] Mat. 9, 6 sq.

[7] Jon. 11, 41 sq.

[8] Mork 4, 41.

[9] Jon. 2, 11.

[10] Jon. 20, 30 sq.

[11] Apd. 2, 22.

[12] Jon. 2, 23.

[13] Jon. 3, 2.

na padarytu jam Kristaus stebuklu[1]. Minios, tikėdamos Jo pasiuntinybe, šaukė, kad niekas nebegalėsiąs padaryti didesnių dalykų[2]. Ypač daug kas Kristų įtikėjo dėl Lozoriaus prikėlimo[3]. Šioje dalyje prikišamus priekaištus žiūr. fundamentalinės teologijos paskaitų 1 dal. 163—169 pusl.

IV. Skirsnis. Kristaus iš numirusių atsikėlimas.

(Tezė). Kristus savo dieviškąją pasiuntinybę ir savo mokslo dieviškumą įrodo iš numirusių atsikeldamas[4].

Paaiškinimai. 1. Čia nurodomas dar vienas argumentas Kristaus dieviškajai pasiuntinybei įrodyti. Šis argumentas svarbus ir tvirtas, nes jis pagrindinis mūsų tikėjimo argumentas[5]. Juo stipriai remiasi ir apaštalai, skelbdami Evangeliją[6]. Ir pats Kristus mini jį, pabrėždamas kaip svarbų dalyką[7]. Net katalikybės priešai pripažįsta, kad Kristaus atsikėlimas krikščionių religijoje yra viena svarbiausių vietų[8].

2. Terminų paaiškinimas. *Atsikėlimas* galima suprasti trejopai:

a. Moralinis atsikėlimas — blogai gyvenus imti gerai, dorybingai gyventi.

b. Doktrininis atsikėlimas — doktrinos iš naujo atgimimas žmonėse.

c. Fizinis atsikėlimas, apie kurį čia ir kalbame. Fizinis atsikėlimas yra kūno reanimacija ta pačia siela. Tokio atsikėlimo sąvoka žydams buvo žinoma[9].

Tezės neigėjai. Kadangi Kristaus atsikėlimas yra didžiausias Kristaus gyvenime stebuklas, viso Kristaus darbo apvainikavimas, todėl ir suprantama, kodėl krikščionybės priešai tą tiesą taip smarkiai puola, neigdami paties fakto istoriškumą.

Keliai į šį jų tikslą jiems tegali būti dū: arba Kristus nemirė (tariamosios mirties hipotezė), arba miręs neatsikėlė. Šiuo antruoju

---

[1] Jon. 4, 46 sq.
[2] Jon. 7, 31.
[3] Jon. 12, 9 sq.
[4] De fide div cath. defin. quoad factum; de fide div. cath. quoad reliqua.
[5] 1 Kor. 15, 14 sq.
[6] Apd. 2, 22-24; 3, 15; 4, 33.
[7] Mat. 12, 38—40; 16, 1—4; Jon. 2, 19.
[8] Šv. Pauliaus posakį 1 Kor. 15, 14 Straus savo veikale Die Halben und die Ganzen, Berlin 1865, 125 nusako šitokiais žodžiais: „Den Mittelpunkt des Mittelpunktes, das eigentliche Herz des Christentums, bildet die Auferstehung Jesu".
[9] Job. 19, 25—26; Jon. 11, 24 sq.

atveju tikėjimą atsikėlimu, pasak jų, reikią aiškinti arba apgaule, arba mitais, arba vizijomis ar k. Tuo būdu sudaryta įvairių hipotezių aiškinti Kristaus iš numirusių atsikėlimui.

1. Apgaulės hipotezė. Ją sugalvojo žydai jau pirmais krikščionybės amžiais. Jie tvirtino, kad Kristaus kūnas iš kapo buvęs pavogtas. Vieni jų skelbė, kad pavogę patys apaštalai. Kristaus atsikėlimas ir Jo pasirodymai taip pat esą apaštalų sugalvoti. Tą apgaulės hipotezę kiti, vėlesnieji kritikai, modifikavo tuo, kad tą vagystę jie suvertė ne Kristaus mokiniams, bet žydams. Pasak kai kurių, tai atlikęs Juozapas Arimatietis, perkeldamas Kristaus kūną į kitą kapą.

2. Tariamosios mirties hipotezė. Pagal šią Kristus tuo kart nemiręs, o toks tik iš nusilpimo atrodęs. Kvepalai, karsto vėsumas, žemės drebėjimas jį atgaivinę. Jis išėjęs iš kapo, pasirodęs mokiniams, ir taip pasklidęs jo atsikėlimo gandas.

3. Alegorijų hipotezė Kristaus atsikėlimą ima negriežtąja žodžio prasme. Čia reikią suprasti pagal vienus žmogaus moralinį atsikėlimą, pagal kitus doktrininį, o pagal trečius — Kristaus atsikėlimą tikinčiųjų širdyse. Tos hipotezės laikėsi, svarbiausia, tie, kurie neigė Kristaus asmens istoriškumą.

4. Mitų hipotezė. Ji vadinama dar sinkretizmo hipoteze. Jos šalininkai dar skirstosi į dvi kryptis:

a. Vieni jų laikosi lyginamosios religijų istorijos krypties. Kristus miręs, buvęs palaidotas, bet neatsikėlęs ir nepasirodęs. Atsikėlimas esąs grynas mitas, skolintas iš rytų religijų: ar iš babiloniečių (dievas Tammuz), ar iš finikiečių (Adonis), ar iš aigiptiečių (Osiris), ar iš graikų (Dionyzas), ar iš kitų, kur irgi kalbama apie dievų mirtį ir atsikėlimą.

Šios hipotezės šalininkai šiandien nebemano, kad atsikėlimo idėją apaštalai būtų betarpiškai pasiskolinę iš kitų religijų; jie čia nurodo pirmuosius krikščionis, perėjusius iš pagonių. Šie, nenorėdami atsilikti nuo pagonių, turinčių mirštančio ir atsikeliančio dievo sąvoką, iš palengvo įsikalę sau į galvą, kad ir Kristus taip pat atsikėlęs.

b. Kiti Kristaus atsikėlimą veda iš S. Įstatymo, kur taip pat kalbama apie atsikėlimą[1].

5. Vizijų ir haliucinacijų hipotezė. Ją iškėlė jau Celsus[2]. Ši hipotezė evoliucijonavo dviem keliais:

a. Vieni tuos apaštalų regėjimus laikė objektyvius; objektyvius ne ta prasme, kad apaštalai ką nors realaus regėjo, bet kad

---

[1] Ps. 15, 9—11; plg. Apd. 2, 31; 13, 35.
[2] Origenes, C. Celsum 2, 55; 3, 22.

Kristus, būdamas danguje išaukštintas ir norėdamas tai pranešti apaštalams, jų *sielose* sukėlęs regėjimų.

Priimant tokį aiškinimą, žinoma, susiduriama su nauju stebuklu, bet kartu ir su neaiškumu, kaip Dievas galėjo leisti suklaidinti apaštalus tuo nebūtu atsikėlimu, o per juos ir kitus žmones?

b. Kiti (daugumas) tas vizijas bei haliucinacijas supranta *subjektyvias*. Jie priima Kristaus atsikėlimo sąvokos apaštaluose *evoliuciją*. Esą, visi apaštalai tuojau po Kristaus mirties bėgę į Galilėją, kur nusivylę, nusiminę grįžę prie savo verslo. Bet Kristaus kančios įvykių sukrėsti jų nervai ir vaizduotė asocijacijos keliu sukūrę jiems Kristaus vaizdą, nes Galilėjoje kiekviena vieta jiems priminusi Kristų, jo kalbas, pažadėjimus ir k. Taigi juose ir kilęs įsitikinimas, kad Kristus ir dabar turįs gyventi. Petras, kuris visa stipriau pergyvenęs, pirmas pamatęs Kristų. Tas vaizdas buvęs toks stiprus, kad Petras manė tikrai matąs Kristų. Tai jį veikę taip stipriai, kad jis negalėjęs to neskelbti kitiems. Esą, ši Kristaus atsikėlimo minties evoliucijos stadija (Kristaus *pasirodymai*) pastebima ir istoriniuose raštų šaltiniuose. Taip *Paulius* (I. Kor. 15, 3—8) mini Kristaus *pasirodymą*, ir tai *Galilėjoje*. Vėliau jau atsiranda pasakojimų apie *gyvą* Kristų, *tuščią* kapą. Todėl *Morkus* (16, 1—8) jau pasakojąs ne tik apie pasirodžiusį Kristų, bet ir apie trečiąją dieną *atsikėlusį*, apie tuščią kapą, kurį matė moterys. Kad Kristaus fizinis atsikėlimas atrodytų labiau įtikimas, *Matas* kalbąs apie *sargybą* prie kapo, apie *apaštalų abejojimą*. Pagaliau *Luko* ir *Jono* evangelijos jau kalbančios apie Kristaus pasirodymą *Jeruzalėje*, net prie kapo[1]. Pagal šios hipotezės šalininkus pasakojimai apie pasirodymus Jeruzalėje ir apylinkėse esą sugalvoti; priedas „trečiąją dieną" esąs paimtas iš S. Įstatymo, o pasakojimas apie tuščią kapą esąs graži legenda. Kad Kristaus pasirodymai subjektyvūs, esą, matyti ir iš pasirodymo Pauliui kelionėje į Damaską. Pats Paulius jį laikąs vienos rūšies su Kristaus pasirodymais kitiems apaštalams.

Ši hipotezė turi šalininkų daugiau už kitas. Smulkesniais dalykais jie skiriasi vieni nuo kitų, ypač klausimu, iš ko ta evoliucija prasidėjo. Vieni čia mano, kad iš tikėjimo Mesiju; kiti — iš tikėjimo Kristaus nemirštamumu; dar kiti — iš orijentalinės mitologijos ir k.

6) *Modernistų* ir daugelio *protestantų* liberalų aiškinimas. Jis eina kartu su jų savotiška pažiūra į religiją, į jos filosofiją ir psichologiją. Kristaus atsikėlimas turįs būti tik vidaus pergyvenimo vyksmas ir negalįs priklausyti istorijai. Todėl, kalbant apie Kristaus atsikėlimą, reikią skirti istorinį ir tikėjiminį Kristų. Istorinis Kristus miręs, buvęs palaidotas ir neatsikėlęs. O

---

[1] Plg. G. van *Noort*, De vera religione[5], 159.

tikėjiminis Kristus esąs kitoks. Jis įsivaizduotas nemirštamas, vėliau išrutuliotas į mirštamą, mirusį, bet atsikėlusį[1].

Įrodymas. Tezėje kalbėsime svarbiausia apie istorinį Kristaus atsikėlimo tikrumą ir kiek apie reliatyvųjį tikrumą; dėl filosofinio ar teologinio atsikėlimo tikrumo čia negali būti jokių abejojimų.

Įrodinėdami atsikėlimo istoriškumą, maža težiūrėsime apgaulės ir tariamosios mirties hipotezių, nes jos vargu beturi atstovų mokslininkų tarpe. Todėl mums teks daug dėmesio atkreipti į vizijų ir haliucinacijų hipotezę.

Reikėtų paliesti ir tuos, kurie nesiima istoriškai įrodyti Kristaus atsikėlimo, bet palieka jį tikėjimui. Tačiau tai daugiau religijų filosofijos ir psichologijos uždavinys.

Įrodydami Kristaus atsikėlimą istoriškai, mes tą istorinę tiesą priimame ir tikėjimo keliu.

Kalbant apie Kristaus atsikėlimą kaip apie faktą, teks pavartoti du argumentai:

1. Pirmykštis Bažnyčios visuotinis ir tvirtas įsitikinimas Kristaus atsikėlimu.

2. Evangelijų liudijimai. Pakaktų tiek vieno, tiek ir antro argumento to fakto istoriškumui įrodyti.

1 *Argumentas.* Pirmykštės Bažnyčios įsitikinimas Kristaus atsikėlimu. Čia pabrėšime dvi tiesas. Pirma. Jau apaštalai ir pirmieji krikščionys buvo tvirtai įsitikinę, kad Kristus tikrai iš numirusių atsikėlė (pirmoji premisa).

Antra. To visuotinio ir stipraus įsitikinimo vienintelė pakankama priežastis tegali būti pats to fakto tikrumas (antroji premisa).

Išvada: Kristus tikrai atsikėlė.

1. Pradedame pirmąja tiesa — tvirtu, gyvu, visuotiniu pirmykštės Bažnyčios įsitikinimu, 1) kad Kristus mirė, buvo palaidotas, trečiąją dieną atsikėlė, pasirodė daugeliui ir t. t., 2) kad tas įsitikinimas Kristaus atsikėlimu apėmė realų, fizinį, atsikėlimą ir 3) kad tą fizinį atsikėlimą remia realūs atsikėlusio Kristaus pasirodymai.

1) Visuotinis, tvirtas ir gyvas pirmykštės Bažnyčios įsitikinimas Kristaus atsikėlimu. Pačioje krikščionybės pradžioje, jau apaštalų ir Kristaus mokinių laikais, buvo tikima, kad Kristus trečiąją dieną kėlėsi iš numirusių. Tai centrinis apaštalų kalbų ir krikščionių tikėjimo dalykas. Tą faktą liudija daug istorinių šaltinių, ką pripažįsta net toks A. Harnack[2].

a. Šv. Paulius liudija pirmykštės Bažnyčios įsitikinimą Kristaus atsikėlimu.

---

[1] Žiūr. Dz. 2036, 2037, 2084.

[2] Das Wesen des Christentums, 97.

a) Tam reikalui svarbiausia jo 1 Kor. 15 14 sq. Tas laiškas rašytas praslinkus 20 — 25 m. po Kristaus mirties. Rašyti šv. Pauliui motyvas buvo tas, kad kai kurie korintiečiai neigė kūnų iš numirusių atsikėlimą[1]. Šv. Paulius, įrodydamas jiems kūnų atsikėlimą, remiasi Kristaus atsikėlimo faktu, kaip krikščionims žinomu dalyku (kitaip būtų nieko nevertas pats įrodymas). Tą faktą jis išreiškia, matyti, pirmykščio simbolio žodžiais, sakydamas,

α. kad Kristus numirė už musų nuodėmes,
β. kad buvo palaidotas,
γ. kad trečiąją dieną atsikėlė,
δ. kad pasirodė daugeliui[2].

Taigi, šv. Pauliaus liudijimu, toks buvo pirmųjų krikščionių įsitikinimas, kada jis rašė tą laišką.

Dar daugiau. Kaip iš laiško matyti, tas įsitikinimas siekia net paties šv. Pauliaus atsivertimo meto, nes 3—5 eil. jis rašo: „Padaviau jums tai, ką buvau gavęs, būtent, kad Kristus mirė už mūsų nuodėmes..., kad trečiąją dieną atsikėlė..." Taigi čia forma, panaši į simbolio formą, išreiškia krikščionių įsitikinimą Kristaus atsikėlimu jau net šv. Pauliaus atsivertimo metu.

Be to, kaip sakyta, kai kurie korintiečiai neigė žmonių kūnų atsikėlimą. Tai matyti iš paties laiško[3]. Šv. Paulius žmonių kūnų atsikėlimą įrodinėja Kristaus atsikėlimu. Išvada: Kristaus atsikėlimo tiesą jis suponuoja kaip jau dabar tvirtai tikimą. Taigi įsitikinimas Kristaus atsikėlimu buvo stiprus, visuotinis jau šv. Pauliaus atsivertimo metu, vadinasi, netrukus po Kristaus mirties.

b) Tą krikščionių įsitikinimą šv. Paulius išreiškia ir kitose savo laiškų vietose.

Jis ragina pagerbti savo kūnus, nes „Dievas prikėlė ne tik Viešpatį (Kristų), bet jis prikels ir mus savo galia"[4].

O į naują gyvenimą jis ragina Kristaus atsikėlimu[5].

Mus išgelbėjęs iš būsimos Dievo rūstybės Jėzus, kurį Dievas prikėlė iš numirusių[6].

Timotiejų darbuotis jis ragina taip pat Kristaus atsikėlimu[7].

c) Šv. Paulius nurodo tos tikimos tiesos didelį vaidmenį krikščionių ir savo paties gyvenime.

Pasak jo, įsitikinimas Kristaus atsikėlimu esąs krikščionių religijos pamatas: „Jei Kristus neatsikėlė, tuščias yra mūsų tikėjimas"[8]. Jis laiko tai savo pamokslų kertiniu akmeniu[9]. Šia tiesa niekam nevalia abejoti[10]. Ji yra argumentas kitai

---

1 1 Kor. 15, 12.
2 1 Kor. 15, 3 sq.
3 1 Kor. 15, 12.
4 1 Kor. 6, 14.
5 Rom. 6, 4 sq.
6 1 Tes. 1, 9 sq.
7 2 Tim. 2, 8. Dar plg. Rom. 1, 4; 2, 24; 8, 11; 1 Tes. 4, 14; Efez. 1, 20; Pil. 3, 10; Kol. 2, 12.
8 1 Kor. 15, 17.
9 1 Kor. 15, 14.
10 1 Kor. 15, 12 — 19.

svarbiai tiesai, kūnų atsikėlimui, įrodyti[1]. Ji laikoma viena svarbiausių tikėjimo tiesų[2].

b. Pirmykštės Bažnyčios įsitikinimą Kristaus atsikėlimu liudija ir Apaštalų Darbai. Šis veikalas rašytas apie 61—63 m.

a) Čia minimas šv. Paulius, kuris savo kalbose ypač pabrėžia atsikėlimo tiesą. Jis sako, kad tebėsą daugelis tų, kuriems atsikėlęs Kristus pasirodęs[3]. Drąsiai jis kalba apie Kristaus atsikėlimą areopage[4].

b) Šv. Petras savo pamoksluose irgi panašiai atsiliepia apie Kristaus atsikėlimą. Sekminių pamoksle jis atvirai pasako žydams, kad jų nukryžiuotąjį Kristų Dievas prikėlęs, ir jie visi esą to fakto liudytojai[5]. Tą patį jis kartoja, kalbėdamas miniai šventovės prieangyje[6], teismo nariams[7]; labai iškalbingai jis šią tiesą dėsto ir stabmeldžio Kornelijaus namuose[8].

c. Šią tiesą patvirtina ir šv. Jonas, Kristaus kančios žiūrovas, kuris į Kristaus lūpas įdeda žodžius: „Nebijok... aš buvau numiręs, ir štai esu gyvas per amžių amžius"[9].

d. Šv. Petro liudijimai pagal jo paties laiškus. Šv. Petras garbina Dievą, kad Jis Kristaus atsikėlimu mus atgimdė naujam gyvenimui[10].

e. Ją paliudija ir kiti pirmieji krikščionys: iš I amžiaus, pav., Klemensas Romietis, rodydamas, kaip Dievas Kristaus atsikėlimu nuolat mums primena mūsų atsikėlimą[11]; iš antrojo amžiaus pradžios Ignacas Antijochietis primena nepamiršti ir būti visai tikriems dėl to, kad Kristus gimė, kentėjo ir atsikėlė[12].

f. Iš nekrikščionių pirmykštės Bažnyčios įsitikinimą Kristaus atsikėlimu gali paliudyti ir Celsus[13].

Taigi matome, kad pirmykštė Bažnyčia buvo giliai įsitikinusi, kad Kristus mirė, buvo palaidotas, atsikėlė, pasirodė daugeliui.

Kad minėtų liudytojų žodžiai „mirė", „palaidotas" buvo jų pačių suprasti fiziniai, tuo nieks neabejoja. Tik klausimas: kaip buvo suprantamas atsikėlimas ir pasirodymas. Yra tokių, kurie šiame atsikėlime nori įžiūrėti tik krikščionių tikėjimą mirties pergale, nemirštamumu (Unsterblichkeitsglaube)[14]. Todėl mes ir sakome:

2) Tas įsitikinimas apima realų, fizinį Kristaus atsikėlimą (resurrectio corporea, realis). Vadinasi, tas įsitikinimas

---

1 1 Kor. 15, 12.
2 Rom. 10, 9.
3 Apd. 13, 30 sq.
4 Apd. 17, 31.
5 Apd. 2, 22 sq.
6 Apd. 3, 15.
7 Apd. 5, 29 sq.
8 Apd. 10, 40 sq.
9 Apr. 1, 17 sq.
10 1 Petr. 1, 3. 18 sq.
11 Epist. ad Corinthios I, 24, 1.
12 Epistola ad Magnesios 11; epist. ad Trallianos 9, 2; epist. ad Smyrnaeos 2.
13 Origenes, C. Celsum 2, 60.
14 Pav., A. Harnach., Das Wesen des Christentums, 101—103.

ne toks, kaip kai kurių kritikų manoma, būtent, kad Kristus atsikėlęs naujame, dangiškame kūne, kuris su senuoju nieko bendro neturėjęs, arba kad atsikėlimas tevaizduojąs mirties pergalę.

a. Fizinio atsikėlimo sąvoka to meto žmonėse.

a) Žydai turėjo fizinio atsikėlimo sąvoką. Tai matyti tiek iš S. Įstatymo[1], tiek ir iš N. Įstatymo[2].

b) Šv. Paulius, dar būdamas fariziejus, taip pat turėjo fizinio atsikėlimo sąvoką, nors kiek ir skirtingą[3].

b. Kristaus atsikėlimą žydai suprato fiziniu atsikėlimu.

a) Tai rodo patys tekstai, kuriuose yra Kristaus atsikėlimo liudijimai. Juose yra kelių sąvokų sugretinimas, būtent: kryžiaus mirtis, palaidojimas, atsikėlimas[4]. Jei tad dvi pirmosios sąvokos kalba apie medžiaginį kūną, tai ir trečioji, gretimoji sąvoka taip pat turi reikšti medžiaginį kūną: jei mirtis reali, tai ir atsikėlimas yra realus, fizinis.

b) Atsikėlimas pabrėžiamas kaip mirties pergalėjimas[5]. Taigi atsikėlimas, būdamas mirties priešprieša, taip pat turi būti realus, fizinis dalykas.

c) Šv. Paulius žmonių kūnų fizinį atsikėlimą įrodinėja Kristaus atsikėlimu[6]. Taigi tas Kristaus atsikėlimas turėjo būti realus, fizinis, nes jo argumentas kitaip neturėtų jokios vertės.

d) Atsikėlė trečiąją dieną[7]. Šis priedas yra svarbus. Mat, Kristaus atsikėlimas susijęs su išėjimu iš kapo, su likusiu tuščiu kapu. Pasakymas atsikėlė trečiąją dieną kaip tik harmonizuoja su bendru faktu. Be to, šis priedas derinasi ir su Kristaus pasirodymais pradžioje Jeruzalėje, o tik vėliau Galilėjoje.

Negalima manyti, kad žodžiai (atsikėlė trečiąją dieną) kaip sako Raštas (secundum scripturas) į N. Įstatymą būtų patekę iš S. Įstatymo; tas pasakymas „kaip sako Raštas" teparodo, kad tas istorinis faktas (atsikėlimas) tik atitinka S. Įstatymo pranašystę[8].

Taigi Kristaus atsikėlimas pirmykštės Bažnyčios įsitikinimu buvo realus, fizinis (resurrectio corporea, realis).

Tiesa, šv. Paulius sako, kad atsikėlę mes turėsime dvasinį kūną[9], kad kūnas ir kraujas negali paveldėti Dievo karalystės[10]. Tačiau tai negalima taip suprasti, kad siela po mirties gautų kitą, pneumatinį kūną, parengtą jai danguje, kuris nieko bendro neturės su karste gulinčiu kūnu. Tuo šv. Paulius tenorėjo pasakyti, kad atsikėlęs žmogaus kūnas nebus toks žemiškas, kaip dabar; bet daugiau sudvasintas, valdomas išaukštintos sielos. Tuo

---

[1] Job. 19, 25 sq.
[2] Mat. 22, 23 sq; Jon. 11, 24 sq.
[3] Apd. 23, 6 sq; 24, 15.
[4] 1 Kor. 15, 13 sq.; Apd. 2, 23 sq.
[5] 1 Kor. 15, 26; Apd. 2, 24 sq.; 13, 34 sq.
[6] 1 Kor. 15, 12 sq.
[7] 1 Kor. 15 15; Apd. 10, 40.
[8] Plg. Luk. 24, 27. 44; Jon. 12, 16
[9] 1 Kor. 15, 44
[10] 1 Kor. 15, 50.

būdu kai kuriais savumais (nemirštamumu, negedimu) jis bus panašus į sielą. Tačiau, iš antros pusės, tas kūnas savo esme liks tas pats kaip ir palaidotasis[1]. Tai matyti kad ir iš šių faktų:

a) Posakiai apie atsikėlimą. Pasakyta: būsime permainyti — mutabimur[2]. Pasikeičiant yra du terminai: a quo ir ad quem. Čia įgyjama kas nors nauja, tačiau pasilieka kas nors ir sena. Be to, keičiantis iš kūno, iš medžiagos dvasia nepasidarys.

b) Palyginimas su sėkla, kuri, įmesta į žemę, tarytum apmiršta, bet paskui vėl atgyja naujam gyvenimui[3]. Iš čia matyti prikelto kūno substancijalus identiškumas ir kokybinis skirtumas. Sėkla nevisai pranyksta bet pasikeitusi tampa naujo gyvenimo pradas.

3) Pirmykštė Bažnyčia savo įsitikinimą realiu Kristaus atsikėlimu remia, svarbiausia, realiais Kristaus pasirodymais. Pirmykštės Bažnyčios tikėjimas Kristaus atsikėlimu yra glaudžiai susijęs su Jo pasirodymais, ką mini ir šv. Paulius savo pirmojo laiško korintiečiams 15 persk.

Įrodžius, kaip šv. Paulius supranta Kristaus atsikėlimą (realų, fizinį), pasidaro aišku, kaip jis ir kiti pirmykštės Bažnyčios įsitikinimo realiu Kristaus atsikėlimu liudytojai suprato Kristaus pasirodymus. Todėl šį klausimą trumpai tepaliesime.

Pradžioje čia tenka priminti, kad vizijų hipotezės šalininkai savo įrodymus remia, svarbiausia, šv. Pauliaus regėjimu Damasko kelionėje. Tas regėjimas, pasak jų, buvęs subjektyvus. Kadangi šv. Paulius tą regėjimą lygina su kitų apaštalų bei mokinių regėjimais, todėl jie daro išvadą, kad ir visi Kristaus pasirodymai buvę subjektyvūs. Taigi tokių išvadų pagrindu imamas šv. Pauliaus regėjimo subjektyvumas. Bet tam pamatuoti nepakanka racijų, randamų Šv. Rašte. Todėl hipotezės šalininkai stengiasi jų rasti šv. Pauliaus psichologijoje. Jie aiškina šitaip: Paulius dažnai susidurdavęs su krikščionimis; iš jų ar iš kankinamo Stepono kalbos jis išgirdęs ir apie Kristaus atsikėlimą; atsikėlimo galimumo jis neneigęs ir anksčiau. Be to, jis matęs didelį krikščionių entuzijazmą ir šventumą. Tai jį paveikę. Jo sieloje kilęs neramumas: o gal Kristus ir tikrai Mesijas? Ir jei taip, tai ką jis darąs, persekiodamas krikščionis? Su tokiomis mintimis jis ir keliavęs į Damaską; keliaudamas vis apie tai tegalvojęs; vidinė kova didėjusi; jo nervai vis labiau ir labiau erzinęsi, ir jis pagaliau patekęs į ekstazę. Čia jis pamatęs išaukštintą Kristų, įsitikinęs, kad Kristus tikrai iš numirusių atsikėlęs. Taigi šitoks tebuvęs tas jo regėjimas.

---

[1] Plačiau žiūr. Dieckmann H., De revelatione christiana, Friburgi Br. 1930, 648—651.

[2] 1 Kor. 15, 52.

[3] 1 Kor. 15, 35—38. 42—44.

Tačiau mes tvirtiname, kad šv. Paulius minimus 1 Kor. 15. Kristaus pasirodymus supranta realius esant.

a. Jei realiai numirė, realiai atsikėlė, tai realiai ir pasirodė.

b. Subjektyvių vizijų hipotezės šalininkų aiškinimai, pasiremiant šv. Pauliaus psichologija, neatitinka tikrovės, būtent, paties šv. Pauliaus turėtos nuotaikos prieš savo atsivertimą. Juk savo laiškuose jis niekur nemini, kad jo atsivertimas būtų buvęs susijęs su jo turėtais abejojimais žydų religijos tikrumu, su sąžinės neramumais dėl krikščionių persekiojimų. Priešingai, jis net aiškiai pasisako, kad ligi paskutinio savo atsivertimo momento buvęs atsidavęs įstatymui ir išdidžiai, nė kiek nedrebėdamas, persekiojęs Dievo Bažnyčią[1]; jis prisipažįsta persekiojąs krikščionis, nemanydamas, kad negerai darąs[2], jis nė kiek nesijautęs esąs kaltas dėl tokio darbo.

c. Damasko kelionės regėjimą šv. Paulius pats skiria nuo kitų savo paties regėjimų, kuriuos jis pats laiko vidaus pergyvenimais[3], o aną — realų[4].

Toliau. Damasko kelionės regėjimą jis gretina su kitų apaštalų regėjimais. Tai aišku. Bet kadangi šv. Paulius savo paties turėtą regėjimą laiko objektyvų, tai, konsekventiškai, jis ir kitų regėjimus laiko objektyvius.

Mes jau žinome, kad Kristaus pasirodymai kitiems apaštalams ir mokiniams buvo realūs. O kadangi savo regėjimą šv. Paulius gretina su tais regėjimais, tai jis jį laiko realų, objektyvų esant. Tokiu būdu čia argumentas galima padaryti iš vieno ir iš antro galo, tik kiek kitu atžvilgiu.

d. Šv. Lukas, artimas šv. Pauliaus draugas, tuo reikalu kalba paties šv. Pauliaus žodžiais[5].

Baigiame pirmąją šio argumento tiesą. Iš viso, kas sakyta, gaunama išvada, kad pirmykštėje Bažnyčioje buvo tikima fiziniu Kristaus atsikėlimu ir realiais Jo pasirodymais. Šis įsitikinimas yra svarbus, nes jis siekia paties fakto laikus.

Čia gali kas paklausti, kodėl šv. Paulius, galvodamas apie realų atsikėlimą ir realius pasirodymus, nepaminėjo tuščio kapo, kaip tai daro evangelistai. Į tai tenka atsakyti:

a. Kad šv. Paulius tuščio kapo nemini, tai tiesa. Bet iš to negalima padaryti išvados, kad jis apie tai nebūtų nieko žinojęs arba maža tai būtų vertinęs. Tas šv. Pauliaus nutylėjimas visai suprantamas. Jis kitaip argumentuoja, būtent, atsikėlusį Kristų matė tokie žmonės, kurie Bažnyčioje patikimi.

---

1 Gal. 1, 13—14.
2 1 Tim. 1, 13.
3 2 Kor. 12, 1 sq.
4 1 Kor. 9, 1; Apd. 9, 3 sq.; 22, 6 sq.; 26, 12 sq.
5 Apd. 22, 6—10; 26, 12—18.

b. Norint iš tylėjimo sudaryti priešingą argumentą, pirma reiktų įrodyti, kad šv. Paulius būtinai privalėjo tai paminėti. Tačiau to išvesti negalima, nes Kristaus atsikėlimui įrodyti jis naudojosi kitu argumentu — Kristaus pasirodymais.

c. Kas rašo[1], kad Kristus numirė, buvo palaidotas ir atsikėlė, tas ir supranta, kad kapas turėjo likti tuščias.

d. Šv. Lukas buvo artimas šv. Pauliui žmogus. Šv. Luko Evangelijoje ta smulkmena pažymėta[2]. Taigi ir šv. Paulius turėjo ją žinoti.

Tiek apie pirmąją šio argumento premisą.

2. To visuotinio ir tvirto pirmykštės Bažnyčios įsitikinimo Kristaus atsikėlimu vienintelė ir pakankama priežastis tėra pats fakto istoriškumas (antroji premisa).

1) To reikalauja paties įsitikinimo rūšis:

a. Tikėjimas Kristaus atsikėlimu tuojau po Jo mirties.

b. Tas įsitikinimas visuotinis. O šis visuotinumas yra reikšmingas dalykas.

c. Atsikėlimo tiesa susijusi su visu krikščionių gyvenimu.

d. Pačioje krikščionybės pradžioje Kristaus atsikėlimas skelbiamas kaip viena fundamentalinių tiesų.

e. Jis apaštalų pamokslų kertinis akmuo.

f. Apaštalai ir kiti krikščionys už šią tiesą kenčia persekiojimus, aukoja savo gyvybę ir k. Visa tai turi turėti pakankamą priežastį.

2) To įsitikinimo negalima vesti iš graikų bei rytiečių mitologijos.

a. Čia nėra tarp jų panašumo. a) Jau pats išorinis paraleliškumas yra silpnas. Graikų ir rytiečių mirštą ir atsikelią dievai buvo tik žiemą apmirštančios, o pavasarį atgyjančios gamtos simboliai. Tie graikai ar rytiečiai nemanė, kad kuris nors vienas asmuo tikrai numiręs paskui būtų tikrai atsikėlęs. Kai šv. Paulius skelbė ateniečiams Kristaus atsikėlimą kaip istorinį faktą, jie iš to tik gardžiai pasijuokė[3].

O krikščionių įsitikinimu, kaip matėme, atsikėlimas liečia istorinį asmenį, kuris gyveno, mokė, kurį mokiniai mylėjo, kuris plačiai buvo žinomas ir t. t.

b) Pagonių mitologijos dievai miršta, atsikelia, vėl miršta ir vėl atsikelia ir t. t. Bet krikščionių Kristus kartą tikrai numiręs ir kartą tikrai atsikėlęs, daugiau nebemiršta ir nebeatsikelia.

---

[1] Kor. 15, 3—4.
[2] Plg. G. van. Noort, De vera religione, 164—165.
[3] Apd. 17, 18 sq.

c) Krikščionių atsikėlusiojo Kristaus nurodoma gimimo, gyvenimo, veikimo ir mirties vieta, laikas ir kitos aplinkybės, ko nėra pagonių mitologijoje.

d) Pagonių dievų atsikėlimo proga daromi pasilinksminimai krikščionims greičiau būtų buvę pasipiktinimas, o ne pavyzdys.

Be to, Kristaus atsikėlimas krikščionims yra jų pačių atsikėlimo laidas. O pagonys žmonių kūnų atsikėlimu netikėjo.

b. Kristaus atsikėlimą ėmė skelbti žydai palestiniečiai, kurie buvo nemokyti, kurie nesusidurdavo su graikais. Be to, Palestinos žydai iš viso neturėjo atsikeliančio Mesijo sąvokos. Taigi iš kur tie keli nemokyti žydai būtų ištraukę tą mintį apie Kristaus atsikėlimą, jei tai nebūtų buvęs istorinis faktas?

Kaip matome, ta graikų ir rytiečių įtaka nei istoriškai, nei psihologiškai nėra galima.

3) Ta sąvoka nėra paimta iš S. Įstatymo.

a. Pranašystė apie numirsiantį ir atsikelsiantį Mesiją buvo suprasta tik įvykus atsikėlimui. Kai Kristus kalbėjo apie savo mirtį ir atsikėlimą, šv. Petras pasakė: „Anaiptol, Viešpatie, tai tau neatsitiks"[1]. Evangelistas Jonas, kalbėdamas apie atsikėlimą, pastebi apie apaštalus, kad „jie dar nebuvo supratę Rašto, kad jam (Kristui) reikėjo keltis iš numirusių"[2]. Tą patį sako ir apaštalų sumišimas paskutinių Kristaus gyvenimo įvykių metu[3]. Kai Kristus atsikėlęs aiškino dviem savo mokiniams, keliaujantiems į Emaus'ą, Šv. Rašto vietas apie savo mirtį ir atsikėlimą, tai tiedu tik laužant duoną tepažino atsikėlusį Kristų[4].

Pats Kristus dar turėjo pamokyti mokinius, kad Jo kentėjimai ir Jo atsikėlimas atitinka S. Įstatymo pranašystes[5].

Ir visa tai suprantama, nes Kristaus mokiniai, būdami žydai, galvojo taip, kaip ir rabinai. O šie neturėjo numirštančio ir atsikeliančio Mesijo sąvokos.

b. Taip pat negalima manyti, kad Kristaus mokiniai paėmė iš S. Įstatymo tą aplinkybę, kad Kristus atsikels trečiąją dieną. Prieš tai kalba visas N. Įstatymas, visa senoji krikščioniškoji literatūra.

Tiesa, šv. Paulius sako, kad tai įvykę secundum scripturam — kaip sako Raštas[6]. Bet tai taikoma Kristaus mirčiai ir atsikėlimui. Taigi „trečiąją dieną" bus paimta iš istorijos fakto, ėjusio padavimo keliu.

4) Kristaus atsikėlimo negalima išaiškinti psichologiškai, būtent, kad mokiniai tuojau po Kristaus mirties išbėgę į Galilėją ir ten bebūdami prisiminę Kristų. Čia jiems, gyvenantiems toli nuo

---

1 Mat. 16, 21 sq.
2 Jon. 20, 9.
3 Luk. 24, 20 sq.
4 Luk 24, 13 sq.
5 Luk. 24, 25 sq.
6 1 Kor. 15, 4.

Kristaus kentėjimų vietos, po ilgesnio laikotarpio susidariusios tinkamos psichologinės sąlygos, kurios Kristų ir prikėlusios.

a. Reikia pastebėti, kad ši supozicija paremta neistoriniu faktu, esą, mokiniai netrukus bėgę į Galilėją.

b. Tai nesutinka su tuometine mokinių psichologija, kuri kaip tik nebuvo palanki prikelti Kristų. Jų elgesys Kristaus kančios metu nerodo jų pasitikėjimo Kristaus ištesėjimu savo mesijaniniame darbe. Kristui atsikėlus, mokiniai ne tuojau tiki Jo atsikėlimu, kaip tai matyti iš jų reagavimo į moterų pranešimą[1]. Jie net pamano, kad kūnas būsiąs pavogtas[2]. Tai taip pat matyti ir iš jų nusiminimo[3], jų sumišimo[4], jų išgąsčio, Kristui pasirodžius[5]. Taigi ne tikėjimas yra atsikėlimo priežastis. Juk mokinių tikėjimas, kaip sakyta, kančios metu buvo stipriai susvyravęs. O jei paskui jų tikėjimas tiek sustiprėjo, kad jie, nieko nebebijodami ir net gyvybę aukodami, išėjo viešai skelbti atsikėliusiojo Kristaus, matyti, čia turėjo įvykti kas nors didelio, nepaprasto. Tai ir buvo ne kas kita, kaip tik Kristaus atsikėlimas, atstatęs jų sugriautą tikėjimą[6].

2-as *argumentas*. Evangelijų atpasakojimai. Kaip matėme, krikščioniškoje tradicijoje Kristaus atsikėlimas turi labai svarbią vietą. Todėl nenuostabu, kad toji tiesa plačiai minima ir Šv. Rašto N. Įstatymo knygose. Čia Kristaus atsikėlimas arba aprašomas (Evangelijose), arba suponuojamas kaip jau žinomas (apaštalų laiškuose), darant iš jo ar doktrinalines[7] ar moralines (dažniausiai laiškuose) konkliuzijas.

Kalbant apie Evangelijų argumentą, nereikia manyti, kad Evangelijos yra visai naujas ir skirtingas šaltinis. Ne, Evangelijos ir kitos N. Įst. knygos priklauso vienos ir tos pačios krikščioniškos tradicijos; tai tas pats krikščionių įsitikinimas, pradžioje ėjęs iš lūpų į lūpas, o paskui, anksčiau ar vėliau, surašytas. Vieni rašytojai buvo betarpiški įvykių liudytojai, kiti rašė atpasakotus faktus. Bet vieni ir antri rašė bendros tradicijos dalykus. Iš čia ir tas esminių dalykų vienodumas. O skirtumai susidarė iš rašytojo tikslo, rašymo būdo ir k.

Taigi, nors čia sudarėme du argumentus mūsų tezei įrodyti, tačiau, griežtai kalbant, argumentas tėra vienas, kaip viena tėra ir krikščioniška tradicija. Evangelijas imame skyrium ex ratione interna, kadangi jos betarpiškai paduoda Kristaus atsikėlimą kaip istorijos faktą, o ne vien kaip krikščionybės įsitikinimą.

Argumentuojant Kristaus atsikėlimą Evangelijomis, reikia įrodyti svarbiausia du dalykai: 1. kad Kristus tikrai numirė ir 2. kad Kristus tikrai atsikėlė.

---

1 Luk. 24, 11 sq.
2 Jon. 20, 2. 13.
3 Mork 16, 10.
4 Luk. 24, 18—24.
5 Luk. 24. 36—43.
6 Plg. Goebel B. Katholische Apologetik, 223.
7 1 Kor. 15.

1. Kristus tikrai numirė:

1) Visi evangelistai mini Kristaus mirtį: „Ir nulenkęs galvą, atidavė dvasią“[1].

2) Kristaus artimųjų elgesys, laidojant numirusį Kristų[2]. Jie, be abejojimo, čia buvo atsargūs. Ir jei jie būtų bent kiek abejoję dėl tikros Kristaus mirties, niekuomet nebutų Jo tuojau laidoję.

Laidojimo aplinkybės: kvepalai[3], įvyniojimas į drobules, kapas, užristas akmuo[4] ir k. rodo, kad Kristaus bičiuliai buvo įsitikinę Jo mirtimi.

Tą jų įsitikinimą parodo ir tai, kad, Kristui atsikėlus, Jo mokiniai netuojau teįtikėjo Jo atsikėlimu[5].

3) Oficijalūs asmens. Šimtininkas paliudija Pilotui, kad Kristus numiręs[6]. Kareiviai apžiūrėję nebelaužo Kristui kaulų[7]; bet vienas jų, dar norėdamas įsitikrinti Kristaus mirtimi, perduria ietimi Jam šoną[8].

4) Mirties aplinkybės: *a.* plakimas, *b.* kryžiavimas, *c.* trys valandos ant kryžiaus, *d.* šono perdūrimas, *e.* įvyniojimas į drobules, *f.* tiek daug kvepalų (centum circiter libri), *g.* kapas, akmuo, antspaudai, sargyba ir k.

5) Jei ir prileisti, kad Kristus po tų kančių būt dar išlikęs gyvas, tai tuomet lieka neaišku, *a.* kaip tiek nukamuotas Kristus būtų pats galėjęs išeiti iš tokio ir taip apsaugoto kapo, *b.* kaip Jis toks būtų galėjęs įtikinti apaštalus, pakeisti jų psichologiją, padaryti juos naujus žmones?[9]

Iš to, kas sakyta, aišku, kad tariamosios mirties hipotezė neturi pagrindo.

2. Kristus tikrai atsikėlė. Tai įrodome 1) tuščiu kapu ir 2) Kristaus pasirodymais. Tam konstatuojame faktą ir jį aiškiname.

Kaip atsikėlimo momentu Kristaus siela grįžo į kūną, kaip Jis paliko kapą, niekas nematė. Bet tai neleidžia neigti kito fakto, būtent, kad Kristus atsikėlė. Jei Kristus buvo miręs, jei trečiąją dieną kapas liko tuščias, jei po to Jis ėmė rodytis, aišku, kad paminėtųjų faktų eilėje turi būti ir atsikėlimas, nors jo ir niekas nematė.

1) *Tuščias kapas.* Fakto konstatavimas. Iš Evangelijų žinome, kad užristas akmeniu, užantspauduotas, apstatytas sargy-

---

[1] Jon. 19, 30; Mat. 27, 50; Mork. 15, 37; Luk, 23, 46; plg. 1 Kor. 15, 3.
[2] Mat. 27, 57 sq.; Mork. 15, 42 sq.; Luk 23, 50 sq.; Jon. 19, 38 sq.; plg. 1 Kor. 15, 4.
[3] Jon. 19, 39.
[4] Mat. 27, 60.
[5] Luk. 24, 11.
[6] Mork. 15, 44 sq.
[7] Jon. 19. 31 sq.
[8] Jon. 19, 34.
[9] 1 Kor. 15, 14.

ba kapas trečiąją dieną buvo rastas tuščias[1]. Štai kaip tą įvykį aprašo evangelistas šv. Jonas:

„Pirmąją savaitės dieną Marija Magdalena atėjo pas kapą rytmetį, kai dar buvo tamsu, ir pamatė, kad akmuo nuo kapo buvo atimtas. Todėl ji pabėgo ir, atvykusi pas Simoną Petrą ir pas kitą mokinį, kurį Jėzus mylėjo, jiemdviem tarė: Paėmė Viešpatį iš kapo ir nežinome, kur jį padėjo. Tuomet Petras ir anas kitas mokinys išėjo ir atėjo pas kapą. Juodu bėgo draug, bet anas kitas mokinys bėgo greičiau už Petrą ir pirmas atvyko pas kapą. Pasilenkęs jis pamatė padėtas marškas, tačiau į vidų nėjo. Atėjęs Simonas Petras, kurs jį sekė, įėjo į kapą ir matė padėtas marškas, taip pat skepetą, buvusią ant jo galvos. Ji buvo padėta ne su marškomis, bet atskirai suvyniota kitoje vietoje. Paskui įėjo į kapą ir tas mokinys, kuris buvo pirmas atėjęs pas kapą; jis pamatė ir įtikėjo“[2]. Panašiai kalba ir kiti evangelistai. Tų pačių evangelistų paminėtas ir žydų susirūpinimas, kai jiems buvo praneštas Kristaus atsikėlimas. Jie ieško išeities. Paperka kareivius, kad šie sakytų, kad apaštalai pavogę Kristaus kūną[3].

F a k t o a i š k i n i m a s. Aprašomojo fakto aiškinimas galimas toks, kokį davė angelai atsikėlimo rytą atvykusioms pas kapą moterims, kokį priėmė apaštalai, kokį tiki Bažnyčia, būtent, kapas yra tuščias todėl, kad Kristus atsikėlė.

To fakto n a t u r a l i a i i š a i š k i n t i n e g a l i m a.

a. Fakto, kad rastas t u š č i a s k a p a s n e g a l i m a i š a i š k i n t i a p g a u l e, e s ą, m o k i n i a i p a v o g ę Kristaus kūną, Šiai hipotezei metmenis sudarė žydai, tuojau Kristui atsikėlus. Jie pamokė kareivius sakyti, kad Kristaus kūną pavogę Jo mokiniai. Vėliau ši pasaka bandyta apvilkti mokslo rūbeliu. Kristus dėjęsis politiniu Mesiju, norėjęs sukurti savo karalystę. Mokiniai laikęsi jo, tikėdamies naujoje karalystėje gerų vietų. Kai tam maždaug buvę pasirengta, Kristus, tur būt Zacharijo pranašyste vaduodamasis, sumanęs iškilmingai ant asiliuko vykti į Jeruzalę. Tuo savo žygiu Jis laimėjęs sau minių trijumfą. Tačiau žydų tarybai tai nepatikę. Ji Jį apkaltinusi, pasmerkusi. Jo mokiniai, nenorėdami grįžti į įprastus savo darbus, pradžioje slapstęsi Jeruzalėje, paskui, paslėpę Kristaus kūną, išėję viešumon ir po 50 dienų ėmę skelbti, kad Kristus atsikėlęs.

Į visa tai reikia atsakyti:

a) Iš evangelistų atpasakojimų nė kiek nežymu, kad Kristaus atsikėlime būtų buvę kurios nors apgaulės.

b) Apaštalai fiziškai nebūtų to galėję padaryti. Juk kapas buvo uždarytas, užantspauduotas, apstatytas sargyba. Kur jie bū-

---

1 Mat. 28, 1 sq.; Mork. 16, 1 sq.; Luk. 24, 1 sq,; Jon. 20, 1 sq.
2 Jon. 20, 1—8.
3 Mat. 28, 11—15.

tų taip paslėpę Kristaus kūną, kad niekas nebūtų sužinojęs? Be to, žydai jautė Kristų atsikelsiant ir todėl budėjo tuo reikalu. Taigi apaštalai būtų turėję susidurti ir su sargyba ir su žydų taryba.

c) Pagaliau apaštalai nebuvo tarybos nubausti už tą tariamąją vagystę ir už tą tariamąją melagystę, nors kalbos apie Kristaus atsikėlimą tarybai ir labai nepatiko. Tiesa, jie suėmė šv. Petrą ir šv. Joną[1], uždraudė jiems mokyti Jėzaus vardu[2], bet dėl Kristaus kūno vagystės jiems nė žodžio neprikišo.

d) Psichologiškai neįmanoma, kad apaštalai būtų galėję pavogti Kristaus kūną:

α. Apaštalai pradžioje nebuvo jau tokie drąsūs. Kristaus kančios metu jie beveik visi buvo išbėgioję, išsislapstę. O Petras net viešai buvo Kristaus išsigynęs.

β. Jie nenorėjo tikėti, kai jiems buvo pranešta, kad Kristaus nebėra kape.

γ. Po Kristaus mirties jie buvo nusiminę.

δ. Jei jie būtų Kristaus kūną pavogę, tai iš pat pirmosios dienos, tą patį rytą, jie būtų simuliavę Kristaus atsikėlimą.

ε. Atsikėlęs Kristus pasirodo apaštalams ir juos įtikinėja, kad tikrai esąs atsikėlęs.

ζ. Kristui atsikėlus, apaštalai liko kiti žmonės. Bet argi tai būtų psichologiškai išaiškinama, jei jie vagyste būtų simuliavę Kristaus atsikėlimą? Argi tai būtų suderinama su tuo faktu, kad už tas skelbiamąsias tikėjimo tiesas apaštalai atidavė net savo gyvybę.

ι. Apaštalai buvo dori žmonės.

κ. Sakyti, kad apaštalai apgaulingai sugalvojo Kristaus atsikėlimą, reiškia prileisti nepaprastą psichologinį reiškinį, kad bailūs, nemokyti, savo žemiškais lūkesčiais apvilti žmonės, staiga susigriebia, visai pasikeičia; iš žydų partikuliaristų, siauražiūrių, pasidaro universalistai; žemiškus lūkesčius paverčia dvasiniais; sėkmingai ima mokyti žmones daro gyvenimo, pasiaukojimo.

b. Tuščias kapas neišaiškinamas tuo, esą, žydai paėmę Kristaus kūną.

a) Nesuprantama, kodėl jie būtų susitarę skelbti, kad apaštalai čia pavogę. Kodėl tada ir sargybą jie papirko?[3]

b) Kodėl tas kapo aprūpinimas sargyba ir toji žydų kalba Pilotui: „Liepk tad sergėti kapą iki trečiajai dienai, kad kartais neateitų jo mokiniai, jo nepavogtų ir nesakytų liaudžiai: „Šis kėlėsi iš numirusių; tas paskutinis suklaidinimas bus piktesnis už pirmąjį“[4].

---

[1] Apd. 4, 1 sq.
[2] Apd. 4, 18.
[3] Mat. 28, 1—4. 11—15
[4] Mat. 27, 62—66.

c) Kodėl jie tai būtų darę? Tam jokio motyvo nėra. Priešingai, kaip tik yra motyvas to nedaryti[1].

d) Skelbiant apaštalams Kristaus atsikėlimą, žydai juk būtų galėję parodyti, kur paslėptas Kristaus kūnas. Tačiau to jie nepadarė[2].

e) Ir iš vėlesnių žydų nieko neturime, kas rodytų, kad taip būtų buvę padaryta.

c. Neišaiškinama nei tuo, esą, drebant žemei, dingęs Kristaus kūnas, nes:

a) Jei taip, tai kokiu būdu išliko drobulės, į kurias buvo įvyniotas Kristaus kūnas?

b) Apie tą *žemės* drebėjimą, Kristų palaidojus, niekas nekalba: nei evangelistai, nei žydai, nei kurie nors dokumentai.

d. Neišaiškinama tuo, esą, Juozapas Arimatietis Kristaus kūną perkėlęs į kitą kapą.

a) Kaip jis būtų priėjęs prie kapo?

b) Kodėl toks kareivių pranešimas ir paskui žydų susitarimas, kareivių papirkimas?

c) Kodėl tas pats Juozapas, ar jo artimieji, nieko nesakė, kada apaštalai skelbė Kristų atsikėlus?

e. Neišaiškinama nė tuo, esą, Kristus buvęs palaidotas visiems pasmerktiesiems bendrame kape.

a) Evangelistai sako ką kitą.

b) Šv. Paulius[3] vartoja žodį ἐτάφη, kuris N. Įstatyme reiškia garbingą palaidojimą[4].

c) Šv. Petras, kalbėdamas Sekminių dieną žmonėms, karaliaus Dovydo kapą lygina su Kristaus kapu[5].

d) Jei taip Kristus būtų buvęs palaidotas, tada nebebūtų buvęs galimas nė pats atsikėlimo skelbimas[6].

f. Neišaiškinama ir tuo, esą, pasakojimas apie tuščią kapą pramanytas, sugalvotas, atsiradus tikėjimui Kristaus atsikėlimu.

a) Būtų absurdas sakyti, kad Kristaus atsikėlimas imta skelbti neįsitikinus, kad kapas yra tuščias. Į tai ir Kristaus bičiuliai ir Jo priešai būtų kitaip reagavę, negu kad reagavo.

b) Iš šv. Mato Evangelijos matyti, kad jau tuo laiku buvo kalbama, kad patys Kristaus mokiniai pavogę Jo kūną. Taigi jau patys žydai, skleisdami tokius gandus, parodo, kad kapas buvo tuščias.

2) *Kristaus pasirodymai.* Fakto konstatavimas. Šv Rašto N. Įstatyme turime 12 Kristaus pasirodymų:

---

1 Mat. 27, 64.
2 Apd. 4, 1—22.
3 1 Kor. 15, 3.
4 Plg. Luk. 16, 22; Apd. 2, 29.
5 Apd. 2, 31.
6 Plg. Van Noort G., De vera religione, 163—164.

1) Velykų rytą moterims, grįžtančioms į miestą[1].

2) Tą patį rytą Marijai Magdalenai prie kapo[2].

3) Velykų dieną šv. Petrui[3].

4) Dviem mokiniams, keliaujantiems į Emaus'o miestelį[4].

5) Velykų vakarą apaštalams Jeruzalėje, tik be Tomo. Čia Kristus juos pasveikina ramybės linkėjimu: „Ramybė jums". (Tada įsteigiamas ir atgailos sakramentas[5]).

6) Po aštuonių dienų Kristus pasirodo visiems apaštalams ir Tomui, kuris viešai išpažįsta Kristų, sakydamas: „Mano Viešpats ir mano Dievas"[6].

Šie pasirodymai įvyko Judėjoje: ar Jeruzalėje, ar netoli jos.

7) Sugrįžus apaštalams į Galilėją, Kristus pasirodo septyniems jų Tiberijados ežero krante. Čia Kristus suteikia šv. Petrui primatą[7].

8) Toje pačioje Galilėjoje vėl pasirodo Kristus ir suteikia apaštalams galią skelbti Evangeliją visam pasauliui[8].

9) Kristus pasirodo 500 mokinių, kurių „ir dabar dar yra gyvų" rašo šv. Paulius[9].

10) Pasirodymas Jokūbui Jaunesniajam. Šito pasirodymo laikas ir vieta nėra žinoma[10].

Šie pasirodymai įvyko Galilėjoje.

11) Pasirodymas mokiniams Jeruzalėje dangun žengimo dieną[11].

12) Pasirodymas šv. Pauliui, keliaujančiam į Damaską[12].

Peržvelgę visus pasirodymus, matome:

a. Jie prasideda ne Galilėjoje, bet Judėjoje ir Jeruzalėje.

b. Šv. Pauliaus laikais, o taip pat ir Evangelijų rašymo metu, buvo žmonių, kurie regėjo pasirodžiusį Kristų[13].

c. Pasirodoma buvo įvairiais laikais, įvairiose vietose ir įvairiems žmonėms.

Kalbant apie Kristaus pasirodymų istoriškumą, reikia čia priminti prikišamas *priekaištas*. Sako: Velykų įvykiai imami iš dviejų visai skirtingų tradicijų. Senesnioji tradicija kalba apie pasirodymus Galilėjoje, vėlesnioji — apie pasirodymus Judėjoje ir po to tik Galilėjoje. Tai motyvuojama šitaip:

a. Šv. Pauliaus duotasis Kristaus pasirodymų *išskaičia-*

---

1 Mat. 28, 9 sq.
2 Mork. 16, 9 sq.; Jon. 20, 1 sq.
3 Luk. 24, 34; plg 1 Kor. 15, 5.
4 Luk. 24, 13 sq ; Mork. 16, 12 sq.
5 Luk 24, 36—49; Mork. 16, 14; Jon. 20, 19—23.
6 Jon. 20, 26—29.
7 Jon. 21, 1—23.
8 Mat. 28, 16 sq,; plg. Mork 16, 15 sq.; 1 Kor. 15, 7.
9 1 Kor. 15, 6.
10 1 Kor. 15, 7.
11 Luk. 24, 50 sq.; plg. Mork. 16, 19.
12 1 Kor. 15, 8.
13 1 Kor. 15, 6.

vimas skiriasi nuo evangelistų išskaičiavimo. Jis mini pasirodymus Galilėjoje. Taigi jis naudojasi senąja tradicija.

b. Pagal du evangelistus aprašomieji pasirodymai įvykę Galilėjoj, pagal kitus du — Judėjoje. Tai irgi rodą dvi tradicijas.

c. Tą patį rodą ir pačių evangelistų aprašymuose pasitaiką skirtumai.

d. Kristaus atsikėlimo dieną Jeruzalėje nebuvę mokinių. Tai atitinką senąją tradiciją.

Taigi pagal kritikus liberalus senesnioji tų dviejų priešingų tradicijų težinanti pasirodymus tik Galilėjoje, o vėlesnioji ir Judėjoje.

Kodėl šios *dvi* tradicijos taip akcentuojamos? Mat, čia rengiamas kelias vizijų ir haliucinacijų hipotezei Kristaus pasirodymams aiškinti. Kaip ši hipotezė atrodo, matėme anksčiau.

Mes parodysime, kad senoji tradicija žino Kristaus pasirodymus ne tik Galilėjoje, bet ir Judėjoje.

a. Pirmiausia dėl šv. Pauliaus paduodamo pasirodymų aprašymo. Jis laiške korintiečiams 15 persk. įrodinėja kūnų atsikėlimą. To pagrindas yra Kristaus atsikėlimas. Šį faktą jis čia jiems primena kaip gerai žinomą, o žinoma, be kitko, ir iš Kristaus pasirodymų, kuriuos jis korintiečiams taip pat tik primena, nes tai jau anksčiau jiems buvo kalbėjęs. Dabar jis primena tik šešis pasirodymus: Kefui, dvylikai apaštalų, daugiau kaip 500 žmonių, Jokūbui, visiems apaštalams, pagaliau sau pačiam[1].

Klausimas: ar iš vieno šio laiško galima tvirtinti, kad minimi pasirodymai esą tik pirmieji ir įvykę Galilėjoje, vadinasi, priklausą senajai tradicijai, tarytum apimančiai tik pasirodymus Galilėjoje. Jei taip, tai vizijų hipotezės šalininkai čia matytų stiprų argumentą savo tvirtinimams.

Atsakant reikia pabrėžti, kad vien iš laiško jokiu būdu negalima tvirtinti, kad šv. Paulius težinojęs tik pasirodymus Galilėjoje.

a) Iš teksto nematyti, kad šv. Paulius būtų norėjęs surašyti visus pasirodymus. Pasirodymų atpasakojimo formos trumpumas liepia spėti, kad šv. Paulius neturėjo minties viską aprašyti. Jis tik trumpai primena, kas jau skaitytojams yra žinoma. Taip verčia manyti ir jo turėtas tikslas. Šv. Paulius norėjo pasakyti, kad jam ir kitiems apaštalams, skelbiantiems Kristaus mokslą, Kristaus atsikėlimas yra kertinis akmuo[2]. Šiai minčiai sustiprinti jis jiems ir primena Kristaus pasirodymus. Dar galima pastebėti, kad jis rašydamas nemini pasirodymų moterims, o temini pasirodymus tik vyrams, kurie skaitytojams galėjo būti autoritetingesni. Taigi nepaminėjimas laiške visų pasirodymų negriauna Evangelijose atpasakotų Kristaus pasirodymų istoriškumą.

---

[1] 1 Kor. 15, 5—7.

[2] 1 Kor. 15, 3—11; plg. Apd. 1, 22.

b) Paminėti Kristaus pasirodymai surašyti chronologiška tvarka. Šv. Paulius čia rašo: „Pirma..., paskui..., pagaliau...“ Vadinasi, pirmiausia Kristus pasirodė šv. Petrui. Pasirodymo vietų šv. Paulius nenurodo. Jas galima tik tarpiškai ir apytikriai sužinoti. Pasirodymai šv. Petrui ir 12-kai, reikia manyti, bus įvykę Jeruzalėje: mat, šv. Paulius nori parodyti, kad Kristus atsikėlė *trečiąją* dieną. Tai jis įrodo Kristaus pasirodymais. Todėl reikia manyti, kad bent vienas jų bus įvykęs Jeruzalėje. Be to, tarp šv. Pauliaus ir šv. Luko buvo glaudūs santykiai. O šv. Lukas mini pasirodymus Judėjoje. Tad negalima prileisti, kad šv. Pauliui jie būtų buvę nežinomi.

Taigi išvada mažų mažiausia yra tokia: šv. Pauliaus laiškas, jei ir neaiškiai pamini pasirodymus Judėjoje, tai bent jiems palieka vietos.

b. Evangelistai neparodo, kad vieni jų naudojęsis senesniąja tradicija, kiti — naujesniąja.

Reikia pasakyti, kad visų keturių evangelistų aprašomuose pasirodymuose yra pasirodymų, įvykusių ir Judėjoje ir Galilėjoje.

Taip evang. šv. Matas paduoda pasirodymą moterims Velykų rytą Jeruzalėje (28, 9) ir vienuolikai Galilėjoje (28, 16).

Evang. šv. Morkus pamini pasirodymą Magdalenai[1], dviem mokiniams, keliaujantiems į Emaus miestelį[2] ,vienuolikai, besėdintiems prie stalo (16, 14) ir, greičiausia, pasirodymą Galilėjoje[3]. Taigi šv. Matas paduoda tris pasirodymus Judėjoje ir vieną Galilėjoje.

Evang. šv. Lukas kalba apie pasirodymą dviem mokiniams kelionėje į Emaus miestelį[4], šv. Petrui[5], apaštalams atsikėlimo dienos vakare[6] ir dangun žengimo dieną[7]. Taigi jis paduoda tik keturis pasirodymus Judėjoje.

Evang. šv. Jonas mini pasirodymą Magdalenai[8], mokiniams be Tomo Velykų vakare[9], mokiniams su Tomu[10], septyniems mokiniams prie Tiberijados ežero[11]. Taigi jis mini pasirodymus ir Judėjoje ir Galilėjoje[12].

Kai kas sako, kad šv. Matas aprašąs pasirodymus tik Galilėjoje. Čia remiamasi to paties šv. Mato tekstu, kur angelas per moteris liepia mokiniams eiti į Galilėją[13]. Po to ir prasidėję apaštalų regėjimai[14]. Šv. Mato Evangelijos pasakojimas apie pasirodymą moterims[15] esąs paskesnis priedas judeiškos tradicijos naudai.

Į tai reikia atsakyti:

---

1 Mork. 16, 9—11.
2 Mork. 16, 12 sq.
3 Mork. 16, 15 sq.
4 Luk. 24, 15—31.
5 Luk. 24, 34.
6 Luk. 24, 36 sq.
7 Luk. 24, 50 sq.
8 Jon. 20, 11 sq.
9 Jon. 20, 19 sq.
10 Jon. 20, 24 sq.
11 Jon. 21, 1 sq.
12 Plg. Goebel B., Katholische Apologetik, 211.
13 Mat. 28, 7.
14 Mat. 28, 16.
15 Mat. 28, 9 sq.

a) Šv. Matas mini Velykų rytą pasirodymą moterims[1]. Šį tekstą laikyti paskesnį gal kam ir patogu, bet nekritiška. Bet kas jį pripažįsta, tuo pačiu pripažįsta ir pasirodymą Judėjoje.

b) Šv. Matas aprašo ne visus pasirodymus, bet tik tuos, kurie atitiko jo siekiamą tikslą.

c) Kad šv. Matas nevisus pasirodymus suminėjo, parodo ir šv. Povilo laiškas[2]. Negalima manyti, kad šv. Matas jų nežinojęs. Taigi šv. Matui nebuvo reikalo aprašyti visų pasirodymų.

Sako, kad ir šv. Morkus taip pat težinąs pasirodymus tik Galilėjoje. O toji vieta[3], kur kalbama apie pasirodymą Judėjoje, esanti vėliau įterpta. Tikroji šv. Morkaus Evangelijos pabaiga, esą, buvusi pakeista kita. Toji atkarpa esanti pridėta šv. Jono Evangelijai. Tai dabartinis 21 persk.

Čia reikia pasakyti:

a) Visa tai yra gryna hipotezė be jokio pagrindo. Juk nesuprantama ir neišaiškinama, kaip autentiška Evangelijos pabaiga būtų galėjusi išnykti, nepalikdama jokių pėdsakų.

b) Apie tariamosios atmestos pabaigos turinį mes nieko nežinome. Aiškinti tą turinį apokrifine šv. Petro Evangelija yra per drąsus žingsnis.

Čia vėl prikiša, kad evangelistas šv. Lukas težinąs pasirodymus Judėjoje. Pasak jo, Kristus buvęs mokiniams užgynęs išvykti iš Jeruzalės, kol jie gausią Šv. Dvasios. Visi pasirodymai įvykę Velykų dieną.

Į tai atsakytina:

a) Šv. Lukas buvo šv. Pauliaus draugas. Jų pasirodymų aprašymuose yra panašumų.

b) Šv. Lukas palieka vietos pasirodymams Galilėjoje. Apd. 1, 3 jis sako, kad Kristus per 40 d. davėsi matomas mokiniams. Šv. Lukas nemanė visų pasirodymų sudėti į vieną. Jei jis nemini mokinių kelionės į Galilėją, tai dar nereiškia, kad jos ir nebuvo.

c) Kodėl šv. Lukas tepamini pasirodymus Judėjoje, suprantama iš jo Evangelijos krypties. Joje Jeruzalė — svarbus centras. Jeruzalėje eina išganymo, atpirkimo darbas; iš Jeruzalės pradedama skelbti Evangelija visam pasauliui[4].

Vėl prikišama, kad evangelistas šv. Jonas težinąs pasirodymus tik Judėjoje. Tik 21 persk. aprašomas pasirodymas Galilėjoje. Bet šis perskyrimas esąs priedas iš šv. Morkaus Evangelijos (16, 9—12). Jis čia tik perdirbtas.

Į tai reikia atsakyti:

---

[1] Mat. 28, 9 sq.
[2] 1 Kor. 15.
[3] Mork. 16, 9—12.
[4] Luk. 24, 47; Apd. 1, 8.

Jei jau senesni liudytojai, kaip šv. Paulius ir k., žino pasirodymus ir Judėjoje ir Galilėjoje, tai turėjo juos žinoti ir vėlesni autoriai. Taigi ir šv. Jonui jie buvo žinomi[1].

c. Dėl pasitaikančių skirtumų evangelistų aprašymuose pasakytina:

a) Nenuostabu, jei tie evangelistai, rašydami įvairiose vietose, įvairiais tikslais, rinko medžiagą tokią, kuri labiau atitiko jų tikslą, ir tvarkė ją pagal savo planą.

Visiškas, net smulkmenų, vienodumas galėtų net sukelti abejojimą, ar čia tik nebuvo konspiratyvus darbas neistoriškam faktui išplėsti.

b) Randami skirtumai neliečia esminių dalykų. Be to, jie nėra tokie, kad jų nebūtų galima išlyginti, vienus su kitais suderinti. Tiesa, tai nevisuomet lengva padaryti; bet tai visai suprantamas dalykas. Šiandien, kalbėdami apie Velykų įvykius, remiamės svarbiausia evangelistų atpasakojimais, kur ne viskas pakankamai aiškiai pasakyta. Pradžioje Evangelijos (kai jos buvo ką tik parašytos, kai tebebuvo gyva tradicija) buvo lengviau suprantamos, nes daug smulkmenų tebebuvo žmonių atmintyje. Tačiau ir šiandien, giliau įžvelgus, tarp Evangelijų disharmonijos nematyti.

d. Dėl tariamo greito apaštalų išbėgimo į Gelilėją.

Vizijų hipotezės šalininkai savo tvirtinimą, be kitko, remia ir tuo, kad Kristaus atsikėlimo metu mokinių visai nebuvę Jeruzalėje.

Į tai reikia atsakyti:

a) Toks tvirtinimas neparemtas jokiu istoriniu dokumentu.

b) Jis prieštarauja net šv. Mato ir šv. Morkaus pasakojimams. Jie, tiesa, sako, kad, suimant Kristų, apaštalai išbėgiojo. Bet kaip tai suprasti, parodo tolesnis jų aprašymas (kaip Petro išsigynimas Kristaus[2] ir k).

c) Psichologiškai suprantama, kad mokiniai laukė, kuo visa tai baigsis.

d) Tą patį verčia manyti ir angelų pranešimas Velykų rytą moterims, kad mokiniai vyktų į Galilėją[3]. Tai rodo, kad jie turėjo būti arba Jeruzalėje arba jos apylinkėje.

e) Remtis apokrifine šv. Petro evangelija, kaip tai daro hipotezės šalininkai, nėra prasmės, nes ji parašyta II amžiuje Syrijoj. Savo kilimu ir tendencija ji priklauso gnostikų erezijai[4].

---

[1] Plg. Goebel B., Katholische Apologetik, 213—216.
[2] Mat. 26, 70 sq.
[3] Mat. 28, 7; Mork. 16, 7.
[4] Plg. Goebel B., Katholische Apologetik, 212—213.

B. Fakto aiškinimas. Kaip tikėjimą Kristaus atsikėlimu, taip ir tikėjimą Jo pasirodymais tegalima išaiškinti tų faktų (pasirodymų) istoriškumu.

a. Kristaus pasirodymai neišaiškinami tuo, esą, apaštalai, pasakodami apie pasirodymus, apgavę.

a) Ir patys racijonalistai pripažįsta, kad apaštalai buvo dori žmonės.

b) Apgavimo neprileidžia ir apaštalų psichologija. Kaip apaštalai, — Kristaus kančios metu įsibūkštavę, po Jo mirties nusiminę, — vėliau būtų galėję visą tą istoriją taip sugalvoti, kad kitus įtikintų[1], nors ir buvo leidžiami gandai, kad Kristaus kūną pavogę apaštalai?

c) Kuriais sumetimais jie būtų apgaudinėję? Atlyginimo už tai iš Dievo jie tikėtis negalėjo; iš žmonių — taip pat ne.

b. Kristaus pasirodymai neišaiškinami nė tuo, esą, krikščionys vėliau juos sugalvoję.

a) Įsitikinimas Kristaus pasirodymais jau buvo apaštalų laikais.

b) To meto krikščionybės priešai visuomet galėjo pasakyti, kad taip nebuvę. Tačiau tokių jų pereiškimų mes neturime.

c. Kristaus pasirodymai neišaiškinami nė tariamais apaštalų subjektyviais regėjimais, vizijomis.

Subjektyvių vizijų hipotezės šalininkai bando remtis dviem dalykais: skaudžių įvykių sukrėsta apaštalų dvasia, dideliu jų nervingumu ir šv. Pauliaus regėjimu Damasko kelionėje[2], kuris (regėjimas) buvęs grynai subjektyvus, haliucinacija; o kadangi pats šv. Paulius savo regėjimą gretina su kitų apaštalų regėjimais[3], tai ir jų regėjimai esą tokie pat — subjektyvūs.

Tačiau reikia pasakyti, kad ši hipotezė neturi rimto pagrindo, ir todėl ji atmestina.

Vienas jų argumentų tas, esą, šv. Pauliaus regėjimas Damasko kelionėje buvęs subjektyvus, nerealus. Tačiau tai klaidinga, nes Kristaus pasirodymas šv. Pauliui buvo objektyvus, realus.

a) Šv. Paulius buvo įsitikinęs, kad kūno akimis regėjęs kūnišką Kristų. (Tai pripažįsta ir kai kurie kritikai liberalai).

α. Tai matyti iš pasakymų: „Jis leido man save pamatyti" (ὤφθη)[4]. „Ar aš nemačiau mūsų Viešpaties Jėzaus?"[5] „Matyti" (gr. ὁρᾶν) pirmiausia reiškia matyti kūno akimis. Jei tai būtų buvusi vizija, turėtų būti aiškiai pažymėta arba tai turėtų iš konteksto paaiškėti. Taip tačiau nėra.

---

1 Apd. 2, 41; 6, 7.
2 1 Kor. 15, 8.
3 1 Kor. 15, 5 sq.
4 1 Kor. 15, 8.
5 1 Kor. 9, 1.

β. Kiti apaštalai faktą, kad Kristus savo atsikėlimą paliudijo pasirodymais, laikė savo paskyrimo apaštalauti ženklu. Šv. Paulius taip pat savo kaip apaštalo pašaukimą remia Kristaus pasirodymu[1].

γ. Iš šio Kristaus pasirodymo šv. Paulius sudaro argumentą Kristaus atsikėlimui įrodyti. O Kristaus atsikėlimu jis remia žmonių kūnų atsikėlimą.

δ. Apie savo subjektyvius regėjimus šv. Paulius visai kitaip kalba[2]. Juos jis skiria nuo pasirodymo Damasko kelionėje[3].

ε. Šis regėjimas davė jam suprasti, kad Kristus yra Mesijas ir Dievo Sūnus, kad jis pašaukiamas tikėti ir apaštalauti[4]. Tas regėjimas padarė įtakos visam šv. Pauliaus vidiniam gyvenimui.

b) Šv. Pauliaus įsitikinimas pojutiniu Kristaus regėjimu atitinka ir psichologinius faktus. Psichologijos daviniai taip pat neleidžia Damasko kelionės įvykius aiškinti pojučių apgavimu. Minėtieji kritikai liberalai čia prikiša, kad Pauliaus silpnybės, kurias jis pats mini[5], rodančios, kad jis galėjęs suklysti. Be to, šv. Paulius kaip žydas, fariziejus, turėjęs atsikėlimo sąvoką. O dažnas susidūrimas su krikščionimis privertęs jį pagalvoti, ar tik jis neklystąs, persekiodamas krikščionis. Jame prasidėjusi kova. Ji ypač sustiprėjusi Damasko kelionėje. Taip suerzinęs nervus ir fantaziją, Paulius išvydęs Kristų.

Čia reikia pasakyti:

α. Kaip ten bebūtų su šv. Pauliaus silpnybėmis, bet iš Apd. ir jo laiškų žinome, kad jis buvo galingos dvasios, energijos vyras. Haliucinacija šiuo atveju (Damasko kelionėje) tėra tik tolimesnis galimumas; pirmiau reikia tikėti psichologijos ir istorijos duomenims.

β. Tarp žydų tikėjimo kūnų atsikėlimu pasaulio pabaigoje *ir* tarp įsitikinimo, kad Dievas trečiąją dieną prikėlė nukryžiuotąjį, kuris, žydų manymu, net piktžodžiavęs, yra didelis skirtumas.

γ. Savo laiškuose šv. Paulius mini, kad persekiojęs Kristų ir krikščionis iš religinio uolumo[6]. Jis iki paskutinės atsivertimo valandos buvęs didelis krikščionių priešas[7]. Taigi savo darbo leistinumu ir gerumu jis neabejojo. Jis nemini jokių dvasios kovų.

δ. Jo atsidavimas Mozės įstatymui iki pat atsivertimo buvo stiprus. Krikščionišką pasaulėžiūrą jis įgijęs tik būdamas krikščionis[8]. Anksčiau ji jam buvusi visai svetima[9]. Todėl atsivertimas jam buvęs ne kokia naturali evoliucija, bet Dievo pasigailėjimas[10].

---

[1] 1 Kor. 9, 1.
[2] Apd. 16, 9; 18, 9; 22, 17.
[3] Apd. 9, 1—19; 22, 3—11; 26, 9—20; 1 Kor. 15, 8.
[4] Plg. Apd. 1, 21; 26, 16; 1 Kor. 9, 1.
[5] 2 Kor. 10, 10; 12, 5; Gal. 4, 13.
[6] Gal. 1, 13 sq.
[7] Pil. 3, 6.
[8] Rom. 7, 7 sq.
[9] Pil. 3, 5 sq.
[10] 1 Kor. 15, 10; 2 Kor. 4, 6.

c) Šv. Pauliaus įsitikinimas pojutiniu Kristaus regėjimu atitinka istorinius faktus. Apd. yra trys Damasko kelionės įvykio pasakojimai. Pirmąjį paduoda Apd. autorius[1]; kitus du — pats šv. Paulius kalbėdamas žydams Jeruzalėje[2] ir Agripui su Festu Cezarejoje[3]. Šitomis žiniomis netikėti negalima.

α. Įvykio aplinkybės. Nuo šviesos šv. Paulius netenka regėjimo per tris dienas[4]. Jo palydovai mato šviesą[5], bet nemato asmens[6]. Jie kriuta ant žemės[7], girdi balsą[8], bet kalbos nesupranta[9].

β. Įvykio padariniai. Tas įvykis visą šv. Pauliaus gyvenimą pasuka kita linkme. Bet tokį tvirtabūdį vyrą, koks buvo šv. Paulius, tegalėjo palenkti tik proto sprendimas[10].

Antras vizijų hipotezės argumentas, esą, pasirodymai mokiniams taip pat buvę subjektyvūs. Tai irgi netiesa:

Pasirodymai mokiniams taip pat buvo pojutiniai, realūs.

a) Kaip šv. Paulius, taip ir kiti apaštalai buvo įsitikinę realiai matę Kristų[11]. Tai liudija ir pirmykštės krikščionybės tikėjimas, kuris remiasi apaštalų pamokslais.

b) Pasirodymai atitinka psichologinius faktus. Šie neleidžia čia matyti haliucinacijų.

α. Kad linktų į haliucinacijas žmonės, darbo ir gyvenimo vargų užgrūdinti, neišlepinti, yra sunkiai įtikimas dalykas.

β. Pati atsikėlimo idėja mokiniams yra svetima. Jie, kaip ir kiti žydai, žinojo atsikėlimą pasaulio pabaigoje. Bet žydai nemanė, kad Mesijas galėtų kitaip atsikelti[12]. Taigi Kristaus atsikėlimas neina iš mokinių tikėjimo žmonių kūnų atsikėlimu pasaulio pabaigoje[13].

γ. Tai rodo ir Kristaus mokinių psichologija. Magdalena, pamačiusi atristą akmenį, sako: „Paėmė Viešpatį iš kapo ir nežinome, kur jį padėjo“[14]. O sutikusi Kristų, ji klausia: „Pone, jei tu paėmei, pasakyk, kur padėjai?“[15] Apaštalai moterims, pranešusioms Kristaus pasirodymą, netiki[16]. Du mokiniai, keliaudami į Emaus miestelį, kalbasi nusiminę[17]. Kai susirinkusiems apaštalams pasirodo Kristus, jie tariasi dvasią regį. Todėl Kristus turi juos įtikinti, valgydamas, liepdamas save paliesti[18]. Tomas pasiryžęs netikėti, kol savo akimis neišvysiąs ir pirštais nepaliesiąs Kristaus[19].

---

1 Apd. 9, 1—19.
2 Apd. 22, 3—16.
3 Apd. 26, 9—18.
4 Apd. 9, 8 sq.
5 Apd. 22, 9.
6 Apd. 9, 7.
7 Apd. 26, 14.
8 Apd. 9, 7.
9 Apd. 22, 9.
10 Plg. B. Goebes, Katholische Apologetik, 224—227.
11 Mat. 28, 16—20. Luk. 24, 22 sq.; 24, 36 sq.; Jon. 20, 25.
12 Jon. 11, 24.
13 Plg. Brunsmann Joh., Lehrbuch der Apologetik, I 354.
14 Jon. 20, 2.
15 Jon. 20, 15.
16 Luk. 24, 11.
17 Luk. 24, 19—24.
18 Luk. 24, 36—44.
19 Jon. 20, 24 sq.

c) Mokinių įsitikinimą remia istoriniai faktai.

α. Čia nematome mokinių per greito tikėjimo. Faktui patikrinti jie vartoja priemonių: palyti[1], valgo ir geria su Kristumi[2], bendrauja su Juo, per 40 dienų klauso Jo pamokymų[3].

β. Istoriniai šaltiniai sako, kad Kristus pasirodė daugeliui, įvairiose vietose, įvairiose aplinkybėse ir t. t. O tai nesuderinama su haliucinacijų hipoteze, kuomet vienos rūšies vizijoms esti ir panašios sąlygos.

γ. Iš ligos kilusios vizijos ir haliucinacijos *baigiasi* su organiniais ar psichiniais žmogaus pagerėjimais, o taip pat ir pasikeitus įvairioms sąlygoms bei aplinkybėms, sukėlusioms haliucinacijas. Iš istorinių šaltinių žinome, kad Kristaus mokinių regėjimai prasideda trečiąją dieną Kristui mirus ir baigiasi Jo dangun žengimu. Bet argi galima manyti, kad įvairiuose įvairių charakterių žmonėse didelis nervų suerzinimas kartu prasidėtų ir kartu baigtųsi, kad staiga visiems pakitėtų sąlygos, kad kartu visiems susidarytų vienoda nuotaika; žodžiu, argi galima manyti, kad *nuostabiu būdu* susidarytų visos reikiamos psichinės ir fizinės sąlygos, kad tie apaštalų regėjimai *kartu* visuose prasidėtų ir *kartu* visuose baigtųsi[4].

δ. Iš tų pačių istorinių šaltinių žinome, kad mokiniai konstatavo tuščią kapą. Bet ar tai išaiškinama subjektyvių vizijų hipoteze?

ε. Iš istorinių šaltinių taip pat žinome, kad per pasirodymus apaštalai įgyja naujų idėjų, naujų pasiryžimų. Jie nebepažįstamai pasikeičia.

Šių visų faktų akivaizdoje dar sakyti, kad tie žmonės haliucinacijų apimti tokie pasidarė, reikštų nepaisyti priežastingumo dėsnio, istorijos duomenų, psichologijos[5]; reikštų sakyti, kad visa krikščioniškoji religija ir kultūra kilusi iš keliolikos žmonių autosugestijos.

d. Kristaus pasirodymai neišaiškinami objektyviomis, bet vidinėmis — apaštalų sielose Dievo sudarytomis — vizijomis.

Kokia ši hipotezė yra, matėme anksčiau. Čia trumpai atsakome į jos teigimus:

a) Kalbėdami apie subjektyvių vizijų hipotezę, jau minėjome, kad šv. Paulius ir kiti mokiniai regėjo kūnišką Kristų.

b) Negalima prileisti, kad Dievas ar išaukštintasis Kristus antgamtišku būdu būtų sudaręs apaštaluose vidaus pergyvenimą, tarytum jie regį Kristų. Tuomet Dievas būtų likęs didelės klaidos kaltininkas.

---

[1] Luk. 24, 38 sq.
[2] Luk. 24, 41 sq.
[3] Luk. 24, 25 sq.; Jon. 20, 21 sq.; Apd. 1, 2 sq.
[4] Plg. Gutberlet C., Lehrbuch der Apologetik, II[4] 324 sq.
[5] Goebel B., Katholische Apologetik, 228—229.

Ši hipotezė yra kompromisas tarp Kristaus mokinių teigimų ir tarp šių dienų moderniosios pažiūros į Kristaus atsikėlimą.

Jos šalininkai prikiša, kad nevienas šventųjų sakėsi matęs Kristų ar kurį nors šventąjį, su kuriuo jie net kalbėjęsi ir k. Tačiau niekas čia nemanąs, kad matytasis Kristus ar matytieji šventieji buvę su tikru kūnu.

Ats. Apaštalų liudijimai apie regėtą atsikėlusįjį Kristų ir šventųjų liudijimai apie turėtus regėjimus yra tarp savęs skirtingi. Šventieji kalba apie savo pačių įsitikinimus, apie tikrus savo pergyvenimus. Bet apie tų regėjimų prigimtį jie nieko nesprendžia. Todėl jie, vien iš pasirodymų, ir nedaro išvados, kad pasirodęs šventasis turįs būti atsikėlęs iš karsto (kad ir pasirodymo metu).

O apaštalai pabrėžia matę atsikėlusį Kristų. Iš pasirodymų, iš tuščio kapo jie veda Kristaus atsikėlimą[1].

e. Materijalizacijos hipotezė. R. A. Hofmann[2] Kristaus pasirodymus bando sugretinti su okultizmo reiškiniais. Pasak jo, Kristaus pasirodymai esą ne kas kita, kaip okultistiniai materijalizacijos reiškiniai (okkultische Materialisationsvorgänge). Kristaus fluidinis arba dvasinis kūnas mirties metu atsiskyręs nuo materijalinio, žemiško kūno. Tuo būdu Kristus su mokiniais ir buvęs, kalbėjęs, valgęs ir t. t. Jo dangun žengimas buvęs tiktai to fluidinio kūno *formos* sunykimas. (Auflösung der Gestalt). Debesys, apie kuriuos kalba šv. Lukas, buvę tiktai toji aformuotoji, pasklidusioji medžiaga.

Į šią hipotezę Hofmann'ą pastūmėjo nepasitenkinimas esamomis hipotezėmis ir jo laikais iškeltas materijalizacijos klausimas.

Dėl jo hipotezės reikia pasakyti štai kas:

a) Ji nesuderinama su istoriniu pasakojimu apie tuščią kapą. Jei mokiniams pasirodė tik fluidinis kūnas, tai materijalinis kūnas turėjo likti kape.

b) Toji hipotezė neturi pakankamos atramos mokinių psichologijoje. Hofmann sako, kad fluidinio Kristaus kūno materijalizacija buvusi susidariusi mokinių įtaka. Bet mokiniai nebuvo nusiteikę pasirodymams ir, konsekventiškai, fluidinio Kristaus kūno iššaukti nemanė. Taigi jie nebuvo mediumai.

c) Niekas nėra įrodęs, kad, Kristui mirus, nuo Jo atsiskyręs kažin koks fluidinis kūnas ir pasirodęs jis, o ne atsikėlusis Kristus.

Kristaus pranašystės apie būsimą savo atsikėlimą, o taip pat evangelistų bei kitų liudijimai, verčia manyti, kad tai buvo tikras atsikėlimas ir, konsekventiškai, tikri pasirodymai[3].

---

1 Goebel B., Katholische Apologetik, 229—230.
2 Das Geheimnis der Auferstehung Jesu, Leipzig 1921.
3 Ioh. Brunsmann, Lehrbuch der Apologetik, I 358—360.

Pastabos. 1. Iš viso, kas sakyta, darome išvadą, kad Kristaus pasirodymai realūs ir kad jie parodo Kristaus atsikėlimą, t. y. tos pačios sielos reinformaciją su tuo pačiu kūnu. Iš čia seka, kad:

a) Negalima sakyti, kad pasirodęs kūnas buvo naujai sukurtas, nes tuomet sektų, kad Dievas klaidino, paliudydamas Kristaus pasakymą, kad Jis tikrai atsikėlęs.

b) Negalima prileisti, kad tai buvo tik Kristaus ar kito į Jo panašus kūnas, kuriuo pasirodžiusi gera dvasia, kaip, pav., angelas Rafaelis. Argi Dievas, leisdamas tai padaryti, neliktų apgavimo, klaidos ir žmonių suklydimo kaltininkas?

c) Negalėjo tai padaryti ir piktoji dvasia, nes Dievas to nebūtų leidęs. Be to, tai būtų nesuderinama su tais duotaisiais pamokymais apie Dievo karalystę, kuriuos davė Kristus po savo atsikėlimo.

Taigi belieka tikra reinformacija. „Tai *aš*... palieskite, pažiūrėkite..."[1]

2. Įrodėme istorinį Kristaus atsikėlimo tikrumą. Bet tuo pačiu jau įrodytas ir filosofinis bei teologinis tikrumas, nes atsikėlimas yra absoliutus stebuklas.

2 dalis. *Reliatyvusis Kristaus atsikėlimo tikrumas.*

Kristus, atsikeldamas iš numirusių, įrodė savo dieviškąją pasiuntinybę.

a. Pirmą kartą Jis tai parodė, išvarydamas iš bažnyčios pirklius[2]. Žydai žinojo, kad tam Jis neturėjo sinedrijono įgaliojimo. Šitokį savo elgesį Jis galėjo pateisinti tik aukštesne galia. Todėl žydai ir prašo iš Kristaus ženklo, paliudijančio tą Jo galią. Tuomet Kristus jiems atsako: „Sugriaukite šią bažnyčią, o aš per tris dienas ją vėl atstatysiu"[3]. Žydai pamanė, kad Jis čia ištikrųjų kalba apie tą, 46 metus statytą, bažnyčią. Bet evangelistas šv. Jonas pastebi, kad Kristus kalbėjo „apie savo kūno bažnyčią"[4]. Mokiniai, atsikėlus Jam iš numirusių, tai atsiminę. Taigi nors tas Kristaus pasisakymas apie savo atsikėlimą apaštalams pradžioje ir nebuvo aiškus, tačiau jis tikrai buvo taikomas atsikėlimui trečiąją dieną.

b. Kristaus atsikėlimą kaip ženklą paduoda evangelistas šv. Matas. Žydai prašo Kristaus mesijaniškumo ženklo. Tačiau Kristus jiems atsako, kad nebūsią jiems duota kito ženklo, kaip tik Jonos ženklas, vaizduojąs Jo atsikėlimą trečiąją dieną. Kaip Jona išbuvęs tris dienas ir tris naktis banginio viduriuose, taip žmogaus Sūnus išbūsiąs tris dienas žemėje[5].

c. Tai matyti ir iš Kristaus pasisakymų, kad Jis esąs didesnis už Saliamoną, kad savo stebuklus darąs Dievo galia[6].

---

[1] Luk. 24, 36 sq.
[2] Jon. 2, 14—22.
[3] Jon. 2, 19.
[4] Jon. 2, 21.
[5] Mat. 12, 38—40.
[6] Luk. 11, 20.

d. Net jei Kristus ir nieko aiškiai nebūtų sakęs apie savo atsikėlimą, tai ir tada reliatyvusis stebuklo tikrumas būtų aiškus: visą laiką Jis save laikė Dievo siųstuoju; Dievas, prikeldamas Kristų, šiojo žodžius kaip tik paliudija[1].

Pastaba. Atsikėlimas buvo Kristaus išpranašautas. Tai aiškus proto stebuklas. Iš tų Kristaus pranašysčių apie savo atsikėlimą galima sudaryti naujas argumentas Jo dieviškai pasiuntinybei įrodyti. Čia tačiau primename tik tiek:

a. Kristus išpranašavo savo atsikėlimą. Tai istoriška pranašystė. Jis nusakė ne tik patį faktą[2], bet ir fakto laiką[3]. Jo pranašystę žinojo ir žydai—jie pastato prie Jo kapo sargybą[4].

b. Ta pranašystė įvyko. Čia gali būti neaiškumas tik dėl laiko. Vienur sakoma, kad Kristus atsikėlęs po „trijų dienų", kitur, kad „trečiąją dieną" arba po „trijų dienų ir trijų nakčių". Tačiau tas keblumas lengvai išsprendžiamas, prisiminus žydų kalbos savumus: joje tas pats dalykas nekartą išreiškiamas įvairiai. Tai matyti, pav., ir iš evangelisto šv. Mato, nes jis vienoje vietoje šiuo reikalu sako „tris dienas ir tris naktis", kitoje, „po trijų dienų" arba „trečiąją dieną"[5]. Tą patį pastebėsime, sugretinę Tobijo 3, 10 su Esteros 4, 16; 5, 1, kur „po trijų dienų ir trijų nakčių" ir „trečiąją dieną" imama per viena.

Mums čia nesvarbu, ar žydai parą pradėdavo nuo 6 vakaro val., ar jie būtų ją pradėję nuo 12 nakties val., nes ir pirmuoju ir antruoju atveju paliečiama ir trečioji diena.

c. Toji pranašystė neišaiškinama naturaliai. Atsikėlimas iš numirusių yra absoliutus stebuklas, vadinasi, toks stebuklas, kurį vienas Dievas tegali padaryti, ir konsekventiškai, tik Jis vienas iš anksto tegali jį žinoti; kitas čia iš anksto tegali žinoti tuomet, kuomet jam Dievas tai apreiškia. Tiesa, Mesijo atsikėlimas buvo minimas S. Įstatymo knygose[6], bet nelabai aiškiai, o ypač, kad ten nenurodytas laikas (trečiąją dieną).

Dėl Kristaus mirties, atsikėlimo ir pasirodymų yra prigalvota nemaža įvairių *priekaištų*. Svarbesniuosius jų čia peržiūrėsime.

Priekaištai dėl Kristaus mirties.

1. Pilotas nustebo, kad jau Kristus miręs. Taigi jis Kristaus mirtimi abejojo[7].

Ats. Jis nežinojo, kiek Kristus buvo iškentėjęs prieš nukryžiavimą. Negalima manyti, kad jis nepatikėjo šimtininkui.

---

[1] Plg. Van. Noort G., De vera religione, 153—155.
[2] Mat. 17, 9; plg. Mork. 9, 8. 26; Mat. 26, 31 sq.; plg. Mork. 14, 27 sq.
[3] Mat. 16, 21; 20, 19; Mork. 8, 31.
[4] Mat. 27, 62 sq.
[5] Mat. 12, 40; 27, 62 sq.
[6] Ps. 15, 10; Ag. 2, 31; 13, 35.
[7] Mork. 15, 44.

2. Kristus tarė Magdalenai: „Nelaikyk manęs“[1]. Taigi jis bijojo prisilietimo dėl patiriamo skausmo.

Ats. Kristus leido prisiliesti kitiems[2], taip pat ir moterims[3]. Magdalenai, atrodo, Jis tik neleido ilgai taip daryti.

3. Kartais kryžiavimas esti iškenčiamas, išlaikomas.

Ats. Tokioms kančioms, kaip Kristaus, joks žmogaus organizmas negali atsilaikyti.

4. Kristus galėjo nežinoma jėga išsigydyti, išeiti iš kapo ir apsimesti esąs atsikėlęs iš numirusių.

Ats. a) Kristus buvo miręs. b) Toks tariamasis išsigydymas neįmanoma be stebuklo. c) Tuo būtų pozityviai apgavęs apaštalus, nes Jis iš anksto sakėsi atsikelsiąs. Tačiau apgaulė nesutaikoma su Kristaus šventumu ir išmintimi.

5. Bet Bažnyčios Tėvai Kristaus mirtį laiko stebuklu.

Ats. Jei jie ją laiko stebuklu, tai ne dėl to, kad naturalios mirties priežastys būtų buvusios nepakankamos. Jie čia turėjo galvoje, kaip galima suderinti Kristaus visionem beatificam (regėjimą Dievo) su Jo fizine kančia.

Priekaištai dėl Kristaus atsikėlimo.

6. Apaštalai klausinėjo vieni kitus, kas tai būtų per atsikėlimas[4]. Taigi jie neturėjo atsikėlimo sąvokos.

Ats. Apaštalai abejojo, ar Kristus tai pasakė apie save tikra žodžio (atsikėlimo) prasme, ar perkelta. Negalima sakyti, kad apaštalai neturėjo atsikėlimo sąvokos.

7. 2. Kor. 3, 17 pasakyta: „Viešpats yra dvasia“. Taigi atsikėlęs Kristus kūno neturėjo.

Ats. Čia tekalbama apie Šv. Dvasią, trečiąjį Šv. Trejybės asmenį.

8. 2. Kor. 5, 16 šitaip pasakyta: „Dabar jau jo (Kristaus) nebepažįstame kūno žvilgsniu“.

Ats. Atsivertęs šv. Paulius kitaip žiūrėjo į Kristų.

9. 1. Kor. 15, 47 sakoma: „Antrasis žmogus iš dangaus, dangiškas“.

Ats. Kristus yra iš dangaus savo dieviškąja prigimtimi ir asmeniu, o ne kūnu.

10. Žydai ir talmudas teigia, kad apaštalai Kristaus kūną pavogę.

Ats. Jau minėjome, kuriuo tikslu žydai šitaip sakė.

Talmudo knygos neturi didelio autoriteto istoriniame Kristaus gyvenimo aprašyme.

11. Kristaus atsikėlimą paliudija tik jo bičiuliai.

---

1 Jon. 20, 17.
2 Jon. 20, 27.
3 Mat. 28, 9.
4 Mork. 9, 9.

Ats. Bet ar bičiuliškumas tuo pačiu atima liudytojų žinojimą ir tiesumą?

Kodėl kiti tyli, apaštalams viešai skelbiant Kristaus atsikėlimą?

12. Niekas nematė ir nežino, kuriuo būdu Kristus atsikėlė.

Ats. Bet argi atsikėlimui tas atsikėlimo momento matymas ir atsikėlimo būdo žinojimas yra būtinas?

Priekaištai dėl Kristaus pasirodymų

13. 2. Kor. 12, 2—4 pasakyta: „Ar kūne, nežinau, ar be kūno — nežinau, turėjau regėjimą". Taigi Kristaus pasirodymai buvo subjektyvūs.

Ats. Šv. Paulius čia pareiškia nežinąs tik vidinės tos savo būsenos prigimties, bet nesako nežinąs, ką jis objektyviai regėjo.

14. Baimė sutrukdo normalų pojučių veikimą. O apaštalai, pamatę Kristų išsigando[1].

Ats. Ta baimė buvo daugiau nustebimas. Jei jie ir iš tikrųjų pabijojo, tai tik pradžioje; paskui jie juk džiaugėsi[2].

15. Kūnas, turįs atsparumo ir kartu neturįs, yra chimerinis kūnas. O Kristus ėjęs pro uždaras duris.

Ats. Stebuklingu būdu tas pats kūnas vienu laiku gali turėti atsparumo, kitu ne (compenetratio corporum).

16. Garbingas, sudvasintas kūnas negali būti matomas, paliečiamas; jis negali valgyti ir t. t.

Ats. Netiesa, kad jis negali būti matomas ir liečiamas, nes jis yra kiekybinis. Dėl valgymo reikia pasakyti, kad jam valgis nėra būtinas. Bet kad jis valgyti negalėtų, su tuo sutikti negalima.

17. Visi žmonės atsikels iš numirusių ir pasirodys. Taigi Kristaus atsikėlime bei pasirodyme nėra nieko nuostabaus.

Ats. Taip, visi atsikels. Bet tai įvyks ne pagal gamtos dėsnius. Be to, Kristus atsikėlė prieš laiką, Dievo nustatytą kitiems žmonėms (paskutiniojo teismo dieną).

18. Kristaus pasirodymų aplinkybės evangelistų aprašymuose nėra pakankamai ryškiai determinuotos; jos atrodo net prieštaraujančios.

Ats. Negalima sutikti, esą, pas evangelistus Kristaus pasirodymai aprašyti taip, kad iš jų nematyti Kristaus atsikėlimo.

Taip pat negalima sutikti, esą, tie Kristaus pasirodymų aprašymai, paskirų evangelistų paduodami, prieštarauja vieni kitiems. Čia tegalima kalbėti tik dėl smulkmenų skirtumo.

19. Vieni evangelistų mini Kristaus pasirodymus tik Galilėjoje, kiti — tik Judėjoje.

---

[1] Luk. 24, 36 sq.
[2] Luk. 24, 41.

Ats. Negalima tvirtinti, kad bent vienas evangelistas būtų buvęs *įsitikinęs* Kristaus pasirodymus buvus tik Judėjoje, arba tik Galilėjoje. Galima sutikti tik su tuo, kad paskiri evangelistai nepaminėjo visų pasirodymų (kas matyti pačiuose aprašymuose).

Priekaištai dėl reliatyvaus Kristaus atsikėlimo tikrumo.

20. Atsikėlęs Kristus turėjo pasirodyti visiems žydams, kad jie galėtų įtikėti. Bet jis pasirodė tik kai kuriems.

Ats. Kristus savo atsikėlimą žydams įrodė per liudytojus, t. y. tarpiškai. Nebūtinai Jis tai turėjo padaryti betarpiškai.

21. Bažnyčia įsako tikėti Kristaus mesijaninę pasiuntinybę, Jo mokslo dieviškumą ir tiems, kurie sau nėra moksliškai įrodę Kristaus atsikėlimo fakto.

Ats. Tai tepasako tik tiek, kad atsikėlimas nėra vienintelis tikėtinumo motyvas. Tačiau negalima sutikti, kad atsikėlimas nėra vienas iš stipriųjų tikėtinumo motyvų.

Čia nereikia dar pamiršti, kad vienas dalykas yra priimti ką nors istoriniu tikrumu (patyrus, remiantis istoriniais daviniais) kitas dalykas — priimti tą patį *tikėjimo* keliu tik todėl, kad neklaidingas Bažnyčios mokymas neklaidingai liudija šią tiesą (Kristaus atsikėlimo tiesą) esant per įkvėptus rašytojus (Šv. Rašto raštininkus) paties Dievo patvirtintą... Šiuo atveju pasitikėjimas neklaidingu Bažnyčios mokymu gali remtis *ar* kitais Kristaus stebuklais *ar*, kas dažniausiai ir būna, nuostabiu pačios Bažnyčios gyvenimu ir, be to, paties Dievo žmonėms duodama malone.

22. Kristaus žodžių „sugriaukite šią bažnyčią ir per tris dienas aš vėl ją atstatysiu“[1], žydai tuomet negalėjo suprasti.

Ats. Jei prileistume, kad jie tuomet to negalėjo suprasti tai, tuomet, iš antros pusės, tai nebuvo nė būtina: jie galėjo juos atsiminti ir suprasti po Kristaus atsikėlimo.

Priekaištai dėl Kristaus pranašystės apie savo atsikėlimą.

23. Jei Kristus galėjo savo mirtį išpranašauti, tai galėjo jos ir išvengti. Tačiau jis jos neišvengė. Taigi jis Jos ir nepermatė.

Ats. Kristus nenorėjo išvengti mirties. Jis pasirinko ją laisvai.

24. Kalbėdamas apie savo atsikėlimą, Kristus, gal būt, turėjo galvoje tik bendrą savo laimėjimą, o ne tikrą atsikėlimą.

Ats. *a.* Kristus aiškiai kalbėjo apie savo atsikėlimą (resurrectio, resurgam etc.). *b.* Kūnų atsikėlimo sąvoką žydai tada jau turėjo. *c.* Kristus nusako mirties aplinkybes (plakimą ir k.), nusako ir atsikėlimo laiką — po trijų dienų, *d.* Taip Jo atsikėlimą buvo supratę ir fariziejai.

---

[1] Jon. 2, 19.

25. Apaštalai visai nesuprato, ką Kristus kalbėjo apie savo atsikėlimą.

Ats. *a.* Apaštalai nesuprato tada, kada Kristus kalbėjo; bet jie suprato, kada tai buvo *įvykę. b.* Ne dėl to jie pirmiau nesuprato, kad tai būtų buvę neaiškiai pasakyta, bet dėl to, kad pagal jų supratimą Mesijas turėjo būti nemirštamas.

26. Psichologiškai negalimas dalykas, kad, Kristui aiškiai savo atsikėlimą nusakius, apaštalai per tris dienas po Jo mirties to nebūtų atsiminę.

Ats. Jei jie tai būtų supratę anksčiau, toks neatsiminimas nebūtų galimas. Bet taip nebuvo. Be to, atsiminti jiems kliudė visi tie netikėti baisūs įvykiai, būsimųjų nelaimių baimė.

27. Kristus gerajam piktadariui pasakė: „Šiandien su manim būsi rojuje"[1].

Ats. Visai galimas dalykas, kad čia kalbama apie dvasišką rojų. Taip aiškina šv. Augustinas ir daugelis teologų[2].

V. Skirsnis. Kristaus pranašystės.

(Tezė) Kristus savo pasiuntinybės ir mokslo dieviškumą paliudijo įvykusiomis pranašystėmis.

Paaiškinimai. 1. Ši tezė yra naujas argumentas Kristaus pasiuntinybės ir mokslo dieviškumui įrodyti.

2. Kristaus pranašystės liečia Jo paties asmenį (kančią, mirtį, atsikėlimą ir k.), Jo mokinius (šv. Petro išsigynimą, Judo išdavimą ir k.), Jo įkurtos Bažnyčios ir pasaulio likimą.

3. Nevisomis Kristaus pranašystėmis mes jau dabar galime pasinaudoti: kai kurios jų dar tebėra neįvykusios, pav., pranašystė apie pasaulio galą. Be to, kai kurios jų, nors ir neaiškiai, paminėtos jau S. Įstatyme, pav., pranašystės apie Mesijo kančią ir mirtį[3], apie Jeruzalės išgriovimą[4].

4. Kalbėdami apie šias pranašystes, daugiau akcentuosime jų aplinkybes.

5. Čia laikysimės tokios pat tvarkos, kokios laikėmės kalbėdami apie stebuklus. Vadinasi, paliesime istorinį, filosofinį, teologinį ir reliatyvųjį pranašysčių tikrumą.

Tezę neigia visokio plauko racijonalistai. Jie Evangelijoje minimas Kristaus pranašystes arba aiškina naturaliai, arba neigia jų istorinį tikrumą, sakydami, esą, jos sugalvotos po įvykių.

---

[1] Luk. 23, 43.
[2] Plg. S. Thomas 3. qu. 52, a. 4 ad. 3.
[3] Ps. 21, 68; Iz. 50, 4—10; 52, 13 sq.; 53, 1—13.
[4] Dan. 9, 26 sq.

1 dalis. *Istorinis Kristaus pranašysčių tikrumas.*

Čia reikia įrodyti, 1) kad Kristus tam tikrus būsimus įvykius pranašavo, 2) kad tos pranašystės įvyko, ir 3) kad istoriniais pranašysčių dokumentais galima tikėti.

1) Kristus pranašauja būsimus įvykius.

a. Jis smulkmeningai nusako savo būsimą kančią ir mirtį. Jeruzalėje Jis būsiąs suimtas, atiduotas žydų mokytojams ir kunigams, būsiąs išjuoktas, apspjaudytas, nuplaktas; pagaliau mirsiąs, bet trečiąją dieną Jis atsikelsiąs[1]. Kristus pranašavo, kad būsiąs žydams išduotas vieno savo apaštalų[2], kad apaštalas Petras Jo išsiginsiąs[3].

b. Kristus pranašavo, kad Jo, čia žemėje įkurtoji, dangaus karalystė, tarytum grūdas, pradžioje maža, paskui užaugs į didžiulį medį[4], kad ji pasaulyje padarys daug gerų permainų[5].

c. Kristus taip pat pranašavo, kad priešų kariuomenė apguls Jeruzalę, apsups ją pylimu[6], kad miesto gyventojams ateis sunkios dienos[7], kad miestas ir šventovė bus visai išgriauti[8], kad žydai išsisklaidys po visą pasaulį[9] ir kad visa tai įvyks netolimoje ateityje[10].

2) Tos pranašystės įvyko.

a. Iš Evangelijų žinome[11], kad Kristaus kančia ir mirtis visiškai atitiko Jo pranašystes. Taip pat įvyko Judo išdavimo[12] ir Petro išsigynimo[13] nusakymas.

b. Iš istorijos žinome, kad Bažnyčios augimas atitiko Kristaus pavaizdavimą: iš mažo Kristaus mokinių būrelio ji išsiplėtė į didelę organizaciją, apėmusią įvairias tautas, pakeitusią pasaulį[14].

c. Iš Tacito[15], Juoz. Flavijaus[16], Bažnyčios istoriko Sokrato[17], Amijano Marcelino[18] ir k. žinome, koks buvo Jeruzalės likimas su jos šventove ir gyventojais 70 m. po Kr.

3) Paduodančiais šias pranašystes šaltiniais negalima netikėti.

Svarbiausi šių pranašysčių šaltiniai yra Evangelijos. Priimant šių istoriškumą, nebegalima sakyti, kad pranašystės jose vėliau įspraustos.

---

1 Mork. 10, 32 sq; Mat. 16, 21; 20, 17 sq.
2 Mat. 26, 21 sq.; Jon. 13, 21 sq.
3 Mat. 26, 34; Mork. 14, 30.
4 Mat. 8, 11; 13, 31, sq.; 24, 14.
5 Mat. 13, 33.
6 Luk. 19, 43.
7 Luk. 19, 43 sq.; 21, 23 sq.
8 Luk. 19, 44; Mork. 13, 2.
9 Luk. 21, 24.
10 Mat. 24, 34; Mork. 13, 30.
11 Žiūr. Mat. 26, 57 sq.; 27, 1 sq.
12 Žiūr. Mat. 26, 47—50.
13 Žiūr. Mat. 26, 60—75.
14 Tuo klausimu dar kalbėsime.
15 Hist ria 1, 2; 5, 11 — 13; 6, 9.
16 De bello Judaico 5, 12, 2; 6, 8, 1; 6, 9, 2 sq. 6, 4 sq.; 7, 11; 6, 9, 2.
17 Historia Eccl. 3, 2 sq. (M. G. 67, 429).
18 Rer. gest. 23, 1 — 3.

a. Kristaus kančios smulkmenos randamos išpranašautos įvairiose Evangelijų vietose, įvairiais vaizdais, įvairiomis progomis[1]. Pastebimas organiškas tų atpasakojimų susijimas su visu veikalu rodo, kad jie nėra įtarpos.

b. Dėl pranašysčių apie Bažnyčios raidą, dėl jų istoriškumo nė kritikai liberalai nekelia didelių abejojimų.

c. Sinoptinės Evangelijos su pranašystėmis apie Jeruzalės išgriovimą parašytos prieš 70 m. Taigi čia tegali būti kalbama tik apie vėlybesnį jų įterpimą. Tačiau tokiam prileidimui jokio pagrindo nėra. Ta pranašystė, būdama dar susijusi su paskutiniu teismu, eina prieš žydų jausmus ir troškimus. Todėl joks žydas nebūtų jų įdėjęs po tokių nemalonių įvykių[2].

2 dalis. *Kristaus pranašysčių filosofinis ir teologinis tikrumas.*

1) Minėtos Kristaus pranašystės *neišaiškinamos naturaliai.* Jų priežasčių reikia ieškoti už fizinės gamtos ribų (filosofinis tikrumas).

a. Kristaus pranašystės apie savo kančią ir mirtį.

a) S. Įstatyme, tiesa, buvo pranašauta Mesijo kančia[3]), bet tik bendrais bruožais. Tuo tarpu Kristus jas nusako smulkiai. Be to, S. Įstatymo idėja apie kenčiantį Mesiją Kristaus laikais žydams jau buvo svetima. Tai matyti ir iš to, kad apaštalai nesuprato Kristaus kalbos apie kančią, nes tai jiems atrodė negalima[4]. Žmogiškai imant, Kristus taip pat turėjo pasiduoti to meto manymui apie Mesiją.

b) Negalima prileisti, kad prie kenčiančio ir mirštančio Mesijo idėjos Kristų naturaliai privedusios pastebimos aplinkybės: didėjąs Jo priešų skaičius, šv. Jono Krikšt. likimas ir k. (tos aplinkybės turėjusios versti Kristų pagalvoti apie savo likimą). Tačiau Kristaus pranašystės apie savo kančią ir mirtį liečia ne tik patį faktą, bet ir to fakto aplinkybes.

b. Pranašystė apie Bažnyčios likimą.

Tada Bažnyčia turėjo daug priešų tiek iš žydų, tiek iš pagonių pusės. Pačioje pradžioje drąsiai, nedvejojant kalbėti, kad tas pradžioje mažytis grūdas išaugs į didžiulį medį, reikėjo pirma tai iš kur nors žinoti.

---

[1] Mork. 2, 18 sq.; 3, 6; 8, 31; 9, 9 sq.; 9, 30; 10, 32 sq.; 12, 6 sq.; 14, 8; 14, 17 sq.

[2] Artimas pranašystėms yra dabarties ir praeities slaptų dalykų žinojimas. Tai gali būti proto stebuklas. Kristus ir tokių slaptų dalykų yra pasakęs, pav., Natanaeliui (Jon. 1, 48), moteriškei apie 5 jos vyrus (Jon. 4, 18), Mortai apie Lozoriaus prikėlimą (Jon. 11, 11 sq.).

[3] Plg. Ps. 21. 68; Iz. 50, 4 sq.; 52, 13 sq.; 53, 1—12.

[4] Plg. Mork. 8, 32 sq.; 9, 10 sq.; Jon. 12, 34; Luk. 18, 34.

c. Pranašystė apie Jeruzalės išgriovimą.

Mintis, kad kas nors, ypač pagonys, išgriaus Dievo miestą Jeruzalę ir jos šventovę, žydams, aišku, buvo svetima. Be to, romėnų kariuomenė paprastai užkariautų šalių paminklų, brangių daiktų nenaikindavo, nedegindavo. Ir Titas žydų šventovės nenorėjo sunaikinti.

Taigi, imant visas pranašystes kartu, reikia pasakyti, kad jos naturaliai neišaiškinamos. Pasakyti komplikuotus, daug dalykų liečiančius, Dievo bei žmonių laisvos valios priklausomus įvykius paprasto žinojimo nepakanka.

2) Teologinis Kristaus panašysčių tikrumas matyti iš išpranašauto įvykio prigimties (absoliučios pranašystės, pav., Kristaus atsikėlimas, kurį vienas Dievas tegali padaryti) arba iš aplinkybių (Kristaus šventumas, Dievo karalystė ir k. reliatyvios pranašystės).

3 dalis. *Kristaus pranašysčių reliatyvus tikrumas.*

1) Kristus savo pranašystes nurodo kaip savo pasiuntinybės ir mokslo dieviškumo ženklus.

a. Kalbėdamas apie Judo išdavimą, Kristus pabrėžia, kad iš anksto kalbąs todėl, kad apaštalai paskui Jį tikėtų[1].

b. Jis pranašauja pasaulio pabaigą, kad tuo būdu sustiprintų žmonių tikėjimą savo mesijaniškumu[2].

c. Savo atsikėlimo pranašyste Jis remia savo dieviškąją pasiuntinybę[3].

d. Jeruzalės išgriovimą Kristus pranašauja kaip bausmę už tai, kad ji atmetė Dievo Siųstąjį[4].

2. Apaštalai Kristaus pranašystes taip pat suprato kaip Jo pasiuntinybės ir mokslo dieviškumo liudytojus. Jie prisipažįsta tikį Jo mesijaniškumu dėl to, kad Jis viską žinąs[5].

Pastaba. Kristaus pranašystėms prikišama priekaištų. Keblesnis jų gali atrodyti tas, kuris jungiamas su παρουσία, t. y. su tariamu Kristaus manymu, kad netrukus būsiąs pasaulio galas ir kad netrukus Jis vėl ateisiąs. Klaidingam eschatologizmui tai ir duoda pagrindą tvirtinti, kad Kristus galvojęs tik apie eschatologinį savo mesijaniškumą, o tuo pačiu ir apie eschatologinę savo karalystę. Kadangi šis klausimas daugiau skripturistinis ir, be to, reikalaująs daug vietos ir laiko, todėl mes jo čia ir neliečiame[6].

---

1 Jon. 13, 19.
2 Mat. 24, 25 sq.
3 Jon. 2, 18—19.
4 Luk. 19, 41—44.
5 Jon. 16, 30.
6 Šiuo klausimu žiūr., pav., Billot L., La Parousie[12], Paris 1920; G. van Noort, De vera religione[5], Hilversum in Hollandia 1929, 273—291; Rosadini S., Notae exegeticae, Romae 1931, II: Selecta et evangeliis ex Act. Apost., 163—189.

VI. Skirsnis. Nuostabus Kristaus religijos plitimas, laikymasis ir nuostabūs jos padariniai žmonėse.

(Tezė) Kristaus mokslo nuostabus plitimas, jo išsilaikymas, jo nuostabūs padariniai rodo dievišką krikščionybės kilimą.

Paaiškinimai. 1. Čia yra naujas argumentas įrodyti krikščionybės dieviškumui ir, konsekventiškai, Kristaus dieviškajai pasiuntinybei.

2. Iš šiandienykščių krikščioniškų tikybų tarpo Katalikų Bažnyčia išsiskiria tiek savo išsilaikymu, tiek savo vaisiais. Tas Bažnyčios gyvenimas toks nuostabus, kad jis tenka aiškinti specijaliniu Dievo įsikišimu, kitaip betariant, tą gyvenimą tenka laikyti moraliniu stebuklu. Tokiu būdu aiškėja Dievo teikiamas specijalus antspaudas Katalikų Bažnyčiai ir drauge jos skelbiamai religijai. Iš to antspaudo aiškėja Katalikų Bažnyčios ir jos skelbiamos religijos paskyrimas būti tikra (vera) ir teisia (legitima) religija. Ta pati religija *ir pasako* kuriuo keliu ji atėjo į žmones. Tas kelias — Kristus, dieviškasis Pasiuntinys, Katalikų Bažnyčios ir jos skelbiamos religijos Kūrėjas. Tuo būdu aiškėja, kad tikra ir teisi religija yra *Kristaus* paskelbtoji religija, kuri palikta to paties Kristaus įsteigtai Bažnyčiai, konkretiškai, Katalikų Bažnyčiai neklaidingai ją saugoti.

Kadangi šiame kelyje svarbiausias dalykas yra parodyti, kad tas Katalikų Bažnyčios gyvenimas arba, kitaip betariant, tie nuostabūs Katalikų Bažnyčios gyvenimo faktai yra ne tik istoriniai ir nuostabūs, bet net stebuklai, tai šis stebuklingumo klausimas ir čia yra svarbiausias. Kiti dalykai, pav., Bažnyčios pasakymai apie savo pašaukimą, yra lengvai sužinomi.

Suvedant klausimo svarbumą į Bažnyčios gyvenimą arba į nuostabius istorinius to gyvenimo faktus *ir* jų stebuklingą charakterį, suprantamas dalykas, kad čia svarbu tie istoriniai ir stebuklingieji faktai konstatuoti. Svarbu, nes pati Bažnyčia, — tvirtindama, kad Ji Kristaus įsteigta, kad Jos Kūrėjas Kristus yra *Dievo Siųstasis,* net pats įsikūnijęs antrasis Dievo asmuo, kad Ji, Bažnyčia, įkurta visiems, kad Jos skelbiamasis mokslas taip pat visiems, — kaip tik ir nurodo tuos stebuklingus faktus, kurie reiškiasi Jos gyvenime. Katalikų Bažnyčia, vartodama šį argumentą savo dieviškajai pasiuntinystei betarpiškai įrodyti, o *tarpiškai* ir savo skelbiamai krikščionybei paliudyti, jį stipriai iškelia. Ji sako: „Ecclesia per se ipsa, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem, ob catholicam unitatem invictamque stabilitatem magnum et perpetuum est motivum

credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile"[1].

Šis argumentas, kaip matyti, sudaromas ne iš vieno kurio įvykio, bet iš komplekso. Tas nuostabių įvykių kompleksas parodo, kad Kristaus paskelbtojo mokslo gyvenime matyti Dievo ranka arba moralinis stebuklas. Stebuklas, nes žiūrint į žmonių įpročius, į žmonių moralines silpnybes ir k., atrodo, kad vienų žmogiškų jėgų čia nepakanka tam įvykių kompleksui sudaryti. Tas stebuklas yra moralinis, ne fizinis, nes čia faktai prašoksta žmonių moralinį išsigalėjimą. Ir prašoksta moralines galias ne vieno žmogaus, bet gausingo jų skaičiaus.

Iš Bažnyčios gyvenimo Vatikano susirinkimas paminėjo šiuos faktus: Bažnyčios greitąjį plitimą, išsilaikymą sunkiose gyvenimo kovose, gerus padarinius visuomenėj, šventumą, vieningumą. Suprantama: Bažnyčia egzistuoja *ir* veikia. Ji egzistuodama, be abejojimo, sutinka įvairių vidinių ir išorinių kliūčių. Ji veikdama stengiasi duoti vaisių, bet pati neišsisemdama, tų vaisių nepritrūkdama, pati nesendama. Todėl vieni iš ką tik minėtųjų Bažnyčios gyvenimo faktų liečia Bažnyčios ir drauge jos skelbiamos krikščionybės *egzistenciją* (krikščionybės ir Bažnyčios paplitimą, vieningumą [unitatem], patvarumą [stabilitatem]), kiti Jos *veikimą* (foecunditatem, sanctitatem).

Tuos faktus čia trumpai paminėsime.

a. Nuostabus krikščionybės *paplitimas*. Čia iš vienos pusės parodome patį greito paplitimo faktą, iš antros—tas kliūtis, kurias krikščionybė sutiko. Išvadoje pasirodo disproporcija tarp naturalių plitimo priežasčių ir tarp gautų padarinių.

b. Tolimesnis krikščionybės katalikybės *laikymąsis*. Čia parodoma, kaip pasaulyje viskas keičiasi, kaip visi turi savo priešų,

---

[1] Conc. Vat., sess. III cap. 3 tą patį argumentą „Adnotationes in schema prosynodale Conc. Vatic", paaiškinama šiaip: „Quamvis fideles rudiores motiva omnia credibilitatis distincte non noverint, nec ipsi ea explicare valeant, noverunt tamen modo ipsis accommodato unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam, et in hac semper eis ob oculos versatur incommutabile, plene sufficiens et certum credibilitatis motivum, seu potius motivorum complexus, ut non iam, quasi „cito credant, leves sint corde", sed fundamentis innitantur firmissimis ad plenam credibilitatis certitudinem, parati semper, quantum ad singulos pro eorum conditione spectat, ad satisfactionem, per Ecclesiam nempe et in Ecclesia, omni poscenti rationem de ea, quae in ipsis est, spe. Sicut namque in veritatibus quibusdam naturalibus, disponente providentia Dei naturali, totum genus humanum citra demonstrationem scientificam habet plenam certitudinem quae inquisitione philosophica potest quidem in suis fundamentis amplius et distinctius explicari, sed nullis apparentibus rationibus labefactari: ita divina bonitas et sapientia in ordine prudentiae supernaturalis disposuit Ecclesiam catholicam iis insignem characteribus, ut in ea citra scientificas inquistiones, quibus longe maxima pars hominum idonea non est, etiam rudes habeant facile cognoscibile compendium motivorum credibilitatis ad plenam certitudinem, quae poterunt per disciplinas apologeticas distinctiori et ampliori explicatione confirmari; sed non potest rationibus oppositis induci prudens dubium ad illam certitudinem labefactandam" (Žiūr. Acta Conc. Vaticani, Collectio Lacensis, VIII 533).

kaip jų turėjo ir krikščionybė, kaip su ja kovota, bet kaip, iš antros pusės, krikščionybė lieka vis ta pati, su tomis pačiomis dogmomis, su tais pačiais įsakymais, kaip ji visuomet gyva, veikianti ir t. t. O išvadoje pasirodo disproporcija tarp naturalių priežasčių ir tarp padarinių.

Su krikščionybės išsilaikymu yra glaudžiai susijęs jos *vieningumas*. Žmonių būdų, polinkių, išsilavinimo, kalbų, tautų, valstybių ir k. skirtumai yra didelės vienybės kliūtys. Tačiau krikščionybė katalikybė sujungė tuos skirtingus žmones. Jie visi išpažįsta vienas ir tas pačias tiesas, pasiduoda vienam ir tam pačiam autoritetui; juos visus jungia krikščioniškoji meilė ir t. t. Iš čia išvadoje disproporcija tarp naturalių priežasčių ir padarinių.

c. Krikščionybės *padariniai* žmonijoje. Čia, iš vienos pusės, peržvelgiama žmonija prieš krikščionybės laikus, o taip pat ir vėlesnių laikų be krikščionybės; iš antros pusės žiūrimi krikščionybės vaisiai žmonijoje, ją bedorinant, bevedant į šventumą. Parodomi krikščionybės išugdyti dorybių didvyriai, nuostabūs savo ištverme kankiniai[1]; rodoma krikščionybės įtaka šeimos, visuomenės gyvenime, krikščionybės įgyvendinami meilės, laisvės, teisingumo, gailestingumo principai; žiurima kaip ji patenkina ir nuramina giliąsias žmonijos dvasios aspiracijas. Išvadoj ta pati disproporcija.

3. Tas argumentas nėra naujas. Kai kurie šio argumento elementai jau užtinkami pirmųjų Bažnyčios Tėvų, raštininkų, apologetų raštuose[2]. Vėliau jį pabrėžia šv. Tomas Akvinietis[3] ir ypač iškelia Vatikano susirinkimas, pavadinęs jį „testimonium irrefragabile“[4]. Paskutinių laikų teologai tą argumentą taip pat pamėgo. Didelis šio argumento šalininkas buvo ir kard. V. A. J. Dechamps[5], gyvenęs XIX amž., šiuo reikalu veikęs net Vatikano susirinkimą. Kard. Dechamps, remdamasis tuo argumentu, stipriai kėlė ir visos fundamentalinės teologijos metodo klausimą, stipriai siūlydamas analitinį arba regresyvinį apologetikoje kelią[6].

Iš kitų teologų paminėtini G. Wilmers[7], J. V. Bainvel[8], M. d'Herbigny[9], J. P. Kirsch[10], J. Mausbach[11], E. Krebs[12] ir k.

---

[1] Apie kankinius dėl temos specijalumo kalbėsime skyrium.

[2] Pav., S. Augustinus, De Civitate Dei, 22.

[3] Contra Gentiles, l. I c. 6.

[4] Sess. III, c. 3.

[5] Le Christ et les antichrists, 1856; Entretiens sur la démonstration catholique de la vérité chrétienne, 1857.

[6] Plg. Venckus Pr. Fundamentalinės teologijos paskaitos (Įvadas), Kaunas 1932, 20.

[7] De religione revelata, Ratisbonae 1897, 433.

[8] De vera religione et. apologetica, Paris 1914, 189.

[9] Theologica Ecclesia, Parisiis 1927, II 219.

[10] Die Geschichte der Kirche ein Zeugnis ihrer höheren Sendung knygoj Esser-Mausbach, Religion, Christentum, Kirche[5], München 1924, III 167.

[11] Die Kirche und die moderne Kultur tame pačiame Esser-Mausbach, Religion, Christentum, Kirche, III 339.

[12] Dogma und Leben, Paderborn 1923, I[2] 23.

4. Apologetai vis dėlto nevienodai šį argumentą vartoja. Vieni jį deda fundamentalinės teologijos „Apreiškimo" arba „Tikrosios Religijos" traktate, kiti „Bažnyčios" traktate. Pirmieji[1], įnešdami argumentą į ankstyvesnį fundamentalinės teologijos traktatą (Apreiškimas), nori, be kitų, ir šituo argumentu įrodyti krikščionių religijos tikrumą.

Čia reikia pasakyti, kad tas argumentas įrodo labiausiai krikščionybės tikrumą (veritatem), bet kartu tarpiškai, netiesiog ir jos dievišką kilimą, nes pati krikščionybė sakosi esanti dieviško kilimo; Dievo žodis jos moksle yra esminis dalykas; o jei Dievas stebuklais patvirtina tai, ką pati krikščionybė sako, tai, aišku, krikščionybė ir yra tokia.

Kiti[2] šį argumentą nukelia toliau, būtent, į „Bažnyčios" traktatą. Čia arba tiesiog šiuo argumentu (empiriniu keliu) įrodo katalikų Bažnyčios (kartu ir jos mokslo) *tikrumą*, arba bent to argumento kai kuriuos elementus stipriai akcentuoja ten, kur kalbama apie Kristaus įsteigtos Bažnyčios *žymes*.

5. Kalbamojo argumento stiprumas.

Kad padarius šį argumentą savarankišką ir pakankamą, reikia parodyti, kad krikščionybės nuostabus gyvenimas arba nuostabūs jos gyvenime faktai prašoksta fizines gamtos jėgas, arba, kad tarp naturalių priežasčių ir padarinių (nuostabių faktų) nėra proporcijos, dar kitaip tariant, kad čia turimas *moralinis* stebuklas (moralinis, nes kalbama apie faktus, susidurinčius svarbiausia su laisva žmogaus valia). Kai turimas reikalas su fiziniais stebuklais, tai dažnai nėra sunku įrodyti disproporcija tarp naturalių priežasčių ir padarinio (ypač kai susiduriama su absoliučiais stekuklais, būtent, su tokiais, kurie reikalauja „vim creativam arba aequivalentem creativae"). Bet moralinio stebuklo filosofinį ir teologinį tikrumą įrodyti ne taip lengva, ypač jei kalbama apie paskirą faktą. Todėl, norint moksliškai pagrįsti ir tuo būdu susidaryti objektyviškai stiprų argumentą, reikia padirbėti.

Dirbant gera yra iš pradžių imti atskiri kalbėtieji faktai ir parodyti ten disproporciją tarp naturalinių priežasčių ir padarinių. O vėliau (kas svarbiausia) imti visi kartu ir sudaryti iš jų vienas reikšmingas argumentas. Šis argumentas, gerai rutuliotas, gali gerai veikti žmones; veikti ne vien jų protus, bet ir kitas sielos galias. Čia ir darosi suprantama, kodėl pati Bažnyčia tą argumentą taip iškelia. Šį argumentą mėgs grynai istorinio apologetikos metodo šalininkai. Bet grynai istorinio nepakanka: pradėjus istoriniu metodu, reikia pabaigti filosofiniu, būtent,

---

[1] Pav., Chr. Pesch, Praelectiones Dogmaticae, Friborgi i. Br., I[7] n. 248; J. Müller, De vera religione[2], Oeniponte 1914, 499—661; G. van Noort, De vera religione[5], Hilversum in Hollandia 1929, 176.

[2] Pav., Dechamps, H. Dieckmann, De Ecclesia, Friburgi i. Br. 1925, I, 513.

nurodyti galutinė fakto priežastis (Dievas) ir, konsekventiškai, fakto stebuklingas charakteris. Tada tas argumentas ne tik *sutinka* su šių dienų *dvasia,* bet taip pat eina ir *pakankamu argumentu* katalikų Bažnyčios ir jos skelbiamo mokslo tikrumui ir dieviškam kilimui įrodyti.

6. Metodas čia bus istoriškai filosofinis: pradžioje renkami istorijos faktai, paskui žiūrima jų prigimtis ir priežastys.

7. Tezę suskirstysime dalimis.

1 dalis. *Nuostabiai greitas krikščionybės paplitimas.*

Čia įrodomi du dalykai: 1. greitas krikščionybės paplitimas, 2. negalėjimas to fakto išaiškinti tik naturaliai.

Svarstydami imame tik tris pirmuosius amžius. Kitus amžius paliesime, kalbėdami apie krikščionybės išsilaikymą.

1. Greitas krikščionybės paplitimas (istorinis tikrumas — veritas historica).

1) Ekstensyviu požvilgiu.

a. Apaštalų laikais Palestinoje ir už Palestinos ribų.

a) Palestinoje. Kristaus laikais ir tuojau Kristui įžengus į dangų krikščionių čia buvo nedaug[1]. Tačiau po pirmojo šv. Petro pamokslo krikščionių daugėja. Tuojau pakrikštijama apie 3000 žmonių[2]. Bet jų skaičius, netrukus padidėjęs ligi 5000[3], ėmė vis didėti ir didėti[4].

Po šv. Stepono mirties prasidėjus persekiojimams, kai kurie krikščionys priverčiami palikti savo namus. Tuo būdu krikščionybė išeina už Jeruzalės sienų[5]. O Jeruzalės krikščionys jau giriasi augančiu atsivertusių krikščionybėn žydų skaičiumi[6].

b) Krikščionybė už Palestinos ribų. Jau apaštalų laikais krikščionybė pasiekia toli už Palestinos sienų.

Šv. Petras savo pirmajam laiškui duota tokią inskripciją, adresą: „Išrinktiesiems ateiviams, išsiskirsčiusiems Ponte, Galatijoje, Kapadokijoje, Azijoje ir Bitinijoje". Šv. Jonas Apokalipsyje liepiamas rašyti „septynioms bažnyčioms, esančioms Efeze, Smirnoje, Pergame, Tijatyroje, Sardyje, Filadelfijoje ir Laodikijoje"[7].

Šv. Paulius rašo, kad Viešpaties žodis pagarsėjęs ne tik Makedonijoje ir Achajoje, bet jis pasidaręs „žinomas visur"[8]. Kitoje vietoje jis vėl sako, kad krikščionybė žinoma jau „visame pasaulyje"[9].

c) Kad apaštalų laikais krikščionybė ne tik plačiai siekė, bet ir turėjo, bent vietomis, *nemaža narių,* matyti iš Tacito[10] ir

---

[1] Apd. 1, 15.
[2] Apd. 2, 41.
[3] Apd. 4, 4.
[4] Apd. 5, 14.
[5] Apd. 8, 4.
[6] Apd. 21, 19 sq.
[7] Apok. 1, 11.
[8] 1 Tes. 1, 8.
[9] Rom. 1, 8; Kol. 1, 6.
[10] Annales 15, 44.

šv. Klemenso Romiečio[1]. Jie, kalbėdami apie Nerono laikais įvykusius Romos imperijoje persekiojimus, sako, kad persekiojamųjų buvę labai daug — „magna electorum multitudo", o kankinių stačiai „ingens multitudo".

b. Po apaštalų mirties krikščionių skaičius vis didėja. Šv. Ignacas Antijochietis mini vyskupus, paskirtus įvairiuose žemės kraštuose — „episcopos per tractus terrae constitutos"[2]. Bitinijos prokonsulas Plinijus Antrasis laiške imperatoriui Trajanui rašo apie didelį krikščionių skaičių Mažojoje Azijoje[3]. Šv. Justinas taip pat mini greitą krikščionybės plitimą[4]. Šv. Irenėjus savo raštuose mini bažnyčias Germanijoje, Ispanijoje, Galijoje, Aigipte, Lybijoje[5]. Tertulijonas romėnų viršininkams sako: „Mes, krikščionys, vakarykščiai dar tebūdami, užėmėme visas gyvenimo sritis, palikdami jums tik šventoves"[6]. Panašių pasakymų apie tų amžių krikščionybę būtų galima rasti ir daugiau.

Pastaba. Suminėtuose tekstuose kai kur pasakyta, kad krikščionybė apėmusi „visą pasaulį", „visas tautas". Čia „pasaulis" ir „tautos" reikia suprasti žinomus tais laikais kraštus ir tautas. Nusakomasis krikščionių skaičius kartais taip pat yra retoriškai perdėtas. Tačiau iš viso to aišku, kad trečiojo amžiaus gale krikščionybė buvo paplitusi ne tik Romos imperijoje, bet ir už jos ribų.

Kad krikščionybė pirmaisiais amžiais plito nuostabiai greitai, tai pripažįsta net toks žymus protestantas liberalas teologas A. Harnack[7]; tik jis čia nenori matyti nieko stebuklingo.

2) Krikščionybė plito įvairiuose žmonėse, vadinasi, įvairaus išsilavinimo, verslo, įvairios gyvenimo būklės žmonėse. Ir plito intensyviai.

a. Pirmieji Kristaus mokiniai ir pirmieji krikščionys buvo daugiausia iš paprastosios liaudies. Todėl šv. Paulius tuomet ir galėjo rašyti, kad nedaug esą mokytų, nedaug galingų, nedaug aukšto kilimo[8], o evangelistas šv. Matas galėjo sakyti, kad Evangelija skelbiama beturčiams[9].

b. Tačiau jau ir pradžioje buvo ir kitokių žmonių. Taip, pav., iš žydų atsivertusių krikščionių buvo Nikodemas, Juozapas Arimatietis, šv. Paulius apaštalas, sinagogos viršininkas Krispas[10], Apolis Aleksandrietis[11], daug žydų kunigų[12], kai kurie fariziejai[13]. Šv. Jokūbas mini taip pat turtinguosius[14].

---

[1] Epist. ad Corinthios 6, 1.
[2] Epist. ad Ephesios 3, 2.
[3] Epist. ad Traianum (epp. l. 10, 96).
[4] Dialogus cum Tryphone. n. 117.
[5] Adversus haereses 1, 10, 2.
[6] Apologia, 37.
[7] Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten, Lepzig 1924, II[4] 956 sq.
[8] Kor. 1, 26.
[9] Mat. 11, 5.
[10] Apd. 18, 8.
[11] Apd. 18, 24.
[12] Apd. 6, 7.
[13] Apd. 15, 5.
[14] Jok. 2, 1 sq.; 5, 1 sq.

Iš pagonių atsivertusių krikščionių galima paminėti šimtininką Korneliją[1], prokonsulą Sergijų[2], Dijonyzą iš Areopago[3], nemaža žymių moterų iš Tesalonikos ir Berėjos[4], konsulą Titą Flavijų Klemensą, jo žmoną Domicelę[5] ir k.[6]

2. Greito krikščionybės plitimo negalima išaiškinti vien naturaliai (filosofinis tikrumas).

Čia tenka peržvelgti 1) tos naturalios priežastys bei palankios sąlygos, kurios padėjo krikščionybei plisti, 2) kliūtys, kurios trukdė plitimą, ir pagaliau 3) proporcija tarp vienų ir antrų.

1) Naturalios krikščionybės plitimo priežastys bei palankios jam sąlygos.

a. Anų laikų sąlygos pasaulyje ir žmonėse.

a) Išorinės sąlygos: politinė centralizacija (dvi didelės — Romos ir Partos — valstybės, tarp kurių tuomet buvo taika[7]), kalbinė centralizacija (dvi — graikų ir aramajų — plačiai vartojamos kalbos), kultūrinė centralizacija (susisiekimas ir k.)

b) Vidinės sąlygos: Tuometinės religijos žmones maža bepatenkino; pasireiškė linkimas į henotejizmą, pantejizmą, universalizmą, sinkretizmą; buvo laukiama kažin kokio išganytojo ir t. t.

b. Pati krikščionybės prigimtis turėjo tokių faktorių, kurie padėjo jai plisti.

a) Krikščionybės doktrina; ji apreikšta, kilni, visiems pritaikyta ir t. t.

b) Nevieną traukė krikščionybės doros dėsniai. Didžios dvasios žmones jie žavėjo.

c) Daug reikšmės čia turėjo ir krikščionių savitarpio meilė ir, apskritai, daugelio krikščionių pavyzdingas gyvenimas.

c. Apaštalų uolumas, kurį jie parodė žodžiu ir pavyzdžiu skelbdami Kristaus Evangeliją. Tą didelį darbą jie atliko be pinigų, be didesnės keno nors paramos, be ypatingo išsilavinimo ir be didelio iškalbingumo.

Tai beveik ir visos palankios sąlygos bei priežastys krikščionybei plisti.

2) Kliūtys, trukdžiusios krikščionybės plitimą.

a. Vidinės kliūtys — einančios iš pačios krikščionybės:

a) Naujos religijos autorius, o kartu jos kulto objektas yra „paniekintas, nukryžiuotas žydas". Jis, kaip rašo šv. Paulius, buvo žydams pasipiktinimas, pagonims kvailybė[8].

---

1 Apd. 10, 1 sq.
2 Apd. 13, 7 sq.
3 Apd. 17, 34.
4 Apd. 17, 4. 12; 18, 8.
5 Dio Cassius, Historia Romae, 67, 14.
6 Plačiau žiūr. P. Allard, Histoire des persecutions pendant la première moitié du troisieme siècle², Paris 1894.
7 Eusebius, Demonstratio evangelica, 3, 6.
8 1 Kor. 1, 23.

b) Pirmieji Kristaus Evangelijos skelbėjai — kitų tautų niekinamieji žydai. Be to, jų ir mažas būrelis[1]; jie beveik visi nemokyti[2].

c) Pačios doktrinos paslaptys, reikalaujančios palenkti protą; nelengvi dorovės dėsniai (nusižeminimas, meilė, savęs atsižadėjamas, ramus ir tylus savo kryžiaus nešimas), stoją prieš žemesnius žmogaus polinkius.

d) Krikščionybės ekskliuzivizmas, tepripažįstąs save vieną tikra religija.

e) Įvairūs krikščionių nesutikimai: erezijos ir schizmos; čia ypač pavojingos buvo gnostikų klaidos.

f) Pagonys ir žydai, priėmę krikščionybę, negalėjo tikėtis jokio medžiaginio pelno, jokios žemiškos garbės, jokių kūninių smagumų. Krikščionybė liepė ieškoti pirma Dievo karalystės, liepė nusižeminti, atsižadėti savęs, kovoti su piktais polinkiais, piktomis mintimis. Po mirties, tiesa, buvo žadamos dangiškos linksmybės, laimės gyvenimas. Bet tie pažadai buvo ir kitose religijose. Krikščionybėje tai negalėjo atrodyti kas nors nauja, nepaprasta.

b. Išorinės krikščionybei plisti kliūtys.

a) Žydai laikė save Dievo išrinktąja tauta su apreikšta religija. Jų laukiamas Mesijas turėjo būti nacijonalinis. Kraštutinis nacijonališkumas juos vertė nekęsti pagonių. Jie stipriai laikėsi fariziejų autoriteto.

b) Pagonys, bent oficijaliai, laikėsi savo senos religijos, kurią ir įstatymai globojo. Jų religija daugiau pataikavo žemesniems žmogaus instinktams. Ji buvo susijusi su tautų istorija, politine santvarka, su įstatymais, papročiais. Todėl pasitraukimas nuo tos tėvų religijos buvo lyg pasitraukimas nuo visos visuomenės.

c) Ant krikščionių buvo paleista įvairių šmeižtų. Kadangi krikščionys negarbino Romos ciesorių kaip dievų, jie buvo apšaukti imperijos priešais[3], atejistais[4], garbinančiais asilo galvą[5]; jie buvo kaltinami žudą savo religiniuose susirinkimuose vaikus ir kitokias piktybes darą[6]. Kai imperijoj ar provincijoj atsitikdavo kuri didesnė nelaimė, kaltę suversdavo krikščionims, esą, jie savo bedievybe užtraukę dievų bausmę[7].

d) Krikščionys buvo kruvinai persekiojami, kankinami. Iš pradžių tie persekiojimai tebuvo vietiniai, vėliau pasidarė siste-

---

1 Plg. Justinus, Apologia, I 39.
2 Apd. 4, 13; 1 Kor. 2, 4 sq.
3 Tertullianus, Apologeticus, c. 35.
4 Justinus, Apologia, I 6.
5 Tertullianus, Apologeticus, c. 16; M. Felix, Octavius, c. 9.
6 Justinus, Apologia, II 12; Tertullianus, apologeticus, c. 7.
7 Tertullianus, Apologeticus, c. 40.

matingi ir paplito visoje Romos imperijoje. Iš istorijos gerai žinome, kokie žiaurūs buvo tie persekiojimai, kiek gyvybių jie iš krikščionių pareikalavo.

3) Santykis tarp priežasčių bei palankių sąlygų krikščionybei plisti ir kliūčių, kurias krikščionybė sutiko savo kely.

Iš vienos pusės padarinys: įvairių kraštų, įvairaus luomo žmonės greitai priima krikščionybę, nors ji iš žemesniosios žmonių prigimties reikalauja didelių dalykų, nors dėl jos tenka ir aukotis ir kentėti.

Iš antros pusės: mažas būrelis tos religijos skelbėjų, o ir tie patys veik visi nemokyti; be to, net pačios minėtosios palankios plitimo sąlygos dažnai virsdavo kliūtimis; taip pav., patogus susisiekimas lengvino ir krikščionybės persekiojimus[1].

Taigi kyšote kyšo išvada, kad greito krikščionybės plitimo priežastis buvo ne vien palankios sąlygos, bet ir Kūrėjo ranka[2].

Tačiau yra mėginimų greitą krikščionybės plitimą aiškinti natūraliai.

1. Pirmiausia čia prikišama, kad doras pirmųjų krikščionių gyvenimas, o ypač jų meilės, gailestingumo ir pasiaukojimo darbai patraukė žmones į krikščionybę.

Į tai reikia atsakyti:

a. Kas taip mano, tas suponuoja didelį pirmųjų krikščionių dorovingumą. Bet jis neklausia, iš kur tas jų dorovingumas. Staigus atsivertimas, gyvenimo pakeitimas, didelis dorovingumas nepaisant žmogaus silpnybių, sugedusios aplinkumos, blogų įpročių, — nėra paprastas dalykas.

---

1 Plg. Apd. 28, 21 sq.

2 Šitą dalyką suglaustai, bet gražiai nusako J. Liasauskis savo *Antgamtinis gyvenimas,* Marijampolė 1932, 40—41: „Krikščionių istorija ypač iki ketvirtojo amžiaus pradžios yra taip graži, kad pasaulis niekada panašios nebuvo matęs. Prieš juos visu savo žiaurumu nusistatė didžiausia pasaulinė galybė, pasiryžusi visus išžudyti. Jie nelaiko nieko priešu ir nesiginkluoja, kiekvienam žmogui turi meilės kaip artimui. By tik išliktų Dievo malonėj, jie išsižada garbingų vietų, šeimynos, turtų ir gyvasties. Žiauriausiai kankinami savo tikėjimo dėliai, džiaugdamies kenčia ir miršta vyrai, moterys, seniai, maži vaikai. Jiems nebeliko vietos žemės paviršiuje, kur galėtų ramiai garbinti savo Sutvėrėją ir Atpirkėją; jie kasasi į žemę, išsižadėdami saulės šviesos ir šilumos. Bet tuose tamsiuose požemiuose jų sielos spinduliuoja daug gražesne — dangiškąja saule; jų krikščioniškoji meilė juos čia labiau šildo, negu saulė jų priešus žemės paviršiuje. Paskelbta žiauriausias karas ramiausiems žmonėms, kurie su niekuo nenori kovoti, prieš nieką nepakelia jokio ginklo, visus myli, su visais taikiai gyvena. Žudymas tęsėsi šimtais metų. Beginkliai ir ramūs krikščionys išėjo nugalėtojais iš tamsių požemių į saulės šviesą. Jų gyvenimas parodė, kad meilė karštesnė už ugnį ir stipresnė už geležį".

Kad tas greitas krikščionybės plitimas yra nepaprastas įvykis, pripažįsta net toks racijonalistas Paulsen. Jis savame *System der Ethik,* I[9] Stuttgart u. Berlin 1913, 102 rašo: „Unter allen Ereignissen, von denen die Geschichte berichtet, ist keines erstaunlicher, als die Bekehrung der alten Welt zum Christentum. Niemals hat es eine geistige Bewegung gegeben, der so sehr alles zu fehlen schien, was die Welt zu erobern geschicht macht als das Christentum".

b. Patys pirmieji krikščionys ir negausingi ir neturtingi. Todėl jie neturėjo didelių turtų, kuriais būtų patraukę neturtinguosius.

c. Vėliau krikščionių tarpe matome turtingų ir pasižymėjusių žmonių. Juos, aišku, ne turtai patraukė. Priešingai, tokie net atsižadėdavo savo turtų.

d. Buvo kas ir atbaido nuo krikščionybės. Krikščioniui buvo pavojus netekti turtų, būti persekiojamam, kankinamam. Krikščionybė reikalavo kovoti su blogais polinkiais, įpročiais.

e. Dorinės renovacijos pasiilgimas, tiesa, galėjo paskatinti ieškoti pagalbos. Bet tas krikščioninės dorovės pažinimas jokiu būdu negalėjo būti patvarios, vidinės, heroiškos permainos priežastis. Juo didesnis dorinis susmukimas, juo sunkesnis ir atsivertimas.

2. Arba prikišama, kad krikščionybės plitimo priežastis buvo ir tam tikras politinis universalizmas, politinė centralizacija.

Ats. *a.* Tas faktas, kaip minėjome, yra tik palanki plitimui sąlyga. Tai palengvino išgarsinti Kristaus mokslą. Bet reikia nepamiršti, kad vienas dalykas yra žinoti krikščioniškąją religiją, kitas — ją išpažinti.

b. Ta pati palankioji sąlyga turėjo ir blogąją pusę — palengvino krikščionybę persekioti.

3. Kai kurių manoma, kad krikščionybės iškeltas lygybės ir laisvės šūkis patraukęs žmones, ypač vergus, į krikščionybę.

Ats. *a.* Lygybė ir laisvė spaudžiamiems malonus dalykas. Tačiau čia nepakako priimti tik vieną šūkį: reikėjo pripažinti ir visą krikščionybės mokslą su jo paslaptimis ir su visais jo dorovės dėsniais.

b. Nors krikščionybė ir skelbė lygybę, nors logiškai ji ir rengė kelią vergijai panaikinti, bet tuojau vergams laisvės ji nežadėjo. Tuo šiandien kai kas net piktinasi, užmiršdamas kad, norint ką nors daryti, pirma reikia parengti sąlygas.

4. Nieko, sako, nesą naturalesnio, kaip priimti tiesą. Taigi, kad krikščionybė rado sekėjų, nesą nieko nuostabaus.

Ats. Abstrakčiai kalbant, ypač jei čia būtų matematinis dalykas, būtų galima sutikti. Tačiau konkrečiai, praktikoje, susidūrus su aistromis ir ydomis, gaunama kas kita. Jei taip lengvai žmonės siekia tiesos ir tik jos laikosi, iš kur visais amžiais tiek daug pasaulyje neteisybės, melo, klaidos?

5. Vėl prikišama, kad naujas dalykas visuomet vilioja. Tad ir su krikščionybe galėjo taip būti.

Ats. *a.* Naujas dalykas įprastai tuomet vilioja, kai jis duoda naujo malonumo, neuždėdamas ypatingų pareigų.

b. Tais laikais taip pat buvo ir kitų naujų religijų.

6. Krikščionybė, esą, savo lankstumu sugebėjusi prisitaikyti. Ji radusi paramą tuometiniame religijų sinkretizme: ji pasiėmusi iš jo sau reikalingų dalykų. Tuo būdu ji galėjusi sekmingai evoliucijonuoti toliau.

Ats. *a*. Jei taip būtų buvę, tai kaip tuomet išaiškinti krikščionybės savarankiškumas, kitų religijų jai nepalankumas ir net kruvini jos persekiojimai?

b. Neaišku, kurias tiesas krikščionybė būtų paėmusi iš pagoniškojo sinkretizmo. Vienas racijonalistų, B. K. Höll, susidūręs su šiuo klausimu, sako, kad čia iškyląs naujas klausimas: kuo tad krikščionybė pergalėjo kitas religijas? Ji galėjusi pergalėti tiktai tuo, kas ją kaip religiją skyrė nuo kitų religijų, ir tai turėję būti kas nors nepaprasta, kas jos pasisavintus dalykus užantspaudavo savotišku antspaudu[1]. Vadinasi, kad krikščionybė išėjo kitų religijų pergalėtoja, čia turėjo būti kas nors visai nauja, nauja iš esmės, kas nors netradicijinio, pergalėjusio tradicijonalumą. Čia pabrėžiame, kad neneigiame naturalių krikščionybės plitimo priežasčių ir palankių jai sąlygų, tik sakome, kad jų vienų nepakanka išaiškinti nuostabiam krikščionybės plitimui.

7. Bet kiekvienas istorinis faktas turi būti aiškinamas griežtai istoriškai.

Ats. Turi būti aiškinamas istoriškai ta prasme, kad žiūrima proporcingos priežasties, bet ne ta prasme, kad ši priežastis visuomet turėtų būti naturali.

8. Dar čia prikišama, kad kitos religijos, kaip budizmas, mohamedizmas, protestantizmas, taip pat greitai paplito. Jei čia nėra stebuklo, tai jo nėra nė krikščionybės plitime pirmaisiais amžiais.

Ats. *a*. Susidūrus su šiuo klausimu, reikia pasakyti, kad mes nedarome argumento iš to vieno fakto, kad krikščionybė greitai plito. Tą faktą mes imame su visomis jo aplinkybėmis, ir tik tada darome išvadas. O tos aplinkybės tokios, kurios neleidžia tų visų religijų plitimą gretinti su krikščionybės plitimu trimis pirmaisiais amžiais. Minėjome jau vidines ir išorines krikščionybei plisti kliūtis, kurias ji turėjo pergalėti; minėjome taip pat ir palankias jai sąlygas, ir matėme, kad tarp tų kliūčių ir sąlygų nėra proporcijos.

Taigi tuo atžvilgiu ir negalima statyti lygybės ženklo tarp krikščionybės plitimo ir minėtųjų religijų plitimo.

Dirstelėkime dar bent trumpai į kiekvieną tų religijų skyrium.

b. Budizmas.

---

[1] B. K. Höll, Urchristentum und Religionsgeschichte², Gütersloh 1927, 15. 17. Panašiai E. Norden, Die Geburt des Kindes, Leipzig u. Berlin 1924, 111.

a) Jo autorius Buda (Buddha). Jis aukšto kilimo žmogus. Todėl, suprantama, jo mokslas tuojau rado sekėjų iš aukštesnių luomų žmonių.

b) Budizme nėra jokių paslapčių.

c) Jo dorovės dėsniai netokie griežti, kaip krikščionybės. Budizmas nedraudžia poligamijos ir k. Be to, tie dėsniai nurodomi ne kaip Dievo įsakyta pareiga: jie tik žmogiškai rekomenduotini.

d) Budizme nėra doktrinos bei kulto eksliuzivizmo.

e) Jis nesutiko kruvinų persekiojimų.

f) Jis buvo remiamas pasaulinės valdžios (pav., Azoka).

g) Pagaliau savo sekėjų jis neskatino į aktyvumą, į optimizmą, į ekspansiją, o tik į indiferentizmą, į pasyvumą; jo kulminacija — nirvana[1].

c. Mitrizmas.

Kai kas sako, kad mitrizmas ir krikščionybė Romos imperijoje išplitę vienodu greitumu, ir 2 amž. pabaigoje abu turėję daug šalininkų. Mitros sekėjai taip pat galėję su Tertulijonu pasakyti: „Vakarykščiai tesame, o jau viską apėmėme“.

Tačiau įsižiūrėję, pamatysime, kad mitrizmo plitimo priežastys yra kitos:

a) Jis nebuvo ekskliuzyvus. Todėl jis lengvai galėjo įimti kitas, jau esamas religijas.

b) Jo kita doktrina.

c) Romėniškam mitrizmui, kur saulės kultas buvo esminis dalykas (heliolatria), palankią sąlygą sudarė manymas, kad dangaus kūnai esą susiję su dievybe. Be to, tuometinė filosofija buvo linkusi daugybę dievų subordinuoti vienam aukščiausiam dievui.

d) Tuo metu buvo imperatorių kultas. Jie buvo laikomi lyg saulės emanacija. Todėl mitrizmas atrodė įimąs ir imperatorių kultą, ir todėl imperatoriams jis buvo parankus.

Tad mitrizmą, kaip sako A. Harnack, rėmė ir imperatoriai ir kariai. Tai labai daug jam padėjo pereiti į platesniąją visuomenę[2]. 273 m. ciesorius Aurelijus oficijaliai įveda saulės kultą. 307 m. Dijoklecijonas su Galerijumi ir Licinijumi Mitros garbei paskyrė šventovę.

e) Iki 4 amž. mitrizmas nesutiko jokių persekiojimų. Priešingai, jis buvo palaikomas. Tačiau kai po didelio jo rėmėjo Julijono Apostato mirties prieš jį kilo reakcija, jis greitai Romos imperijoje išnyko. Tuo tarpu krikščionybė persekiojama išaugo ir laimėjo.

d. Mohamedizmas.

Jo greitą plitimą galima aiškinti naturaliai.

---

[1] Plačiau žiūr. E. Harry, Der Buddhismus[3], Münster 1926.

[2] Die Mission und Ausbreitung des Christentums in den ersten drei Jahrhunderten[3], 536.

a) Jis pataikavo žmogui, leido daugpatystę, po mirties žadėjo rojų net su pojutiniais smagumais.

b) Jis buvo platinamas jėga. Žuvusiems kare, platinant islamą, buvo žadamas rojus.

a) Jo kita doktrina, nėra paslapčių.

e. Protestantizmas[1]. Reikia pripažint, kad jis paplito greitai. Bet tai išaiškinama irgi naturaliai.

a) Jam buvo labai palankios to meto sąlygos. Čia kaltės buvo ir iš pačių katalikų pusės. Tuomet buvo dar visokių negerumų. Aukštose bažnytinės hierarchijos vietose nekartą sėdėjo nevykusių, be pašaukimo, žmonių, kuriems daugiau rūpėjo turtai, o ne Bažnyčios reikalai. Todėl kilo nepasitenkinimų hierarchija, ir k.

b) Protestantizmas leido žmonėms neklausyti Bažnytinio autoriteto, paskelbė naują atgailos formą. Kunigams jis panaikino celibatą, vienuoliams įžadus; gerų darbų vietoje pastatė pasitikėjimo tikėjimą — fidem fiducialem. Kunigaikščiams jis davė galios kištis į naujos bažnyčios reikalus ir daug kitų dalykų jis paskelbė. Vadinasi, protestantizmas buvo ne kas kita, kaip perėjimas iš sunkesnės religijos į lengvesnę, laksistiškesnę. Jis laimėjo sau žmones ne iš pagonių, bet iš katalikų tarpo.

c) Protestantizmui plisti daug padėjo ir kunigaikščių parama.

d) Protestantizmas po kelių savo greito plitimo dešimtmečių sustojo ir didesnio progreso nebeparodė.

e) Humanizmo laikai, humanizmo atakos prieš Bažnyčią, scholastiką. Kaip žinome, renesanso laikais gimė naturalizmas (tvirtinęs, kad reikią prisiartinti prie žemės) ir humanizmas (per daug iškėlęs žmogų). Iš renesanso ir reformacijos gimė 17 amžiaus racionalizmas (žmogaus protas esąs vienintelis tiesos ir gėrio šaltinis, tik jis vienas turįs būti gyvenimo vadovas).

2 dalis. *Nuostabus krikščionybės katalikybės išsilaikymas, patvarumas ir vieningumas* (conservatio, stabilitas et unitas).

Išsilaikymas (conservatio) ir patvarumas (stabilitas) reiškia nepasidavimą bet kurioms vidinėms ar išorinėms destruktyvioms įtakoms. Panaikinimas dalyko ar esminis jo pakeitimas yra priešingas išsilaikymui ir patvarumui. Krikščionybės nebūtų galima vadinti išsilaikiusia ir patvaria, jei ją, pav., būtų įveikę persekiojimai, arba bent iš esmės būtų buvusi pakeista jos doktrina arba jei nebebūtų vartojamos jos duodamos pašventinimo priemonės (tai praktiškai įvyksta herezijoje ar bedievystėje ar kuriuo kitu būdu).

Iš čia aišku, kad tarp patvarumo (stabilitas) ir vieningumo (unitas) yra glaudi sija. Tik patvarumą daugiau liečia išorinės

[1] Ar protestantizmas tikra krikščionybės forma ar ne, čia nesvarstome; kalbame tiktai apie jo greitą plitimą ir to plitimo priežastis.

kliūtys (persekiojimai ir k.), o vieningumą — vidinės sunkybės (herezijos, schizmos ir k.). Todėl tie du faktai galima imti drauge[1]. Čia du dalykus paminėsime: 1. krikščionybės katalikybės patvarumą ir vieningumą nuo 4 amžiaus pradžios iki šių dienų, 2. nuostabaus krikščionybės katalikybės patvarumo ir vieningumo negalima išaiškinti naturaliai.

1. Patvarumo faktas (istorinis tikrumas).

a. Krikščionybės katalikybės patvarumas matyti iš visos jos istorijos. Ji nuo pat savo atsiradimo gyvavo, be pertraukos ėjo per visą istoriją, siekdama įvairius kraštus. Kai kiti dalykai pasaulyje mainėsi — vieni kėlėsi, kiti griuvo, arba iš esmės kitėjo, — krikščionybė katalikybė lieka kaip buvusi, tokia pat.

b. Kalbamasis be pertraukos besitraukiąs patvarumas ir vieningumas yra šitoks:

a) Ją išpažįsta įvairių tautų, kalbų, įvairių valstybių, luomų, įvairaus amžiaus, nusistatymo ir k. žmonės. Jos istorijoje nėra nė vieno fakto, kad ji kada nors būtų likusi tik vienoje tautoje ar vienoje valstybėje, ar būtų užsidariusi viename kuriame nors luome.

b) Krikščionybė katalikybė visą savo gyvenimą buvo ir yra gyva. Ji veikia, gaivina žmogų; kur tik buvo liečiama pasaulėžiūra, ten ir ji aktyviai dalyvauja; viešajame gyvenime ji kelia balsą ten, kur to reikalauja jos egzistencija ir veikimas, kur mindžiojamas teisingumas ir t. t. Taigi ji nestovėjo šalia gyvenimo, nežiūrėjo į jį šaltai, bet buvo jame mokytoja, kovotoja ir k.

c) Krikščionybė katalikybė veikdama neša didžių vaisių; Europai ir už Europos sienų ji daug gera padarė (apie tai kalbėsime kitoje tezės dalyje).

d) Kai daug kas ilgainiui iš esmės keitėsi, kad tik ilgiau išsilaikytų pasaulyje, krikščionybė katalikybė, išmintingai taikydamasi naujiems laikams ir parinkdama naujus metodus, savo esme — dogmomis, dorovės principais — lieka ta pati[2]. Jos skelbiamos apreikštosios tiesos ilgainiui tiktai geriau pažįstamos, geriau perduodamas kitiems; bet savo turiniu jos nesikeičia. Taigi, nors subjektyvinis (in cognitione) dogminis progresas buvo ir yra, bet objektyvinio progreso (in veritate), — ar jis būtų kokybinis (dogmos turiniu), ar kiekybinis (apreikštų tiesų skaičiumi) — nėra.

---

[1] Dieckmann H., De Ecclesia, I 527—530 tuos du dalykus (faktus) ima skyrium.

[2] Bažnyčia neniekina paskutiniųjų amžių technikos išradimų; šalia žvakių degančių ant altoriaus, ji panaudojo savo bažnyčiose ir elektrą ir centralinį šildymą ir k. Vadinasi, ji neatsilieka nuo gyvenimo, tačiau visa tai ji daro amžinatvės šviesoje, prisimindama, kad pirma reikia ieškoti Dievo ir Jo karalystės, kad ir šiandienykštei visuomenei reikia Kristaus, reikia pamokymo, suraminimo, sakramentų. Vadinasi, čia giesmės tekstas lieka senas, tik pats giedojimo būdas naujas.

Tas krikščionybės katalikybės esminiuose dalykuose patvarumas, vieningumas ir subjektyvinis rutuliojimasis bei sugebėjimas prisitaikyti (Entfaltungs = und Anpassungsfähigkeit) yra išreikštas Kristaus palyginime apie nuolat augantį garstyčių grūdą[1]. Krikščionybė auga savo narių skaičiumi, o žmonės vis geriau pažįsta tą krikščionybę. Dievo žodis Šv. Rašte vadinamas dvasia ir gyvenimu[2]. Jis patvarus, bet kartu ir gyvybingas[3].

2. Nuostabaus krikščionybės katalikybės patvarumo ir vieningumo negalima išaiškinti tik naturaliai (filosofinis tikrumas).

Čia todėl reikia parodyti 1) naturalias to fakto priežastis bei palankias sąlygas, 2) kliūtis, 3) santykį tarp naturalių priežasčių ir jų padarinio (patvarumo ir vieningumo).

1) Naturalios to fakto priežastys bei palankios sąlygos.

a. Priežastys: a) Krikščionybės atstovų erudicija.

b) Mokymas ir įtikinėjimas.

c) Panaudojimas bažnytinių cenzūrų (moralė priemonė).

d) Krikščionių kantrumas.

b. Palankios sąlygos:

a) Žmogaus palinkimas į religiją.

b) Doktrinos atitikimas aukštesnių žmogaus troškimų.

c) Pačios doktrinos iškeltas autoritetas ir reikalavimas jį pripažinti.

2) Kliūtys.

a. Vidinės: a) Krikščionybės sekėjai—žmonės kaip ir visi kiti: silpni, galį nusidėti ir net nusidedą.

Todėl jie galėjo ir patys pulti ir kitiems būti puolimo priežastimi (lapis offensionis).

b) Krikščionybė reikalauja pasiduoti tvarkomajam ir mokomajam jos autoritetui, ir tai ne tik stambiuose, bet ir smulkiuose dalykuose; ne tik išoriniu, bet ir vidiniu būdu, sąžinėje; ne tik maloniuose, bet ir nemaloniuose dalykuose (čia pasninkai, išpažintis ir k.).

c) Reikalauja nuolat budėti, kad sektųsi geriau kovoti su savo negerais polinkiais; liepia tobulėti pagal tam tikrus dorovės dėsnius; žodžiu, reikalauja nuolatinio darbo.

d) Krikščionybė savo esme yra universali. Todėl čia patvarus išsilaikymas ir įvairių narių vieningumas yra nelengvas: kliūtis čia sudaro tautinis partikuliarizmas, tautų nesantaika, nevienodi kraštų įpročiai, skirtingi tautų ir atskirų žmonių būdai, skirtinga tautų kultūra. Ir tas didelis įvairumas turi susilieti vienoje krikščionybėje katalikybėje, kur visiems vienos ir tos pačios tikėjimo tiesos, vieni ir tie patys dorovės dėsniai, vienas ir tas pats autoritetas ir t. t.

[1] Mat. 13, 21 sq. [2] Jon. 6, 63. [3] 1 Petr. 1, 23.

e) Pati krikščionybė kovoje dėl savo būvio neleidžia vartoti nedorų priemonių: sukti, šmeižti, meluoti ir t. t. Teleidžia tik teisingai ir teisiai gintis. Kovos ginklai dvasiniai; jie gali veikti tik laisvą žmogaus valią. Prikišama, kad krikščionybė nekartą galėjusi pasinaudoti ir „brachio saeculari". Bet nereikia pamiršti, kad būdama varguose, nelaimėse, daugeliu atvejų tos paramos kaip tik ir negaudavo. O jei kur ir gaudavo, tai dar klausimas, ar tik ta pagalba jai kartais nepakenkė.

f) Krikščionybės patirtieji vargai, pav., arijanizmas, nestorijanizmas, monofizitizmas, pelagijanizmas, albigensai, katarai, schizmos, protestantizmas, jansenizmas, jozefinizmas, galikanizmas.

g) Pasitaiką negeri pačių krikščionybės atstovų pavyzdžiai. Nevienas žmogus krikščionybę klaidingai identifikuoja su jos dvasininkais. Objektyviai kalbant, krikščionybė nekalta, kad vienas kitas jos atstovas susmunka. Ar gali kaltinti visą sodą, kai nudžiūsta vienas kitas medis. Bet dvasininko negeras darbas vis dėlto praktikoje labai blogai veikia žmones.

b. Išorinės kliūtys:

a) Dvasinės kovos su jau esančiomis ir susiformavusiomis herezijomis, su schizmatikais, su klaidingomis religinėmis ir filosofinėmis srovėmis, pav., su racijonalizmu, liberalizmu, modernizmu.

b) Krikščionybės kovos valstybėse už savo teises. Valstybės nekartą norėjo ir nori, jei ne panaikinti krikščionybę katalikybę (pav., pradedant persekiojimais Romos imperijoje, baigiant Meksika, Rusija ir k.), tai bent pavartoti ją saviems tikslams (makijavelizmas) arba jai vadovauti (cezaropapizmas, investitūra).

Išorinės kliūtys čia paminėtos trumpai, bet krikščionybės gyvenime tos *kovos ėjo ilgai;* katalikybė čia daug, labai daug iškentėjo. Taigi galima sakyti, kad krikščionybė katalikybė *turėjo* ir *tebeturi* daug sunkių valandų. Kartais tie vargai taip ją prislėgdavo ir prislėgia, kad ji nekartą galėjo klausti, ar greit išauš šviesesnė diena. Tose kovose ir varguose ji nekartą dejavo, nekartą turėjo įvairių nuostolių. Bet iš tų kovų išeidavo, tiesa, nekartą sužeista, bet *nepergalėta.*

3) Santykis tarp naturalių priežasčių bei palankių krikščionybei laikytis sąlygų ir tarp paties jos laikymosi fakto.

Iš vienos pusės čia krikščionybės išsilaikymo faktas, iš antros — menkos priežastys, turėjusios pergalėti dideles kliūtis. Žiūrint į priežastis ir padarinį, siūlosi mintis, kad tam padariniui naturalių priežasčių nepakanka, kad krikščionybės istorija parodo tai, ką jos pradžioje pasakė išmintingas Gamalielis: „Palikite juos (apaštalus) ramybėje, nes, jei tas sumanymas ar veikimas iš žmonių, jis iširs. Bet *jei jis iš Dievo, jūs negalėsite jo išardyti*"[1].

[1] Apd. 5, 38 sq.

Krikščionybės katalikybės patvarumas ir išsilaikymas mėginama aiškinti ir naturaliai.

1. Reikią paabejoti dėl paties krikščionybės patvarumo fakto, nes pasitaikydavę, kad ištisos tautos atsitraukdavo nuo krikščionybės.

Į tai atsakytina:

a. Tai gali pasitaikyti ir pasitaiko. Tačiau nepasitaikė, kad krikščionybė katalikybė nuo tokių persekiojimų būtų visai išnykusi. Kovodama ji paaukojo daug savo vaikų, bet jų mirtimi ji pati liko gyva.

b. Herezijos ir schizmos į pačią krikščionybę katalikybę neįeina, joje negyvena.

2. Krikščionybė katalikybė, esą, besilaikanti todėl, kad ji turinti stipriai pabrėžtą ir aukštai iškeltą autoritetą.

Į tai atsakytina:

Jau pats jos autoritetas ir laisvas tam autoritetui pasidavimas daug reiškia. Bet čia ir kyla klausimas: iš kur tas laisvas pasidavimas? Juk jis reikalauja aukų. Čia greta naturalių priežasčių, kurių vienų nepakanka, mes ir norime matyti specijalią Dievo intervenciją tame, kad žmonės pripažįsta ir pasiduoda krikščionybės katalikybės bažnytiniam autoritetui.

3. Ir kitos religinės doktrinos išsilaiko.

Ats. Reikia pasakyti, kad čia ne vienas išsilaikymo faktas svarbus, bet ir to fakto aplinkybės yra svarbios. Išsilaikyti tokiai religijai, kuri sunkiai ir daug įpareigoja, kuri apima visą gyvenimą, kuri pasižymi dideliu vieningumu, kuri yra daugiausia persekiojama, kuri visuomet gyva, veikli, — tokiai religijai nuostabiu būdu laikytis paprastų naturalių priežasčių per maža.

3 dalis. *Nuostabūs krikščionybės vaisiai doriškai religiniame ir socijaliame gyvenime.*

Paaiškinimai. 1. Čia peržvelgsime, ką krikščionybė yra davusi žmonijai.

2. Svarbiausia paliesime jos vaisius trimis pirmaisiais amžiais.

3. Krikščionybės svarbiausias pasirinktas tikslas žemėje — padaryti žmones geresnius, šventesnius, ir tai ne vieną kitą žmogų, bet visus žmones.

Šventumas čia suprantamas žmogaus santykiavimas ir susijungimas su Dievu. Subjektyvus susijungimas pasiekiamas kiekvieno gerais, nuopelningais aktais, darbais, nukreiptais į Dievą (opera meritoria), objektyvus, be to, dar — pašvenčiamąja malone.

Šventais tikra prasme vadinami tie žmonės, kurie yra danguje. Ne taip griežta prasme šventais vadinami taip pat tie žmonės, kurie krikščioniškai gyvena ir kurie yra laikomi visada arba beveik visada turinčiais Dievo malonę.

Analogijos keliu šventomis vadinamos taip pat tos priemonės (asmens, darbai ar daiktai)[1], kuriomis žmogus pašventinamas, o taip pat ir jų *vaisiai*. Tie vaisiai gali būti antgamtiniai ir gamtiniai. Jei jie yra, Dievui padedant, žmogaus padariniai, tai bus antgamtiniai žmogiški; jei Dievo padariniai žmoguje ar per žmogų, tai bus antgamtiniai dieviški. Čia apie antgamtinius daugiau ir kalbame.

4. Pažymėsime du dalykus: 1. Krikščionybė veikia žmonių gyvenimą. 2. Šito fakto negalima išaiškinti grynai naturaliai. Išvada: šis faktas parodo krikščionybės katalikybės tikrumą, o tuo pačiu ir jos dieviškumą, nes Dievas specijalia savo intervencija klaidingų religijų nerems.

5. Apie krikščionybės vaisius ir nuopelnus, iš kurių sudaromas šis argumentas, šiandien daug rašoma. Šis gerai išrutuliotas argumentas gali turėti didelės įtakos. Šį argumentą, kaip ir visą šią tezę, mėgsta grynai istorinio apologetikos metodo šalininkai. Mes tačiau, pradėję istoriniu, baigiame filosofiniu svarstymu, nurodydami galutinę fakto priežastį (Dievą).

1. Krikščionybė teigiamai veikė ir veikia žmonių doriškai religinį ir socijalų gyvenimą (istorinis tikrumas).

1) Teigiamai veikė ir veikia doriškai religinį žmonių gyvenimą. Šitą faktą paliudija tiek krikščionys, tiek ir pagonys.

a. Krikščionių liudijimai. Tokių liudijimų apie pirmuosius amžius jau Apaštalų Darbuose[2] turime. Tuo reikalu yra trumpai kalbėjęs ir šv. Klemensas Romietis[3]. O Aristidas čia sako: „Krikščionys... savo Kristaus įsakymus laiko su dideliu stropumu, gyvendami skaisčiai ir teisiai, kaip jų Viešpats Dievas jiems liepė“[4]. Šv. Justinas čia taip rašo: „Mes, kurie kitados džiaugėmės ištvirkimu, dabar tesigėrime tik skaistybe; kurie maginiais prasimanymais naudojomės, dabar visa aukojame gerajam ir gyvajam Dievui; kurie pinigais ir turtais visus pranešėme, dabar net tai, ką turime, sunešame į vieną vietą ir dalinamės su visais neturtingaisiais“[5]. Panašiai kalba Atenagoras[6] ir Tertulijonas[7]. Origenas čia šitaip sušunka: „Kokioms neteisybėms, kokiems geiduliams jie (krikščionys) buvo prieš atsivertimą atsidavę“[8]. Tą patį sako Euzebijus[9] ir kiti to meto rašytojai krikščionys.

b. Pagonių liudijimai. Plinijus Antrasis rašo: „Jie (krikščionys) prisipažino, kad didžiausia jų kaltė ar klaida esanti ta, kad paprastai prieš aušrą susirenka ir Kristui kaip Dievui pakai-

---

[1] Čia įeina ir Kristaus mokslas; todėl šioj vietoj galima kalbėti ir apie paties mokslo šventumą (ką mes jau aukščiau esame padarę).
[2] Apd. 2, 42 sq.; 4, 32 sq.; 5, 38.
[3] Epist. ad Cor. I, 2.
[4] Apologia, c. 15.
[5] Apologia I, 14.
[6] Legat. pro christ. 11.
[7] Apol. 14; Ad Scapulam 2.
[8] C. Celsum 1, 26.
[9] Praeparatio evangelica 1, 4.

tomis giesmes gieda; priesaika jie įsipareigoja ne todėl, kad įvykdytų nusikaltimą, bet kad išvengtų vagysčių, nedorybių, paleistuvysčių, kad neatkristų nuo tikėjimo..."[1] O Julijonas Apostatas savo laiške pagonių kunigui Arsacijui šitaip rašo: „Mes nepastebime, kas krikščionių religiją labiausiai iškėlė. Tai padarė humaniškumas su keleiviais, nepaprastas stropumas laidojant numirėlius ir jų nuduotas papročių rimtumas. Visa tai, mano manymu, turėtų būti ir mūsų praktikuojama. Gėda, kad nėvienas žydas neelgetauja, kad nedori galilėjiečiai, be savo vargšų, dar ir mūsų vargšus maitina ir mato, kaip tie mūsų vargšai yra mūsų nežiūrimi"[2].

Tiek dėl pirmųjų amžių.

Tas pats reikia pasakyti ir apie vėlesniuosius amžius. Peržvelkime tiktai krikščioniškųjų tautų istoriją, ypač jų atsivertimo laikus, peržvelkime misijų istoriją, ir tuo visiškai įsitikinsime. Krikščionybės istorija rodo, kad visais laikais buvo krikščionybės išugdytų žmonių, kurie gyveno pagal jos mokslą, kurie kitus ragino dorai gyventi, kurie savo gražiais pavyzdžiais kitus dorino.

Tiesa, reikia pripažinti, kad pasitaikydavo laikų ir kraštų, kur ir pačių krikščionių tarpe pasirodydavo nedorovės. Iš aukšto kristi labai lengva. Tačiau nebuvo laikų, kad krikščionybės duodami vaisiai būtų visiškai išnykę. Jei ji susilpnėdavo viename krašte, likdavo sveika kitame. Bet ir tuose kraštuose, kur ji susilpnėdavo, jos įtaka visiškai neišnykdavo — tarp kūkalių likdavo ir kviečių.

2) Krikščionybė teigiamai veikė ir veikia šeimos ir visuomeninį žmonių gyvenimą.

a. Ji teigiamai veikė ir veikia šeimos bei šeimynos gyvenimą. Ji iškėlė moters vertę, iškėlė ir sustiprino pačią moterystę, apsaugojo silpnus liguistus naujagimius; pradžioje sušvelnino vergiją, o vėliau tiek čia paveikė, kad tos vergijos šiandien beliko visai maža. Kaip visa tai atrodė anksčiau, žino kiekvienas, kas mokėsi istorijos[3].

b. Krikščionybė teigiamai veikia ir visuomenės bei tarptautinį gyvenimą. Krikščionybė iškėlė išmintingą laisvę, artimo meilę ir k. Tai turėjo didelės reikšmės visuomenės gyvenimui.

2. To nuostabaus krikščionybės veikimo negalima išaiškinti vien tik naturaliai (filosofinis tikrumas).

1) Doriškai religinis ir visuomeninis krikščionybės veikimas pirmaisiais trimis amžiais yra, galima sakyti, vienintelis tos rūšies ir tokio laipsnio įvykis mums žinomoje žmonijos istorijoje. Nieko kito neturime, kas būtų taip giliai, plačiai ir patvariai paveikęs

[1] Epist. ad Traianum.
[2] Sozomenus, Hist. Eccl. 5, 16.
[3] Plg. J. Döllinger, Heidentum und Judentum, Regensburg 1857, 679 sq.

doriškai religinį ir visuomeninį gyvenimą. Žmonija nežino tokios žmogaus išminties ir jėgos, kuri savo veikimu bent iš dalies galėtų susilyginti su krikščionybe.

2) Esame minėję[1] naturalios religijos tiesų apreiškimo reikalingumą. Sakėme: norint, kad visi be klaidos, su reikiamu tikrumu žinotų deramą tų tiesų kiekį, apreiškimas yra reikalingas. O krikščionybė, kaip matome, visą žmoniją daug pamokė dorinio bei religinio gyvenimo. Ji tiko visiems žmonėms: turtingiems ir vargšams, mokytiems ir nemokytiems. Ji atitiko visų troškimus. Todėl galima su psalmininku sakyti: „A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris“[2].

Pastaba dėl krikščionybės vaisių materijalinėje ir dvasinėje kultūros srityje (apie dorinę ir religinę kultūros sritį jau anksčiau kalbėta). Į materijalinę kultūros sritį įeina šio gyvenimo gėrybės — turtai, galybė ir visa tai, kas tik materijalinei kultūrai tarnauja: pramonė, komercija ir k. Dvasinė kultūra šiuo atveju (kai išskiriama doriškai religinė kultūros sritis) apima mokslą, meną. Dėl krikščionybės veikimo materijalinę kultūrą reikia pasakyti, kad tas veikimas savaime čia negali eiti ženklu religijos tikrumui paliudyti, nes materijalės gėrybės nevisada eina drauge su religijos klestėjimu; persekiojimai gali prispausti dorus ir religingus žmones ir neleisti jiems pasireikšti. Tų gėrybių yra ir nekatalikų ar nekrikščionių draugijose. Bet, iš antros pusės, reikia pripažinti, kad tikroji religija netiesiog pasitarnauja ir šiai materijalinei kultūrai (keldama darbštumą, teisingumą ir k.). Čia nemaža yra padarę vienuolynai, patys dirbę ir kitiems rodę darbo pavyzdžių, pav., šv. Benedikto vienuolynai. Dar daugiau patarnavo krikščionybė dvasinei kultūrai (mokslui, menui). Ji iškėlė universitetus, bibliotekas, krikščionišką meną. Bet tie visi dalykai (materijalinė ir dvasinė kultūra) krikščionybei yra antraeiliai dalykai. Svarbiausias krikščionybės tikslas — Dievo garbė ir sielų išganymas. „Quid proderit homini, si lucretur mundum totum et detrimentum animae suae faciat“[3].

4 dalis. *Nuostabi kankinių ištvermė.*

Paaiškinimai. 1. Šiandien žodis kankinys katalikų Bažnyčioje reiškia tą krikščionybės išpažintoją, kuris už ją paaukojo gyvybę[4]. Katalikų Bažnyčioje kankiniai kartu laikomi šventaisiais.

---

[1] Žiūr. Fundamentalinės teologijos pask. I d. 103—110.

[2] Ps. 117, 23.

[3] Mork. 8, 36.

[4] Tromp Seb., De revelatione christiana², Roma 1931, 250—252 sako: „Martyrium theologice definitur: perpessio voluntaria poenae mortiferae, ex odio fidei vel legis divinae inflictae, firmiter et patienter toleratae.

a) Perpessio: complectitur poenae acceptationem et sustinentiam.

b) Voluntaria: acceptatio et sustinentia poenae ne fiat invito animo, sed mente prompta potius mortem subeundi quam transgrediendi legem Christi. Minime requiritur, ut martyr actu habeat facultatem externam qua sese per ab-

2. Iš kankinių galima sudaryti argumentas krikščionybės tikrumui, o kartu ir jos dieviškumui įrodyti. Tas argumentas susidarys, įrodžius, kad krikščionių kankinių ištvermė nėra vien žmonių valios energijos padaras, bet kad čia matyti ir Dievo ranka. Vadinasi, reikia įrodyti, kad čia moralinis stebuklas.

3. Čia imama ne vien kankinių ištvermė, bet ir kankinimo *aplinkybės*. Tai daroma atskirti krikščionių kankiniams nuo kitų kankinių.

4. Čia paliesime du dalykus: 1. Patį kankinių ištvermės faktą (istorinis tikrumas) ir 2. Negalimumą to fakto išaiškinti tik naturaliai (filosofinis tikrumas).

1. Nuostabi kankinių ištvermė (istorinis tikrumas). Čia trumpai paliesime: 1) Kankinių skaičių, 2) Kančių žiaurumą ir įvairumą ir 3) Kankinių nusiteikimą kankinimų metu.

---

negationem liberet a poena sive accipienda sive ulterius perferenda. Videtur sufficere voluntarietas habitualis. Quare v. g. dormiens aliquis habitualiter ad martyrium paratus, in somno propter fidem interfectus, verus martyr censeatur. In infantibus voluntarietatis impossibilitas non obstat rationi martyrii.

c) Poenae mortiferae. Nullum martyrium stricte dictum sine morte. Mors illa proveniat ex causa externa oportet, sive statim sequitur poenam inflictam sive non statim, ut v. g. accidit in martyre, qui propter tormenta perlata, post tempus aliquod in carcere moritur. Non autem requiritur ut mors per varia tormenta sit speciali modo dolorosa. Qui pro Christi nomine non mortem quidem, tamen supplicia carceres exsilia subibant, olim *confessores* nuncupabantur *Mt.* 10. 32.

d) Ex odio. Dependet martyrium ab intentione persecutoris. Bene tamen distinguas hac in re:

1⁰ Motivum proprium et motivum simulatum, v. g. occiditur aliquis ex odio fidei, simulatur furtum vel incendium. Verum martyrium.

2⁰ Motivum reale et formulam iuridicam. Occiditur v, g. aliquis iuridice propter laesam maiestatem vel exercitium magiae. Realiter autem laesa maiestas erat negatio cultus divini personae imperatoris, exercitium magiae vero cultus eucharisticus. Verum martyrium.

3⁰ Motivum remotum et motivum proximum. Motivum remotum esse potest cupiditas divitiarum, libido crudelitatis, salvatio reipublicae in fundamento paganismi radicatae, immo putativum obsequium Dei, cf. *Joh.* 16, 2. Si autem persecutor, ut cupiditati crudelitati aspirationibus politicis satisfaciat, hic et nunc sive per se sive per mandatarios sub poena mortis exigit negationem alicuius veritatis credendae, laesionem alicuius praecepti observandi, intentio proxima revera est odium fidei et facit martyres.

e) Fidei vel legis divinae. Causa martyrii finalis est et professio veritatis divinae, ideoque qui occiditur propter persuasiones philosophicas vel politicas quas habuit, theologice martyr non est. Veritas divina potest esse tota religio vel tota legislatio moralis; potest etiam limitari ad veritatem aliquam dogmaticam vel practicam particularem; puta eucharistiam, existentiam Dei, sigillum confessionale, illiceitatem mendacii. Sufficit ut professio veritatis indirecte sit ordinis divini. Exempli gratia: aliquis occisus quia renuit tradere patriam, solum ex eo quod bonum patriae defendit martyr theologice non est, potest tamen theologice haberi ut martyr in quantum noluit transgredi legem Dei, prohibentis traditionem patriae. Cum martyrium consistat in professione veritatis divinae, apparet cur haereticus formalis numquam sensu vero martyr esse possit. Ille enim testimonium verum veritatis divinae dare nequit, qui mala fide auctoritatem Dei loquentis vel magisterium divinum ecclesiae agnoscere respuit. Haere-

1) Kankinių skaičius. *a.* Pirmaisiais krikščionybės amžiais kankinių buvo daug. Tacitas[1] sako, kad Nerono laikais krikščionių nužudyta „multitudo ingens". Dio Cassius[2] rašo, kad Domicijono (81—96) laikais išžudyta labai daug krikščionių. O Euzebijus[3] mini, kad Marko Aurelijaus (161—180) laikais žuvę „innumerabiles prope martyres per universum orbem". Panašiai atsiliepiama ir apie persekiojimus Septimijaus Severo, Decijaus ir Valerijono laikais. Ypač smarkūs persekiojimai buvo Dijoklecijono laikais (284—305). Pasak Euzebijaus, kartais per vieną dieną būdavę nužudoma kelios dešimtys krikščionių, taip kad net atšipdavęs kalavijas ir pavargdavę budeliai.[4]

b. Čia galima paminėti ir vėlesnių amžių persekiojimus, pav., Soporo II laikais 4 amž. Persijoje[5], 5 amž. Afrikoje[6].

Daug krikščionybė katalikybė nukentėjo nuo mohamedizmo, ypač Ispanijoje, nuo reformacijos Vokietijoje, Galijoje, Olandjjoje, Anglijoje, Švedijoje ir k. 17 amž. ji pergyveno smarkų persekiojimą Japonijoje; 18 amž. daug kankinių iš jos pareikalavo prancūzų revoliucija. Priespaudas ir persekiojimus šiandien ji gyvena Rusijoje, Meksikoje, misijų kraštuose ir k.

c. Kankiniai yra įvairūs: dvasininkai, kariai, vyrai, moters, jauni, seni, mokyti, nemokyti, laisvi, vergai, žodžiu, įvairių luomų, įvairaus amžiaus, įvairios gyvenimo būklės žmonės.

2) Kankinimų žiaurumas ir įvairumas. Kankinimai dažniausiai buvo žiaurūs; jie trukdavo ilgai; dažnai tie patys kankinimai būdavo pakartojami[7]. Įprastesnės kankinimų rūšys buvo šios: kryžiavimas, pakabinimas už rankų ar kojų su pririštu sunkiu daiktu, plakimas, supjaustymas į dalis, deginimas, galvos nukirtimas, išmetimas plėšriems žvėrims, gyvų laidojimas ir k.

---

ticus autem materialis tantum, bona fide errans, in oculis Dei martyr verus esse potest, non quidem in quantum testimonium dat religionis falsae, sed in quantum testimouium perhibet veritatis christianae in haeresi conservatae v. g. eucharistiae vel castitatis. Ab ecclesia tamen martyr non honoratur, utpote mortuus extra unionem ecclessiae visibilem, cf. Benedict. XIV *de Canon, et beatif.* 3. 20, n. 3.

f) Firmiter et patienter toleratae. Martyrium est actus virtuosus supernaturalis, imperatus a charitate, elicitus tamen a fortitudine adiuvante patientia. Fortitudo consistit in eo quod aliquis, etsi natura adhorrente, animo prompto paratus eŝt potius mortem subire quam peccare; patientia in eo quod religiose propter Deum mala perseveranter tolerat. Excluditur igitur intimiditas omnis quae cum religiosa fortitudine componi nequit, v. g. superbia stoica, stoliditas bruta, temeritas vitam non curans; excluditur etiam reluctantia physica, quae opponitur patientiae, nisi quis ex officio ad eam teneretur, v. g. pater martyr filiam stuprari videns. Heroismus igitur militaris martyrem religiosum non facit".

[1] Annales XV, 44.
[2] Hist. Rom. 67, 14.
[3] Hist. Eccl. V, 1 proem.
[4] Hist. Eccl. VIII, 9.
[5] Plg. Sozomenus, Hist. Eccl. II, 14.
[6] Plg. Victor Vitensis, Hist. persecut. Vandal.
[7] Plg. Lactantius, Institutiones V, 11.

Be fizinių skausmų, ne vienam dar tekdavo iškentėti ir dvasios kančios, matant savo artimųjų ašaras, girdint jų maldavimus[1]. Krikščionys skaudžiai kankinami buvo svarbiausia dėl to, kad jie išpažino kitokią, negu kankintojai, religiją, iš dalies ir dėl to, kad tie kankintojai turėjo progos prisigerinti ciesoriui, iš dalies net dėl to, kad tie kankintojai stengėsi pataikauti liaudžiai, kuri nekentė krikščionių.

3) Krikščionių laikymasis kankinimų bei kančių metu. *a.* Jie ištverdavo tikėjime iki pat mirties. Daugeliui jų būtų užtekę ištarti tik žodį ar duoti bet kurį ženklą, kad atsižadą savo tikėjimo, garbiną stabmeldžių dievus, ir jie tuojau būtų buvę ne tik laisvi, bet ir minios pagerbti. Ne vienam jų buvo siūlomi turtai, ciesoriaus palankumas, aukštos vietos, titulai ir k. Tačiau jie to atsisakė. Jie bevelijo mirti Dievui, kaip, atsižadėjus tikėjimo, gyventi ciesoriui.

b. Jų ištvermė ir laikymasis kančių metu buvo nuostabūs. Jie kentėjo kantriai, net linksmai, nepykdami ant persekiotojų. Jie kentėjo nuolankiai, su pasiaukojimu. Tai nebuvo koks šaltas stoicizmas ar jansenizmas.

Savo kančiose jie pasitikėjo Dievu, savo bei artimųjų maldomis.

O tokia nuotaika mirties akivaizdoje, yra reikšmingas dalykas.

2. Nuostabaus kankinystės fakto negalima išaiškinti tik naturaliai (filosofinis tikrumas).

1) Patyrimas sako, kaip yra sunku iškentėt kūno skausmai. Kūnas stipriai jaučia, kai jis neapmarintas pjaustomas, deginamas. Mums atrodo nuostabu, jei kas didžių kankinimų metu parodo ramumą, ypač kada tie kankinimai trunka ilgiau. Dar daugiau: mes stebimės net tokiais, kurie prieš didesnę operaciją laikosi ramiai. Pasitaikyti pasitaiko tokių žmonių, bet paprastai nedaug, ypač tokių, kurie kančių metu pasirodytų ne tik *ramūs, malonūs,* bet ir *atleidžią* net savo mirties kaltininkams.

Krikščionybės katalikybės gyvenime, ypač pirmaisiais trimis amžiais, tokių žmonių pasitaikydavo daug, ir tai įvairių luomų, įvairaus amžiaus, įvairios lyties, įvairių vietų, laiko ir t. t. Krikščionių kankinių parodytas heroizmas, ištvermė stebina visus amžius.

Turint visa tai galvoje, siūlosi mintis, kad čia turėjo būti specijali Dievo intervencija.

2) Ir patys kankiniai buvo įsitikinę, kad savo kančioms ištvermės gauną iš Dievo. Dievas negelbsti jų iš mirties, bet duoda jiems drąsos ir jėgų ramiai kęsti ir mirti[2].

Kad pats Dievas padeda kankiniams, nekartą buvo įsitikinę ir jų artimieji, o kartais net ir dalyvavusieji pagonys[3]. Tas įsitikinimas davė krikščionims naujų sekėjų. Tai pastebi ir Tertulijonas: „Kan-

[1] Plg. S. Augustinus, In Ps. 47, 13.
[2] Plg. Passio SS. Perpetuae et Felicitatis V, 2. M L. III, 47.
[3] Plg. Lactantius, Institutiones, V, c. 13.

kinkite, kamuokite, smerkite, trempkite mus: jūsų tačiau nedorumas yra mūsų nekaltumo įrodymas... Semen est sanguis christianorum"[1].

Kad toji Dievo intervencija čia pasitarnavo krikščionybės tikrumui, o kartu ir jos dieviškumui paliudyti, aišku iš to, kas buvo sakyta anksčiau[2].

Mėginimai nuostabų kankinystės faktą išaiškinti natūraliai.

1. Kai kas čia prikiša, kad krikščionių kankinių ištvermę esą galima išaiškinti jų entuzijazmu. Į tai reikia atsakyti:

a. Entuzijazmas yra laikinis reiškinys, todėl jis neišaiškina tokio universalaus dalyko, koks yra kankinystė:

a) Čia tenka kentėti dėl antgamtinio apreiškimo, kur paslaptys, kur reikalaujama nuolat budėti, daug ko atsižadėti, tramdyti savo polinkius.

b) Ir toji kankinystė kentėta ne kuriame nors viename amžiuje, ne kurio nors vieno žmogaus, bet įvairiais amžiais, įvairiuose kraštuose ir daugelio žmonių.

b. Entuzijazmas dažnai lydimas nepaprastos dvasios būklės, kraštutinumų — jis vieną dalyką iškelia per daug kito sąskaiton. Taip, pav., kitas kankinamas parodo didelio narsumo, bet kartu įžeidžia artimo meilę, nusižeminimą. O kankiniai ir kančios metu išlaikė meilę, ramumą, dvasios pusiausvyrą.

2. Kariai, sakoma, kare taip pat parodą didelio pasiaukojimo. Į tai atsakytina:

a. Kad kariai nuoširdaus didvyriškumo nekartą parodo kovose už tėvynę, to niekas neneigia. Tokį nuoširdų didvyriškumą teisėtoje dėl laisvės kovoje gali net Dievas laiminti. Tačiau paprastai tarp karių narsumo ir kankinių ištvermės yra didelis skirtumas aplinkybių atžvilgiu.

b. Karys karo lauke atsiduria mirties pavojuje. Žus arba jis arba jo priešas. Ir čia išsilaikymo jausmas liepia daryti visa, kad žūtų priešas, o ne jis. Tuo tarpu kankinys be jokio ginklo ramiai sau eina į mirties vietą. Savo žuvimu jis neabejoja. Už priešą jis tik meldžiasi.

c. Kario narsumą palaiko draugų pavyzdys, muzika, savimyla, noras pasižymėti, krintančių draugų šauksmai, panieka bailiams ir k. Kas kita su kankiniais. Čia aistros neveikia, nes niekas jų nekelia; čia žemėje jis nieko neturi, kas keltų jo drąsą, kas teiktų jam paguodos. Jis jau žiūri mirčiai į akis, ir todėl niekas žemiško jo nebevilioja. Visa jo viltis, visas pasitikėjimas yra tik Dievas.

d. Karys dažnai yra verčiamas stoti į frontą, likti tenai iki laimėjimo ar pralaimėjimo. Tuo tarpu krikščionių kankiniams būtų

---

[1] Apologeticus, 50.

[2] Kalbant apie krikščionybės katalikybės nuostabią istoriją, gyvenimą, galima dar paminėti ir fizinius stebuklus, įvykusius Katalikų Bažnyčios gyvenime įvairiose vietose įvairiais laikais.

pakakę vieno žodžio, kad jie atsižadą Kristaus, ir jie būtų buvę laisvi. Taigi visai kitoks karo heroizmas, kitoks kankinystės heroizmas.

3. Žmonės nuteisti mirti, sako, taip pat moką išlaikyti dvasios pusiausvyrą. Taigi rami mirtis esąs naturalus reiškinys. Į tai reikia atsakyti:

a. Taip gali būti ir yra. Tačiau jų ramumas skiriasi nuo kankinių ramumo.

b. Pasmerktieji mirti paprastai negali išvengti bausmės, o pirmieji krikščionys — galėjo.

c. Tiesa, Sokratas, Scevola, Regulas, Decijus ir k. laukė mirties šaltai; bet tai atskiri atsitikimai. Be to, tai pasitaikė labiau mokytesniųjų tarpe, ir tai dažnai vengiant savo ar tėvynės nelaimės. Tuo tarpu krikščionių kankinių tarpe matome vyrų, moterų, senelių, jaunuolių, mokytų, nemokytų ir k. Jų daugumas tokių, kurie iš savo mirties čia žemėje negalėjo laukti žmonių pagarbos.

4. Garbė traukusi žmones į kankinystę. Į tai atsakytina:

a. Kankinių nusižeminimas nesiderina su garbėtroška.

b. Pagonys į krikščionis žiūrėjo arba kaip į negudrius žmones, iš kurių galima tik pasijuokti, arba kaip į vargšus, apgautus, kurių reikia tik gailėtis. Taigi tikėtis iš tokių žmonių pagarbos nebuvo jokio pagrindo.

c. Nesuprantama, kaip nemokyti žmonės būtų garbę labiau vertinę, negu savo gyvybę.

d. Pagaliau daugumas kentėjo tokiose sąlygose, kad buvo tikri, kad jų vardų niekas iš vėlesniųjų kartų nežinos.

5. Indijos kraštuose kai kur esąs paprotys, kad, vyrui mirus, moteris laisvai sutinka būti sudeginama.

Čia reikia paaiškinti, kad tai yra seno papročio liekana. Jis išreiškia moralinį ryšį tarp vienos kurios tautelės žmonių. Taigi čia dalykas susijęs su šeimos garbe, o kartu ir su pačios našlės garbe. Atsisakydama mirti kartu su vyru, ji tą garbę įžeistų. Krikščionių kankiniai tokio motyvo neturėjo: čia jokio papročio, jokios vilties būti gerbiamam, jokio pavojaus būti paniekintam.

6. Būsimo laimingo gyvenimo viltis stiprinusi krikščionių kankinius. Atsakytina:

a. Visiškai sutinkame, kad tas motyvas labai svarbus. Juk mūsų galutinis tikslas, be Dievo garbės, yra ir mūsų pačių laimė.

b. Bet ta kankinių viltis, privedusi juos iki tokio didvyriškumo nebuvo vien naturalus dalykas. Mūsų prigimtį pirmiausia veikia jusliniai dalykai, nes jie pirmiausia prieinami. O ateities dalykai kur kas menkiau mus veikia. Jei kas pasakytų, kad rytoj teks mirti, tai padarytų mums įspūdžio, nors šiaip nedeterminuotas mirties laikas mums nedaro nuolat gyvo įspūdžio. Ano gyvenimo atlyginimas yra mūsų darbų pagrindas. Tačiau praktiškam gyvenimui stip-

rios įtakos turi betarpiškai pojučiams prieinami dalykai. Taigi ta gyva, patvari, galinga kankinių viltis šiandien naturaliai neišaiškinama.

7. Kitose religijose taip pat esą kankinių.

Atsakome: Žinoma, mes neneigiame, kad ir kitose religijose ar net ir šiaip kur kitur gali būti ir ne kartą net yra kankinių. Bet mes čia konstatuojame nuostabią kankinystę, kuri yra nuostabi dėl anksčiau minėtų aplinkybių (dėl kankinių skaičiaus, dėl kentėjimo motyvų, dėl kentėjimo būdo, dėl kenčiančių įvairumo ir dėl k.).

Pastaba dėl argumento iš S. Įstatymo pranašysčių. Pasiremiant S. Įstatymu, galima įrodyti, kad Kristus ir Jo darbai buvo dar gerokai prieš įvykį išpranašauti. Vėliau tos pranašystės Kristuje įvyko (istorinis tikrumas). Bet pranašysčių naturaliai negalima išaiškinti, nes jas pranašavo ne vienas žmogus, ne vienu laiku, pranašavo įvairias smulkmenas, įvykius, priklausomus laisvos valios ir k. (filosofinis ir teologinis tikrumas). Negalima manyti, kad tos pranašystės atsitiktinai įvyko, nes komplikuotas, darnus įvykis reikalauja išminties.

Išvada: Kristus — tikrasis Mesijas, Dievo Siųstasis, konsekventiškai, ir Jo mokslas tikras, dieviškas. To argumento čia nenagrinėjame, nes pranašystės apie Mesiją nagrinėjamos Šv. Rašto studijose.

Antrosios dalies pabaiga.

Šioje dalyje turėjome du skyrius: 1. Kuo Kristus save *laikė?* ir 2. Kuo Jis *parėmė* savo žodžius? Čia suminėjome subjektyvius, objektyviai vidinius ir objektyviai išorinius argumentus (kriterijus) Kristaus žodžiams paremti. *Vieni* tų argumentų labiau įrodė Kristaus *dieviškąją pasiuntinybę* ir, konsekventiškai, krikščionybės tikrumą bei dievišką jos kilimą; *kiti* labiau įrodė *krikščionybės* tikrumą bei *dievišką* jos *kilimą* ir, konsekventiškai, Kristaus dieviškąją pasiuntinybę.

Tuo būdu šie argumentai sudaro moralinį krikščionybės katalikybės teisingumo ir jos dieviškumo tikrumą.

Kadangi krikščionybė skirta visiems, — „kas tikės ir bus pakrikštytas, tas bus išganytas“[1] —, konsekventiškai, nėvienas *sciens* et *volens* negali jos neišpažinti nenusikalsdamas[2]. O jei kas sąmoningai, žinodamas, minėtus argumentus atmestų, tai jis darytų arba iš blogos valios, arba bijodamas tų konsekvencijų, kurias reikia padaryti, priėmus apreiškimą, arba tai jis darytų vedamas aprijorinių nusistatymų, kurie visi gali būti nugalimi ne silogizmais, bet Dievo *malone*. Tokius gali paveikti tik *malda* ir pačių *krikščionių katalikų geras pavyzdys*. Dieviškoms tiesoms priimti reikia sielos, panašios į vaiko sielą[3]: „Domine abscondisti haec a sapientibus et prudentibus et revelasti ea parvulis“[4].

---

[1] Mork. 16, 16.

[2] Tuo klausimu plačiau žiūr. „Soter“ 2 nr. (1932) 33—42: Venckus Pr., Be Bažnyčios nėra išganymo.

[3] Mat. 18, 3. [4] Mat. 11, 25.